1065

a Rev.
Ar.

Frontis, 15 ports
+ 5 plates (line graved)

all pub

"Still a source book for Hallam's
History 1752-1784, with which
on the A. Rev." Fine set

45-

VADERLANDSCHE HISTORIE,

DOOR

M. STUART.

EERSTE DEEL.

VERKLARING

VAN DE

TITELPLAAT

DER

VADERLANDSCHE HISTORIE.

De *Geschiedenis*, bij het *altaar des vaderlands* gezeten, ziet zich door den *Genius des tijds* de gebeurtenisſen voorgehouden van een tijdvak, hetwelk gekenmerkt wordt door *aanranding ter zee*, *aanval op den Tempel der Unie*, *verrijzing der Tweedragt met dolk en kluisters uit den afgrond*, terwijl *de walm van hare toorts den Nederlandschen Leeuw bedwelmt*, en *helsche Demons* den *Pijlbundel* aanranden. De *Genius der drukkunst* maakt openbaar voor tijdgenoot de nakomelingſchap, hetgeen de Geſchiedenis *met volkomen vrij en onpartijdig nadenken* over dat alles heeft te boek geſteld.

VADERLANDSCHE HISTORIE

door

Martinus Stuart.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

VAN DE VESTIGING VAN HET ERFSTADHOUDERSCHAP IN DE MANNELIJKE EN VROUWELIJKE LINIE TOT AAN 'S LANDS VERLOSSING UIT DE INLIJVING IN HET FRANSCHE KEIZERRIJK.

DOOR

MARTINUS STUART.
GESCHIEDSCHRIJVER DES RIJKS.

MET PLATEN EN KAARTEN.

EERSTE DEEL.

TE AMSTERDAM BIJ

E. MAASKAMP.

MDCCCXXI.

O P D R A G T

AAN

ZIJNE MAJESTEIT

WILLEM DEN EERSTEN

KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

SIRE,

De inwilliging der opdragt mijner Vaderlandſche Geſchiedenis aan Uwe Majeſteit evenaart het vertrouwen, waarmede Zij zelve mij de

 veder

veder daartoe heeft ter hand gesteld. Dat vertrouwen heeft zich verlaten op mijnen eed van onpartijdigheid: deze inwilliging heeft geene voorafgaande kennis van het werk zelf begeerd.

De aandoeningen, waarmede ik de eerste vrucht van dezen arbeid aan Uwe Majesteit nederig aanbiede, evenaren tevens die, waar van Zij zelve de gevoelige getuige was bij deszelfs plegtige aanvaardiging; en de gunstige aanneming dezer opdragt door Uwe Majesteit is mij de verzekering dier hooge bescherming om welke ik heb durven vragen, ingeval mij de waarheid, hoe eenvoudig en bescheiden voorgedragen, ongunst baren mogt.

De ware verlichting van tijdgenooten en nakomelingen, door de vereeuwiging van de nadrukkelijkste lessen der ondervinding, was het in-

inzigt van Uwe Majesteit bij mijne benoeming; daaraan, naar mijn uiterst vermogen, te voldoen heeft de zuiverste vaderlandsliefde mij een doel en taak mijnes overigen levens gesteld.

God geve, dat het Koningrijk der Nederlanden in Europa uitmunte door een wijsgeworden volk! Dan is de troon onwrikbaar, *door wijsheid bekleed*, op geregtigheid en waarheid gevestigd, — de Staat eerbiedwekkend, door eendragt groot, — de Grond veilig en vruchtbaar, door eensgezinde voorziening en zamenwerkende vlijt, — de Natie gelukkig door het vreedzaam genot der wederkeerige schatten van landbouw, handwerk, handel en zeevaart, — het Geheel een gelukkig huisgezin, hetwelk in zijnen Koning eenen Vader vereert en bemint.

Dat heil, Sire, aanschouwe Uwe Majesteit;

daar in geniete Hare regering het waardig, maar ook dierbaar, loon voor rustelooze zorgen; terwijl des Hemels rijkste zegeningen zich vermenigvuldigen over het Koninklijke Huis!

SIRE

van

UWE MAJESTEIT

De zeer gehoorzame en getrouwe
Onderdaan

M. STUART.

VOOR-

VOORREDE.

Behoeft het nut der Geschiedenis in het algemeen geen betoog; dat der Vaderlandsche gedoogt het naauwelijks. Hare grondige kennis behoort tot de opvoeding der jeugd, hare wijsgeerige beoefening tot de verlichting der natie.

Aan deze hooge bestemming voldoet het jaarboek even min, hetwelk eeniglijk gebeurtenissen en bedrijven, wetten en besluiten in orde van tijd en stof opteekent, als het algemeen wijsgeerig overzigt der lotgevallen, staats- en krijgsbedrijven, omwentelingen en gesteldheden van een Volk. Het eerste is onvruchtbaar, zijnde zonder verband of doel: het laatste is bevooroordeelend, door de eenzijdigheid van

beschouwing, en de verheffing van eigene bespiegeling boven de eenvoudige lessen der ondervinding. Het is de geschiedenis alleen, die door het in verband brengen der zaken, het naarsporen der oorzaken, het aanwijzen der gevolgen, het vertoonen der beginselen en drijfveren, het voorstellen der karakters, het naargaan van de handelingen der menschen en het eerbiedig gadeslaan van den weg des Albestuurs, den Volke een boek der wijsheid opent.

Zulk een boek wordt niet geschreven gelijktijdig schier met den gang der lotverwisselingen. In derzelver maalstroom verbijsterd, bedriegt men zich even ligt wegens de oorzaken, als men onkundig is van de gevolgen. Eerst na dat de tijd de waarheid heeft aan het licht gebragt, en het verband zoo wel, als de oorzaken en gevolgen der gebeurtenissen laat doorzien, kan de geschiedenis optreden om hare heilige taak te vervullen, met de verlichting der Natie en het welzijn des Lands ten allernaauwste verbonden.

Die

Die tijd is thans aanwezig voor de geschiedenis des Vaderlands, van de vestiging van het Erfstadhouderschap in de mannelijke en vrouwelijke linie af tot aan 's Lands verlossing uit de inlijving in het Fransche Keizerrijk.

Dit tijdvak maakt een zamenhangend geheel uit, welks verband nu eerst duidelijk kan worden overzien, en hetwelk door geen vroeger tijdvak van de geschiedenis des Vaderlands wordt overtroffen in grootheid van gebeurtenissen of schatten van ervaring.

Zij, die vroeger in dit tijdvak, dat der rampzaligste verdeeldheden, tevens, de geschiedpen voerden, misten niet slechts het eindelijk overzigt, maar konden niet onzijdig blijven in den hevigen strijd der staatkundige gevoelens, en lieten daarom geene vruchten van hunnen arbeid na, die heilzaam konden blijven voor de opvoeding der volgende geslachten.

Met de herrijzing van den Saat is al het oude voorbijgegaan; de bron zelve van tweedragt, in de vroegere tijden van het Gemeenebest

best te heilloos opgeweld, vernietigd; alle partij-naam tevens vergeten, en een milde geest van wijze edelmoedigheid geboren, aangekweekt en algemeen geworden, die vroegere dwalingen, aan beide zijden, erkent, zonder de dwalenden te veroordeelen, en over den Godsdienst, zoo wel als over den Staat, een geheel nieuw leven en zaligen vrede verſpreidt, zoo als de Nederlanden nog nimmer kenden.

Hij, van wiens mond, als Souvereine Vorst, die geest het eerst uitging, heeft, als Koning der Nederlanden, mij wel willen opdragen de geſchiedenis van dat tijdvak te beſchrijven. Daarvan biede ik thans mijnen Landgenooten het eerſte deel aan. Hetzelve bevat wel een klein, maar een hoogst belangrijk en nu eerst volkomen opgehelderd, tijdbeſtek, waartoe en de geheime beſluiten van Holland, en de geheime briefwisſeling van den Franſchen Gezant D'AFFRY *mij nog deels ongebruikte, deels onbekende, bronnen hebben geopend. Van daar, dat hier van vele onderhandelingen,*

maat-

maatregelen en besluiten heeft kunnen en moeten gewaagd worden, die bij vroegere Geschiedschrijvers niet konden worden vermeld, maar dat tevens een licht heeft mogen opgaan over het karakter van de vrouwe Gouvernante, hetwelk de miskenning dier Vorstinne alzins vorderde.

„ *Noch met al te groote uitvoerigheid, noch met al te in het oog loopende bekrompenheid werkzaam te zijn, maar daaromtrent het voetspoor te volgen van den beroemden* WAGENAAR; — *alles op te nemen, wat strekken kan, om de Geschiedenis zoo wel letterkundig en wetenschappelijk, alle staatkundig en kerkelijk volledig te maken en dezelve alzoo in te rigten, dat zij voor de Natie leerzaam en bevordelijk voor Godsdienst, zeden en eendragt zij;* — *doch steeds in het oog te houden, dat de staatkundige Geschiedenis het hoofddoel is;* — *geene bekende daadzaken uit te laten, die aan het verhaal eener gebeurtenis, het zij in*

in de beweeggronden der handeling, het zij in de omstandigheden, die dezelve vergezeld hebben, eene geheel andere wending zouden kunnen geven; geene partij, welke ook, het zij in het staatkundige, het zij in het kerkelijke, meer te begunstigen, dan die daden spreken; — de meest mogelijke bescheidenheid in oordeelvellingen, bijzonder ook met betrekking tot vreemde Mogendheden, in acht te nemen, en, met betrekking tot bijzondere personen, niet andere dan hoofdpersonen ter bane te brengen en van de zoodanigen, die in mindere betrekkingen gestaan of eene mindere rol gespeeld hebben, niet dan schaars en alleen in geval van de eene of andere bijzondere, het zij loffelijke, het zij laakbare daad, gewag te maken:" deze is, voornamelijk, de last, door Z. M. mij bij dezen arbeid voorgeschreven, ja bij duren eede opgelegd, maar voorts met volmaakte vrijheid aan eigen geweten overgelaten, met ruime openstelling tevens

van

van alle middelen, om daaraan te kunnen voldoen.

Moge ik geoordeeld kunnen worden aan dezen, Zijne Majesteit zelve hoogstvereerenden, last aanvankelijk te hebben voldaan; gaarne zal ik mij dan alle verder oordeel over mijnen arbeid getroosten, hetwelk ik van den tegenwoordigen ſmaak voor wijsgeerige overzigten der geſchiedenis moet verwachten. Die ſmaak toch is zelfs van hem afkeerig, wiens voetſpoor mij is aangewezen; en wien ik, ondanks mijne vroegere dagelijkſche gemeenzaamheid met de klasſicke Geſchiedſchrijvers van Rome, geleerd heb als onzen POLYBIUS *te vereeren. In den grooten* BORGER *ontviel mij een krachtige ſteun mijner denkwijze over het ſchrijven der geſchiedenis. Gelukkig is de zijne, die hierin zoo geheel de mijne was, vereeuwigd in prijsverhandelingen, welke ik mogt helpen bekroonen bij de Haarlemſche Maatſchappij.*

Wel-

Welkom zullen mij alle gegronde aanmerkingen zijn: maar dubbel welkom alle mededeelingen van bijzondere aanteekeningen, ſtukken en beſcheiden ter opheldering der waarheid, ter ontwikkeling der karakters en ter bevestiging of wederlegging van algemeene gevoelens en geruchten, van welk alles met heilig vertrouwen zal worden gebruik gemaakt en den genegen zender, des verkiezende, zorgvuldige terugzending geſchieden.

IN-

INLEIDING.

De geſchiedenis van elk mensch is eene afwiſſeling van verheffing en zwakheid: die van elk volk een mengſel van beleid en verkeerdheid. — De wijsgeer zoekt en vindt den grond der eerſte oneenparigheid in der menſchen aanleg; de ſtaatsman achtervolgt de oorzaken der laatſte onbeſtemdheid in der volkeren zamenſtel: en, gelijk elk mensch een eigen karakter heeft, waaruit zich al zijn doen laat verklaren; zoo heeft elk volk zijn eigendomlijk beſtaan, van waar het helderst licht opgaat over deszelfs geſchiedenis.

De ſtaat eenes volks is het licht van deszelfs geſchiedenis.

Hij, die de geſchiedenis eenes volks wil ophalen van deszelfs oorſprong af uit de boſſchen en velden, heeft zelfs ſlechts naauwkeurig te letten en anderen opmerkzaam te maken op al, wat hem kenmerkend in den loop van des volks lotgevallen en daden

Hetzelve is hoognoodig bij elke gedeeltelijke geſchiedenis.

voorkomt: maar hij, die midden invalt in des volks vollen bloei, en deszels neiging ten val moet beschrijven, kan zich niet onttrekken aan een algemeen overzigt en oordeel, hoezeer hij hierbij ook huivere voor misvatting en dwaling.

Bestek dezer geschiedenis.

Eene geschiedenis des Nederlandschen volks te schrijven van de vroegste tijdperken af, had zich de voortreflijke WAGENAAR ter take gesteld, en hij bewerkte ze uitmuntend tot den jare 1751 toe. Ons in het opgedragen, 's mans Vaderlandsche Historie te vervolgen, tot dat het Koningrijk der Nederlanden, door de vereeniging van Belgen en Bataven tot één nieuw volk, het tijdperk voor eene geheel nieuwe geschiedenis heeft geopend.

Bloeijende staat des lands bij haren aanvang; volkomen ondergang bij haar einde.

Wij vinden den staat des lands nog op dat hooge standpunt van aanzien en vermogen, waartoe hetzelve na den afval van Spanje was opgeklommen, door het schranderst beleid der deugdzaamste staatsmannen, de dapperste krijgsbedrijven der wakkerste helden, de trouw der natie, de stoutheid van den zeeman, den ijver en eerlijkheid van den koopman, den invloed der gunstigste omstandigheden en den blijkbaren zegen des Hemels: maar wij hebben, schier onmiddellijk van dien jare af, niet dan de neiging ten val en den ondergang zelven, tot uitwis-

wisſing des naams toe onder vreemde overweldiging, te vermelden, zonder dat ſchrander beleid zulks voorkomen, krijgsdeugd het beletten, goede trouw het verhinderen kon; terwijl de ſchatten van ijverheid en vlijt onvruchtbaar verdwenen, en de drang der omſtandigheden alles, met de onverbiddelijkheid eens ſtalen noodlots, ſcheen mede te ſlepen, tot dat Hij, die het heelal beſtuurt, het eindperk geſteld en het herleven des vaderlands, als uit den dood, heeft geboden.

Belang dezer geſchiedenis.

Zonder dat gunstig en tevens luisterrijk herleven, ware de geſchiedenis des vaderlands voor het vernederd nakroost van een volk, hetwelk eenmaal de roem der ſtaten, het oogelijn van andere volkeren was, en om welks gunst de magtigſte Vorſten ijverzuchtig mededongen, eene duldelooze vernedering geweest. Bij dit roemrijk herſtel wordt diezelfde geſchiedenis, maar van den val en ondergang zoo wel, als van de opkomst en bloei des vaderlands, met aanwijzing van de oorzaken der vernedering, een ſchat van ervaring en leering, wiens bezit en gebruik den vernieuwden geſlachte onwaardeerbaar is.

Naſporing der oorzaken van verheffing en val.

Gemakkelijk is het der voorvaderen ſpreuk: „eendragt maakt magt; tweedragt brengt „groote ſtaten ten val;” ter oplosſing des verſchijnſels van het Nederlandſche Gemee-

nebest in den rang der volkeren, en van deszelfs geheele verdwijning uit denzelven, aan te voeren: doch, zonder nadere wijziging dier oplosfing zelve, zou zulks eeniglijk ftrekken, om aan het tegenwoordige en de volgende geflachten eenen overdreven eerbied voor de vroegere, eene misdadige minachting voor de latere vaderen in te boezemen, zonder dat daarbij het werkdadige nut der ondervinding groot zou kunnen zijn voor het toekomende. Van de ftichting van het Gemeenebest af was het eerfte deel dier fpreuk meer een heilzaam voorfchrift, dan een eigen grondregel, des gedrags der voorvaderen, en daarna was het meer aan de omftandigheden van tijden en zaken, dan aan zoo bijzondere ontaardingen in het Nederlandsch karakter toe te fchrijven, dat het laatfte gedeelte zich in onze gefchiedenis deerlijk bevestigd vond.

Ten bewijze van het eene behoeven wij flechts te gedenken: aan de moeijelijkheden, die de Grondlegger der vrijheid en Vader des vaderlands zelf ondervond, zoo dat hij meermalen betuigde, de zaak van vrijheid en vaderland verloren te moeten geven, indien er geene krachtiger zamenwerking plaats greep; aan de burgerlijke verdeeldheden, met godgeleerde gefchillen in verband, na zijnen dood;

aan

aan de ſtaatkundige verdeeldheden over het ſtadhouderlijk en ſtadhouderloos bewind des lands, tot aan het tijdvak toe, van waar wij hebben aan te vangen, en aan menigen ſtrijd van verſchillende belangen, ſchier bij elke gelegenheid van oorlog of vrede; — oneensgezindheden en tegenwerkingen, ſteeds zoo groot, dat, gelijk de algemeene nood de wet der eendragt in de vroegſte dagen dwong, alzoo de nooddwang der omſtandigheden zelf in alle de volgende telkens het uiterſte verderf ſtuitede, hetgeen de tweedragt dreigde.

Ter opheldering dat het min aan eigenlijke ontaardingen in het Nederlandsch karakter, dan aan tijden en zaken is te wijten, dat het laatſte gedeelte der geſchiedenis van den ſtaat, die der vernedering en des ondergangs is geworden, willen wij eenige algemeene oorzaken aanwijzen, in de gelegenheid des lands, de zamenſtelling van den ſtaat, en de geſteldheid des volks zelven aanwezig, die de zaden des verderfs inhielden, alleen door de omſtandigheden zoo zeer in het laatſte tijdvak ontwikkeld, als door dezelve in het vroegere geſtuit.

Ligging des lands.

De ligging der vereenigde zeven gewesten, klein in gezamenlijken omvang, en, ondanks eene voorbeeldelooze bevolking, gering in magt, tusſchen de magtigſte Mogendheden

van Europa, het Duitsche Rijk en Frankrijk op het vaste land en Groot-Brittannie tegen zich over, en evenwel hoogstbelangrijk voor elk derzelver niet slechts, maar voor schier alle de overige Mogendheden des ganschen wereld-deels, stelde het vaderland altijd bloot voor een gedwongen aandeel in derzelver oorlogen, en eenen heilloozen invloed van derzelver staatslisten op den geest beide van het volk en van deszelfs regenten. Zonder genoegzaam vermogen, om die onzijdigheid, welke aan het Gemeenebest alzins voegde en voor hetzelve eene bron van rijkdommen zou geweest zijn, met de wapenen tegen alle aanvallers te verdedigen, waren Bondgenooten deszelfs eenige steun, en invloed op derzelver belangen deszelfs eenige kracht, maar was zulk een staatsbeleid tevens het voorwerp, waarover de eerlijkste en schranderste inzigten veel konden verschillen, terwijl de minstbevoegde menigte er zich het oordeel over aanmatigde, en de onderscheidene belangen, zoo wel ongemerkt als met eigenbatig inzigt, daarbij eene voorname rol moesten spelen.

Mededinging van Engeland en Frankrijk.

De mededinging tusschen Engeland en Frankrijk werd daardoor voor den staat gevaarlijker, dan beider vereeniging tegen ons Gemeenebest: want bij de laatste had eene vereeniging van kracht door volmaakte vereeniging

ging van geest plaats, en deden de heldendaden onzer voorvaderen geheel Europa verbaasd staan; doch de eerste was de bron van eigene verdeeldheden, welke den arm verlamden, om de onzijdigheid te handhaven, terwijl de keuze eener partij, welke zij ook ware, immer ten verderve liep. — Had een HERMEGISKEL dit reeds ingezien in de zesde eeuw (1); was het rampzalig lot van Graaf FLORIS V in de dertiende oorspronkelijk te wijten aan deszelfs verbond met PHILIPS van Frankrijk tegen EDUARD I van Engeland, welke laatste misnoegde Edelen gereed vond, om zijnen wrok en zijner staatkunde te dienen (2); de geschiedenis van den vrijgevochten Staat hield niet op, van den invloed dier mededinging te gewagen, welke in eenen onverzoenelijken haat verkeerde, vooral na de deelneming van Frankrijk in de onafhanklijkheid van de Noord-Amerikaansche Staten, en voor geen gering deel die gevolgen had, welke den ondergang van ons vaderland berokkenden.

Bondgenootschappelijk bestaan.

De zamenstelling van den bondgenootschappelijken Staat, op den ouden voet eener vereeniging van onafhankelijke gewesten, jaloersch op

(1) WAGENAAR Vaderl. Hist. D. I bl. 315.
(2) WAGENAAR Vaderl. Hist. D. III bl. 57—86.

op derzelver vrijheid, door den nood alleen tot eene Unie gebragt, welke daarna als het Palladium dier vrijheid een heilig aanzien van den tijd heeft verkregen, gaf oorspronkelijk en op den duur onontwijkbare aanleidingen tot botsing en tegenwerking, door het zinnebeeld van den pijlbundel schilderachtig uitgedrukt. De band, die denzelven in het midden vereenigde, voorkwam niet, maar bevorderde veeleer, de verspreiding van derzelver punten, terwijl de zeven pijlen dan eerst naar eenen vasten bos geleken, wanneer de klaauw van den leeuw ze omvattede en te zamenknelde. Zoo was het, als het zwaard des krijgs werd gevoerd, en zich de bundel in de hand der Stadhouder bevond; — geheel anders als de band der Unie alleen, in Stadhouderlooze tijden, de gewesten bijeen hield. — Elk gewest had zijne eigene belangen, die het kon doen gelden, niet slechts tegen die van anderen, maar in vele gevallen, waar geen algemeen besluit bij overstemming mogt worden genomen, boven die van alle de overigen. — Elk gewest zelf had zijne eigene Standen, deszelfs Staten zamenstellende, waarbij gelijke moeijelijkheid plaats vond; en in dien der steden beweerde ieder hare eigene hoogheid, zelve niet zelden belemmerd door de oneensgezindheid van de Leden

den der Vroedschap. Van daar voor de algemeene regering schier niets anders overgelaten dan de uitvoering van den wil der gewesten, op welken ieder lid der bijzondere Staten al de kracht van een eigen wil behield, en eene verdeeling der magt, die, zonder vrijwillige zamenwerking, niet slechts zwak, maar meestal werkeloos, dikwijls verderflijk moest worden. Het opleggen en heffen van algemeene lasten, het beramen en daarstellen van algemeene maatregelen, het regelen, vermeerderen of verminderen van krijgsmagt te water en te land, het beslisfend handelen in oorlog en vrede, de hoognoodige verzameling en krachtige ontwikkeling van de zedelijke en natuurlijke krachten van den Staat, het bijeenbrengen, te zamenhouden en doen zamenwerken van zoo vele hoofden, vorderde steeds eenen hoogeren invloed, dien de schranderste staatsmannen zich nooit duurzaam konden verwerven, en dien de volstrekte behoefte daarom telkens den Stadhouderen opdroeg. Maar diezelfde staatsinrigting, aan elk gewest niet slechts zekere eigene souvereiniteit vergunnende, maar ook in de steden een eigen beheer vrijlatende, en ze tevens zoo grooten invloed op de besluiten der Staten, en door dezelven op het algemeen bewind, schenkende, voedde bij alle regenten eene zucht

 tot

tot eigenmatig beheer, welke afkeerig van den invloed eenes hoogeren gezags, telkens, bij het overlijden van eenen algemeenen Stadhouder, de klem der regering in eigene handen hield, tot dat de drang der omſtandigheden en de wil der menigte haar dezelve deden ontvallen.

Burgerlijke verdeeldheden.

Deze laatstgemelde bron van burgerlijke verdeeldheden, die zoo vele bladzijden der geſchiedenis van het Gemeenebest hebben bezoedeid, werd bij de verheffing van WILLEM IV, met vastſtelling van het Erfſtadhouder-, Kapitein- en Admiraal-Generaalſchap voor het vrouwelijke zoo wel als mannelijke oir van dezen Vorst, geſtopt; maar 's lands aloude ſtaatsgeſteltenis werd geenszins veranderd, waardoor dat zelfde hooge gezag ſchoon uitgebreider dan voorheen, nog altijd meer door invloed dan door magt kon werken, en die invloed zelf grootendeels afhing van den eerbied en dankbaarheid aan den Perſoon toegedragen, met dit gezag bekleed, bij gebreke waarvan alle zijne magt ondergeſchikt bleef aan de beſluiten der algemeene en bijzondere Staten, en zijn gezag zelf de ijdele ſchaduw worden moest van eenen grooten naam.

De reeds opgemerkte moeilijkheid uit de ligging en den kleinen omvang des lands, tusſchen magtige, ijverzuchtige en mededingen-

gende Mogendheden, bij de wijd verſchillende belangen van zeven ſchier Souvereine Gewesten, moet al verder eene hoogstverderfelijke ſtrekking krijgen op den openbaren geest des volks, door de zoo ligt opgevatte en dan ook listig aangezette vermoedens, als hadden perſonelijke betrekkingen tot vreemde Vorsten, door eigene geboorte en door echtverbindtenis, eenen partijdigen invloed op het eminente hoofd der regering, waaraan gereedelijk werd toegeſchreven elke denk- en handelwijze, die, bij verſchil van algemeene Staatkundige inzigten, den anders denkenden mishaagde, en alsdan weldra voor opoffering van het belang des Vaderlands aan dat van eigen huis door eene verhitte menigte werd uitgekreten.

Doorgaande onee..sgezindheid.

Zoowel in Stadhouderlooze als in Stadhouderlijke regeringen was de algemeene geest der natie tevens ver af geweest van eensgezindheid, want er waren, van den aanvang van het Gemeenebest af, niet ſlechts zaden veler verdeeldheden geſtrooid, maar ſteile ſcheidingen hadden de ware eenheid der natie onmogelijk gemaakt.

Uitſluitingen van de Regering.

Zoo wel de vrijheid van geweten, als de burgerlijke vrijheid, was de eerwaardige leus geweest der afzwering van den Spaanſchen overheerſcher, maar, in den fellen krijg voor be:-

beiden, was de verdraagzaamheid, welke de eerſte voorſchreef, onverdraagzaam, hatelijk geworden bij het wantrouwen der laatſte op de volſtandige aanklevers aan het kerkelijk oppergezag van den Pauſelijken Stoel; en, hoe zeer dezen even zeer goed en bloed hadden opgeofferd in den tachtig jarigen krijg, hoe zeer daarna de argwaan geenen grond meer vond tegen ſtille en vreedzame ingezeten, die zelfs geene pogingen deden, om de gelijkheid van regten in den burgerſtaat te doen gelden, welke de grondleer onzer latere tijden eerst is geworden, de helft der bevolking des lands over het geheel, en de meerderheid derzelver in ſommige Gewesten, bleef uitgeſloten van allen aandeel aan de regering, van alle voorregten der kerke van den Staat, en zag zich in vele uitoefeningen van eigene kerkplegtigheden belemmerd, ja alzins meer geduld, dan beſchermd, door het hoog bewind des lands.

De ſcheuring in de Hervormde Nederlandſche kerk, met het begin der zeventiende eeuw, bragt eene nieuwe ſcheuring in den burgerſtaat voort, daar de regering des lands openlijk deel nam in den twist der Godgeleerden, en de uitſpraak der nationale Synode alzoo aannam, dat derzelver omhelzing en belijdenis tot een voorvereischte werd gevorderd van allen aandeel aan eenige regering,

van

van alle beroep tot hooger of lager onderwijs, van fchier alle bevordering in burgerlijke ambten en bedieningen. De ftrengheid der vervolging van de eerfte openbare prediking der veroordeelde gevoelens, de oogluiking meer, dan de vergunning, in later dagen aan derzelver voordragt in achterafftaande en uitwendig naauwelijks kenbare kerkgebouwen, en de volharding der bovengemelde uitfluitingen, zelfs bij openbare dulding en erkenning eener geheele Broederfchap, bleven tot den laatften tijd toe pijnelijke doornen in het ligchaam der burger-maatfchappij, die zich, bij deszelfs grootere bewegingen, immer fmartelijk deden gevoelen.

Wij mogen hier, onder de geftrooide zaden van oneenigheid, niet te berde brengen, dat de andere Protestantfche gezindheden in dezelfde uitfluitingen deelden; omdat zij of later waren toegekomen tot de inwoning des lands, of zelve oordeelden geen overheidsambten te moeten voeren; maar moeten toch opmerken, dat ook zij vele banden van gehechtheid misten aan de regering des lands, hetwelk alleen de Israëliten geacht konden worden zich volgaarne te getroosten, daar dezen van dezelve eene befcherming genoten, welke hun in andere landen van Europa meer dan geweigerd werd.

Zoo

De zaden des verderfs voormaals onderdrukt, later opgewekt.

Zoo lang de geest van het oude leenſtelſel nog heerschte in alle regering en wetgeving, en de Souvereiniteit, niet in de vertegenwoordiging der volkeren, maar in derzelver wettig opperbeheer werd aanwezig geacht, mogt ſtille onderwerping vele onheilen weren, welke eene zoo partijdige beſchikking over het hooger aanzien en vele voorregten in de maatſchappij had moeten te weeg brengen bij eenen tegenovergeſtelden geest: maar die zelfde partijdige beſchikking kon toch nimmer eene hartelijke vereeniging des geheelen volks onderling, die de ware ſterkte van elken ſtaat uitmaakt, ten gevolge hebben, en dezelfde zaden van verdeeldheid lagen, als buskruid, niet langer ſtil, dan tot één elektrike vonk, van waar ook afgeleid, ze deed losbarsten. En hoe vele vonken gaf eerlang de wrijving van wijsgeerige en ſtaatkundige gevoelens, en vooral de ſpiegel des Amerikaanſchen voorbeelds, niet af, die dan ook ſpoedig inſloegen, en den ganſchen Staat als in eene hel van twisten verkeerden. Vreemde magt alleen was toen in ſtaat den brand, niet te bluſſchen, maar te ſmoren, die, door de veel feller fonken van het opblakende vuur der Franſche omwenteling, op nieuw ontglommen, om met de geheele vernieling van het Staatsgebouw en den jammerlijkſten ondergang

gang van het vrije volksbestaan zelf te eindigen.

Maar het buskruid word zorgvuldig bewaard tegen den inslag der vonken. — Was het dan onachtzaamheid des Bewinds, het welk den Staat voor dien heilloozen invloed op den geest des volks blootstelde? — Behalve dat elk gevoelt, hoezeer het ook hier geldt, dat elke vergelijking mank gaat, daar wij weten, hoe veel al beproefd is, om deze geestontbranding te voorkomen, te stuiten, te dempen, dringt zelfs deze aanmerking ons, om nog eene geheel andere bron des verderfs aan te wijzen, die, als een kanker, zelfs het bevoorregt gedeelte der maatschappij verteerde.

Tegen-stadhouderlijke factie.

Het voorgevallene in den aanvang der zeventiende eeuw had eene factie doen ontstaan, de *Loevesteinsche* genaamd, naar het slot ter gevangenisse van hen, die in den val van 's Lands Advokaat deelden, gelijk zij met hem hadden medegewerkt tot handhaving van het gezag der Staten en Steden tegen des Stadhouders klimmende hoogheid. Tot deze factie werden daarna allen geacht te behooren, die de stadhouderlooze regering voorstonden, of den Stadhouderen wederstreefden in derzelver inzigten en pogingen, wanneer zij dezelve hielden voor aanmatigingen van hooger gezag of aanslagen ter hooger verheffing. Be-

hal-

halve dat alle magt eene neiging ter uitbreiding heeft, en uit dien hoofde de verdenking en argwaan nimmer ontgaat; gaf de aard van eenen meer zijdelingfchen, dan regtftreekfchen, invloed, aan het Stadhouderfchap eigen, en de onbeftemdheid des gezags, aan die waardigheid verleend, doch nimmer door eenig juist berigtfchrift of welbepaalden lastbrief omfchreven, — terwijl de Provinciën op zich zelve onderling in regt- en magttoekenning aan hetzelve verfchilden, en in dezelve fchier elke ftad zich eene magiftraatsbeftelling had voorbehouden, — gereede en veelvuldige bijzondere aanleiding tot ftappen, die min of meer eigendunkelijk zouden kunnen geacht worden niet flechts, maar zelfs dienden te zijn, om het geheele Stadhouderlijke bewind aan deszelfs algemeene beftemming te doen beantwoorden; — gelijk het dan ook geenszins ontbrak aan dezulken, welke de zuiverfte onpartijdigheid nimmer van vermetelheid en geweld geheel vrij heeft kunnen kennen, en die alzoo ruime ftof leverden voor de alles vergrootende en verzwarende partijfchap.

Het was niet alleen de Stadhouderlooze regering, die na den dood van WILLEM II omtrent twee en twintig jaren duurde, en ruim vijf en veertig na die van WILLEM III, welke de regenten in den geest dier zooge noem-

Veranderingen der regeringen en woestheden der omwentelingen.

noemde factie bevestigde, maar het waren de regeringsveranderingen inzonderheid, na beide deze tijdvakken daargesteld, welke zoo vele nieuwe hoofden aan die factie gaven, als er door deze veranderingen buiten bewind werden gesteld. Dat zelfde zijdelingsche van den invloed des Stadhouderlijken bewinds vereischte eene zamenstelling der regeringen uit personen, die genegen waren denzelven te laten gelden en geenszins opzettelijk te wederstreven, en maakte alzoo de zorg noodzakelijk, om zich ten minste van derzelver meerderheid, in de stedelijke zoo wel als in de gewestelijke vergaderingen, te verzekeren: maar het volgen van dien maatregel, met welken last die ook bekleed mogt zijn als van de algemeene Staten zelve verkregen, scheen den ontzetten niet anders dan een bedrijf van geweld, en kon ook naauwelijks missen met veel onregts vergezeld te gaan, daar de oorblazing, het gunstbejag, de wraakzucht en alle andere lage driften zich zulke gelegenheden ijverig te nutte maakten, om snoode voldoening te zoeken. — Wij willen hier niet bijzonder stilstaan bij de woestheid en wreedheid, welke zich bij deze Staatsomwentelingen eene onbesuisde menigte tegen goederen en personen veroorloofde, waarvan de Geschiedenis onuitwischbare vlekken draagt, omdat zij voorbijgaande on-

gesteldheden kunnen geacht worden in het ligchaam der burgermaatschappije; maar wij mogen ze niet geheel onopgemerkt laten, omdat ze tevens de aangewezen duurzame oorzaak van misnoegen en wrevel bij vele hoogstaanzienelijke personen en geslachten zeer aanmerkelijk hebben versterkt.

Redenen, waarom de werking derzelfde oorzaken zoo zeer verschild hebbe.

Al wat wij over de ligging des lands, de gesteldheid der regering, de bevoorregting van een gedeelte des volks, en de factiezucht bij dat zelfde gedeelte gezegd hebben, moet verwondering wekken, hoe de Staat, bij het aanzijn van zoo vele oorzaken van gevaar en verderf, gestegen zij tot dien trap van aanzien en magt, waarvan wij de nederdaling en val uit die zelfde oorzaken meenen te kunnen afleiden. Het is wel niet te ontkennen, in welk uiterste gevaar het Gemeenebest zich in den jare 1672 en nog eenige jaren daarna bevond; noch ook, hoe veeg hetzelve stond in den jare 1747: maar de verheffing van WILLEM III op het eerste, en van WILLEM IV op het laatste tijdstip, verzamelde en vereenigde weldra het vermogen, tot behoud niet slechts bij den gedreigden ondergang, maar tot spoedig herstel van het vorig aanzien en vermogen. Daar en tegen ondervond het vaderland, in het later tijdvak, hetwelk ons te beschrijven staat, nimmer zulke oogenblikken van ui-

uiterften nood, om door eene vijandige Mogendheid vermeesterd te worden; het voerde eener krijg ter zee, wiens roem nog fteeds met grootsch zelfgevoel wordt herdacht; het ontging, door onderhandeling, eenen dreigenden oorlog te land; het fmoorde den burgerkrijg in zijne geboorte, en de burgerlijke verdeeldheden zelve ftrekten daarna, om den vijandelijken aanval der Franfchen als van den Staat af te leiden op het hoofd van WILLEM V, en om hunnen heilloozen intogt als in eene broederlijke vereeniging te verkeeren, waarna alles ten verderve voortfloeg als langs een hellend vlak, waarop men de botzing van geringen tegenftand naauwelijks gevoelt.

Wij hebben reeds opgemerkt, welken invloed de omftandigheden der Amerikaanfche onafhankelijkheid en der Franfche ftaatsomwenteling hadden op den geest des volks, door wijsgeerige en ftaatkundige befpiegelingen en befchouwingen opgewonden tot eene hoogte, waarvoor dezelve in vroegeren tijd ongefchikt was, maar moeten ter verklaring van het bevreemdend verfchil in het werken der opgegevene oorzaken voor en na het tijdperk, van waar onze Gefchiedenis aanvangt, nog eene en andere bijzonderheid aanvoeren, welke ge-

ſchikt is, om die bevreemding al verder weg te nemen.

Vroeger bloei van den koophandel en de invloed daar van op den Staat.

Het was voorzeker onzer voorvaderen deugd, tachtig jaren lang den krijg te verduren voor 's lands vrijheid: maar het was tevens hun geluk, of liever 's Hemels zegen, de middelen daartoe rijkelijk te vinden in de vruchten van handel en zeevaart. Al vroeg ontvingen de Indiſche Koningen hen als hunne verlosſers van de Portugeſche onderdrukking, en openden hun bronnen van vermogen, die geen krijg, hoe kostbaar, kon uitputten. De groote en kleine visſcherij verrijkte hen, onder het twaalfjarig beſtand, of met geheel nieuwe, of met veel vermeerderde ſchatten. Terſtond na hetzelve werd de Westindiſche Kompagnie geſticht, en eerlang met de ſchatten van de Spaanſche zilvervloot verrijkt. Weldra volgde de kamer van den Levantſchen handel, die, met den Noordſchen vereenigd, niet ſlechts ſchatten aanbragten voor 's lands vermogen, maar tevens handelverbintenisſen en betrekkingen daarſtelden, wier kracht en klem oneindig meer vermogten ter beveiliging van het Gemeenebest in den drang van ijverzuchtige en mededingende naburen, dan de meest bekrachtigde traktaten. — De achterlijkheid der Noordſche volkeren maakte dezelven ſchier cijnsbaar aan de belangen van ons vaderland. Dit toch was

nu

nu de marktplaats niet flechts van Europa, maar van de geheele wereld, geworden, hetwelk door eigene zeevaart zelf bragt en haalde, hetgeen andere volkeren behoefden of overhadden. — Schoon de zee-gewesten, en Holland bovenal, het meest deelden in den tijdelijken zegen van handel en zeevaart, trokken de overige, nevens den geheelen Staat, de reeds vermelde ftaatkundige vruchten van alle deze betrekkingen en verbindtenisfen, en ftrekte weldra het overwigt van Holland, om de fchaal der inwendige regering te houden buiten veelvuldige flingeringen, waarvoor dezelve, bij volkomen gelijke ftemmen van zeven Bondgenooten, telkens zou hebben blootgeftaan; terwijl in dat gewest de geest der natie tevens te zeer werd bezig gehouden door alle de werzaamheden van een voordeelig koop-bedrijf, om zich doorgaans veel met vruchtelooze befpiegelingen of bemoeijingen bezig te houden; en de eereposten der regeringen weinig misgund werden aan die van de bevoorregte geloofsbelijdenis, daar toch het aandeel aan den bloei en welvaart des lands algemeen was. — Niet weinig had die bloei gewonnen bij de ftaatsomwentelingen in Engeland, de vervolgingen der Proteftanten in Frankrijk en de bitterheden tegen de Joden in Portugal, Spanje en Duitschland, waarvan de ftaat-

kunde niet slechts schrander partij wist te trekken voor het aanzien van den rustigen staat en houding des lands, maar vooral voor de uitbreiding der kunstvlijt, des handels en van het vermogen des volks, op welk alles geen inwendig staatsgeschil of dadelijke staatsverandering eenigen invloed had.

Later verval van handel, zeevaart en fabrijken.

Omtrent het tijdperk, waarvan onze latere geschiedenis aanvangt, was in dit alles aanmerkelijke verandering ontstaan.

De staat van 's lands koophandel was reeds dermate in verval gekomen, dat WILLEM IV het laatste jaar zijnes levens schier geheel wijdde aan de zorgen voor deszelfs herstel. Daar echter de oorzaken daarvan wel werden gezocht in de zware belastingen, op den koophandel gelegd, gelijk waren de in- en uitgaande regten, het lastgeld, waaggeld enz., bij de lijst van 1725 vastgesteld; maar eigenlijk gevonden werden in den ijver van de meeste vreemde volkeren, die zich in de voorledene eeuw, meer dan voorheen, hadden begonnen toe te leggen op den regtstreekschen koophandel, en ons land voorbij waren gevaren, — scheen een bepaald *porto franco*, waarbij eenige goederen geheel vrijgesteld zouden zijn, en anderen iets bij den invoer zouden moeten betalen, hetgeen bij den uitvoer kon worden terug gegeven, of nog liever een ge-

geheel vrij *tranfit* of doorvoering van eenige goederen zou worden geregeld, het beste middel tot herftel, hetwelk Zijne Hoogheid ter algemeene Staatsvergaderinge en ter Vergaderinge van Holland zeer ijverig aanprees.

De fabrijken, met den activen ftaat des koophandels in het naauwfte verband, hadden ook toen al niet minder geleden, zoodat men buitengewone middelen tot herftel zocht, en Zijne Hoogheid verklaarde, tot aanmoediging der inlandfche weverijen, befloten te hebben, voor zich, zijn Hof en bedienden niet dan inlandfche zijden, wollen en andere ftoffen te gebruiken, welk voorbeeld de regenten en ambtenaars door de Staten verzocht werden tot kleeding voor zich en voor hunne huisgezinnen te volgen, zonder dat men het verbieden of verder bepalen van vreemde ftoffen, kon geraden vinden, waarbij ook uitheemfche Mogendheden, met welken de Staat in verbond ftond, belang hadden.

Bij gelegenheid der jongfte verlenging van het oktrooi der Oostindifche Maatfchappij, voor den tijd van twaalf jaren, ingaande met 1743, was reeds ernftig gehandeld over het affnijden van vele noodelooze kosten in derzelver huishouding, en over eenige verbeteringen in het beleid van den inkoop veler waren hier zoo wel, als in de Indiën.

De visscherijen verminderd.

De haringvaart werd van buiten 's lands met afbreuk gedreigd. Zij was daarom reeds ontheven geworden van alle uitgaande regten, gelijk zij nog vroeger was vrijgesteld van de inkomende. Ten einde de haringvaarders en die der IJslandsche visscherijen in staat te stellen, om tegen de Engelsche buiten 's lands te kunnen markten, hadden de Staten van Holland hen reeds ontheven van de imposten op alle middelen van vertering, die op de schepen werden gebruikt.

Deelneming in vreemde fondsen.

Met het verval van den handel en het kwijnen der fabrijken zagen de vermogenden zich de gereedste wegen afgesneden, om de groote kapitalen, in beider vroegeren bloei gewonnen en spaarzaam bijeen gehouden, in voordeeligen omloop te brengen; en, min bedacht op de mindere doch zekerer vruchten van den, al te zeer verwaarloosden, landbouw, dan op vreemde wegen ter bekominge van hooge renten, kocht men gretig Engelsche fondsen, deelde men gaarne in geldleeningen van vreemde Mogendheden en Staten, wier eigen handel men daardoor stijfde ten nadeele van den onzen, nam men zelfs deel in uitlandschen handel, die noch over ons land, noch met onze schepen, gedreven werd, voerde men eenen wisselhandel in met wisselbrieven voor vreemde rekening, en eindigde

men

men, met de geldfchieters en rentheffers van vreemde Mogendheden te worden en de bankiers en kommisfionarisfen van Europa te zijn.

Niet flechts werd de mededinging van andere volkeren hier door bevorderd, en zagen zich de Mogendheden in ftaat gefteld, om ze met onze eigene geleende middelen te befchermen, maar ontftond daaruit veelvuldig nadeel voor den ftaat des lands en den geheelen geest des volks.

Nadeelen der vreemde geldleeningen.

Zoodra nu het land in eenige ongelegenheid kwam, welke het tot geldleening drong, vond het zich verpligt gelijke renten of voordeelen uit te looven, als de vreemde Mogendheden gewoon waren te geven, en zich alzoo met lasten te bezwaren, die de gewone uitgaven eerlang verbazend drukten en telkens nieuw bezwaar door nieuwe fchuld of verhooging van reeds te hoog gedreven middelen vorderden, terwijl die middelen zelve bij verval van eigen handel leden. — Door vreemde geldleeningen ontftonden tevens vreemde belangen bij de meest vermogenden, onder welken 's Lands hoogere en lagere regenten behoorden, die, ook bij de deugdzaamfte mannen, eenen ongemerkten en toch zeer aanmerkelijken invloed konden krijgen op derzelver oordeel over 's lands hoogfte aangelegenheden. — Zij voerden ook het kapitaal vermogen ten

lande uit en ſtelden hetzelve den vreemden in handen, waardoor niet ſlechts dat vermogen werd gemist, wanneer men hetzelve kon noodig krijgen, en de zenuw des oorlogs bij vijanden werd verſterkt, maar de terughouding van renten als de eerſte ſlag ſtond te duchten, en het verlies van hoofdſom en renten beide het gevolg kon worden van elke verandering in den ſtand van Europa.

Laten druk en voordeelig handelbedrijf, zorgvuldig en werkzaam fabrijkbeheer, veelvuldige ſcheepvaart en reederij liet den geest weinig tijd en lust over, om, zonder daartoe in vereerende posten geroepen te zijn, zich op te houden met ſtaatkundige beſchouwingen en wijsgeerige beſpiegelingen: het werkeloos rentenierſchap ſchenkt dien tijd in overvloed en wekt dien lust vrij algemeen. Hetzelve doet alle gebreken der maatſchappelijke inrigting opmerken, — naar denkbeeldige volmaaktheden ſtreven, — het goede miskennen om het betere, en niet zelden het eerſte verwerpen, zonder het laatſte te kunnen verkrijgen, — terwijl alle veerkracht, zuivere geestdrift, en dadelijke ſterkte, die een nationaal karakter verheffen, met dezen ſtaat van vadzige werkeloosheid verloren gaan.

Voorzeker gold dit de geheele natie niet,

niet, maar toch derzelver aanzienelijkste gedeelte; en dat zelfde rentenierschap had zoo wel, als het min drukke bankierschap, waartoe de handel verviel, den verderfelijksten invloed op het geheele overige volk. Duizende handen, in de fabrijken bezig gehouden, werden ledig; ontelbare standen, door den koophandel en zeevaart bestaande, moesten lijden; de verhouding tusschen meer- en minvermogende leden van den burgerlijken staat ging verloren; de hoogstbelangrijke middenstand, de eigenlijke kracht van den staat, nam zigtbaar af; het aantal van berooiden moest vermeerderen; de schranderheid en het vernuft verloren de ondersteuning, welke bevorens tot matige rente werd verleend; de deelneming aan kleine winst gevende ondernemingen hield op, daar alles op hooge winsten moest worden aangelegd, om voordeeliger dan de geldschieting en geloof-verleening aan vreemden te schijnen, en het tafereel, door een vreemd reiziger eenmaal van ons gegeven, als van eene natie van renteniers, welke niets meer had te verrigten, dan onderling te verdeelen en te verteren, wat door vreemde Mogendheden betaald werd, zou de volkomen schets onzer nietigheid geweest zijn, indien zij geheel en al naar waarheid was geweest.

Ook die schets, welke wij hebben gegeven van de oorspronkelijke zaden des bederfs in het ligchaam van den staat; van de oor-

Een onpartijdig oordeel de vrucht dezer bedenkingen.

zaken van deszelfs aanzien en vermogen, dien onverminderd, in het vroeger tijdvak van het gemeenebest; maar tevens van die, waardoor derzelver ontwikkeling bevorderd en het verderf voltooid moest worden in het later, welk ons te beschrijven ſtaat, is niet dan oppervlakkig en onvolkomen. Evenwel ſchijnt zij genoegzaam tot het doel, hetwelk wij ons ſtelden, om alle onregtvaardigheid tegen het karakter der natie zelve te voorkomen bij de geſchiedenis van den val en ondergang des vaderlands en die onpartijdigheid aan te nemen omtrent perſonen en zaken, welke een zoo veel heiliger pligt is, als verdeeldheden, burgerkrijg en ſtaatsomwentelingen denzelven meer hebben geſchonden, en als alle partijdigheid in deze geſchiedenis eene ſnoode misdaad zijn zou tegen den geest des vernieuwden Nederlandſchen volks, die uit het voorledene niets wil leeren dan wijsheid voor het toekomende.

De Vaderlandſche historie 1) onder het erflijke Stadhouderſchap in de mannelijke en vrouwelijke linie van 1752—1795; 2) onder den naam van de Bataafſche republiek, van 1795—1806; 3) onder dien van het Koningrijk van Holland van 1806—1810; en 4) onder de Franſche heerſchappij, van 1810—1813: dit is de taak, welke wij in vier boeken willen begrijpen, die door het beloop der zaken ieder in verſcheiden hoofdſtukken zullen verdeeld worden.

EER-

EERSTE BOEK.

VADERLANDSCHE HISTORIE ONDER HET ERFLIJKE STADHOUDERSCHAP IN DE MANNELIJKE EN VROUWELIJKE LINIE VAN 1752 tot 1795.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE REGERING VAN DE VROUWE GOUVERNANTE.

Dood en lof van WILLEM IV.

Een algemeene rouw vervulde Nederland bij den dood van WILLEM IV. Zijne verheffing tot algemeenen Stadhouder in 1747 had een perk gesteld aan de verdeeldheden eener vijfenveertigjarige stadhouderlooze regering. De oorlog met Frankrijk, die, tot op de grenzen van den Staat gevoerd, even als in 1672, aanleiding had gegeven tot het herstel der Stadhouderlijke regering, was in 1748 reeds door den vrede van Aken vervangen. Van 's Vorsten vredelievend karakter, schrander beleid en grondige kennis der uitwendige belangen van den algemeenen Staat en der inwendige aangelegenheden van de bijzondere Ge-

wes-

westen was het behoud van den vrede, de bevordering van den bloei en de bewaring van de eendragt der Bondgenooten te verwachten. De grootheid van zijn huis alleen zoekende in de ware grootheid van den Staat, en niets kennende, dat de eerzucht eenes ſtervelings meer kon ſtreelen, dan zich te mogen houden voor een voorwerp van de liefde en hoogachting van een vrij volk, hadden zijne eerſte zorgen zich bepaald tot het herſtel van al het vervallene, en mogten van hem de fabrijken zoo wel als de koophandel en zeevaart niet ſlechts allen ſteun en beſcherming, maar tevens zoo veel herleven en bloei verwachten, als de mededinging van andere volkeren mogelijk had gelaten. Zijn ouderdom van ſlechts veertig jaren en twee en vijftig dagen beloofde, naar het gewoon beloop des levens, nog een lang genot van zijne wijsheid en werkzaamheid, toen de zwakheid van zijn ligchaamsgeſtel op den 22ſten van wijnmaand 1751 bezweek onder de rusteloosheid van zijnen veelvuldigen en zwaren arbeid.

Troosteloos zou de rouw geweest zijn over den val van een zoo dierbaar hoofd, indien de Staat daardoor was overgelaten geworden aan de tweemaal ondervonden verdeeldheden der ſtadhouderlooze regering. Het geluk, van nog maar even ontkomen te zijn aan dat gevaar, deed

deed thans de volle zwaarte van het geleden verlies misſchien niet geheel gevoelen.

Na de verheffing van WILLEM III waren de hooge waardigheden van ſtadhouder, kapitein en admiraal-generaal erflijk verklaard op deszelfs wettige mannelijke nakomelingen, doch daarvan had de ſtaatszorg geene vrucht gehad, zijnde WILLEM III zonder nakomelingen overleden. — WILLEM IV had, tijdens zijne verheffing, alleenlijk eene dochter, Prinſes CAROLINA, geboren den 28ſten van ſprokkelmaand 1743. De Ridderſchap van Holland ſtelde daarom terſtond de erflijkverklaring dier hooge waardigheden, in de vrouwelijke zoowel als mannelijke linie, ter Staatsvergadering van dit gewest voor, waartoe op den 14den van ſlagtmaand 1747 werd beſloten. Omtrent dien zelfden tijd geſchiedde zulks mede in Gelderland, Utrecht en Overijsſel, en weinig dagen later in Zeeland. Maar in Vriesland viel dit beſluit eerst in oogstmaad 1748; en bij de Staten van Stad en Lande draalde men daarmede tot het einde diens jaars, zelfs duurde het tot in den zomer van 1750 eer de opdragt van het erfſtadhouderſchap in de mannelijke en vrouwelijke linie aldaar haar volle beſlag had gekregen. Intusſchen was op den 8ſten Maart 1748 de Graaf van Buren geboren, die thans zijnen vader onder den naam van

1751.

Bestelling op de minderjarigheid.

van WILLEM V als stadhouder, kapitein- en admiraal-generaal bij wettig erfregt opvolgde.

Bij bovengedachte besluiten was voorzien, zoo deze hooge waardigheden vervielen op een der mannelijke of vrouwelijke nakomelingen van Zijne Hoogheid, nog minderjarig zijnde, dat dezelven, zoo lang de minderjarigheid duurde, door de vrouwe moeder van den minderjarigen, indien zij nog in leven was, en zoo lang zij weduwe bleef en in de vereenigde gewesten woonde, zouden bekleed worden als Voogdesse, en onder den titel van *Gouvernante*, zijnde tevens zelve kapitein- en admiraal-generaal. In deze genoemde hoedanigheden zou de Gouvernante zitten in alle de kollegiën, waarin de Stadhouders gewonelijk plagten te zitten, met name in den Raad van Staten en in de Admiraliteits-kollegiën; hebbende, in geval van oorlog en bij het vormen van een leger, de magt, om aan de Staten een ervaren hoofd over het krijgsvolk voor te slaan, mits belijdenis doende van den waren Christelijken Hervormden Godsdienst, zoo als dezelve in de openbare kerken dezer landen geleerd werd, en niet bekleed met de koninklijke of keurvorstelijke waardigheid, en daar benevens den Staten aangenaam, om in hare plaatse het bevel over de troepen te voeren, zullende dit legerhoofd voor-

vooraf den eed van getrouwheid moeten afleggen aan de Staten, en zich ſchikken naar den lastbrief, die hem zou worden medegegeven, en welke daartoe door hunne Hoogmogendheden, met overleg van de vrouwe Gouvernante en van den Raad van Staten, zou worden vastgeſteld. Bij mangel van eene vrouwe moeder van den minderjarigen, of zoo derzelver bewind, uit eene der bovengemelde oorzaken, mogt ophouden, zouden de Staten op het ſtuk der voogdije, in zulker voege voorzien, als zij, ten meesten dienſte voor den lande, zouden vinden te behooren.

I. BOEK I. HOOFDST. 1751.

Ten gevolge van deze voorzieningen namen de Staten van Holland ten zelfden dage, in welks vroegen morgen WILLEM IV was overleden, het beſluit om der Prinſesſe weduwe, ANNA, oudſte dochter van GEORGE II, Koning van Groot-Brittannie, door eene bezending van twintig Leden, bij monde van den Raadpenſionaris STEIJN, rouwbeklag te doen wegens het afſterven van haren gemaal; en van Hare Koninklijke Hoogheid tevens, als Gouvernante van de provincie van Holland en Voogdesſe over haren onmondigen zoon WILLEM V, op eene plegtige wijze den eed af te nemen, hetwelk nog dien zelfden namiddag geſchiedde. — Op gelijke wijze werd terſtond door de algemeene Staten eene bezending van

De eed afgenomen van de Prinſesſe weduwe als vrouwe Gouvernante en Voogdesſe.

1751.

van acht Leden benoemd, om de Vorstinne als Gouvernante en Voogdesse wegens de Generaliteits-landen, na gedaan rouwbeklag, in den eed te nemen; hetwelk twee uren later, dan door de bezending wegens Holland, volbragt werd. Weinige dagen daarna werd door vrouwe ANNA dezelfde eed achtervolgens afgelegd in handen van plegtige bezendingen uit de overige gewesten, en het landschap Drenthe. Hare Koninklijke Hoogheid beantwoordde deze bezendingen: „ met betuiging van dankbaarheid voor het vertrouwen in Haar gesteld, en met verzekering van, onder den zegen van God almagtig, te zullen trachten daaraan te beantwoorden, en te zullen toonen, dat hare liefde en achting voor den Staat niet minder zou zijn, dan of zij in denzelven geboren ware; in welke grondbeginselen zij zou zorgen hare kinders op te voeden, vertrouwende daartoe mede op den bijstand der Staten en derzelver hoognoodige eenigheid en goede harmonie."

De erfstadhouder het eerste Lid der Ridderschap van Holland.

De Staten van Holland betoonden zich ijverig in het nemen van besluiten, die van hunne goede gezindheid konden getuigen. De Heeren van de Ridderschap en Edelen namen Zijne Hoogheid, den tegenwoordigen Heer Erfstadhouder, aan tot eerste lid van derzelver orde. — Aan de vrouwe Gouvernante, als Voog-

De
hou
eerl
der
der
var
lan

ANNA.

Prinses Douariere van Oranje en Nassau,
Gouvernante der Vereenigde Nederlanden.

1751.

Voogdesse van Zijne Hoogheid, werd de begeving opgedragen van alle hooge krijgsbedieningen, staande ter betaling van Holland, van vaandrig tot kolonel ingesloten, onverminderd hetgeen anders bij traktaten met overgenomen vreemde troepen verdragen was; — voorts het opperhoutvester- of jagermeesterschap van Holland en Westvriesland, en de volstrekt eigene jagt in het Gooiland (*).

De Hooge krijgsambten in Holland ter begeving aan de Gouvernante.

Bij de Staten van Zeeland werd besloten, aan den Erfstadhouder op te dragen de waardigheid van Eersten Edelen van Zeeland, 1 de vrouwe Gouvernante en Voogdesse te verzoeken, om dezelve gedurende de minderjarigheid van Zijne Hoogheid te willen bekleeden, onder verklaringe: „ dat men verstond denzelven staat niet verbonden te zijn aan eenig huis, goed, waardigheid of familie; en onder uitdrukkelijk beding, dat Z. H., om in der tijd deze waardigheid te bekleeden en te vertegenwoordigen, zou moeten gebruiken, als zijne afgevaardigden, ter plaatse waar zulks altijd was gebruikelijk geweest, personen, niet alleen den Heeren Staten van Zeeland aangenaam, mitsgaders in Zeeland gebo-

De waardigheid van Eersten Edelen van Zeeland opgedragen aan den Erfstadhouder.

(*) Ref. van Holl. 1751, 26 Oct. en 24 Nov.

I. BOEK I. HOOFDST.

1751.

boren wel gegoed, maar ook zijnde van de ware Christelijke Gereformeerde belijdenis en buiten alle krijgsbedieningen." — Ten gevolge van deze opdragt, verleende de Vorstin aan den Heer VAN BORSSELE twee onderſcheiden lastbrieven, den een om in de Vergadering der Staten, den anderen om in het kollegie van Gecommitteerde Raden, den Eerſten Edelen, wegens Hare Koninklijke Hoogheid, te vertegenwoordigen (*).

Rouwbeklag wegens den Koning van Groot-Brittannie.

De Graaf van HOLDERNESSE, Secretaris van Staat van den Koning van Groot-Brittannie, door Zijne Majesteit, op het vernemen van den dood zijnes ſchoonzoons herwaarts gezonden, om de Prinſes weduwe in deze om-

(*) Notulen van Zeeland 1751, 1 en 3 Nov. — De afgevaardigden van Middelburg vorderden de aanteekening: „ dat zij hadden geoordeeld, dat de beide lastbrieven te voorbarig waren verleend, als zijnde de beſluiten der Staten eerst op den 1ſten genomen, en hebbende de lastbrieven niet behooren verleend te worden, dan na het afleggen van den eed op de gedane opdragt met de daarbij gevoegde bepalingen en voorzieningen, ter voorkominge van gevolgen, die daaruit in tijd en wijle zouden kunnen worden getrokken." — Men liet bij deze aanteekening nog onopgemerkt voorbijgaan, dat gemelde lastbrieven geteekend waren te 's Gravenhage 3 November, terwijl ten zelfden dage werden overgelegd in de Vergadering der Staten, te Middelburg gehouden. — Zie voorz. notulen bl. 466.

omſtandigheden met raad en daad te onderſteunen, kwam den 3den van ſlagtmaand reeds in 's Gravenhage, en legde kort daarna, op uitdrukkelijken last van Zijne Majesteit, bij den Voorzitter van Hun Hoogmogenden een bezoek af van rouwbeklag, begerende, dat aan Hoogstdezelven de ſterkſte verzekering werd gegeven van des Konings altoosdurende vriendſchap en genegenheid voor het gemeenebest. De Voorzitter hieraan voldaan hebbende, werd door H. H. M. verzocht, deze pligtpleging te beantwoorden met dankbetuiging en wederkeerige verzekering: „ dat H. H. M. niets vuriger wenschten, dan de hoogstgeachte vriendſchap en genegenheid van Z. M. voor dezen Staat te behouden, waartoe zij van hunnen kant ten allen tijde hun uiterſte best zouden aanwenden (*)."

1752. De Erfſtadhouder tot Ridder van den Kouſenband verheven.

In het volgende jaar vond de Koning van Groot-Brittannie goed zijnen kleinzoon, den Erfſtadhouder, te vereeren met de Ridderorde van den Kouſenband. In deze orde, de oudſte onder alle wereldlijke, door Koning EDUARD III ingeſteld, en nooit meer dan uit zes en twintig Leden beſtaande, waren vijf Prinſen van Oranje aangenomen geweest, waaronder ook WILLEM IV.

De

(*) Reſ. Gen. 1751, 9 Nov.

De Minister plenipotentiaris van Zijne Majesteit gaf den Voorzitter van Hun Hoogmogenden eene memorie over ter kennisgevinge der verkiezing van Zijne Hoogheid den Prins van Oranje en Nassau tot medelid dier orde, met ontheffing echter van de plegtigheden en verpligtingen derzelve, welke strijdig zouden kunnen zijn met de gebruiken van het gemeenebest. H. H. M. betuigden: „ des zeer gevoelig te zijn, en zulks aan te zien als eene zonderlinge onderscheiding, waardoor Z. M. aan de geheele wereld zijne genegenheid voor den Staat wilde betoonen, zullende H. H. M. dit bij alle gelegenheden erkennen door onveranderlijke hoogachting voor den persoon en vriendschap Zijner Majesteit (*).

De inhuldiging van den vierjarigen Ridder geschiedde met den luisterrijksten toestel op het huis in 't Bosch den 6den van zomermaand. De kolonel YORKE, Afgezant van den Koning bij dezen Staat, en de Heer ANSTIN, Wapenkoning van Zijne Majesteit, ter inhuldiging van den jongen Ridder overgekomen, begaven zich tegen één uur op den middag naar dit paleis, alwaar de Prins hen ontving, staande op het bordes van de stoep tusschen den Op-

(*) Ref. Gen. 1752, 2 Junij.

Opperhofmeester Generaal Baron VAN BURMANIA, en den Opperſtalmeester en Luitenant-Generaal GROVESTEINS, en ze geleidde naar het vertrek der Gouvernante. Afgevaardigden van Hun Hoogmogenden en van den Raad van Staten woonden de plegtigheid bij.

De Vorstin ontving de geloofsbrieven van den Afgezant en Wapenkoning, en gaf wederkeerig een onderteekend en gezegeld geſchrift over, de beloften behelzende: „ van te zullen trachten, dat de Prins haar zoon, tot rijper jaren gekomen zijnde, zou nakomen alle de artikels dier wetten, welke niet ſtreden tegen den Godsdienst, waarvan hij belijdenisſe zou doen, noch ook tegen de regten en vrijheden van de republiek der Vereenigde Nederlanden, waarvan hij Stadhouder was, noch tegen den eed, dien hij naderhand, ingevolge van die waardigheid, zou moeten afleggen." Deze voorbehouding was door den Koning wel uitdrukkelijk aan zijnen kleinzoon vergund.

De oranjezaal was het tooneel dezer ſchitterende plegtigheid. Aan haar hooger einde was een verheven grond met kostbare tapijten belegd. Op deszelfs midden ſtond een koninklijke zetel, met de wapens van Groot-Brittannie pralende. Ter linkerzijde van dezen zetel was een ander

 ge-

1752.

geſtoelte voor den jongen Prins van Oranje, met de vorstelijke wapens, verfierd; waarbij twee andere ſtoelen waren geſteld voor den Afgezant en Wapenkoning. Tegen over deze zetels ſtonden, onder een verhemelte, armſtoelen voor de Afgevaardigden uit de Hooge Vergaderingen des Lands. Voor de Prinſes CAROLINA was een geſtoelte geplaatst nabij den troongrond. Nadat de Heeren Afgevaardigden door twee Edellieden ter zale waren ingeleid, volgde Prinſes CAROLINA, van eenige Edellieden en van alle de Staatdames van het hof vergezeld. De Prins werd vorafgegaan door de Generale Adjudanten, de Edellieden en den Kamerheer Generaal Majoor BIGOT, die onmiddelijk gevolgd werd door den Wapenkoning, in plegtgewaad, dragende den lastbrief, op perkament geſchreven, liggende het zegel in eene kostbare doos, benevens de fieraden der orde op een rood fluweel kusſen; hem vergezelde de Afgezant. Nu kwam de Prins tusſchen den Opperhofmeester en Opperſtalmeester, gevolgd door de officieren van ordonnantie zoo van de *garde du corps* als van de *cent-ſuisſes*. — Alle perſonen, tot den optogt behoorende, maakten bij het intreden drie buigingen voor den ledigen zetel van den Koning van Groot-Brittannie. — Zijne Hoogheid nevens den Afgezant en Wapenkoning gezeten

zeten zijnde, liet zich een fraai muzijk hooren. Na hetzelve rezen laatstgen. Heeren van hun gestoelte, en werden daarin gevolgd door Zijne Hoogheid en de Afgevaardigden. De Gezant boog zich voor den koninklijken zetel, opende voor den Prins, na eene diepe buiging, zijnen last met eene aanspraak in de Fransche tale, en reikte zijnen lastbrief van den Koning aan den Prins over, uit wiens hand de Secretaris HORST ze ter voorlezing ontving. Onder het voorlezen stonden alle aanwezigen op. Het muzijk verving andermaal deze voorbereiding der plegtigheid. Daarna gaf de Wapenkoning den Kousenband over aan den Gezant, die denzelven, onder het lezen van het formulier door den heraut, aan het linker been van den Prins gespte; voorts het blaauwe lint met den gouden penning van St. Joris, hetwelk, onder de herhaalde voorlezing, werd omgehangen; eindelijk den purperen mantel, den halsband, den degen, het boek der statuten en de muts met pluimen, welke sieraden der orde aan Zijne Hoogheid slechts werden vertoond, doch door den Wapenkoning weder op het kussen nedergelegd, van wege des Ridders jonge jaren. Nu sprak de Gezant den Prins aan, als Ridder der oudste en zuiverste militaire orde, verklarende op Hem de hoop, de verwachting en alle de wenschen van eene groote en wijze rebubliek

I. BOEK I. HOOFDST.

1752.

gegrond; en uitende de krachtigste wenschen, dat de roem Zijner Hoogheid eenmaal mogt evenaren dien der Helden, die met deze orde waren versierd geweest, inzonderheid der MAURITSEN, der FREDERIK HENDERIKKEN, der WILLEMEN I, II, III en IV, de stichters of beschermers van dezen onafhankelijken Staat, wier namen nooit zouden ophouden dierbaar te zijn aan ware beminnaars der vrijheid. — Hij sloot zijne aanspraak met de aanmerking: „ met welk een vermaak zich Zijne Hoogheid ten eenigen dage zou te binnen brengen, hoe de Koning aan dezelve in een zoo teederen ouderdom, dat daarvan bijkans geen voorbeeld was, de eer had opgedragen van de orde, welke Zijne Majesteit zelve droeg, en daardoor een der sterkste bewijzen had gegeven van hoogstdeszelfs genegenheid voor 's Prinsen doorluchtige huis, zoo als ook jegens de Republiek, waarvan de vriendschap aan denzelven ten allen tijde lief en waard was geweest, en waarvan de behoudenis en onafhankelijkheid steeds met die van zijne eigene Koningrijken op een eenparigen voet en van even groot gewigt waren." Bedenkingen, welke de Gezant durfde voorzeggen: „ dat zij, ten eenigen tijde, Zijne Doorluchtige Hoogheid zouden aansporen, om door alles, wat in zijn vermogen zijn zou, tot de

hand-

handhaving en bevestiging der gelukkige eendragt met dien zoo natuurlijken Bondgenoot van de Republiek mede te werken; eene eendragt, van welke de veiligheid der Protestantſche religie en de beſcherming der vrijheid van Europa afhing." — De Opperhofmeester beantwoordde deze aanſpraak; de heraut riep de titels van den jongen Ridder uit; het muzijk hief weder aan, en de zaal werd even ſtatig verlaten. — De Prins vertoonde zich met de ordeteekens, welke hem waren aangedaan, aan zijne vrouwe moeder, die het verheugde kind aan haar hart drukte, en begeerde, dat hetzelve zich ook op het bordes zou vertoonen aan de menigte van allerlei rang, die het voorplein vervulde. De Heeren BURMANIA en GROVESTEINS verzeldden den jongen Ridder, die met Prinſes CAROLINA naar buiten ging, vele buigingen maakte en kushanden gaf, op het gedurig *hoezee!* en *vivat oranje!* der juichende aanſchouwers. De Prins woonde den vorſtelijken maaltijd bij. Dezelve werd ten hove gegeven en door den Engelſchen afgezant met een prachtig avondmaal en bal beantwoord. Een gedenkpenning vereeuwigde deze gebeurtenis (*).

Ter-

(*) Nederl. Jaarb. 1752 bl. 457—467 en 1753 bl. 14.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1752.

Terwijl de algemeene geest zich verlustigde met de praalvertooning dezer plegtigheid, en in de voegzame houding van het vorstelijke kind bij alle die formaliteiten zich de waardigheid voorſtelde, welke het doorluchtig hoofd van den Staat eenmaal zou onderſcheiden, ontbrak het noch aan enkelden, wien die zelfde verheffing van een vierjarig knaapje gevaarlijk voorkwam in de opvoeding van den Erfſtadhouder eenes vrijheidlievenden Staats; noch aan Regeringsleden zelve, die in dezen Kouſenband eenen ſtrik zagen ter vastſnoering van dit land aan Engelands troon, ten einde de republiek aan de inzigten van het Britſche ministerie te verbinden (*).

Hulde door het Franſche Hof aan den Erfſtadhouder bewezen.

Het Franſche Hof, altijd naarijverig op de genegenheid van dezen Staat, toonde weldra eene in het oog vallende mededinging door de weidſche hulde van deszelfs Afgezant aan den jongen Erfſtadhouder. — Op den 16den van wintermaand gaf de Voorzitter van H. H. M. ter vergaderinge kennis, dat de Markies DE BONAC hem had overgeleverd zijnen geloofsbrief van den Koning, als Hoogstdeszelfs Ambasſadeur bij dezen Staat. Hoewel H. H. Mogenden dien Heer terſtond aangenaam verklaarden en beſloten hem gehoor te verleenen of Gelas-

(*) VAN DER AA, *Leven van* WILLEM V, D. I. bl. 140—144.

1752.

lastigden toe te voegen, wanneer hij zulks zou verzoeken, gaf de Ambasſadeur eerst op den 20ſten van lentemaand des volgenden jaars deszelfs verlangen te kennen, om op den 30ſten van grasmaand zijne openbare intrede te doen: en had deszelfs gehoor bij Hun Hoogmogenden eerst op den 3den van bloeimaand plaats (*).

Reeds op den 18den van wintermaand dezes jaars zond de Markies DE BONAC een zijner Edellieden aan het Hof van Hare Koninklijke Hoogheid, ten einde te vernemen, wanneer het den Prins Erfſtadhouder best zou gelegen komen, op den volgenden dag, een bezoek van hem te ontvangen. Het uur van drieën des namiddags daartoe geſteld zijnde, begaf zich de Ambasſadeur op dien ſtond naar het huis in het Bosch met dezen trein. Een Kamerdienaar, twee pagies en een ſtalmeester, alle te paard, werden gevolgd door twee loopers. Daarna reed eene koets, met zes bruine paarden beſpannen, waarin vier Edellieden van den Markies zaten. Hierop volgde de koets van den Ambasſadeur, door zes zwarte paarden getrokken, waarin tevens zaten des Gezants broeder de

(*) Reſol. Gener. 1752 19 December en 1753 20 Maart en 3 Mei.

I, BOEK. I. HOOFDST. 1752.

de Ridder DE BONAC, de Heer MARIAN en de Heer DURAND, Zaakgelastigde van den Koning van Frankrijk bij dezen Staat. Bij des Ambasſadeurs aankomst ſtond de wacht onder de wapenen en werd de marsch geſlagen, terwijl de officiers met de ſpontons en het vaandel groeteden. De Prins kwam tusſchen den Opperhofmeester en den Opperſtalmeester, door de overige Edellieden van het Hof vergezeld, den Ambasſadeur tot aan de koets tegen en geleidde hem door verſcheiden vertrekken, waarin zich gewapende manſchappen, officieren, generaals en andere perſonen van aanzien bevonden, tot in het kabinet. Zijne Hoogheid en de Ambasſadeur, elk in eenen armſtoel plaats genomen hebbende, deed zijne Excellentie aan den Prins eene korte pligtpleging, welke door Zijne Hoogheid zelve werd beantwoord; waarna de Ambasſadeur, op gelijke wijze, als bij de ontmoeting, door Zijne Hoogheid tot aan de koets werd uitgeleid. De Ambasſadeur tot aan de brug van het Hof gereden zijnde, keerde met zijn gevolg terug en had nu een bijzonder gehoor, onverzeld van plegtigheden, bij de vrouwe Gouvernante en de Prinſes CAROLINA. — In denzelfden namiddag begaf zich een Edelman van het Hof naar het hotel van den Ambasſadeur, om het uur van een tegenbezoek te vernemen voor den

den volgenden dag. Ook hiertoe het derde in den namiddag gesteld zijnde, begaf zich Zijne Hoogheid ten dien stonde derwaarts in de volgende orde. Vooraf ging een trompetter, gevolgd door den luitenant VAN SLINGELAND en vier en twintig man nevens een wachtmeester van het regement gardes te paard. Daarop volgde twee koetsen met zes paarden, zittende in de eerste de Generaals-adjudanten CRONSTROM, CRETSMAR en D'AUBONNE; in de tweede de Adjudant en Luitenant-generaal ROUSE met den Baron WULKNITZ. Toen volgden een officier en acht lijfwachten, voorts de stalmeester CROOS en vier pagies te paard; daarna twee loopers, en de koets van Zijne Hoogheid met acht paarden, waarin tegen over den Prins de Opperhofmeester en Opperstalmeester waren gezeten, staande voor op de koets twee pagies, en achter op zes lakeien, gaande aan de portieren heidukken, en aan elke zijde der koets acht van de *cent-suisses*. Na deze koets kwam een trompetter, een officier en zestien gemeene van de lijfwacht, gevolgd door twee koetsen, ieder met zes paarden, zittende in de eerste de Kamerheer Baron VAN VOIGT, de Heer LASSARA, kapitein der *cent-suisses*, met den Graaf DE MARSIN, Kamerheer van Hare Koninklijke Hoogheid; en in de tweede de Heeren Kolonel

REN-

I. BOEK. I. HOOFDST. 1752.

RENGERS en Baron VAN HEIJDEN, Edellieden. De trein werd gesloten door den kornet LOOS met vier en twintig man en een wachtmeester van het regiment gardes te paard. De optogt aan het hotel van den Ambassadeur op de prinsegracht genaderd zijnde, kwam zijne Excellentie met een talrijk gevolg Zijne Hoogheid tot aan het portier der koets te gemoet, geleidde den Erfstadhouder in het kabinet, en, na eenige oogenblikken vertoevens aldaar, weder tot aan de koets terug, waarna de trein in dezelfde orde naar het huis in het Bosch terugkeerde, hebbende eene prachtige vertooning gemaakt voor het oog van tallooze aanschouwers (*), waaronder de nadenkenden zoo wel den luister van het Stadhouderlijke Hof, als de statige beantwoording der, in het oog vallende, hulde van den Franschen Gezant wisten op te merken.

Bijzonderheid bij den optogt der Haagsche Schutterij.

Min ernstig, en evenwel niet min opmerkelijk, was de vertooning geweest op den 9den van bloeimaand bij den jaarlijkschen optogt der Haagsche Schutterij. Dezelve het hotel Hunner Hoogheden in het oude voorhout genaderd zijnde, alwaar zich de Vorstelijke kinderen met een aantal Edellieden bevonden, stelde zich de kleine Prins, door den Baron

GRO-

(*) Nederl. Jaarb. bl. 1752 bl. 1295.

GROVESTEINS geleid, met de fponton in de hand en eene fjerp en ringkraag om, aan het hoofd der Schutterij; marcheerde eenige fchreden voort, tot onder het venfterraam, waar zich Prinfes CAROLINA bevond, begroetede dezelve deftig met de fponton, en keerde daarna terug naar het hotel, onder het zegewenfchend gejuich eener ontelbare menigte, door dezen optogt zoo wel, als door de jaarmarkt, van wijd en zijd bijeen, welke de aangenaamfte verlustiging vond in deze aartige vertooning (*); zijnde het wijsgeerige begrip over de opvoeding, hetwelk de vroegere fpelen der kinders even belangrijk houdt, als derzelver vroege bezigheden, toen nog niet in algemeenen omloop.

Voorftel van de Staten van Holland ter voorzieninge in afflijvigheid der Gouvernante gedurende de minderjarigheid.

Bij de befluiten der bijzondere Staten omtrent het erflijke der ftadhouderlooze waardigheden in de mannelijke en vrouwelijke linie, was in het geval, dat het den minderjarigen erfgenaam ontbrak aan eene vrouwe moeder, die als Voogdesfe van denzelven, onder den titel van Gouvernante de ftadhouderlijke regering zou kunnen voeren; niets verder bepaald, dan dat dezelve Staten, alsdan, op het ftuk der voogdije in diervoege zouden voorzien, als zij ten meesten dienfte van den lande zouden

(*) Jaarb. 1752 bl. 357.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1752.

den vinden te behooren (*). De Ridderschap en Edelen van Holland en Westvriesland oordeelden het echter raadzaam, tijdig maatregelen te nemen, die men in zulk een geval zou kunnen volgen, en gelijk zij het eerste voorstel tot de gemelde besluiten ter Vergadering van H. Ed. Gr. M. hadden gedaan, zoo hadden zij ook gemeend, reeds op den 18den van wijnmaand des vorigen jaars, hunne gevoelens daarover te moeten voordragen. — De voorziening had zich te bepalen: tot de opvoeding gedurende de minderjarigheid, en tot de voogdije of waarneming van het Erfstadhouder-, Kapitein- en Admiraal-Generaalschap, gedurende dezelve. — De meerderjarigheid zelve oordeelden zij, dat bepaald behoorde te worden op den vervulde ouderdom van achttien jaren. — Wat nu het eerste punt betrof, stelden zij voor, Hare Koninklijke Hoogheid te verzoeken eenige regeringspersonen voor te dragen, om vervolgens staatsgewijze door de provinciën, waaruit zij door H. K. H. zouden worden benoemd, gemagtigd en gelast te worden, om, het bedoeld geval aanwezig zijnde, met gemeenschap en overleg der voogden, bij wijlen Zijne Hoogheid en H. K. Hoogheid gesteld of nog te stellen, voorname-

(*) Zie boven bl. 33.

melijk zorge te dragen, dat Hare Hoogheden in de gronden van de ware Christelijke Gereformeerde religie, zoo als dezelve in de publieke kerken hier te lande werd geleerd, werden onderwezen; maar ook tevens wel onderrigt van de ware belangen van den Staat, deszelfs hoogheid, preëminentiën, privilegiën en geregtigheden, constitutie van regering en wat daar onder zou behooren. — Ten opzigte van het tweede punt, rakende de voogdij of waarneming der Stadhouderlijke regering, oordeelden zij, nagegaan hebbende de Commissie voor WILLEM IV op 12 Mei 1747 opgemaakt, dat het eigenlijke Stadhouder-, Kapitein- en Admiraal-Generaalschap eerst te passe zou komen bij de aanvaarding dier waardigheden door den meerderjarigen; — dat de zorg voor regt en justitie, alsmede het verleenen van provisiën van justitie, aan den Hove van Holland; — en het verleenen van brieven van gratie, remissie, pardon en abolitie aan H. Ed. Gr. M. moesten verbleven worden; — dat voorts geen gewag van politie gedurende minderjarigheid kon te passe komen; — maar dat het voornamelijk aankwam op het beleid der zaken van oorlog en op de magistraatsbestelling. Het kwam, wat de zaken van oorlog aanging, aan: 1) op het ordonneeren en commanderen over de militie

I. BOEK. I. HOOFDST. 1752.

en het verleenen van patenten; 2) op de beschikking over de opene krijgsbedieningen, en 3) op het werk der magezijnen en vestingen. Wijlen Zijne Hoogheid hád niet slechts de algemeene Staten bewogen, om den Prins LODEWIJK VAN BRUNSWIJK WOLFENBUTTEL aan te stellen tot Veldmaarschalk over het krijgsvolk van den vereenigden Staat, maar ook dien Vorst doen voorbeschikken, om, bij zijn overlijden, het krijgsvolk, als opperhoofd te gebieden (*). Nu oordeelde men, dat, in het voorziene geval, aan gemelden Heer Prinse, onder den titel als vertegenwoordigende den Kapitein Generaal, op een bepaalden lastbrief, (waarvan tevens het ontwerp werd voorgedragen,) het opperbevel over het krijgsvolk kon worden opgedragen, doch met uitzondering van de patenten, die gedurende des Stadhouders minderjarigheid behoorden verleend te worden, zoo als op de groote vergadering in 1651 was vastgesteld, en ook van 1702 tot 1747 had plaats gehad; evenwel met gemeenschap en overleg van den gemelden Prins, ten ware zulks bij deszelfs afzijn of dringenden nood ondoenlijk werd bevonden. — Aan denzelfden Prins kon de beschikking over de krijgsambten worden opgedragen van Kolonel tot Vaandrig

(*) WAGENAAR D. XX. bl. 383.

drig toe, doch tot wederzeggen en onder goedkeuring der benoeming tot Kapiteinen toe door de Staten, en voorts tot Vaandrigs toe door de Gecommitteerde Raden; — terwijl dezelve Gecommiteerde Raden zouden verzocht worden op belangrijke zaken van magazijnen en vestingen niet te beschikken, zonder mededeeling en overleg van gemelden Prins. — Omtrent het Admiraal-Generaalschap zou bij voorraad geene bestelling behoeven gemaakt te worden. De aanstelling van Vlag-officieren zou evenwel bepaald moeten worden aan H. E. Gr. M. te verblijven gedurende de minderjarigheid, en de benoeming van Kapiteins bij onderscheiden Collegiën der Admiraliteiten zou dienen gebragt te worden ter verkiezinge van Hun Hoogmogenden. — Wat betreft de magistraatsbestellingen, daartoe zouden de benoemingen, welke aan den Stadhonder pleegden aangeboden te worden, ter verkiezinge worden voorgedragen aan H. E. Gr. M., die zelve terstond de verkiezing zouden doen omtrent ambten en officiën, waartoe zij zelve anders de benoemingen aan den Stadhouder pleegden voor te dragen. — Indien dit voorstel werd aangenomen, wenschte men de mededeeling daarvan ter Generaliteit en vooral de algemeene bepaling der meerderjarigheid op den vollen ouderdom van achttien jaren; met de

I. BOEK. I. HOOFDST. 1752.

vergunning voor den Erfstadhouder, om zitting te nemen in de vergadering der Staten Generaal en van den Raad van Staten met den vollen ouderdom van vijftien jaren, ten einde Zijne Hoogheid bij het aanvaarden zijner waardigheden te meerder kennisse van zaken van den Staat te doen hebben. Evenwel oordeelden de voorstellers, dat, alvorens het nemen van een bepaald besluit op al het voorgestelde, eene bezending van H. E. Gr. M. het goedvinden van Hare Koninklijke Hoogheid daaromtrent zou behooren te vernemen (*). — De Afgevaardigden der steden dit voorstel der Ridderschap hebbende overgenomen, kwam hetzelve op den 26sten van louwmaand dezes jaars in overweging en werd het gaaf aangenomen, met toevoeging, dat de zitting in de Staten Generaal en in den Raad van Staten op den vijftienjarigen ouderdom ook zou worden vergund aan Prinsesse CAROLINA, ingeval van vroeger overlijden van Zijne Hoogheid. — De Afgevaardigden van Rotterdam achteden het artikel op de magistraatsbestelling strijdig met de privilegiën dier stad, en behielden zich hunne aanteekening daartegen voor (†).

Hare Koninklijke Hoogheid bedankte de bezending, welke haar dit voorstel overbragt, in

(*) Secr. Ref. van Holl. 1751 18 Dec.

(†) Secr. Ref. van Holl. 1752 26 Jan.

in de aangenaamste bewoordingen voor het vertrouwen, door H. Ed. Gr. M. in haar gesteld, verzekerende, hare gedachten over de zaak te zullen laten gaan, en, zich daarop bepaald hebbende, zulks te kennen te zullen geven. — Dit geschiedde op den 9den van sprokkelmaand. „ Hare Koninklijke Hoogheid oordeelde, dat in het voorstel de beste middelen waren voorgeslagen ter bereiking van het oogmerk des besluits van den 16den van slagtmaand 1747; doch wenschte, ten aanzien der voordragt van eenige personen tot de opvoeding der vorstelijke kinderen, niet te worden gedrongen, gaarne aannemende deze voordragt te doen, zoodra zij, na rijpe overweging, zich tot eenige personen zou hebben bepaald; verwachtende, dat H. Ed. Gr. M. geene zwarigheid zouden maken, ingevalle God almagtig bevorens over haar leven mogt beschikken, om daartoe de personen te magtigen, die bij eene beslotene akte, door Haar verleden en onderteekend, tot de opvoeding bevonden zouden worden benoemd te zijn, ten ware op dezelve alsdan zulke gegronde bedenkingen mogten vallen, dat Hare K. Hoogheid zelve, ingevalle zij daarvan bij het verlijden der gemelde akte kennis hadden gehad, dezelve, tot welzijn der vorstelijke kinderen, niet zou hebben benoemd. Wat de toelating

Het voorstel van Staten van Holland door de Gouvernante beantwoord.

tot de vergadering van de Staten Generaal, den Raad van Staten en derzelver besognes aanging met den vijftienjarigen ouderdom van den minderjarigen, meende zij, dat zulks niet zou behooren plaats te hebben, dan na het afleggen van den eed van geheimhouding. Voorts gaf H. K Hoogheid in overweging, om in den lastbrief van den Raadpensionaris het derde artikel, betreffende deszelfs verpligting, om, na zijn uiterste vermogen te zorgen, dat de privilegiën, geregtigheden, costumen en usantiën van den Lande van Holland en Westvriesland, mitsgaders de souvereiniteit en authoriteit van de Staten en den tegenwoordigen regeringsform, en bijzonderlijk H. Ed. Grootmogende besluit van den 16den van slagtmaand 1747 op het Erfstadhouder, Kapitein- en Admiraal Generaalschap, in alle deelen bewaard werden, ook daarmede zou worden uitgebreid, dat hij van gelijke met zijn uiterste vermogen zou moeten zorgen, dat, het geval daar zijnde, het besluit van H. Ed. Gr. M., in deze te nemen, in alle deelen werd bewaard en nagekomen. Eindelijk merkte H. K. H. nog aan, dat, om de overweging dezer zaak ter Generaliteit te brengen, zou behooren te worden gekandeld met de uiterste omzigtigheid, ten einde de raadplegingen daarover wel mogten zijn voorbereid."

De

De Staten van Holland en Westvriesland dit verslag hunner bezendinge gehoord hebbende, besloten alzins overeenkomstig het, door de Ridderschap voorgestelde en daarop aangemerkte van H. K. Hoogheid, vooral ook dat ter bekwamer tijd en met overleg van Hoogstdezelve, door de Afgevaardigden dezer Provincie ter Generaliteit opening zou worden gedaan van deze besluiten, met uitzondering van den lastbrief voor den Heer Hertog VAN BRUNSWIJK, welke nu tevens, overeenkomstig het ontwerp der Ridderschap, voor deze Provincie, werd bepaald. — Die van Rotterdam bleven nog bij hunne aanteekening van den 26sten van louwmaand (*).

Besluit bij de Staten van Holland op de voorziening in de minderjarigheid.

Het is opmerkelijk, dat de overige Gewesten geene voorzieningen maakten, daar het noodlottige geval, eens daar zijnde, geenen tijd van beraad kon gedogen en nieuwe bronnen stond te openen van heillooze verdeelheden. Het overlaten van dat wel voorzien geval in de Resolutie van Holland van 1747, door de overige Gewesten gevolgd, en de zorgvuldigheid van de Gouvernante, om de nu gemaakte voorziening bij Holland niet aan onvoorbereide overwegingen der algemeene Staten te wagen, schij-

(*) Resol. Holl. 1752 10 Febr.

I. BOEK I. HOOFDST.

1752.

schijnen duidelijk genoeg te toonen dat het dralen der overige Gewesten minder aan eenige flofheid op dit punt, dan wel aan ongezindheid of liever oneensgezindheid ter voorloopige beslissing moet worden toegeschreven.

De Gouvernante neemt zitting in de Hooge Vergaderingen.

Alhoewel de vrouwe Gouvernante reeds op den 1sten van slagtmaand des vorigen jaars in handen eener bezending van Hun Hoogmogenden den eed had afgelegd op het berigtschrift van den Raad van Staten, ten einde in denzelven zitting te nemen, wanneer het H. K. H. zou gelegen komen, was het eerst op den 21sten van wintermaand dezes jaars, dat Hoogstdezelve daarvan gebruik maakte. Zij deed zich, van den Opperhofmeester, den Opperstalmeester en eenen Kamerheer vergezeld, derwaarts voeren in een draagstoel, en nam in den Raad van Staten zitting zonder eenige plegtigheid.

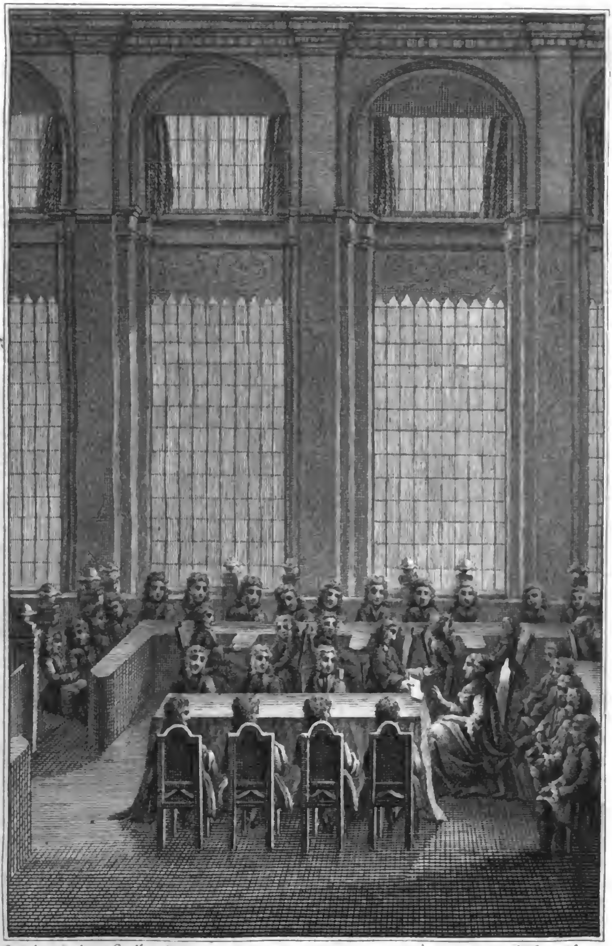
Ten zelfden dage vond Hare K. H. goed, in de hooge Vergaderingen van Holland zitting te nemen. Na eenigen tijd toevens bij den Raad van Staten, liet zij zich brengen in het Kollegie van Gecommitteerde Raden van Holland, en na kort verwijl aldaar, in de Vergadering der Staten van Holland en Westvriesland.

De Raadpensionaris STEIJN, eene voegzame pligtpleging aan H. K. Hoogheid gemaakt heb-

I.
BOEK
I.
HOOFDST.

1752.

De Ge
vermant
neemt z
ting in
Hooge
Vergad
ringen.

Geteekend door E. Maaskamp. Gegraveerd door W. van Senus.

de Vrouwe Gouvernante in de Vergadering van Holland.

Voordragt van H. K. H. bij de Staten van Holland.

hebbende, en dezelve op eene gepaste wijze beantwoord zijnde, zeide de vrouwe Gouvernante: „ dat zij, steeds bedacht om de bezwaarde geldmiddelen der gewesten te verligten, inzonderheid omtrent zoodanige posten, waartoe zij zelve eene bijzondere betrekking had, een ontwerp van bezuiniging had doen vervaardigen op de gardes infanterie, de gardes du corps en de gardes Zwitsers, ten bedrage van *f* 110,480 -: - 's jaars, hetwelk zij nog heden ter Vergadering der Staten Generaal zou overgeven; — dat zij niet anders kon verwachten, of H. Ed. Gr. M. zouden zulks aanzien als een blijk van ijver ten beste van het gemeen, en inzonderheid van deze Provincie, en dat zij, tot een blijk van goedkeuring, in het vervolg toonen zouden genegen te zijn, met dezelfde hartelijkheid en achterstelling van eigene inzigten, op de zaken van het Gemeenebest, en in het bijzonder van de geldmiddelen, zoodanige orders te stellen, waardoor dit heilzaam oogmerk zou worden bereikt; — te dien einde kon H. K. H. niet nalaten de spoedigste besluiten aan te bevelen ter zake der ambten, ten gevolge en op gronden van een verslag, daarover reeds in hooimaand uitgebragt." Na dankbetuiging door alle de Leden der Vergadering, werd H. K. H. door eenige Leden der Ridderschap vergezeld tot in

1752.

in een der vertrekken van de Heeren Staten Generaal, alwaar de Gouvernante eene raadpleging bijwoonde van Afgevaardigden uit Hun Hoogmogenden en den Raad van Staten over hetzelfde ontwerp van bezuiniging. Van daar begaf Hoogstdezelve zich in de Vergadering zelve van Hun Hoogmogenden, en gaf er het ontwerp over, hetwelk dadelijk, het verslag uit gemelde raadpleging gehoord zijnde, en de Afgevaardigden wegens Holland alreeds ontvangen hebbende den last, terstond na het vertrek van H. K. Hoogheid uit de Vergadering dier Staten opgemaakt, om zich met het ontwerp te vereenigen, in tegenwoordigheid van de Gouvernante en onder vele dankbetuigen werd vastgesteld (*).

Meer hulde kon voorzeker niet bewezen worden aan de voordragt der vrouwe Gouvernante, dan door deze gereede aanneming: en evenwel was de erkentelijkheid, daardoor getoond, noch voorbarig, noch overbodig. Op den 22sten van wintermaand des vorigen jaars hadden de Staten-Generaal reeds besloten tot eene afdanking en vermindering van het krijgsvolk, ten beloope van 2008 man in het geheel (†); en op den 2den van lentemaand

(*) Resol. Holl. en Resol. Gener. 1752 21 Dec.

(†) Jaarb. 1752 bl. 5.

maand dezes jaars hadden Hun Hoogmogenden reeds even dankbaar aangenomen en vaardig vastgesteld een algemeen ontwerp, om de troepen van den Staat te brengen op eenen meer vasten en min kostbaren voet dan bevorens, waarvan het tegenwoordige slechts eene uitbreiding was, als zijnde in dat van den 2den van lentemaand de nu vermelde korpsen onaangeraakt gebleven.

Algemeen ontwerp van bezuiniging op de troepen van den Staat.

Het toenmalig ontwerp was uit naam en van wegens H. K. Hoogheid overgegeven aan den Raadpensionaris, hebbende zij hetzelve doen opmaken, overeenkomstig de denkbeelden, door H. Hoogmogenden bij bovenvermeld besluit van wintermaand 1751 aan den dag gelegd. De Raadpensionaris had toen de Gedeputeerden van H. Hoogmogenden tot de krijgszaken, benevens eene Commissie uit den Raad van Staten, verzocht tot eene conferentie, in welke hij de Leden dier conferentie tot de lezing van dat ontwerp had verwezen, als zijnde te beknopt gesteld, om er een summier van te kunnen geven, zonder aan de zaken, daarbij voorgesteld, te kort te doen; doch had zich niet kunnen onthouden aan dezelven voor te dragen: „ dat de uitvoering van dat ontwerp met den tijd zou geven een voordeel van over de vijftien tonnen gouds in het jaar, en van toen af een voordeel van acht tonnen gouds, terwijl

I. BOEK I. HOOFDST.

1752.

wijl de krijgsmagt van den Staat daardoor in getal van gemeene dienstdoende manschappen niet meer zou verliezen dan ruim zestien honderd; — dat verscheiden nieuwe en noodige voordeelen aan de overblijvende waren toegevoegd, ten einde de kompagniën te zuiveren van menigvuldige gebreken, met aanwijzing van een voegzaam middel, om voor de gereede betaling te zorgen; — dat voor hen, die hunne posten zouden verliezen, gezorgd was op eene wijze, welke, aangemerkt de volstrekte noodzakelijkheid eener groote hervorminge, geene wettige reden van klagt overliet, en den Staat alomme eer zou moeten doen; — dat, hoe vreemd en schijnstrijdig dit in den eersten opslag mogt voorkomen, alles echter bij nader onderzoek der voordeelen en der daarbij gevoegde staten, zou worden bewaarheid bevonden; — dat, voorts, alle partijdigheid en onregt waren vermijd, en niet was aangegaan tegen eenige kapitulatie uitgezonderd met opzigt tot de drie bataillons van Oranje-Nassau en de twee bataillons van den Vorst VAN WALDECK, hier te lande, die bij dit ontwerp behandeld waren op gelijken voet als de nationale troepen, schoon ze eigenlijk overgenomen korpsen waren: doch dat H. K. H. tot het eerstgemelde hare toestemming gaarne had gegeven, en, omtrent het

het laatste, dien Vorst deswegens had laten polsen, en uit diens antwoord had gezien, dat hij zeer edelmoedig toestond, dat zijne twee regimenten, in dienst van den Staat en hier te landen zijnde, zouden worden zamengevoegd, om maar één regiment uit te maken, en ten dien opzigte gelijk te staan met de nationale troepen, onder zeer aannemelijk voorwaarden, thans mede opengelegd; — dat, wanneer het voordeel van dit ontwerp gevoegd werd bij dat der reeds vermelde vermindering van 2008 mannen, de geheele som van die beide met der tijd zou bedragen over de achttien honderd acht en zeventig duizend guldens, en van toen af aan eene somme van elf honderd en vijf en dertig duizend guldens, welke uitsparinge, indien men dezelve wilde vinden door gewone afdankingen van korpsen, onderofficieren en gemeenen, en daarbij dan nog de meerdere en noodzakelijke voordeelen der aanblijvenden en derzelver gereede betaling behartigen, de krijgsmagt van den Staat zou brengen tot die laagte, dat het evenveel zou zijn, of dezelve troepen overhield of niet; — alle deze overwegingen hadden H. K. Hoogheid dit ontwerp doen aannemen en aan H. H. Mogenden doen aanraden, om hetzelve zonder uitstel of overneming vast te stellen, hebbende de ondervinding geleerd, dat

I. BOEK I. HOOFDST.

1752.

dat men door lange raadplegingen over ontwerpen van hervorming van goed tot kwaad en van kwaad tot erger was vervallen (*)." — De Heeren Gedeputeerden en Gecommitteerden dit ontwerp ter tafel brengende van H. H. Mogendenden, hadden betuigd, bij de lezing en het onderzoek daarvan bevonden te hebben, dat deszelfs waarde het denkbeeld overtrof, hetwelk zij zich daarvan uit het voorstel van den Raadpensionaris hadden gemaakt, en dat zij met geen minderen ijver dan H. K. Hoogheid waren aangedaan, om de vaststelling van hetzelve aan te prijzen. — Hun Hoog Mogenden, zich op dit verslag verlatende, hadden het ontwerp in alle opzigten geprezen, H. K. Hoogheid voor de zonderlinge zorgen bedankt, waarmede zij dit belangrijk en moeilijk werk ten beste van den Staat en het geheele krijgswezen had behartigd en bestuurd, en deszelfs geheelen inhoud bij besluit van dien zelfden dag ter uitvoering van de vrouwe Gouvernante gesteld, met last op den Raad van Staten, om de Staten van oorlog overeenkomstig hetzelve op te maken (†).

Be-

(*) Zoo onvruchtbaar waren de handelingen geweest over het veranderen van het krijgsvolk van den Utrechtschen vrede in 1716. — Zie WAGEN. D. XVIII. bl. 126—127 en 132—136.

(†) Resol. Gener. 1752 2 Maart.

I. BOEK I. HOOFDST. 1752.

Behalve deze groote en heilzame maatregelen, waarmede de Vrouwe Gouvernante haar bestuur had aangevangen, was men aan hare zorg tevens verpligt eene nuttige voorziening, dat de officieren van oorlog, in verlegenheid om gereed geld tot opnemingen of schulden gedrongen, geen prooi konden worden van woekerende geldschieters en baatzuchtige schuldeischers (*); — alsmede zeer nuttige en bezuinigende bepalingen omtrent de montering der troepen van den Staat, mogende geen goud of zilver, zelfs geene van goud- of zilverdraad gewerkte knoopen door de Hoofden der regementen worden voorgeschreven, behalve aan de hoeden der officieren, welke ook zoodanige boordsels zouden mogen dragen; en zijnde van deze algemeene bepaling alleen de gardes dragonders, gardes te paard, gardes te voet en de Zwitsersche gardes uitgezonderd. Ook kregen alle krijgsofficieren, van den kolonel af tot den vaandrig toe, last om ten Hove niet te verschijnen dan in hunne regementsmontering (†).

Onderscheiden voorzieningen der Vrouwe Gouvernante

De Staten Generaal voorzagen bij strengen plakate, dat de trafijk der houtzagerije niet naar elders wierd overgebragt (§).

H. H. M. zorgen voor de houtzagerij.

Niet

(*) Jaarb. 1752 bl. 7—8.
(†) Jaarb. 1752 bl. 562.
(§) Jaarb. 1752 bl. 74.

I. BOEK I. HOOFDST.

1752.

Staten van Holland voorzien omtrent rivier-, fluis- en dijkwerkkundigen

Niet min zorgvuldig waren de Staten van Holland, om te voorzien, dat geen ingezeten, tot het maken van rivier-, fluis- of dikwerken bekwaam, zich buiten den geuniëerden ftaat verbond tot zulken arbeid, of zijne vaartuigen of werktuigen te dien einde vervoerde, zonder uitdrukkelijk van Hun Ed. Gr. Mog. of derzelver Gecommitteerde Raden, hebbende men reeds meermalen in geval van nood gebrek ondervonden aan bekwame werklieden (*).

De doorvoer van linnen, garen en ijzer op Spanje bevoordeeld.

Aan de kooplieden op Spanje werd door H. H. M. voor den tijd van twee jaren vrijdom verleend van alle regten, ook van het buitengewoon veilgeld, op den doorvoer van linnens, garens ijzerwerk, en koperdraad, naar dat rijk beftemd (†).

Drie Hollandfche fchepen, naar Groenland ter walvischvangst uitgevaren, aldaar in het ijs bezet geraakt en door het fcheepsvolk verlaten zijnde, namen H. H. M. maatregelen ter voorzieninge, dat dezelve door niemand anders zoude kunnen worden in bezit genomen, dan door derzelver eigenaars of belanghebbers; en ftrekten dit zelfs zoo ver uit, dat zij daartoe de medewerking verzochten en verwierven van Zijne Brittannifche Majefteit: doch niet een dier

(*) Jaarb. 1752 bl. 360.
(†) Jaarb. 1752 bl. 207.

dier schepen kwam te regt; men kon slechts eenige goederen uit dezelve bergen, te zamen nog geen zes en dertig honderd guldens waardig (*).

Nieuw verdrag met den Keizer van Marokko.

Op de Moorsche kust waren; in wintermaand des vorigen jaars gestrand 's Lands fregat *het Huis in het Bosch*, gevoerd bij kapitein STENIS, en een Hollandsch koopvaardijschip. Beider manschappen, door de Mooren gevangen genomen, werden te Tetuan in harde en wreede slavernije gehouden. Twee oorlogschepen, door HOOGSTRATEN en PECHOT gevoerd, kwamen in slagtmaand van dit jaar voor Tetuan, om niet slechts deze ongelukkigen, maar ook de overgeblevene van de manschappen van zes koorvaardijschepen, in 1732 door de Mooren genomen, uit de slavernije te verlossen. De bevelhebber HOOGSTRATEN, nevens de Hollandschen Consuls FR. en L. BUTLER, troffen met gemagtigden van den Keizer van Marokka een verdrag, waarbij de gevangenen werden vrijgekocht en de vrede vernieuwd, tegen betaling van *f* 318,954, behalve nog eenig geld ten geschenke voor de Mooren. De uitwisseling geschiedde ten zelfden dage. De verlosten keerden

(*) Jaarb. 1752 bl. 1292 en 1753, bl. 167 en 1239.

I. BOEK I. HOOFDST. 1752.

den behouden in het vaderland terug. MULEY ABDALA, de Marokkaansche Keizer, schreef den 2den van wintermaand aan de algemeene Staten dezen brief. „ Wij hebben ontvangen uwen „ brief, welken gij ons gezonden hebt door „ uwe Ministers FRANCOIS en LOUIS BUTLER, „ en met denzelven het geld voor uwe onder„ danen, die in onze handen gevangen zijn, „ naar rato van vijfhonderd harde Spaansche „ daalders voor ieder gevangen; gelijk mede „ dertig duizend dito daalders, benevens een „ diamantring en twee metalen ſtukken, welken „ het U behaagd heeft aan ons ten geschenk „ te zenden. Al hetzelve hebben wij ontvan„ gen, en zeggen U daarvoor onzen hartelij„ ken dank. En wat aangaat den vrede, wel„ ken Gij verzoekt, dat tusschen ons ver„ nieuwd worde op denzelfden voet en wijze „ als dezelve beſtaan heeft tusschen U en on„ zen Heer en Vader (die in den Hemel is). „ Wij zijn gereed, en ſtemmen met blijdschap „ daarin toe, en blijft dit derhalve dus beſlo„ ten."

Het traktaat van vrede en handel beſtond uit drie en twintig artikelen, waarbij dat van 1648 werd vernieuwd en bevestigd, ja zelfs uitgebreid (*), en mogt alzoo redelijk en billijk

(*) Jaarb. 1752 bl. 170 en 1753, bl. 874 en 859. — Zie WAGEN. D. XV. bl. 254.

lijk genoeg ſchijnen, indien eenig verdrag met roovers ooit eerlijk of veilig te achten was, en de brief van den Marokkaan zelven den geheelen handel niet diep vernederend maakte. De geſchiedenis des vaderlands behoeft zich des nogtans niet meer te ſchamen, dan die der overige Europeſche Zeemogendheden, wier onedelaardige mededinging de eenige ſterkte was der Afrikaanſche roovers.

De Rekenkamer van Westvriesland en het Noorderkwartier met die van Holland vereenigd.

De rekenkamer van Westvriesland en het Noorderkwartier, welke, ſedert den aanvang van het Gemeenebest, binnen Hoorn was geweest, werd in Bloeimaand van dit jaar overgebragt naar 's Gravenhage, ten einde met de Rekenkamer van Holland te gemakkelijker en eenſtemmiger te kunnen handelen. De ſteden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, de ſtad Alkmaar tot Kennemerland, en de ſteden Edam, Monnikkendam en Purmerende tot Waterland behoorende, pleegden elk een Lid uit haren Raad tot deze kamer af te vaardigen, voor den tijd van twee jaren, onder den naam van Rekenmeesters, die alles op dezelfde wijze behandelden, als men in den Haag was gewoon geweest ter audientie-kamer van Rekeningen. Thans werd eene nieuwe Provinciale Rekenkamer van Holland opgerigt en van behoorlijken lastbrief voorzien. — Zoo ook werden de kollegiën van gecommitteerde Raden in het Zuider-

1752.

en Noorderkwartier bij eenen nieuwen lastbrief in hunne werkzaamheden met den anderen nader verbonden, dan zij voorheen, tot merkelijk nadeel van den Lande, geweest waren.

Verval der kasse van Holland.

Dit alles was een gevolg van het onderzoek naar het verval der kasse van Holland, hetwelk onder het beleid van wijlen Z. K. H. WILLEM IV was geschied. Hetzelve had, namelijk, aan den dag gebragt, dat er een jaarlijksch te kort van *f* 2,826,962 : 13 : 11½ bestond in de som der gewone en buitengewone inkomsten van Holland, om de gewone lasten der provincie en den staat van oorlog te bestrijden; terwijl tevens gedurende den vrede van het jaar 1728 tot het jaar 1740 de schulden waren vermeerderd met eene som van . *f* 8,660,853 : 9 : 9
en sedert tot 1750 met nog - 61,605,803 : 9 : 9

dus te zamen . *f* 70,266,656 : 19 : 2
en zulks ondanks de heffing eener vrijwillige gifte in 1748, welke eene *importante somme* gezegd werd te hebben opgebragt, zonder dat dezelve genoemd is in de memorie, waaruit bovenstaande sommen getrokken zijn (*); doch waarvan in later tijd zoo veel is bekend geworden,

(*) Secr. Resol. Holl. 24 Nov. 1759. Res. van Holl. 20 April en 28 Aug. 1751. — Jaarb. 1752. bl. 145.

den, dat dezelve meer dan 50 millioenen zou hebben opgebragt (*). Belangrijke bijzonderheden voorzeker, die, daar zij, aan den eenen kant, min gunstige denkbeelden over het bestuur der geldmiddelen in de provincie Holland, gedurende het vermelde tijdvak, moeten verwekken; van de andere zijde, ontzettend vermogen van derzelver inwoners te dezen tijde opmerkelijk doen in het oog vallen.

Bijstand aan de Protestanten uit Frankrijk vlugtende.

Ondanks de sterfte van het rundvee, die reeds, verscheiden jaren lang als een geesel des lands woedde, was de staat der ingezetenen van de vereenigde gewesten alzins gunstig. — Ook dit jaar mogt dan ook prijken met de schoonste bewijzen van het liefderijk gebruik, welk daarvan jegens vreemde ongelukkigen gemaakt werd. Vele Protestanten, de vervolging der onverdraagzaamheid in Frankrijk, vooral in Languedoc en Dauphiné, ontwijkende, waren naar Zwitserland gevlugt, doch konden er geene bestendige schuilplaats vinden. Naar Ierland genoodigd, vond een aantal van honderd en veertien, met eenen predikant aan het hoofd, op hunne reis derwaarts over Holland, te Rotterdam, waar zij zich ontscheepten, om, na een verblijf van twaalf dagen, aan boord te gaan

(*) VAN DER AA, Gesch. der Vereen. Nederl. D. I. bl. 348.

I. BOEK I. HOOFDST. 1752.

gaan van het schip, waarmede zij naar Ierland werden afgehaald, het liefderijkst onthaal, wordende, gedurende dit vertoeven, niet alleen door de Vrouwe Gouvernante, maar ook door verscheiden bijzondere personen, met aanzienlijke geldsommen ondersteund, en tevens hartelijk ontvangen en verkwikt. Vier huisgezinnen bleven hier te lande, die door H. K. Hoogheid te Breda van verblijf en kostwinning werden voorzien. — Een tweede aantal van één en zestig, uit Zwitserland over Rotterdam naar Ierland reizende, vond hetzelfde gastvrij en menschlievend onthaal. En daar men, bij het voortduren der vervolging in Frankrijk, al meerdere verhuizingen der Protestanten moest verwachten, hield men in Utrecht en Deventer, en, wat later, ook in Middelburg, Vlissingen, Zierikzee, Goes en elders, openbare inzamelingen van liefdegaven voor deze vlugtelingen en voor hen, die, om hunne godsdienstige belijdenisse, op de galeijen gebannen, in gevangenissen geworpen, of naar andere landen gevlugt waren. De Walsche Kerkeraad te Utrecht beloofde den laatsten nog rijkere gaven, bijaldien zij aldaar hunne woning verkozen (*).

Een treffend voorbeeld van dankbaarheid voor den onwaardeerbaren zegen der openbare

(*) Jaarb. 1752 bl. 931. 1336 en 1337.

re zorg voor behoeftige weezen voegt alzins bij het vermelde blijk van Christelijke liefde. JOHAN VAN COLLEMA was in het Burgerweeshuis te Breda groot gebragt. Als kunst-draaijer en koopman had hij, te Londen, een zoo aanzienlijk vermogen gewonnen, dat hij, bij zijnen dood, die in 1737 plaats had, eene som van 5000 ponden sterling had bespro-ken, waarvan LIDIA CATHARINA, Hertogin van *Chandois*, de vruchten zou trekken levenslang, doch die, na haar versterven, moest komen aan de Regenten van voornoemd weeshuis, om er 5000 guldens van uit te keeren aan het armenkinderhuis van Breda, en de overige 50,000 guldens aan te leggen, ten einde uit de vruchten aan elk burger weeskind jaarlijks een halve rijksdaalder, en, bij het uitgaan uit het huis, boven den gewonen uitzet, 100 guldens gegeven wierd. De Hertogin in 1751 overleden zijnde, geschiedde de eerste uitdeeling op den 17den van wijnmaand dezes jaars, en werd de doopdag des weldoeners tot een feestdag in dit gesticht ingesteld, alwaar het wapen van COLLEMA, met gepaste bijschriften, in de Regentenkamer, ter gedachtenisse van den erkentelijken wees, werd opgehangen (*).

Legaat bij J. VAN COLLEMA aan het Weeshuis te Breda.

De Ridder Baronet WALTER SENSERF, Burge-

(*) Jaarb. 1753. bl. 58–62.

I. BOEK I. HOOFDST. 1752.

gemeester te Rotterdam, in oogstmaand overleden, had bij uiterften wille uit zijne nalatenfchap befproken eene jaarlijkfche uitkeering van *f* 500 aan één der Hervormde Leeraars dier ftad, ter keuze zijner weduwe, om daarvoor acht leerredenen te houden tegen het ongeloof, welke taak de Eerw. J. PATIJN het eerst op zich nam (*). — De groote kerk te Bergen op Zoom, in de laatfte belegering platgefchoten, doch uit den onderftand van 's Lands wege en de liefdegaven der ingezetenen herbouwd, en in wijnmaand dezes jaars ingewijd, was aan denzelfden Ridder voor eene groote kerkkroon verpligt (†).

Legaat van W. SENSERF te Rotterdam.

Tot nog toe kende men in ons vaderland, hoe zeer uitmuntende door den welverdienden roem der voortreflijkfte mannen in letteren, wetenfchappen en kunften, geene openbare maatfchappijen, aan derzelver gemeenfchappelijke beoefening gewijd, en was hierin fchier geheel Europa de vereenigde gewesten lang en ver vooruit. Opmerkelijk werd alzoo dit jaar voor de gefchiedenis der wetenfchappen onder ons door de oprigting der *Hollandfche Maatfchappij van Wetenfchappen te Haarlem.* Zij had evenwel de eenvoudigfte beginfelen. Twee wan-

Oprigting der Hollandfche Maatfchappij van Wetenfchappen te Haarlem.

(*) Jaarb. 1752. bl. 1170.

(†) Jaarb. 1752. bl. 1188.

1752.

wandelaars in den omtrek van Haarlem in gesprek gekomen over de sterrekunde, beklaagden zich over hunne onervarenheid aan eenen derden, dien zij ontmoeteden en om eenige onderrigting vroegen. Het drietal bepaalde eene vaste bijeenkomst ter eigene oefening in deze wetenschap. Schier gelijktijdig verbond zich een ander gezelschap daar ter stede tot natuurkundige nasporingen; terwijl zich reeds een derde bepaald had tot letterkundige oefeningen. De drie gezelschappen vereenigden zich en werden de kern der zoo vermaarde Haarlemsche Maatschappij. De eerste grondleggers, alle Leden der Stadsregeringe, A. DE RAAD, P. VAN SCHUILENBURGH, C. A. VAN SIJPESTEIN, A. SLICHER, J. HUIGENS, A. HESHUIJZEN en J. TH. KOEK kwamen op den 21sten van bloeimaand dezes jaars als zoodanige bijeen, namen het bestuur op zich, verzachten den Eerw. C. C. H. VAN DER AA, Leeraar der Luthersche Gemeente, tot hunnen Geheimschrijver, en beijverden zich, terstond met gunstigen uitslag, om zich werkzame en aanzienlijke Leden toe te voegen. Zich alzoo verbonden hebbende, om gemeenschappelijk te werken tot welvaart en roem des vaderlands, en tot aanmoediging van kunsten en wetenschappen, bepaalden de Bestuurders, jaarlijks eene belangrijke prijsvraag uit

te

te schrijven en derzelver beste en voldoende beantwoording te bekroonen met eenen gouden gedenkpenning, den naam van den bekroonden schrijver met het jaartal der vereeringe vermeldende (*).

Herstel der Hooge School te Groningen.

Van dezen jare af mogt de Hooge School te Groningen haar herstel rekenen uit eenen staat van schier volkomen verval. Tot op zeer weinige na was het getal harer Hoogleeraren uitgestorven, wanneer zij WILLEM IV tot haren *Curator Primarius* en *Rector Magnificentissimus* mogt verkrijgen. Zijne Hoogheid had een kollegie aangesteld van zes Bezorgers, levenslang, aan het welk hij de magt had gegeven om, onafhankelijk van eenig ander kollegie, het welzijn dezer Hooge School te behartigen. Tevens had WILLEM IV reeds bepaald, het aantal der Hoogleeraars te vermeerderen en verscheiden vrijheden aan de studenten toe te staan. Deszelfs ontijdige dood had wel deze zorgen afgesneden, doch de Vrouwe Gouvernante volvoerde het werk van haren Gemaal, en de Hooge School zag zich met zeven Hoogleeraars verrijkt, die in dit jaar nog den loop hunner lessen openden (†).

Voor de minnaars van Vaderlandsche oudhe-

(*) Vervolg op WAGEN. D. XXII. bl. 53—60.

(*) Jaarb. 1757. bl. 272 en 275.

1752.

Het huis te Britten.

heden was dit zelfde jaar belangrijk door het weder bloot komen der grondslagen van het *huis te Britten*, omtrent zes honderd schreden van Katwijk aan Zee. Lang staande ooste en zuid ooste winden hadden eene zoo lage zee veroorzaakt, dat men zich op den 27sten en de twee volgende dagen van wijnmaand kon verlustigen met derzelver beschouwing, hetwelk sedert den jare 1701 niet had mogen gebeuren (*).

1753.

Oude geschillen tusschen de Hollandsche en Zeeuwsche Admiraliteiten thans afgedaan.

Eene halve eeuw lang hadden er geschillen bestaan tusschen de Hollandsche en Zeeuwsche Admiraliteiten over de ontvangst der verlofgelden voor de uitgaande en inkomende goederen langs de Zeeuwsche stroomen. Dezelve werden in den jare 1753 door de Vrouwe Gouvernante beslist. Tot den jare 1686 had de Hollandsche Admiraliteit de helft genoten dier verlofgelden, welke door haar gezamenlijk met de Zeeuwsche op de wederzijdsche kantoren werden ontvangen. Te dien jare werd, onder het bestuur van WILLEM III, goedgevonden, om *voor eene tijd* de geheele ontvangst aan de Admiraliteit van Zeeland aan te bevelen, die daartoe hare Kommiesen op de Hol-

(*) Jaarb. 1752, bl. 1208. VAN BERKHEIJ, *Nat. Hist. van Holl.*, D. I, bl. 164. — ENGELB. *Aloude Staat*, D. IV, bl. 197. — WAGEN. *Vaderl. Hist.*, D. IV, bl. 197 en Bijvoegs. bl. 50. — Men had de grondslagen van dit gebouw bloot gezien in de jaren 1520, 1552, 1582, 1694 en 1701.

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

Hollandſche kantoren zond. Het groot verval in het kollegie ter Admiraliteit op de Maze te dien jare, bij regterlijken onderzoek naar vele pligtverzuimenisſen en overtredingen onder derzelver beambten gebleken en openlijk verklaard, had voorzeker hiertoe aanleiding gegeven (*). Nadat de reden voor deze tijdelijke beſchikking geacht konden worden te hebben opgehouden, hadden die van Holland het herſtel der zaken op den ouden voet begeerd: maar alle aandrang, hoe dikwijls en krachtig herhaald, was vruchteloos geweest, om die van Zeeland uit het bezit dezer, voor eenen, niet bepaalden, tijd toegeſtane regten te doen gaan, tot dat het kollegie der Admiraliteit, te Amſterdam gevestigd, goed vond, om, bij wijze van ſchaverhaling, te beſluiten, eene uitkeering van ƒ 50,000 's jaars, aan dat van Middelburg ingevolge eener vroegere verpligting verſchuldigd, in te houden. Om dan deze oneenigheden, die eene bron van veelvuldige kwellingen hadden geopend, eindelijk te vereffenen, had men in 1749 wederzijds goedgevonden, met belofte van gave onderwerping, als daartoe bij H. H. Mogenden gelast en gemagtigd, de beſlisſing te ſtellen aan de uitſpraak van WILLEM IV, doch wiens dood dezelve had voorkomen. De Vrouwe Gouvernan-

(*) WAGEN. *Vaderl. Hist.* D. XV. bl. 326—333.

nante ook deze zaak ter hand hebbende genomen, had op den 21sten van herfstmaand des voorleden jaars reeds eene uitspraak gedaan: „ dat het half verlofgeld met den aanvang van den jare 1753 weder zou worden geheven en genoten bij de kollegiën ter Admiraliteit van Holland en Westvriesland, zoo als bevorens 1686; — dat het kollegie te Amsterdam aan dat te Middelburg met denzelfden jare de betaling van de verschuldigde *f* 50,000 zou hebben te doen; — en dat, zoo wegens hetgeen bij de Admiraliteit van Zeeland uit het half verlofgeld van Holland, sedert dien tijd, was ontvangen, als wegens de voorschrevene jaarlijksche uitkeering door het kollegie te Amsterdam, welke achterstallen waren opgeloopen tot eene aanzienelijke somme van penningen, wederzijdsche gelastigden schikkingen ter kwijtinge zouden beramen, behoudende H. K. Hoogheid, bij gebreke van dien, eene nadere uitspraak." Ten gevolge dezer beslissinge was aan de kantoren last gegeven, dat de helft van het verlofgeld met den ingang dezes jaars aan de Kommiesen der Hollandsche Admiraliteit moesten betaald worden. Dan, de Staten van Zeeland benoemden eene bezending, om aan H. K. Hoogheid de redenen open te leggen, waarom zij in deze uitspraak niet zouden kunnen berusten, verzochten inmid-

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

middels opſchorting van de werking dier zelfde uitſpraak, en de Admiraliteit van Zeeland, hieraan gehoor gevende, bleef van de Hollandſche ſchepen ook de andere helft vorderen, waarover de gegronde klagten der Hollandſche ſchippers en kooplieden de Hollandſche kollegiën noodzaakten, zich wegens deze handelwijze bij de Vrouwe Gouvernante en bij de algemeene Staten tevens te beklagen. Dit deed de Gouvernante beſluiten, zich op den 20ſten van louwmaand dezes jaars ter algemeene Staatsvergaderinge te begeven, om de tusſchenkomst van derzelver hoog gezag in te roepen. Hun Hoog Mogenden, alles wel overwogen hebbende, hetgeen in deze zaak zeer blijkbaar was, namen ten zelfden dage een beſluit, waarbij het gedrag der Admiraliteit van Zeeland ten ſterkſte werd afgekeurd, en aan haar de naarkoming der uitſpraak van Hare Hoogheid opgelegd; en tevens den Staten van Zeeland eene onbehoorlijke inbreuk op het, zoo noodzakelijk, gezag der vrouwe Gouvernante ten laste gelegd, als waardoor de laatſte toevlugt der Unie ter vereffening van geſchillen tusſchen de Leden van het Bondgenootſchap werd krachteloos gemaakt. — Voorts werd de gedane uitſpraak alzins bekrachtigd en ter nadrukkelijke handhaving daarvan de noodige aanſchrijving bepaald aan de Gouverneurs en Komman-

mandeurs te Lillo, Sas van Gent en Sluis in Vlaanderen; — wordende, indien de Kommissen der Zeeuwsche Admiraliteit mogten weigeren het halve verlofgeld aan te nemen, die der Hollandsche daartoe gemagtigd; — terwijl deze Admiraliteit uit de *f* 50,000, jaarlijks aan de Zeeuwsche verschuldigd, zoude terug geven, al wat door de Zeeuwsche, boven het halve verlofgeld, van Hollandsche schippers en kooplieden met de daad mogt zijn afgevorderd en door dezelven betaald geworden. — Tevens werden gemagtigden benoemd, om met H. Hoogheid te overwegen, hoedanige sterke middelen, ingeval van voortdurende ongehoorzaamheid en wederspannigheid bij de Admiraliteit van Zeeland, daartegen zouden kunnen en behooren te worden werkstellig gemaakt. — De afgevaardigden ter Vergadering wegens Zeeland deden betuigingen tegen de verdenking van den eerbied hunner zenders voor het karakter der Vrouwe Gouvernante en voor de besluiten Hunner Hoog Mogenden, al het voorgevallene eeniglijk toeschrijvende aan een gevoel van het aanmerkelijk verlies, hetwelk de provincie van Zeeland en het kollegie ter Admiraliteit aldaar door dezen wederafstand zou komen te lijden, met dringend verzoek, dat aan hunne zenders gelegenheid gegeven wierd, om deze zaak ten genoegen van H. K.

I. BOEK I. HOOFDST. 1753.

Hoogheid af te doen (*). — Het genomen besluit werd alzins in werking gebragt, en vonden de Staten van Zeeland goed, gemerkt de hevige en verderflijke geschillen, die uit deze zaak zouden kunnen ontstaan, en ter voorkoming van derzelver onaangename gevolgen, in de uitspraak van de Vrouwe Gouvernante te berusten, in de zekere verwachting evenwel, dat de Admiraliteit in deze provincie met andere middelen zou worden gered en schadeloos gesteld, ten einde derzelver volslagen ondergang te voorkomen (†).

Alhoewel de onpartijdigheid en billijkheid de regtvaardigste uitspraak in dit oude geschil hadden gedaan, die uitspraak zelve was te nadeelig voor de belangen der Zeeuwen, dan dat hun heimelijk misnoegen niet eenigzins geëvenredigd zou geweest zijn aan derzelver bijzonderen ijver bij de allereerste verheffing van WILLEM IV; en zulks zoo veel te meer als men het provinciaal belang bij dit gansch geschil had willen doen gelden voor grond van deugdelijk regt. In het advies van Middelburg, ter Vergadering van Zeeland, noemde men den gedanen stap: „ zoo zonderling als geweldDadig, niet alleen met betrekking tot de provincie Zee-

(*) Gener. Resolutiën 1753 20 Januarij.

(†) Not. van Zeeland 1753 van 25 Janurij tot 15 Februarij.

Zeeland, waarmede men thans een aanvang scheen te willen maken, maar ook voor alle de Leden van het Bondgenootschap in 't bijzonder; en waaruit, als een noodwendig gevolg, stond voort te vloeijen, dat wanneer eene meerderheid van gevoelens in H. H. M. vergadering geliefde goed te vinden, niet toe te geven aan zoodanige punten van bezwaar, als een derzelven voor zijn partikulier welzijn en behoud, met verzoek, om daarover op eene wettige wijze gehoord te worden, genoodzaakt was voor te stellen, zoodanig een lid door de troepen van den Staat, en mogelijk wel zoodanige, waaraan hetzelve betalinge deed, zou worden gedwongen, zich naar dat welbehagen van H. H. M. al was het tot deszelfs ondergang, te schikken; hetgeen Middelburg vermeende, dat in zijn begin behoorde te worden gestuit en op het allerkrachtigste tegengegaan en voorgekomen".

Gefchillen over de militaire jurisdictie in Vriesland door de Gouvernante beflist.

Een, nog al neteliger, geschil stond der Vrouwe Gouvernante in dit zelfde jaar af te doen, hangende wel eigenlijk tusschen de Staten en het Hof van Vriesland over het teregt stellen van militaire misdadigers, doch waarin het Kapitein-Generaalschap der Unie door WILLEM IV was betrokken. Een onderwerp in het algemeen hetwelk in latere tijd de stof van veelvuldigen, openbaar gevoerden, twist geworden

I. BOEK I. HOOFDST. is onder den naam van *militaire jurisdictie*; en hetwelk nu reeds den openbaren geest in de provincie Vriesland opmerkelijk maakte.

1753. Op den 28ſten van wintermaand 1746 was bij de Staten van Vriesland, na overweging en ingenomen raad en bedenkingen van Z. D. H. goedgevonden en verſtaan: „ dat voortaan, ter voorkoming van verwarringen, alle misdaden, het zij gemeene of andere, door militairen bedreven, zouden ſtaan ter kennisneminge van den militairen Regter, en alle militaire perſonen, uit dien hoofde, aan de militaire juſtitie worden overgegeven. Daarvan was, door toezending van extrakt, kennis gegeven aan den Hove Provinciaal, de Geregten en Magiſtraten der Grietenijen en ſteden, en aan het Krijgsgeregt. Het Hof, zich door dit beſluit, — bij bloote kennisgeving en zonder bevorens gehoord te zijn, nadat daartoe het voorſtel bij de Staten was gedaan, — op eens ontzet ziende van het regt van *praeventie* omtrent gemeene delicten, door militairen begaan, en de kennisneming daarover aan den militairen regter aanbevolen, niettegenſtaande hetzelve Hof altijd, zoo vóór als na de oprigting van het gemeenebest omtrent zulke misdadigers onbelemmerd regt had geſproken, en tot onderhoudinge waarvan alle leden zich bij eede hadden verbonden, — was terſtond gezind, om zich wegens dit beſluit

bij

bij de Staten te beklagen, en op de intrekking daarvan aan te dringen. Maar lettende, dat hetzelve niet was genomen zonder den raad van den Stadhouder, en in aanmerking nemende, dat Z. K. H. zelve, als zijnde het doorluchtig hoofd van het Kollegie, niet minder dan de Leden, bij de zaak belang had, hadden zij, door eenen brief, van dit hun voornemen kennis gegeven aan WILLEM IV en deszelfs tusſchenkomst ingeroepen. Zijne Hoogheid had daarop verzocht, dat twee Gelastigden uit de Leden van het Hof naar den Haag gezonden wierden, om over de zaak te ſpreken. De bezending was geſchied, maar had de bedoelde uitwerking niet gehad. Zijne Hoogheid had te verſtaan gegeven: „ het beſluit der Staten in alle opzigten aan te nemen, van oordeel zijnde, dat de klagten van het Hof waren onbillijk en ongegrond, zijnde Z. H. ſints de groote verandering van zaken in 1747 niet alleen het eerſte Lid van de onderſcheidene Kollegiën in Vriesland, maar ook te gelijk het eminente hoofd van de militie en Kapitein-Generaal van de Unie; waaruit voortvloeide. — gelijk het altijd een volſtandig gebruik was geweest, dat in die provinciën, waarvan de Heeren Stadhouders te gelijk waren Kapitein-Generaals van de Unie, de militaire perſonen, omtrent allerlei ſoorten van

misdaden hadden gestaan ter judicature van den militairen regter, — dat, daar de provincie Vriesland nooit eenen Stadhouder had gehad, die tevens bekleed was geweest met het karakter van Kapitein-Generaal van de Unie, dan alleen ten tijde, waarin Z. H. tot die hooge waardigheid erflijk was aangesteld, het niet meer dan billijk en redelijk was, dat nu ook in deze provincie hetzelfde regt werd geobserveerd, hetwelk voormaals in de andere gewesten was gevolgd." Evenwel had Z. H. tevens betuigd: „niet op zijn uiterste regt te staan, maar genegen te zijn, om aan die van den Hove genoegen te geven; doch tevens verwacht te hebben, dat de Gelastigden eenige nadere voorstellen zouden gedaan hebben of gelast geweest zijn in diervoege, dat men de zaak zou hebben kunnen afdoen, zonder hetwelk Z. H. zich in geene verdere onderhandeling zoude inlaten."

In den jare 1749 vonden de Gelastigden gelegenheid, bij des Stadhouders komst in Vriesland, om een nieuw mondgesprek over deze zaak te houden, waarna in wintermaand diens jaars het Hof eenen naderen brief aan Z. Hoogheid zond met eenige voorslagen, welke men meende, dat zouden kunnen strekken ter verandering in het genomen Staatsbesluit.

In-

Inmiddels verzocht het Krijgsgeregt de overgaaf van eenen gevangen, verdacht van schuld aan huisbraak of ten minste dieffstal, omdat hij zich, zoo gezegd werd, voor zeven jaren aan desertie had schuldig gemaakt, ten einde als militair, niet wegens die desertie, maar ingevolge de resolutie van 1748 gevonnisd te worden. —— Het Hof gaf, bij eenen brief, hiervan kennis aan den Stadhouder, doende tevens het zonderlinge des gevals opmerken, deze persoon zoo vele jaren in Vriesland gerust had verkeerd en dat zijn naam reeds van de rolle was uitgedaan; terwijl deze gemeene misdaad door hem zou bedreven zijn lang bevorens het Staatsbesluit des vorigen jaars, en de opeisching nu juist geschiedde, nadat de criminele proceduren volschreven waren en de gevangen stond gevonnisd te worden; waarom men zwarigheid had gemaakt in de overgaaf, en nu tevens antwoord verzocht op den inhoud van den voorgaanden brief. — Het antwoord op een en ander kwam den 15den van hooimaand 1751, doch hield: „ eensdeels, dat Z. H. geen genoegen had genomen in de gedane voorslagen; andersdeels, dat Hoogstdezelve, zich aan het genomen Staatsbesluit houdende, het Hof raadde den gevorderden persoon aan den militairen regter over te geven."

I. BOEK I. HOOFDST. 1753.

Het Hof, alzoo, vruchteloos de tusschenkomst van Zijne Hoogheid ingeroepen hebbende, vond zich thans tot het eerst voorgenomen besluit terug gebragt: „om redenen van beklag tegen het genomen Staatsbesluit in geschrifte te stellen en den Staten ter overweginge aan te bieden." — Hetzelve werd evenwel niet zoo spoedig uitgevoerd, of het overlijden van Zijne Hoogheid kwam daar tusschen; en het was eerst op den 26sten van grasmaand des vorigen jaars 1752, wanneer deze redenen van beklag, in een breedvoerig vertoog ontwikkeld, aan de Staten werden voorgedragen. Het Hof beweerde: „ altijd de criminele justitie, zonder iemands tegenzeggen, aan militaire misdadigers bij *praeventie* te hebben geoefend uit krachte eener grondwet der Vriesche regering; — zich in dit regt bevestigd te hebben gezien door het Reglement van WILLEM IV zelven, van den 21sten van wintermaand 1748, waarin art. 30 uitdrukkelijk had bepaald: „ bij het Hof van justitie „ zal de volle, zoo criminele als civiele, „ justitie, als van ouds worden geëxer- „ ceerd (*);" — geene verwarring, welke men bij het Staatsbesluit gezegd had te willen voorkomen, te voorzien van het blijven daar-

(*) WAGEN. *Vad. Hist.* D. XX. bl. 318.

daarbij als van ouds, maar wel van de gevolgen diens besluits, hebbende het gemeen zelf in 1673 en nu nog in 1748, wanneer de menschen eerder door furiën, dan door redelijke begrippen schenen bestuurd te worden, uitdrukkelijk gewild, dat het Hof van Vriesland behield eene vrije oefening van de justitie, zonder eenige belemmering, naar de instructie aan den Hove gegeven; — ook geen genoegzame klem te vinden in het besluit van wijle Zijne Hoogheid uit het voormaals plaats gehad hebbende bij andere provinciën, wier bijzondere Stadhouder tevens Kapitein-Generaals van de Unie waren geweest, vermits de respective provinciën souverein waren in de administratie der justitie; — en eindelijk eene militaire regtbank in Vriesland te hebben, zoo als er geene was in een der andere gewesten, niet ondergeschikt aan een hoogen krijgsraad, noch aan eenigen militairen regter, maar aan de Hooge regering van Vriesland en aan de Heeren Stadhouders, als Stadhouders van dat gewest, voor zoo verre de Staten dat regt aan hen hadden opgedragen. „ Het slot was, een verzoek tot intrekking des genomen Staatsbesluits (*)".

Ter-

(*) Jaarb. 1752 bl. 372—384.

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

Terwijl deze klagten nog onbeantwoord lagen bij de Staten had een nieuw voorval plaats, waarbij het Hof door derzelver besluit werd belemmerd, om, als van ouds het lijfstraflijk regt te vervolgen. Er was een moord gepleegd. Twee verdachte personen werden aangehouden en op het Blokhuis te Leeuwarden gebragt. Een derzelven werd door den militairen regter opgeëischt, als zijnde in de krijgsdienst. Het Hof leverde een nader vertoog bij de Staten in, verklarende aan dezen eisch niet te hebben kunnen voldoen, zoo wegens eed en pligt, als wegens het hangen der raadplegingen over hunne vorige klagt; en, in dit zelfde geval, doende opmerken het aanbelang, dat de beschuldigden niet voor afzonderlijke regters werden gebragt, als zijnde deze zaak nog niet gekomen tot behoorlijke rijpheid; weshalve het Hof op een buitengewonen Landdag der Staten aandrong.

De Staten, op den 8sten van wintermaand laatsleden buitengewoon vergaderd, ontvingen eenen brief van de Vrouwe Gouvernante, den 2den geschreven, van dezen inhoud: „dat het Hof provinciaal niet hebbende voldaan aan de aanbeveling van wijlen haren Gemaal, om zekeren misdadiger aan het krijgsgeregt over te leveren, en nu wederom weigerende aan de gedane opeissching van den, van moord beschuldigden, militair te voldoen,

H. K.

H. K. Hoogheid niet langer had kunnen verwijlen, van H. Ed. M. op het allerernstigst te verzoeken, om de Raden van den Hove te gelasten, gemelde personen, zonder eenig verder uitstel, aan het krijgsgeregt over te leveren, zullende H. K. H. van haren kant niet nalaten, om, gelijk verpligt was, het besluit der Staten van den 28sten van wintermaand 1748 allezins te handhaven." — De Staten vonden goed bij dat zelfde besluit te volharden, en gelasteden de Heeren Raden in den Hove, de beide opgeëischte personen aan het krijgsgeregt als militairen regter over te geven; maar tevens te doen naspeuren de ongelegenheden, welke uit het naarkomen van dat besluit in de lijfstraflijke regtspleging zouden kunnen voortvloeijen en daarvan verslag te doen, ten einde dat verslag met de beide vertogen van het Hof te doen zenden aan de Vrouwe Gouvernante, met verzoek, dat H. K. H. uit ieder der vier kwartieren van den Staat van Vriesland eenen Heer geliefde te benoemen, om met Hoogstdezelve in onderhandeling te treden, opdat vaste en bekwame middelen mogten worden beraamd, dat de misdaden, door militaire personen begaan, anderen ten voorbeelde zouden kunnen en mogen worden gestraft (*). — Vier dagen later had de

(*) Jaarb. 1753 bl. 42—51.

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

de uitlevering der twee gevangenen plaats, die door een kommando soldaten, met eenen officier aan het hoofd, van het Blokhuis werden afgehaald; om welke nieuwigheid te zien zeer velen waren toegeschoten.

De Vrouwe Gouvernante betuigde haar genoegen over den, daartoe gegeven' last, alsmede hare bereidvaardigheid om op middelen te denken tot eene vaardige regtspleging bij den militairen regter, en dezelve mede te deelen en te overwegen met Gelastigden, met welke zij voorstelde de Heeren H. D. E. VAN ALVA, S. G. J. VAN BURMANIA RENGERS, M. VAN BOURICIUS en E. S. VAN BURMANIA wenschende H. K. H. dan tevens te vernemen, welke die misdaden van militaire waren, waarvan in algemeene uitdrukkingen was gewaagd, als waren zij tot nog toe door den militairen regter ongestraft gelaten.

De voorgestelde Heeren werden dadelijk door de Staten benoemd, doch de vier kamer-advijzen streden, ten aanzien van derzelver last, zoo volstrekt twee tegen twee, dat volgens Staatsbesluit van den 19den van oogstmaand 1748, de beslissing aan het Stadhouderschap moest worden verbleven, waarvan, met overzending der stukken, en wel inzonderheid der concept-instructie, welke door het Hof zelf scheen opgesteld, en waarin men niet had knnnen over-

overeenkomen, aan H. K H. werd kennis gegeven, met bijvoeging tevens der berigten van het Hof wegens de misdaden van militairen, die door het krijgsgeregt tot nog toe onvervolgd waren gelaten.

De Vrouwe Gouvernante, deze ſtukken hebbende ontvangen, gaf aan de Staten, bij brieve, te kennen: „ dat zij zich meende te houden aan het Staatsbeſluit, eenparig en met overleg van haren Gemaal genomen, en uit dien hoofde alleen de Gelastigden zou afwachten, om met dezelven in overleg te treden over de bekwaamſte middelen, die zouden kunnen dienen ter betere uitvoering van gemeld beſluit; ten welken einde zij gaarne zou aanhooren de bedenkingen, welke door de gelastigden zouden worden aan de hand gegeven; terwijl H. K. H. van haren kant niet zou ſtilſtaan, om zich daaromtrent insgelijk te bekwamen; meenende de Vrouwe Gouvernante, dat hiermede zouden weggenomen zijn de bedenkingen der kwartieren Oostergoo en Zevenwouden, als of het noodig ware in het bedoeld beſluit zelf eenige veranderingen te maken, moetende zich H. K. H. voor de gevoelens van Westergoo en de ſteden verklaren en de zaak overeenkomſtig derzelver begrip beſlisſen. — Evenwel kon H. K. H. niet verbergen, dat aan Hoogstdezelve niets onverwachter

was

1753.

was voorgekomen, dan in de concept-instructie te vinden eene genoegzame verdediging van een stuk, zoo wel als van de auteurs van dien, waarbij de hoogheid en wetgevende magt van de Staten van Vriesland werd aangetast, en hetwelk men had bestaan door den druk gemeen te maken (*); een bedrijf, hetwelk de opmerkzaamheid van de Staten en niet min van H. K. H., verpligt en gehouden de hoogheid van Hun Ed. Mog. te handhaven, ten uiterste verdiende."

Deze brief maakte geen geringen indruk bij de Staten, die nu, met ter zijde stelling van alle verdere bedenkingen, terstond het besluit namen: „ om hunne Gelastigden naar den Haag te zenden, ten einde met H. K. H. in onderhandeling te treden; de zaak, zooveel mogelijk, naar genoegen van Hoogstdezelve en tot welzijn der regtsvordering af te doen; alles aan te hooren, wat zou worden voorgeslagen, om het krijgsgeregt in staat te stellen ter vaardige oefenining der justitie; en om zelve als een middel ter voorkoming van alle ongelegenheden voor te slaan eene resolutie van 1746 omtrent de Zwitsers, alsmede het wederkeerig hooren van getuigen, onder verplig-

(*) *Deductiën door het Hof van Vriesland overgegeven aan de Ed. Mog. Heeren Staten dier Provincie.* Te Leeuwarden bij P. KOUMANS 1752.

pligting op zulke poenaliteiten, als tegen de onwiligheid bij 's Lands ordonnantiën waren gesteld."

De Gelastigden de onderhandeling met de Vrouwe Gouvernante gehouden en verslag daarvan gedaan hebbende, namen de Staten van Vriesland op den 5den van hooimaand dezes jaars dit nadere besluit: „ dat aan den militairen regter zou blijven vrijgelaten de magt, om militaire misdadigers, de geheele provincie door, te doen vatten, en dat dien onverminderd, tot betere uitvoering van het besluit van 1748 en naauwkeuriger vervolging der misdrijven, door het Hof zoo wel als door de vrederegters op het doen vatten van alle misdadigers zonder onderscheid en het inwinnen van berigten, gelijk en naar behooren, zou worden gewaakt; des dat de misdadigers, bevonden wordende millitair te zijn, te gelijk met de ingewonnene berigten, ook ten opzigte van voortvlugtigen, op verzoek, en, schoon niet verzocht, bij aankondiging tot afhaling, aan den militairen regter zouden worden overgegeven, ten einde deze verder hun geding mogt opmaken, en naar behooren vonnissen, zoo als zulks omtrent de Zwitsers, bij besluit van den 17den van oogstmaand 1746, was bepaald; — en dat eindelijk alle burgerlijke of buitenmilitairen dienst zijnde personen gehouden zouden

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

den zijn en door den regter gedwongen zouden kunnen worden, om, daartoe gedaagd zijnde, zoowel in het burgerlijke als in het lijfstraffelijke getuigenisſen der waarheid voor den militaire regter af te leggen; — zullende door H. K. H. gelijke voorziening worden gedaan omtrent militaire perſonen, voor den burgerlijken regter tot het geven van getuigenisſen der waarheid gedagvaard (*)." Het laatstgemelde van dit beſluit plaats gehad hebbende, geſchiedde ook dien overeenkomstig eene publicatie van het krijgsgeregt der Vrieſche en Nasſauſche regementen op den 28ſten derzelfde maand, waarmede deze zaak was ten einde gebragt (†).

Burgemeester J. GEERTSEMA te Groningen in zijne eer hersteld.

Te Groningen hing eene andere zaak voor het Hof dier provincie, welke mede al van den jare 1748 dagteekende, doch eenen bijzonderen perſoon betrof, wiens naamvermelding in de geſchiedenis van dien jare een bijzonder berigt wegens derzelver afloop alhier vordert (§).

Het huis van den Burgemeester J. GEERTSEMA was den 17den van lentemaand van dat jaar, en zijne buitenplaats vier dagen later geplunderd.

(*) Jaarb. 1753 bl. 589.

(†) Men zie over dezelve C. VAN DER AA, *Geſch. der Ver. Nederl.* D. II. bl. 377—418., en het Vervolg op WAGENAAR D. XXII. bl. 71—84.

(§) WAGENAAR *Vad. Hist.* D. XX. bl. 202.

derd. Burgemeesteren en Raden van Groningen hadden hem daarna doen aanzeggen, zich bij voorraad te onthouden van alle vergaderingen en het regeringsgestoelte ter kerke, terwijl tevens drie Heeren, de Stadsfiskaal en twee Regtsgeleerden, werden gelast, nader onderzoek te doen nopens zijn gedrag, waartegen van alle kanten beschuldigingen van knevelarij waren opgekomen. Ten gevolge van derzelver berigt was hem eerst burgerlijk huis-arrest aangezegd en daarna dag gesteld, waarop hij zich in persoon zou hebben te verantwoorden, houdende zich toen buiten Groningen op. Geertsema had zich bij Burgemeesteren en Raad schriftelijk beklaagd over deze hadelwijze, naar zijne beschuldigers gevraagd en naar de beschuldigingen zelve, en eenen termijn verzocht, om zich te kunnen verantwoorden. Geen antwoord ontvangende, had hij zich, bij rekweste, gewend tot Zijne Hoogheid, dat die zich zijne zaak geliefde aan te trekken, en hem gelegenheid verleenen, om zich bij Hoogstdenzelven te regtvaardigen. Van dit verzoekschrift tevens kennis gegeven hebbende aan Burgermeesteren en Raad, had hij door H. Ed. Achtb. zijne zaak almede ter eindelijke beslissing aan Z. H. zien opdragen, waarna hij in een tweede verzoekschrift den Stadhouder had gebeden, deze be-

 slis-

1753.

flisfing wel te willen aannemen, of, door hoog gewigtige bezigheden daarin belet, dezelve te verwijzen aan een onpartijdig Geregtshof in een der vereenigde Gewesten. Zij Hoogheid had in 1750 deze zaak aan het Hof provinciaal van Groningen zelf verwezen, om daarin te voldingen en te vonnisfen, zoo als hetzelve in goed regt zou bevinden te behooren. De dagvaarding hierop verleend, de partijen gehoord en de wederzijdfche ftukken onderzocht zijnde, fprak dit Hof op den 24ften van bloeimaand dezes jaars vonnis, waarbij, na ontwikkeling van een vijftigtal onderfcheidene befchuldigingen, alle die informatiën en befchuldigingen met den aankleve van dien, onvoldoende werden verklaard, om daarop eenige criminele procedure te kunnen aanvangen, en de beklaagde alzoo vrijgefteld van alle lijfftraffelijke vervolging, uit dien hoofde tegen hem ondernomen, wordende tevens buiten werking gefteld het burgerlijk huis-arrest bij Burgemeesteren en Raad, alsmede de aanzegging vroeger aan den beklaagden gedaan; onverlet nogtans alle burgelijke gedingen, welke zijne befchuldigers zouden vermeenen tegen hem te kunnen aanleggen (*). — De verwondering, dat van een vijftigtal befchuldigingen van knevelarij niet éëne

(*) Jaarb. 1753 bl. 603—654.

éénе voldoende bevonden was ter lijfſtraffelijke vervolging, verdwijnt voorzeker hierbij geheel om plaaas te maken voor den diepſten afkeer van allen laster en partijſchap, wanneer men verneemt, dat in het vonnis wegens zeker beëedigde verklaring wordt gezegd: „ dat uit derzelver inhoud met geene mogelijkheid heeft kunnen worden opgemaakt, welke beſchuldiging daarin lag opgeſloten, of waartoe gemelde verklaring was ſtrekkende (*)."

Herſtelde eer van MAURICIUS Gouverneur van Suriname,

De Staten Generaal beſlisten in dit zelfde jaar eene zaak, welke al mede jaren lang had gehangen. J. J. MAURICIUS, voorheen Penſionaris der ſtad Purmerende en Minister van Hun Hoogmogenden bij den Nederſakſiſchen Kreits, was in 1742 Gouverneur geworden van Suriname. Weldra had eene partij, zich de Gemeenebestgezinde noemende, met zekeren S. DU PLESSIS aan het hoofd, beweerd, dat het oktrooi der Surinaamſche Handel-ſocieteit, onder eene ſtadhouderlijke regering gemaakt, in eene ſtadhouderlooze niet kon gelden, voor zoo ver het aanging het oppergezag van eenen Gouverneur; zoekende tevens de ingezetenen tegen MAURICIUS op te zetten, en zijn bewind in

(*) Jaarb. 1753 bl. 619. — *Stukken en beſcheiden, rakende Proceduren tegen den Heere Mr.* J. GEERTSEMA, uitgegeven bij J. BOLT.

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

in het vaderland, zwart te maken. De verheffing aan WILLEM IV mogt den opgeworpen grond wegnemen, en de herstelde eensgezindheid met den Raad en burgerije den Gouverneur doen denken, dat het twistvuur was gesmoord: men tekende in 1750 een verzoekschrift, om MAURICIUS van de Landvoogdij te ontzetten. Hem werd, op zijn verzoek, verlof gegeven, om tot herstel zijner gezondheid voor een jaar naar het vaderland terug te keeren: doch, alvorens hetzelve hem was toegekomen, hadden de Heeren C. BOSSCHAART en J. DE SWART STENIS, van wegen Zijner Hoogheid naar Suriname tot onderzoek en zoo veel mogelijk herstel van zaken gezonden, geoordeeld, dat hij, behoudens zijne eer en wedde, naar het vaderland kon vertrekken. Alhier in hooimaand 1751 aangekomen, zuiverde hij zich zoo volkomen van de, tegen hem ingebragte, beschuldigingen, dat Hun Hoogmogenden, ingevolge het advies van den Hoogen Raad van Holland, Zeeland en Westvriesland, in bloeimaand dezes jaars eene uitspraak deden, waarbij de eisch van S. DU PLESSIS, bij zijne oorspronkelijke klagt in 1747 gedaan, en uit naam van verscheiden inwoners dezer provinciën, bij verzoekschrift van 1750 versterkt, werd verworpen, met verwijzing voor hen in de kosten, en behoudens aan den Gouverneur

zij-

zijne actiën van injurie tegen zijne beſchuldigers, terwijl, vermits zich in dit geding zaken hadden geopenbaard, die verder onderzoek vorderden, alle de ſtukken aan den Fiskaal zouden worden ter hand geſteld, ten einde het regt van den Souverein te bewaren (*). — Intusſchen had reeds in wijnmaand 1752, — krachtens een beſluit van Hun Hoogmogenden en volgens aanſchrijving der Vrouwe Couvernante aan den Heer W. CROMMELIN, Kommandeur van het fort, en het Gouvernement inmiddels waarnemende, — eene geheele verandering der regeringe op Suriname plaats gehad, met bijvoeging eener algemeene amnestie voor de ingezetenen. — De Heer MAURICIUS, ten volle geregtvaardigd, werd, op zijn verzoek, eervol en onder vele betuigingen van leedwezen door den Voorzitter der Societeit ontſlagen, wordende opgevolgd door den Heer A. P. VAN DER MEER, door de Societeit verkoren en door de Staten-Generaal nevens de Vrouwe Gouvernante goedgekeurd (*) — MAURICIUS vond bij zijne terugkomst bemoediging en bij zijne regtvaardiging verheffing op Neêr-

(*) Jaarb. 1753 bl. 455.

(†) Jaarb. 1751 bl. 245—253.

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

Neêrlands Zangberg, welken hij zelf met roem had beklommen (*).

Voordeelige staat in de Oostindiën.

De Gouverneur Generaal van Neêrlands Indiën J. MOSSEL, van Enkhuizen geboren, in zijne vroegste jeugd op Batavia gekomen en aldaar van waardigheid tot waardigheid opgeklommen, was in den jare 1750 aan GUSTAAF WILLEM *Baron van Imhoff* opgevolgd in het hoogst bewind, en voldeed aan de goede verwachtingen van zijnen ijver en bekwaamheden dermate, dat de gunstige tijdingen uit die Bezittingen de aandeelen in de Oostindische Maatschappij, voorheen zeer gedaald, tot de oude hoogten deden rijzen (†). Het verlies van twee scheepen en ééne bark, onder eene vloot van zeeroovers vervallen, *Angrianen* naar zekeren ANGRIA genoemd, bij welke gelegenheid een der Kapiteinen J. L. PHILIPPI zijn schip met eenige honderden geënterde roovers in de lucht deed springen, werd der Maatschappije, wat de handelvoordeelen betrof, rijkelijk vergoed door het veilig overkomen van een groot aantal andere schepen (§). De Baron VAN KNIPHAUZEN droeg

(*) Men vindt dit in zijne *Dichtlievende Uitspanningen* en in het *Vervolg* derzelven. Zie SCHELTEMA *Staatk. Nederl.*

(†) Van tot onder vijfmaal de oude hoofdsom, tot den gewoonlijken prijs van zesmaal de hoofdsom.

(§) Van Batavia naar de verscheidene kusten van Indiën werden in dit jaar 38 schepen afgezonden.

van zijnen kruistogt naar de golf van Perſie geenen minder roem weg, dan hij daarmede voordeel behaalde voor de Maatſchappij, dwingende den trouwloozen Basſa van Basſora den Hollanderen de vrijheid te laten, om hunne faktorij en vastigheden aldaar te verkopen en hun kantoor te verplaatſen naar Careek, welk eiland zijn vader aan de Maatſchappij had afgeſtaan. Hij bouwde op hetzelve eene vesting, en legde er den grond eener nieuwe ſtad ten dienſte der naburige kooplieden, vooral van Benderik, die zich onder de regering en beſcherming der Maatſchappij wilden nederzetten. De Cheik van Bouchera weerſtreefde eerst deze nieuwe ſtichting, doch werd weldra te rade, om de beſcherming der Maatſchappij, door een Gezantſchap met rijke geſchenken, te verzoeken (*).

Traktaat van handel en zeevaart met den Koning der beide Siciliën.

Een traktaat van handel en zeevaart met den Koning der beide Siciliën werd in dit jaar geſloten en bekrachtigd. Hetzelve beſtond uit niet minder dan zeven en veertig artikelen, waarvan meest opmerkelijk ſchenen: „ de vrijheid van godsdienst en geweten, voor onze ingezetenen, in de landen van Z. M. het verbod van alle huiszoeking wederzijds onder voor-

(*) *Leven der Gouverneurs Generaal van Neêrlands India.* — Jaarboek. 1755 bl. 1095.

1753. voorwendfel van vermoede fmokkeling, ten zij in tegenwoordigheid van den eigen Confnl, — de bepaling van contrabande goederen tot allerhande foorten van wapenen alleen, en niet van levensmiddelen, behalve in ingefloten, belegerde of berende vijandelijke plaatfen, — de verklaring van *vrij fchip vrij goed* en omgekeerd, de contrabande goederen in het eerfte geval alleen uitgefloten, en met genoegzame tijdsbepalingen in het laatfte, — de wederzijdfche vrije befchikking der wederkeerige onderdanen over hnnne nalatenfchap, met verleening van twee jaren tijds tot verkoop van goederen en effekten, en ten vrijen vertrek van wederzijdfche onderdanen in geval van vredebreuk, — de voorbehoeding eindelijk, om uit dit bloot handel-traktaat eenig gevolg te trekken ten opzigte van de verpligtingen, uit de traktaten van Munster in 1648 en van den Haag in 1650 gefproten, ten aanzien waarvan de beide partijen bleven in derzelver geheel (*)".

Het dok te Vlisfingen herfteld.

Niet min belangrijk voor de zeevaart was het herftel van het voortreflijk dok te Vlisfingen, in het laatst der vorige eeuw aangelegd, doch door den tijd vervallen en in den jare 1747 ingeftort. Dit herftel, onder opzigt van den Waterbouwkundigen J. VAN DER WAEI-

(*) Jaarb. 1753. bl. 796—817 en 1169—1172.

I. BOEK I. HOOFDST. 1753.

WAEIJEN in 1750 ondernomen, kwam thans tot ſtand (*). — Ook de haven van Middelburg, aan opſlikking onderhevig, werd verbeterd door een gedeelte van den dijk weg te nemen en dien eenige roeden achterwaarts te leggen, hetwelk den mond verwijdde, de ſchuring van het watër, door de lozing uit de ſtads dokken, vermeerderde en de vermindering der plaat, *de Kloot* genaamd, deed verwachten (†).

De haven te Middelburg verbeterd.

De Gelastigden der Staten van Holland tot de zaken van den koophandel en zeevaart hadden den 14den van grasmaand een verſlag uitgebragt op het voorſtel door WILLEM IV in 1751 tot herſtel van beide gedaan, ſtrekkende om Hoogstdeszelfs ontwerp daartoe, onder zekere wijzigingen en voorwaarden, ten minſte voor eenen bepaalden tijd van jaren te heproeven (§). Op den dag der overweging van dit verſlag was de Vrouwe Gouvernante ter Vergadering der Staten verſchenen, om op het ernſtigſte de nuttigheid en noodzakelijkheid aan te dringen, dat hetzel-

Over het voorſtel van WILLEM IV tot herſtel van koophandel en zeevaart.

(*) Jaarb. 1753. bl. 822—825.

(†) Jaarb. 1753. bl. 826.

(§) Men vindt het uittrekſel van dit rapport bij WAGENAAR, *Vad. Hist.* D. XX. bl. 433—437. — Het rapport zelf in de *Reſol. van Holl.* 1753. bl. 644.

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

zelve spoedig ten besluite wierd gebragt; hetgeen ook ten zelfden dage geschied zou zijn, hadden de Afgevaardigden van Amsterdan en Rotterdam, alhoewel verklarende zich te zullen vereenigen met hetzelve, ingeval het ten besluite kon worden gebragt, niet betuigd, hetzelve nader ter kennisse van hunne zenders te moeten brengen. De nadere overweging had op den 28sten van herfstmaand plaats en bragt het eenparig besluit voort: „ om zich met gemeld verslag te vereenigen, en dien overeenkomstig het gewestelijk gevoelen over het voorstel van wijlen Z. H. ter Vergadering der algemeene Staten uit te brengen (*).

Pogingen der Vrouwe Gouvernante ten voordeele van fabrijken.

Ten zelfden dage als de Vrouwe Gouvernante bij de Staten van Holland in persoon aandrong op het nemen van bovengemeld besluit, droeg H. K. H. de noodzakelijkheid voor tot het doen van nadere voorzieningen ter bevordering der inlandsche manufakturen en fabrijken, dan bij publicatie van den 26sten van hooimaand 1749, welke de gewenschte uitwerking niet had gedaan, betuigende tevens, reeds daartoe een ontwerp door kundige lieden te laten bewerken, maar ook te wenschen, dat H. E. Gr. M. inmiddels maatregelen mogten nemen ten steun van dezen geknakten tak des bestaans, zoo als Hare Hoogheid den-

(*) *Res. van Holl.* 1753 bl. 653 en 1298.

denzelven voorſtelde. De ijver der Vrouwe Gouvernante ontving den welverdienden lof; het toegezegd ontwerp werd verlangend verwacht, en het overige voorſtel had ten gevolge eene afkondiging van den 26ſten van oogstmaand, vermeldende de gezindheid van Hare Hoogheid, om, ter inſtandhouding der inlandſche fabrijken en ten goeden voorbeelden, voor hare Perſoon huis en alle, tot haar Hof en dienst behoorende, zich bij voortduring niet anders, dan van inlandſche gewerkte ſtoffen te bedienen; en vastſtellende; „ dat de Heeren van de Ridderſchap en Edelen, mitsgaders Burgemeesteren en Regeerders der ſteden, Leden van de Vergadering van Holland, en voorts alle beambten en officianten binnen dat gewest, met uitzondering van zulke bedieningen, wier bezitters of waarnemers ſlechts als arbeiders of daglooners waren aan te merken, zich, van den 1ſten van bloeimaand des volgenden jaars af, voor zich zelve, hunne vrouwen en kinderen, in hunne huizen wonende, mitsgaders voor hunne liverei-bedienden, bij het maken van laken en wollen of zijden ſtoffen, eeniglijk zouden gebruiken hetgeen in Holland was vervaardigd, met verpligting voor de winkeliers, om bij het aanbieden of verkoopen te verklaren, wat inlandſch of uitheeemsch ware, en zulks uit te drukken in derzelver rekeningen

Afkondiging bij Holland ter bevordering der inlandſche fabrijken.

op

I. BOEK. I. HOOFDST.

1753.

op eene boete van duizend guldens voor de eerste overtreding, verdubbeling dier som voor de tweede, en bovendien het sluiten van den winkel voor een jaar en zes weken bij de derde; wordende evenwel, bij klaar bewijs van bloot verzuim zonder doel, de boete gematigd tot vijf en twintig guldens (*)." — Men wachtte intusschen te vergeefs naar het ontwerp tot algemeen herstel, hetwelk zich H. Hoogheid van den arbeid harer kundige lieden had beloofd; terwijl het streng bevel, in deze afkondiging voorkomende, de geringe verwachting besliste, welke men van de werking van het vorstelijk voorbeeld had, en de zwaarte der boete de waarschijnlijke wederstreving der winkeliers aantoonde, wier verzachting tevens te veel ruimte voor ontduiking overliet.

Belasting op speelkaarten en dobbelsteenen in Holland; van geen gevolg.

In den jare 1751 waren Gecommiteerde Raden der Staten van Holland gelast geworden, eene ordonnantie te ontwerpen op het heffen van een regt op de speelkaarten en dobbelsteenen (†). In zomermaand van dit jaar voldeden zij aan dezen last, onder aanvoering van redenen des verwijls. Op den 2den van slagtmaand kwam de afkondiging der ordonnantie, welke geene andere beweeg-

(*) *Res. van Holl.* 1753 6 Julij en 16 Augustus.
(†) *Res. van Holl.* 1751 12 Maart.

weegreden opgaf, dan ten behoeve van de gemeene zaak, en zulks om in te gaan met den aanvang des volgenden jaars; doch in de uitvoering werden weldra zoo vele zwarigheden vooruitgezien, dat bij nadere afkondiging van den 6den van wintermaand werd te kennen gegeven: „ dat, vermits er nog eenige schikkingen moesten worden gemaakt, om de gestelde regten wel te innen, de uitvoering zou blijven opgeschort tot nadere aankondiging (*). — Men vernam van dezelve niets, vermits de zaak bleef buiten verder besluit.

De vijfde verjaardag van WILLEM V gevierd.

Op den vijfden verjaardag van den Erfstadhouder had de Vrouwe Gouvernante, nevens hare hofhouding, de rouwdragt afgelegd over wijlen haren Gemaal, en ontving nu de gelukwenschingen van de hooge kollegiën van Staat, de buitenlandsche Gezanten en andere aanzienlijke personen wegens de verjaring van haren zoon, gevende daarna een kostbaar middagmaal en luisterrijk bal aan het huis van Prins Maurits. Het bal werd door Prinses CAROLINA, met den Engelschen Minister, geopend en bijgewoond in den avond van zeven tot negen uren. De Prins, begeerte betoond hebbende om de vreugdebedrijven, alom door den

(*) *Res. van Holl.* 1753, 17 Jan., 9 Febr., 2 Nov., 6 Dec.

1753.

den Haag aangerigt, te beschouwen, werd, onder een aanhoudend gejuich, door de voornaamste straten rondgereden en vermaakte zich in de algemeene vreugde. Na een prachtig avondmaal voor de genoodigden, werd het bal hervat en tot zes uren in den morgen voortgezet (*). — Te Leeuwarden geschiedde de gelukwensching aan de Vorstin Grootmoeder door vier Gelastigden wegens de steden van Vriesland; die ook onlangs eenen stedepenning hadden doen vervaardigen met het borstbeeld der Vrouwe Gouvernante op de voorzijde, de wapens van Oranje en die der elf steden op de keerzijde, welke door H. K. Hoogheid met minnelijke betuiging van genoegen over deze oplettendheid was aangenomen (†).

Vriesche stedenpenning met het borstbeeld der Gouvernante.

Openbare intrede van den Ambassadeur van Frankrijk

Merkwaardig was de plegtige intrede van den Markgraaf DE BONAC, als Ambassadeur van den Koning van Frankrijk, en zijn eerste openbaar gehoor bij Hun Hoogmogenden. De intrede had plaats op den 30sten van grasmaand, op welken dag de Hofmeester van H. H. M. met twee Staten-Boden zich in het jagt van den Raad van Staten, gevolgd door dat der Staten van Holland, naar Delft begaven, zijnde die stad steeds bevoorregt om Gezanten van ge-

(*) Jaarb. 1753. bl. 168.
(†) Jaarb. 1752. bl. 1178.

gekroonde hoofden, bij derzelver openbare intrede, te ontvangen. De Gezant reed eenige uren later met vier koetsen van den Haag derwaarts. Hij werd in de stads Doelen door de Regering, bij monde van den Pensionaris, begroet en aan een kostbaren maaltijd onthaald. Verwittigd, dat twee Afgevaardigden van de algemeene Staten uit den Haag waren gereden, om den Afgezant aan de Hoornbrugge te ontvangen, stond het gezelschap van tafel op en begaf zich in de jagten, die te vier uren aldaar kwamen. Op het oogenblik, dat de Gezant op een, daartoe gemaakt en met tapijten belegd, steiger aan wal stapte, was de koets van Staat met de Heeren Afgevaardigden en verder gevolg ook aldaar. De Afgevaardigden geleidden, na gemaakte pligtpleging, den Afgezant ter koetse en plaatsten zich tegen denzelven over; waarna de optogt geschiedde in eenen luisterrijken trein tot aan het sieken in den Haag; van waar de Grootmajoor der plaats, voorgegaan door twee sergeanten, den togt door de voornaamste straten na het huis van Prins Maurits rigtede. Aldaar leidden de Afgevaardigden den Gezant binnen, die weldra, na derzelver vertrek, acht andere Afgevaardigden van H. H. M. ter zijner begroetinge ontving. Na deze pligtpleging mede vertrokken, keerden zij des avonds ten zelfden

1753.

den huize weder tot eenen maaltijd, ten koste des Lands bereid. — Des anderen daags ontving de Ambasſadeur, zich met eenige Heeren van zijn gevolg weder begeven hebbende naar het huis van Prins Maurits, de begroeting van de meeste Leden der Regering en andere aanzienelijke perſonen, en vond er een kostbaren maaltijd, gelijk ook des avonds en op den derden dag. — Op dezen had de optogt plaats tot het openbaar gehoor ter Vergadering van H. H. M. met weinig minder praal, dan bij des Ambasſadeurs inhaling. —— De geloofsbrief van den Gezant in de Vergadering overgeleverd, voorgelezen en erkend zijnde, vernam men in deszelfs aanſpraak, in de Franſche taal, de beleefdſte pligtplegingen en deze zakelijke betuiging: „ dat de beſtendige blijken van 's Konings welwillendheid voor het gemeenebest en deszelfs onderſcheidende oplettendheden voor dezen Staat in tijden, wier omſtandigheden zulks minder hadden ſchijnen te veroorloven, als waarborgen konden aangemerkt worden van Zijner Majesteits genegenheid en vriendſchap." De Heer Graaf VAN BENTINK beantwoordde, als Voorzitter van H. H. M., de verpligtende taal des Afgezants met gelijke beleefdheden; verklaarde de vriendſchap eenes magtigen Monarchs en ouden Bondgenoots zeer aangenaam; betuigde de waardij der-

derzelver te wel bekend, om niet op alle mogelijke wijzen te worden aangekweekt; erkende de verdienste daartoe van den verstandigen en bekwamen Staatsdienaar, die, tot aan des Ambassadeurs komst, zijn verblijf alhier had gehouden, en die nog aanhield werkzaam te zijn, om die vriendschap hoe langer zoo vaster duurzamer te maken; en ontving den Gezant, die zelf wel een erflijk gevoel van personele vriendschap had willen aan den dag leggen, met de vleijendste verwachtingen (*)." Het uitgeleidde was even statig als de ontvangst. Den volgenden dag legde de Gezant zijne bijzondere pligtplegingen af bij de Leden van Staat voor de hem bewezen eer; waarna hij, des anderen daags, ten zijnen eigen verblijve, vele Heeren der Regering, uitheemsche Gezanten en andere personen van aanzien ten middagmaal ontving, hetwelk door een bal werd gevolgd en een einde aan alle deze pligtplegingen maakte.

De Heer DURAND, die de zaken van het Fransche hof, sedert het vertrek van den Markgraaf

(*) D'USSON, Graaf van BONREPAUX, buitengewoon Gezant in 1698, en D'USSON, Markgraaf DE BONNAC, Zaakgelastigde in plaats van den Graaf zijnen oom in 1699, waren des Gezants voorouders. Jaarb. 1753. bl. 365—374. —— Gener. Resol. 1753. 3 Mei.

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

graaf DE ST. CONTEST tot de komst van den Markgraaf DE BONNAC, had waargenomen, had in zijne affcheidsbrief aan H. H. M. betuigd: „ verheugd te zijn, geen het minste voorwerp van klagt tusschen de twee natiën te hebben zien rijzen, en te wenschen dat deze goede verstandhouding van dag tot dag mogt toe- en nimmer afnemen (*)".

De Haagsche schutterij met een gouden beker door de Vrouwe Gouvernante vereerd.

Min beduidend was misschien de vermelde 's Lands-plegtigheid bij de ontvangst des Afgezants van het Fransche Hof, dan in die zelfde maand de jaarlijksche stedelijke optrekking van de Haagsche schutterij, welke door de tegenwoordigheid van het geheele Stadhouderlijke Hof, vergezeld van een aantal Generaalspersonen, Edelen en andere Lieden van hoogen rang, werd vereerd, zijnde in der Statentent een ontbijt voor dit luisterrijk gezelschap in gereedheid gebragt. De jonge Prins werd door den Burgemeester en Kolonel DIERQUENS, nevens den Opperstalmeester Baron GROVESTEINS en eenige andere Edellieden, naar het front, en na het eindigen der wapenoefeninge, weder in der Staten-tent geleid; en voorts, daartoe verzocht en opgewekt, stelde hij zich met de halve piek in de hand, aan het hoofd der schutterij bij dezelver afmarsch, groette in het voor-

(*) Gen. Ref. 1753. Jan.

voorbijtrekken van de Staten-tent, en keerde daarna weder tot zijnen Moeder en Zuster. De Heer DIERQUENS, zijne pligtpleging bij de vorstelijke familie in de tent afleggende, ontving van de Vrouwe Gouvernante een gouden beker, met zinnebeelden en opschriften versierd, dien wijlen haar Gemaal, ter eeuwige gedachtenis zijner genegenheid voor de Haagsche schutterij, ten geschenke had doen vervaardigen; voor welk geschenk daarna de officieren der schutterij plegtstatig hunne dankbetuiging ten hove aan de Vorstinne, tusschen de beide vorstelijke spruiten staande, kwamen afleggen (*).

Beroerten in Gereformeerde kerken gestuit.

De beroerten in Gereformeerde kerken aan verscheiden oorden des Lands, in den jare 1749 te Nieuwkerk op de Veluwe het eerst begonnen, waren nog niet geheel te niet geloopen (†). De Klassis van Schieland nam in zomermaand van dit jaar deswege eene zeer krachtig besluit. — Onderscheid makende tusschen heilzame werkingen en bewegingen van Gods Geest ter overtuiging van zonde en ter bevordering van geloof en bekeering, en tusschen allerleide vreemde, onschriftmatige en zelfs onstichtelij-

(*) Jaarb. 1753. bl. 379—385.

(†) WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* D. XX. bl. 377—382.

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

lijke beroeringen, meestal des uitwendigen lig- chaams, zonder verlichting des verſtands of eenige heilzame vrucht van bekeering, door wier mededeeling de openbare Godsdienst gehinderd werd, hetgeen nooit de uitwerking van heilige bewegingen kon geacht worden, ſtelde de Klasſis vast, de waakzaamheid aan alle de Leden harer Vergadering tegen zulke verkeerdheden, vooral door redelijk onderwijs, aan te bevelen, alsmede het toezigt op alle Oefeningen of Godsdienſtige zamenkomſten van bijzondere ledematen in hunne huizen, en bovenal het onmiddellijk ſtuiten der beroerten in de kerk, niet ſlechts door vermaning en waarſchuwing, maar door dadelijk de beroerden of ſtuiptrekkenden aan de deur der kerk te doen brengen, en ze daarna bij den ingang, van waar die vervoering zonder opſchudding kon geſchieden, plaats te doen nemen, onder bedreiging van kerkelijke tucht tegen ongezeglijke ledematen, of van dadelijke aanklaging, daar en zoo het behoorde, wegens ſtoring van den openbaren Godsdienst tegen hen, die of geene ledematen mogten zijn, of de kerkelijke tucht verachten; welk beſluit van de predikſtoelen moest worden afgelezen overal, waar die ſtuiptrekkende beroerten nog niet geheel hadden opgehouden (*).

Na

(*) Jaarb. 1753. bl. 582—586.

1753.

Na het befluit door de Staten van Holland in den jare 1735 genomen tegen de Genootfchappen der Vrij-Metfelaars, ten einde ze terftond te doen ophouden ter plaatfe, waar ze mogten ingevoerd zijn (*), vernam men in geruimen tijd niets openlijks van zulke Genootfchappen, alhoewel het niet ontbrak aan perfonen, die geene zwarigheid maakten te erkennen, tot die oude en in de meeste Staten van Europa beftaande Maatfchappij te behooren. Daarna hoorde men alweder van het aanzijn dier Genootfchappen, en van het aanzien van velen onder derzelver leden fpreken, zonder dat aan de handhaving des bovengemelden befluits meer gedacht werd, terwijl het gemeen gevoelen eene vrolijke verkeering meer, dan eenig ftaatkundig inzigt, het doel der ganfche Vrij-Metfelarij waande te wezen. Dan in den voorleden jare werd deze zaak elders levendig en liep op eene wijze af, welke toonde, dat de Staten van Gelderland thans in gunftiger gevoelens, dan de Staten van Holland toen, verkeerden. L. A. en T. CH. MERKES, zoons van den oud-rentmeester van Nijmegen, ontmoeteden hinder in hunne aanneming tot Leden der Hervormde gemeente bij hunnen wijkpredikant, omdat de eerfte da-

Kerkgefchil wegens Vrijmetfelarij te Nijmegen.

de-

(*) WAGENAAR, *Vad. Hist.* D. XIX. bl. 167—170.

delijk tot zulk een Genootschap behoorde en de laatste niet wilde beloven, er zich nooit in te zullen begeven. Zij beklaagden zich bij de Staten van het gewest, die den predikant en kerkeraad verboden, de broeders om die reden te weren. De kerkeraad gehoorzaamde niet, maar zocht handhaving bij de Regering der stad, en, door geregtelijke aanzegging tot gehoorzaamheid gedrongen, herhaalde hij hetzelfde aanzoek, doch werd door de Regering aan zich zelven overgelaten, om in dezen te doen naar rade: en nu was het antwoord van den kerkeraad aan de broeders MERKES, dat dezelve zich daarover zou adresseren daar en zoo zulks behoorde. Beide broeders boden een nieuw verzoekschrift aan de Staten om bevel van handhaving bij het verkregen Staatsbesluit; hetwelk werd in handen gesteld van het Hof provinciaal, om daarop te hooren berigt van den kerkeraad en te dienen van raad.

Het Hof, het begeerde berigt ontvangen hebbende, vond eene voorbarige ongeregeldheid in de behandeling der zake aan de zijde van den kerkeraad, als hebbende een vreemd geval, waarin geene kerke-ordening had voorzien, dadelijk beslist, zonder hetzelve een punt van onderzoek door de Klassis te doen worden voor de Synode, en tevens niet onderscheiden de vrage des regts, van die der daad, waarover de-

1753.

dezelve wel mogt worden onderhouden; — doch raadde tevens een' onderzoek door den Mombbir des Landschaps op de natuur, het wezen en bestaan, mitsgaders de handelingen en het oogmerk van de zoogenoemde Vrij-Metselaren aan, en dat inmiddels alle vergaderingen van dat Genootschap behoorden te worden verboden. — Intusschen traden er personen op, die de verschillen poogden bij te leggen, en de partijen bewogen, zich te dien einde te vervoegen aan het Hof, hetwelk evenwel geen besluit nam, maar alles aan de Staten zond, die dan eindelijk in grasmaand van dit jaar besloten: „ dat de predikant en kerkeraad kwalijk en te veel gedaan hadden; en werd denzelven alzoo opgelegd, de beide broeders, buiten eenige wettige redenen, op de kerkeordening en vastgestelde formulieren gegrond, niet langer te weren van het Lidmaatschap; en, bijaldien deze personen mogten goedvinden zich elders te laten aannemen, zou de behoorlijke attestatie daarvan door den kerkeraad van Nijmegen worden erkend; wordende tevens de officieren ten platten lande en de magistraten in de steden gemagtigd, om op de Societeit der Vrij-Metselaren zoo wel als op andere Vergaderingen of Bijeenkomsten, waarop eenige vermoede mogt vallen, dat die met de goede politie of kerke-ordening mog-

I. BOEK I. HOOFDST.

1753.

ten ſtrijden, behoorlijke berigten in te nemen, ten einde alsdan daarvoor te raadplegen, als naar bevind van zaken, tot dienst van land en kerk, zou geoordeeld worden te behooren." — De broeders werden aangenomen door den Leeraar te Binningen, en het getuigſchrift daarvan te Nijmegen erkend (*).

Ouverdraagzame hatelijkheid tegen de Roomſche in Groningenland.

In de Oldampten van de provincie Groningen hadden de Roomſchen, na den tijd der hervorming geene kerk gehad, maar zich verpligt gevonden naar Sapmeer ter kerke te gaan, hetwelk voor ſommigen hunner eene reis van wel zeven of acht uren was. Met den eerſten van grasmaand zouden zij een huis bij Winſchoterzijl, aan den oever van het riviertje de Aa, hetwelk het Oldampt van Westwoldingerland ſcheidde, door hen van binnen tot eene kerk bekwaam gemaakt, inwijden: dan zij werden hierin op eene ſchandelijke wijze geſtoord. Een hoop Protestantsch landvolk kwam op den been; ſtoof ter bedehuize in, terwijl de Preekheer den dienst verrigtte; rukte hem, nadat hij dien geëindigd had, het koorkleed af; ſcheurde het in ſtukken, en wierp het, met ſteenen gevuld, in de Aa. Voorts haalden zij de beelden van boven neer, ſchonden de kerkſieraden, en wierpen al, wat zij vernield hadden, met de boeken,

(*) Jaarb. 1752. bl. 412, 1198, 1268; en 1753. bl. 214—290, 363—365 en 851—858.

ken, die zij vonden, alsmede in de rivier, terwijl de kerkgangers zelve veelvuldige mishandeling ondergingen. — De Prokureur-Generaal der provincie, van deze bitterheden eener hatelijke onverdraagzaamheid kennis gekregen hebbende, deed naauwkeurig plaatſelijk onderzoek, ten blijke, dat hij zich aan zulke feitlijkheden liet gelegen zijn (*).

Het legaat van J. STOLP.

Na dit drietal kerkelijke bijzonderheden, de eene de hoog noodige voorzorg vermeldende tegen ſchijnheilige dweeperij; de andere den kerkeraad in eene aanzienlijke ſtad aan berisping wegens aanmatiging van voorbarige tucht onderworpen vertoonende; de laatſte een oud tooneel van bittere geestdrift vernieuwende, is het driedubbeld welkom voor het hart, hetwelk in den redelijken Godsdienst Gode eene welbehagelijke offerhande heiligt, den aanleg te waardeeren van het Stolpiaansch Legaat, aan Natuurlijke Godgeleerdheid en Christelijke Zedekunde toegewijd. — De geleerde en brave JAN STOLP, te Leijden op den 13den van wijnmaand overleden, had *f* 10,000 -:- uit zijne nalatenſchap beſproken aan de Leijdſche Hooge School, om uit de renten dier hoofdſom alle twee jaren eenen eereprijs ter waarde van *f* 250 -:- uit te

(*) Jaarb. 1753. bl. 545.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1753.

te reiken aan den Schrijver van het best gekeurde antwoord op eene voorgestelde vraag uit de boven aangeduide vakken. Ter uitvoeringe hiervan had hij acht Leden benoemd van den Akademischen Raad, met magt, om hunopvolgers aan te stellen. Boven de vermelde hoofdsom had hij nog *f* 1000 bestemd tot het vervaardigen van den stempel des eerepennings, wier teekening door STOLP zelven met gepast randschrift was voorzien. Hetgeen van de renten van het Legaat mogt overschieten, zou besteed worden tot den inkoop van boekwerken over de zedekunde, natuurlijke historie en natuurkunde, of ter verdediging van den Christelijken Godsdienst, voor zoo ver dezelve ontbreken mogten aan de Boekerij der Leijdsche Hooge School, om aldaar te worden geplaatst. — Aan de uitmuntende verzorging van deze instelling is de vaderlandsche geleerdheid eenen schat verpligt van voortreflijke verhandelingen.

1754.

Waters-nood in Gelderland en Overijssel.

Gelderland en Overijssel leden in de laatste maand van dit en de eerste des volgenden jaars groote overstromingen. Veelvuldig broekwater had in Munsterland het riviertje de Berkel zoo zeer doen zwellen, dat hetzelve zich in den IJssel, waarin het binnen Zutphen valt, wegens deszelfs eigene buitengewone hoogte, niet genoeg kunnende ontlasten, alle omlig-

gen-

gende landen onder water zettede tot eene hoogte, waarvan men geen geheugen had. Doorbraken bij Emmerik en Zevenaar vermeerderden den watersnood. Hierdoor werd de Overbetuwe, waarvoor men wegens het schielijk klimmen van den Rijn bezorgd was, wel bevrijd, maar even daardoor moest Overijssel in den ramp der overstroming deelen. Het IJsselwater rees bij Kampen tot aan den kruin van den Kamperveenschen IJsseldijk, overstroomde dien weldra en bragt eene doorbraak voort, die Kamperveen, Oosterwolde en een gedeelte van de vrijheid van Kampen deed onderloopen. Eene andere doorbraak in den dijk aan gene zijde verminderde wel aan deze den nood, maar verkeerde aldaar den geheelen Mastenbroeker polder in eene bare zee. Ook bij Deventer had eene doorbraak plaats in den Snippelingsdijk. Niet slechts waren de schaden dezer overstromingen zeer groot, maar zij kosteden ook aan vele menschen het leven. De zorgvuldigheid en menschlievendheid der Regering en Burgerij van Zutphen, Arnhem, Deventer, Kampen en Zwolle voorkwam en leenigde nogtans veler leed; wordende niet slechts de ongelukkige landlieden van het nakende gevaar tijdig gewaarschuwd of uit den overvallenden nood gered, maar ook binnen die steden herberg-

1753.

zaam

I. BOEK I. HOOFDST.

1754.

zaam ontvangen en liefderijk van al het noodige voorzien. Voorts werden op drie plaatſen loosgaten en doorſnijdingen gemaakt, om aan Mastenbroek ſpoedige ontlasting te bezorgen, met het heilrijk gevolg, dat in louwmaand reeds vele huislieden naar hunne haven konden terug keeren. Weldadige Haarlemmers zonden twee ladingen hooi naar Kampen en twee andere naar Zwolle, om, in het gebrek aan voeder, zijnde hetzelve meest al door het water bedorven, tijdig te voorzien. (*).

Geſchillen wegens de nalatenſchap van WILLEM III, met den Koning van Pruisſen afgedaan.

Het mogt der Vrouwe Gouvernante gebeuren, in dit jaar den eigendom van goederen voor haren minderjarigen zoon magtig te worden, wier bezit door eenen vreemden Vorst den lande zelven niet min hinderlijk zou kunnen worden, dan zulks den Erfſtadhouder eenmaal ſtuitende zou moeten zijn. — De nalatenſchap van WILLEM I was, ten aanzien der goederen door hem geërfd van RENÉ DE CHALON, Prins van Oranje, bezwaard met last van overgifte (*fidei-commis*). Met dit bezwaar waren zij overgegaan op deszelfs zonen FLIPS WILLEM, MAURITS en FREDERIK HENDRIK. Het aandeel van den oudſten der Broederen bij deszelfs overlijden vervallen zijnde aan MAURITS, liet

(*) Jaarb. 1754. bl. 133 en 188.

liet deze hetzelve, nevens alle zijne andere goederen, na aan FREDERIK HENDRIK, doch met eene nieuwe verbindtenis (*fidei-commissaire substitutie*) ten behoeve van zijn vollen neve ERNST KASIMIR, Grave van Nasſau, Stadhouder van Vriesland, en bij gebreke van hem, ten behoeve van zijne wettige mannelijke kinderen en afſtammelingen, op den oudſten van linie tot linie, en van graad tot graad. FREDERIK HENDRIK vond goed, om, bij gebreke van zijnen zoon WILLEM II en deszelfs wettige mannelijke nakomelingen, tot algeheelen erfgenaam zijner goederen te ſtellen FREDERIK WILLEM, Keurvorst van Brandenburg en Hertog van Pruisſen, den Gemaal zijner oudſte Dochter LOUÏZA HENRIËTTA. WILLEM III, de laatſte lijnregte afſtammeling van WILLEM I, had integendeel, bij zijn kinderloos overlijden, tot zijnen algemeenen erfgenaam benoemd JAN WILLEM FRISO zijnen neef, Erfſtadhouder van Vriesland, Groningen en Drenthe. — Uit deze ſtrijdige erfſtellingen van FREDERIK HENDRIK en WILLEM III was geſchil ontſtaan tusſchen den Koning van Pruisſen en WILLEM FRISO, ter wederszijde met groote ſchranderheid in verſcheidene geſchriften aangedrongen. De Staten-Generaal, tot uitvoerders van den laatſten wil van WILLEM III aangeſteld, hadden meermalen voorſlagen gedaan ter verdeeling der

na-

I. BOEK
I. HOOFDST.

1754.

nalatenschap tusschen de partijen, en in den jare 1711 scheen het tot een verdrag te zullen komen, wanneer de Koning van Pruissen zich in den Haag bevond, en FRISO het leger der Bondgenooten verliet, om met hem in onderhandeling te komen: doch bij zijnen overtogt aan den Moerdijk ongelukkig het leven verloor. Nu had het verdrag geen gevolg. In den jare 1722 had men elkanderen, bij eenen nieuwen handel te Berlijn over een vergelijk, niet kunnen verstaan; doch bij de nadering der meerderjarigheid van WILLEM IV, na zijns Vaders FRISO's dood geboren, kwam men in het jaar 1732 tot een traktaat van verdeeling, waarbij, onder anderen, den Koning van Pruissen werden toegewezen de heerlijkheden de Hooge en Lage Zwaluwe, Klein-Waspik en Twintighoeven, Naaldwijk, Hoenderland, Wateringen, Oranjepolder, 's Gravezande en Land-Ambacht; benevens het huis in den Hage, genaamd het oude hof (thans het paleis des Konings) en het huis van Hondsholredijk met derzelver toebehooren (*).

Na het sluiten van dit traktaat was nu wel alle geschil vernietigd wegens de nalatenschap van WILLEM III; maar vond er geene geringe onvoegzaamheid plaats, gelijk wij reeds op-merk-

(*) WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* D. XI. bl. 434. D. XVI. bl. 300. D. XVII. bl. 403—407. D. XIX. bl. 93—99.

merkten. Dezelve kon WILLEM IV minder hinderen bevorens zijne verheffing tot algemeenen Stadhouder, en had zich in den korten en rusteloozen tijd van zijn bewind niet wel laten wegnemen: doch de Vrouwe Gouvernante, van wege 's Konings opvolger FREDERIK II eenige gezindheid vernomen hebbende, om over deze goederen in nadere onderhandeling te komen, had niet verzuimd, om, in den vorigen jare, reeds twee van hare Raden in ſtaat te ſtellen, om in dadelijken handel te treden met twee Gemagtigden van den Koning, die, na veelvuldige onderhandelingen, met den aanvang van dit jaar, een koopverdrag voorſloegen, hetgeen wederzijds onderzocht en goedgekeurd, den 21ſten van louwmaand door den Koning te Berlijn, en den 18den van ſprokkelmaand door de Gouvernante in den Haag bekrachtigd werd, waarbij alle de bovengenoemde goederen ten voordeele van WILLEM V en deszelfs erfgenamen en opvolgers, zoo mannelijk als vrouwelijk oir, in eigendom overgingen voor eene ſom van *f* 700,000-:-: en van nog *f*5000-:-: voor huisraad, zich op dezelve bevindende ten dage der overleveringe, te betalen bij eene algemeene verwijzing van Hare Koninklijke Hoogheid op de kas van Haren Theſaurier-Generaal, in uitwisſeling tegen den eigenhandigen kwijtbrief van Zijne

I. BOEK I. HOOFDST. 1754.

Zijne Pruisſiſche Majesteit, blijvende Hare Hoogheid borg voor de voldoening der wisſelbrieven, op haren Theſaurier, voor gemelde ſommen, af te geven.

De in beziltneming volgde onmiddellijk op den overgang der goederen. 's Konings Gevolmagtigden en die van Hare Hoogheid begaven zich, den 20ſten reeds, met andere Heeren van aanzien, in twee jachten uit den Haag, om het huis te Hondsholredijk met de heerlijkheden en goederen in Delfland, of het Westland, gelegen, als Naaldwijk, Hoenderland Oranjepolder, Wateringen, 's Gravenzande en Land-ambacht in bezit te nemen. Zij vonden op het huis te Hondsholredijk die van den Geregte der genoemde heerlijkheden, met alle de hooge en lage ambtenaren vergaderd, welke allen uit den eed aan den Koning van Pruisſen werden ontſlagen en in dien van Hare Hoogheid aangenomen. Een prachtige maaltijd werd daarna gehouden, waarbij de teugen ter eere der wederzijdſche hooge Kontraktanten en der Souvereinen van den Lande, verkondigd werden door het losſen van kanon, daartoe derwaarts gevoerd, en het ſteken van trompetten. — De overdragt van het oude Hof in den Haag geſchiedde in ſtilte. — Die der beide Zwaluwen, Klein-Waspik en Twintighoeven in Zuidholland, ging van nog al meer

en

uiterlijkheden, dan in het Westland, vergezeld. Den 26sten derzelfde maand was daartoe, en wel in de Hooge Zwaluwe bepaald. De gezamenlijke burgers stonden in het geweer, met nieuwe vaandels en oranje kokarden aan den hoed, twee gelederen scharende van de plaats, waar het jagt met de Gemagtigden werd verwacht, tot aan het regthuis toe. Aldaar had de overgeving en overneming der Heerlijkheden op de plegtigste wijze plaats, hetwelk terstond werd bekend gemaakt onder het geschal van trompetten en het losbranden van het kanon, beantwoord door salvo's der burgerij, het luiden der klokken en het uitsteken van vlaggen. Bij den maaltijd, aan de voornaamste burgers zoo wel, als aan die van den Geregte en de ambtenaars gegeven, en door de Gemagtigden en derzelver hoog aanzienlijk gezelschap tevens genoten, werden de plegtige gezondheden, mede onder het lossen van het kanon en trompettengeschal, gedronken, terwijl de burgerrij de huizen verlicht had, vele vuurwerken afstak, en door een onophoudelijk geroep van vivat oranje! aller genoegen en vreugde te kennen gaf. Op den volgenden dag werden de Gemagtigden onthaald bij den Baljuw, en kwam de burgerij nogmaals in het geweer, om dezelven behoorlijk te begroeten; waarna zij op den 28sten de Hooge Zwaluwe

I. BOEK I. HOOFDST.

1754.

verlieten, onder het losfen des gefchuts. — De Koning van Pruisfen en de vrouwe Gouvernante gaven aan de wederzijdfchen Gemagtigden, door kostbare gefchenken, vereerende blijken van derzelver genoegen over het volbragte werk (*).

Zesde verjaring van den Erfftadhouder.

De kort daarop gevolgde zesde verjaring van den Erfftadhouder leverde nieuwe ftof van genoegen aan het vorftelijk huis, daar dezelve met openlijke vreugdebedrijven, niet flechts in de Hofplaats, maar ook in vele andere fteden en plaatfen werd gevierd.

Hoogstdeszelfs aanneming in de broederfchap van St. Joris in den Haag.

Weinige dagen later zag zich de jonge Prins met eene nieuwe waardigheid vereerd. De oude en doorluchtige broederfchap van *St. Joris* in den Haag, die, van ouds her, om de twee of meer jaren in de St. Joris Doelen een banket hield en nieuwe Ridders, gelijk zich de broeders noemden, inhuldigde, vierde dit feest op den 21ften van lentemaand. De voornaamfte Heeren van het gevolg der Vrouwe Gouvernante, als gasten aan het feestmaal genoodigd, verlieten onder de aandiening van het nageregt de tafel, om Zijne Hoogheid van het Hof te halen; die nu, in eene draagkoets, onder ftatelijk geleide, voor den Doelen genaderd, door de Hoofden der Broederfchap werd ont-

(*) Jaarb. 1754. bl. 133—156.

ontvangen en ter groote zale ingeleid. Na eene korte en gepaste aanspraak namens de orde, welke de Prins niet slechts met voegzame buigingen, maar met zeer geschikte dankzegging beantwoordde, werd den jongen Ridder door den Deken der orde de gouden keten en penning omgehangen, terwijl hem het vaandel werd over het hoofd gezwaaid. Dezelfde plegtigheid zag de Prins verrigten aan den jongen Hertog VAN RICHMOND en verscheiden anderen, waarna hij vertrok, terwijl de broederschap voortging met nog andere Heeren tot Ridders te verheffen, ten getale van omtrent vijftig. — Ter beschouwing van een groot vuurwerk, waarin de overwinning van St. Joris op den Draak de hoofdvoorstelling was, vergezelde Hare Koninklijke Hoogheid den kleinen Ridder naar een huis nevens den Doelen (*).

Reisje van de Gouvernante met hare kinders naar Vriesland.

Die zelfde moederlijke zorg en liefde van de Gouvernante, welke ieder met dankbaar welgevallen opmerkte, wien het mogt gebeuren het Stadhouderlijke Hof van nabij te kennen, verwekte een algemeen genoegen, daar zij eerlang voor aller oogen bleek op eene reize, door de Gouvernante met de vorstelijke kin-

(*) Jaarb. 1754. bl. 156—160.

I. BOEK I. HOOFDST. 1754.

kinders in zomermaand door Noordholland naar Vriesland gedaan: maar ook die zelfde hartelijke liefde en zucht ter vereeringen van Oranje, welke men in 's Gravenhage telkens aan den dag legde, fchenen zich onmiskenbaar te uiten in de eerbewijzingen en vreugdebetooningen der ingezetenen in fteden en te platten lande, welke zich op deze reize met eenig vertoef der doorluchtige perfonen vereerd bevonden. Na eenigen tijd op het Oranjewoud bij Vrouwe MARIA, de weduwe van JAN WILLEM FRISO, der kinderen Grootmoeder, vertoefd te hebben, keerde de Vrouwe Gouvernante terug, nam te Hoorn zitting in de kollegiën van Gecommitteerde Raden en van de Admiraliteit van het Noorder-Kwartier, en bevond zich den 18den van hooimaand, na een afzijn van vijf weken uit den Haag, op het huis de Oranjezaal weder (*). Kort hierna deed het Stadhouderlijk gezin eenen uitftap naar Rotterdam, om de kostbare verzameling van zeldzaamheden van natuur en kunst van de broeders JAN en PIETER BISSCHOP te bezigtigen, en genoot hetzelve bij die gelegenheid de treffendfte blijken van verkleefdheid der Rotterdamfche regering en burgerij (†).

Niets

(*) Jaarb. 1754. bl. 434—447, 548—557 en 567—578.
(†) Jaarb. 1754. bl. 630.

Niets echter word bedriegelijker bevonden, dan zich op de zuiverheid en eenparigheid van den openbaren geest der ingezetenen te verlaten, hoe ſtatig en weidsch de eerbetooningen der regeringen, ja hoe luidruchtig en hartelijk zich de toejuigingen der menigte zelve laten hooren. Deze zelfde dagen toch van ſchijnbaar algemeen genoegen deden bijzonderheden in het oog vallen, welke de opmerkzaamheid dubbeld verdienden. — Bij de uitreize van het vorſtelijk gezin over Haarlem en Alkmaar naar Hoorn en Enkhuizen, en van daar naar Vriesland, hadden de landlieden te Schermerhorn een eereboog opgerigt. Dezelve werd door een anderen, voor de brug van dit dorp op den Beemſterdijk, door Schout en Schepenen der lage regtbank van de Beemſter 's avonds te voren eigenhandig daargeſteld en verſierd, ver overtroffen. De Baljuw van de Beemſter had noodig geoordeeld een zijner dienaars, des nachts, bij dezen boog te doen waken; doch deze had zijnen post voor een wijl verlaten, en daardoor aan kwaadwilligen de gelegenheid gegeven, om den eereboog niet ſlechts van alle verſierſelen te berooven, maar zelfs de ſchoren weg te breken, die denzelven moesten ſtaande houden. De Baljuw al vroegtijdig in den morgen dit feit ontdekkende, joeg den misdadigen dienaar weg, ſtelde eenen anderen

Bedenkelijk voorval te Schermerhorn.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1754.

in zijne plaats, en hielp in eigen persoon den boog weder in zoo verre herstellen, dat men onder denzelven veilig kon doorrijden. Tevens meende hij der Vrouwe Gouvernante bij haren doortogt kennis te moeten geven van het gebeurde en het gevaar, waarin Hoogstdezelve had kunnen komen. Hare Hoogheid verborg hare verontwaardiging over het gepleegde niet, maar betuigde: „ zich verzekerd te houden, dat de Heeren Baljuw en Hoog-Heemraden van de Beemster dit stuk met geen onverschillige oogen zouden aanzien." — Er werd eene belooning van honderd dukaten beloofd aan den aanwijzer van den aanlegger, dader of daders van het feit. — Weldra werden er drie personen aangebragt, een van 14, een van 17 en een van 21 jaar, allen zeer arm, die, te Schermerhorn opgeligt, naar Purmerende in hechtenis werden geleid. Zij erkenden het feit en tevens daartoe gekomen te zijn op aanraden van den Schout en Secretaris van Schermerhorn. Eenige burgers van Schermerhorn vervoegden zich nu bij smeekgeschrifte voor deze jonge onnozele lieden tot de Vrouwe Gouvernante, welke zich, op de tederhartige voorspraak van Prinses CAROLINA inzonderheid, liet bewegen, om tot het ontslag der gevangenen bevel te geven. De Schout van Schermerhorn zelf vervoegde zich met een smeekschrift bij Ha-

Hare Hoogheid voor zijnen eigen persoon, vergeving verzoekende voor zijn misdrijf, als niet voortgesproten uit eenig oogmerk, om aan H. K. Hoogheid of het Vorstelijke huis kleinachting te betoonen, maar enkel uit jalouzij, dat de eereboog in de Beemster den zijnen scheen te overtreffen. Ook deze bede werd, na ingenomen berigt, door H. K. Hoogheid toegestaan, doch niet zonder eene scherpe bestraffing door den Hove van Holland, waarvoor hij had te verschijnen. — Zich tevens bij Burgemeesteren van Alkmaar, als zijne Ambachtsheeren, vervoegd hebbende met het verzoek, om in zijne posten als Schout en Secretaris te mogen blijven, had hij zich daarin bij voorraad bevestigd gezien; terwijl het Hof van Holland zich gedrongen gevoelde, eene publicatie uittevaardigen tegen den overlast, dien de aanbrenger der handdadigen moest lijden, alhoewel hij geweigerd had het uitgeloofde geld aan te nemen (*).

Schotschriften tegen de regering te Amsterdam uitgekomen.

Het aangenomen voorgeven eener persoonelijke jalouzij mogt nu het vermeld geval op zich zelf al min opmerkelijk hebben doen voorkomen ter plaatse, waar zich nog geene ongezindheid jegens de tegenwoordige regering had

(*) Jaarb. 1754. bl. 442, 636, 817, 1217 en 1215.

I. BOEK I. HOOFDST. 1754.

had laten blijken: het kon zulks niet zijn aldaar, waar reeds de tweedragt haar verderflijk zaad met volle handen uitwerp. Die plaats was Amfterdam, door H. K. Hoogheid op hoogstderzelver heen- en wederreize niet bezocht, noch met eenen bijzonderen uitftap, als Rotterdam, vereerd, hoe vol ook van merkwaardigheden voor het Vorstelijk gezin. Men had aldaar eene menigte gefchriften verfpreid, die men elkanderen onder de hand mededeelde, waarin de eer der Hooge Regering niet weinig werd aangetast. De Heeren van den Geregte hadden noodig gevonden, bij afkondiging van den 28ften van louwmaand dezes jaars, de plakkaten van den Lande en de keuren der ftede tegen het maken, drukken en verfpreiden van paskwillen, niet flechts te herinneren met vermelding der boete, daarop gefteld, maar ook duizend guldens uitteloven voor den genen, die eenige makers, drukkers of verfpreiders van dergelijke oproerige gefchriften wist aan te wijzen (*).

Plakkaat v. d. Holl. kld.

De Heeren van de Ridderfchap en Edelen ter Vergadering van Holland deden ook op den 7den van lentemaand het voorftel tot het uitvaardigen van een plakkaat tegen het maken, drukken en verfpreiden van paskwillen en pot-prin-

(*) Jaarb. 1754. bl. 69.

printen, en het beledigen van perfonen ter zake van het voorgevallene vóór het plakkaat van vergetelheid van den 1ften van wijnmaand 1749. De grond van dit voorftel was: „ het uitkomen van vele beledigende en ergerlijke gefchriften en printen, en het voeren van losbandige gefprekken tot minachting van den Staat, belediging der Hooge Regering en forme van dien, voorts tot krenking van hooge perfonen, en ftrekkende om de gemeente tegen hare wettige overheden op te zetten, met dadelijke beledigende buitenfporigheden aan onderfcheidene perfonen wegens zaken, bevorens gemeld plakkaat van vergetelheid voorgevallen." — De Staten van Holland en Westvriesland vonden ten zelfden dage goed, het plakkaat vast te ftellen, hetwelk als ontwerp bij dit voorftel was gevoegd, en waarbij een boete van drie duizend guldens voor de eerfte, van zes duizend voor de tweede, en de ftraf van uitbanning voor altoos uit de provincie voor de meer herhaalde overtreding was gefteld (*).

Schotfchriften door beulshanden te Amfterdam verbrand.

De Regering van Amfterdam deed op den 15den van bloeimaand op het klein fchavot, hetwelk voor de kaak gehouden werd, door den fcherpregter twee gefchriften verbranden,

fe-

(*) *Refolutien van Holland*, 1754. 7 Maart.

1754. ſedert eenigen tijd aldaar verſpreid, zonder eenige naam van ſchrijver of drukker. Van het eene werd in het vonnis gezegd: „ dat het ſtellingen bevattede, ſtrekkende tot geheele omkeeringe van den Burgerſtaat; gronden aannam, waarvan zich het oproer ooit had bediend tot het bederf van landen en volkeren, en veelvuldige beledigingen inhield van de overheden van Amſterdam." Het andere werd gezegd: „ de plakkaten te beſpotten, de gedachtenis van wijlen Z. Hoogheid en den eerbied en verpligtingen aan de Vrouwe Gouvernante te ſchenden, en zoo particuliere als publieke perſonen grovelijk te beledigen; ſtrekkende om wantrouwen te vereeuwigen, alles afhankelijk te ſtellen van woelzieke geesten, en door aanhoudende oproerigheden den handel, welke rust en veiligheid in den Staat vordert, uit Amſterdam te verwijderen (*)." — Dit vonnis en deze regtspleging zelve mogten wel hoogst opmerkelijk geacht worden, als gelijkelijk gaande en uitgevoerd tegen twee geſchriften, waarvan het laatſte eigenlijk een tegenſchrift was van het eerſte, en hetwelk in volſlagene wederſtreving ſtond met bovengemeld plakkaat van Holland; terwijl het eerſte juist eene beſtrijding was van den openbaren geest,

(*) Jaarb. 1754. bl. 334.

geest, die zich door hatelijkheden onderscheidde tegen elk, die maar openlijk deel had genomen aan de staatsomwenteling van 1748; in zoo verre, dat men zelfs de burgerlijke begravenisse van eenen DANIEL RAAP oproerig verhinderd en de lijkbaar vernield had (*). — Weldra kwam ook eene verantwoording van deszelfs schrijver, zich evenwel niet noemende, in het licht, toegedacht, gelijk het heetede, aan de Schepenen van Amsterdam, zonder dat daarop nieuwe vervolging plaats had (†).

Ter-

(*) Zie WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* D. XX. bl. 299.

(†) De titel van het verbrand geschrift was: *het gedrag der Stadhoudersgezinden verdedigd door Mr.* A. V. K. *Regtsgeleerden*, met dit motto van LOCKE *over de Staatsregeling*, „Zoo die genen, die op 't kussen zijn gesteld, door hunne slechte beheering hun regt en gezag verloren hebben, zoo keert het opperste gezag weder tot de maatschappij, en het volk heeft regt, zich de opperheerschappij aan te matigen, en de wetgevende magt te gebruiken, of wel eene nieuwe regeringswijze op te regten, en het hoog gezag, daar het alsdan geheel en volkomen meester van is, in andere handen te stellen, zoo als het dat goedvindt." Overeenkomstig hiermede beweerde de schrijver: „1°. dat het volk regt gehad heeft en zelfs verpligt is geweest, de stadhouderlooze regering in eene stadhouderlijke te herstellen; 2°. dat het land altijd wel heeft gevaren onder eene stadhouderlijke, en kwalijk onder eene stadhouderlooze regering; 3°. dat de stadhouderlooze strijdt met de belan-

gen

I. BOEK I. HOOFDST.

1754.

Beſchikkingen bij de Staten van Gelderland op de voogdij bij afwezigheid der Vrouwe Gouvernante.

Terwijl de Staten van Holland in den jare 1752 werkzaam waren, om te voorzien in de minderjarigheid van den Stadhouder bij een mogelijk verlies van Hoogstdeszelfs moeder (*), hadden ook de Staten van Gelderland in overweging genomen, om ſchikkingen te ontwerpen omtrent de voogdijſchap, voor zoo ver zulks het ſtadhouderlijke van dat Gewest betrof, ingeval de Gouvernante voor de meerderjarigheid der vorstelijke kinderen ſtierf; en ten zelfden tijde kennis daarvan gegeven aan H. K. Hoogheid, met verzoek, om hare bedenkingen over deze zaak. — In lentemaand eerst van dit jaar ontvingen dezelve Staten het lang verwacht antwoord, behelzende Hare Hoogheids bereidvaardigheid, om hare bedenkingen, indien zij dezelve had, te geven op de ſchikkingen, welke de Staten zelve zouden hebben ontworpen. Eenige Heeren vormden het begeerde ontwerp, hetwelk door de Staten

gen der ingezetenen, met welken het ſtadhouderſchap verknocht is.'' —— In het exemplaar, welke wij voor ons hebben, vinden wij hetzelve toegeſchreven aan ELIAS LUZAC den jongen. —— C. VAN DER AA had hetzelve voorzeker nooit gezien, toen hij het met de overige paskwillen van dien tijd gelijk ſtelde. —— *Geſch. der Vereen. Nederl.* D. II. bl. 471.

(*) Zie boven bl. 49—57.

ten aangenomen, op den 13den van grasmaand aan de Vrouwe Gouvernante gezonden werd, en met eenen brief ter goedkeuringe, onder eenige weinige veranderingen door H.K. Hoogheid, in bloeimaand terug kwam.

In eene buitengewone Staatsvergadering, door het Hof provinciaal beschreven, nam Gelderland op den 15den van zomermaand een zeer uitgestrekt Staatsbesluit, waarbij bepaald werd: „ 1°. Wat aanging de opvoeding van Hunne Hoogheden; — dat dezelve geheel verbleven werd aan de schikkingen van de Vrouwe Gouvernante, in het vertrouwen, dat Hoogstdezelve Gelderland niet zou voorbij gaan bij eene benoeming van voogden uit de gewesten, de Unie uitmakende, hebbende toch elk gewest zijne bijzondere regering en belangen, waaromtrent Hunne Hoogheden door deskundige Lieden zouden moeten worden onderrigt. 2°. Wat betrof de zeven vereenigde gewesten in het gemeen; — dat de afgevaardigden van Gelderland ter vergadering van Hun Hoogmogenden het voorstel zouden doen ter voorzieninge in het bedelde geval, met bepaling van derzelver last, om de minderjarigheid van Zijne of Hare Hoogheid te doen stellen op achttien jaren, ten einde alsdan in alle waardigheden op te volgen zonder eenige verdere Staatsoverlegging, op gelijken lastbrief en eed als wijlen Zijne Doorluch-

1754. luchtige Hoogheid, en met inachtneming van het bijgevoegde op den 27ften van Hooimaand 1748, ten aanzien van Prinſes CAROLINA, maar om tevens met den vervulden ouderdom van vijftien jaren, onder den eed van geheimhouding, zitting te vergunnen in de vergadering van de Staten Generaal, en van den Raad van Staten; alsmede om den Heer Veldmaarſchalk Hertog VAN BRUNSWIJK voor Repreſentant te helpen verklaren van den Kapitein Generaal en hem, bij lastbrieve, zoodanige magt en gezag te doen geven, als men, met 't goedvinden van Hare Hoogheid, het geſchiktst zou oordeelen. — Het geven van Patenten voor het Krijgsvolk kon gelaten worden op den voet, als tusſchen den dood van WILLEM III en de verheffing van WILLEM IV, doch alleen in geval van vredestijd en onder bepalingen van mededeeling en overleg met den Repreſentant, alsmede van toekenning van het wachtwoord en het bewaren van ſleutels ter plaatſe van krijgsbezetting. — Het Admiraal Generaalſchap, in vredestijd van gering belang ſchijnende, kon onbepaald gelaten worden op den voet van voor de verheffing van WILLEM IV. — Het Erfſtadhouder en Kapitein-Generaalſchap over de Generaliteitslanden zou verbleven kunnen worden aan H. H. Mogenden, als voogden, uitgezonderd in zoo verre het krijgsbevel aan den Hertog Veldmaarſchalk zou wor-

1754.

worden opgedragen. 3°. Ten aanzien van het huishoudelijke van Gelderland zou het overlijden der Gouvernante geene veranderinge te wege brengen noch mogen brengen, met opzigt tot de regering. De Staten, de voogdij oefenende, zouden ten aanzien der magistraatsbestellingen der Kwartiers- en Landschapsambten, handelen als bij derzelver begeving voor den jare 1748. — Ten opzigte van Provinciale posten zou worden gehandeld volgens de neiging van dat kwartier, hetwelk aan de beurt der begeving was vóór denzelfden jare. — Voor Binnen- en Buitenlandsche Commissiën zouden de Staten, de voogdij oefenende, de voordragten doen naar de order van Regering. — De beslissing van verschillen tusschen de Leden en kwartieren, geene waarneming daar bij lijdende, zou gedurende de minderjarigheid opgeschort blijven. — Aan den Hertog VAN BRUNSWIJK eindelijk, zou, van wege Gelderland, het Kapitein-Generaalschap worden opgedragen op een lastbrief, nu reeds voor alsdan vastgesteld, doch waarvan zich de Staten de uitlegging, vermeerdering en verandering voorbehielden, met uitdrukkelijke uitzondering van het geven der patenten, welke verleend zouden worden, zoo als de algemeene Staten zouden bepalen. — Ook zou aan den Hertog staan, tot wederzeggings toe, de begeving van alle krijgswaardigheden

I. BOEK I. HOOFDST.

1754.

heden van Kolonel tot Vaandrig toe, met inachtneming, zoo veel mogelijk, van den rang en ouderdom der officieren (*)." — Eene breede bezending bragt op den 19den van oogstmaand dit Staatsbesluit over bij Hare Hoogheid op het huis de Oranjezaal, wordende met slaande trom en vliegende vaandels ontvangen en uitgeleid. Op den 21sten daaraan volgende werd de bezending bij den Hertog VAN BRUNSWIJK aan een pragtigen maaltijd onthaald (†).

Beschikkingen bij de Staten van Utrecht op de Voogdij.

Op den 26sten van lentemaand dezes jaars had Hare Hoogheid zelve eenen brief geschreven aan de Staten van Utrecht, betreffende de schikkingen, welke zij oordeelde, dat beraamd moesten worden, ingeval van Haar overlijden gedurende de minderjarigheid van den Erfstadhouder. De bijzondere Leden van Staat, volgens de grondwet van dat Gewest, hierover derzelver besluiten uitgebragt hebbende, werd op den 17den van grasmaand eenparig een algemeen besluit ter Staatsvergaderinge genomen, hetwelk evenwel niet openbaar werd gemaakt voor het overlijden der Vrouwe Gouvernante. Hetzelve kwam in het hoofdzakelijke overeen met dat van Gelderland, maar was bijzonder gewijzigd naar de staatsgesteldnis van dit Gewest, en

(*) Jaarb. 1754. bl. 1146—1177.
(†) Jaarb. 1754. bl. 1178.

en bepaalde ook, dat bijzondere zorg zou worden gedragen voor het onderwijs van Hunne Hoogheden in de gronden van den waren Christelijken Hervormden Godsdienst zoo als dezelve in de publieke kerken hier te lande werd geleerd. — Voorts zouden de Gemagtigden ter Generaliteit met Hare Koninklijke Hoogheid in overleg treden, wanneer Hoogstdezelve voegzaam zou oordeelen, dat deswegens opening wierd gedaan bij de Staten-Generaal (*).

De zaak der voogdije had geen verder gevolg in dit jaar, waarvan ons nog eenige bijzonderheden zijn te vermelden.

Verlenging van de vrije vaart op Afrika.

In hetzelve was de vergunning der vrije vaart op Afrika ten einde geloopen, die in den jare 1734 voor twintig achtereenvolgende jaren door de Staten-Generaal was verleend. De belanghebbende verkregen op hun verzoek de verlenging van dien vrijdom tot den jare 1760 ingesloten; gedurende het oktrooi aan de Westindische Maatschappij toegestaan (†).

Verboden handel op de Oost-Indien geweerd.

Ingeslopen misbruik van de geoorloofde vaart en handel voor bijzondere personen had der Oostindische Maatschappij geen gering nadeel toe-

(*) Jaarb. 1759. bl. 320—345.
(†) Gen. Resol. 15 Febr. 1754.

I. BOEK I. HOOFDST.

1754.

gebragt. De Gouverneur Generaal en Raden van Neêrlands Indiën namen in lentemaand dezes jaars voorzieningen, ten einde allen verboden handel en fluikerij te weren, en alle ontvreemding en verduistering van de goederen der Maatfchappij te voorkomen (*). —

Rampen der Oost-Indifche Maatfchappij.

Onvoorzienbaar en onafweerbaar waren de rampen, welke in oogstmaand de bezittingen der Maatfchappij van hooger hand troffen. De brandende berg op Ternate barstede op den 18den van die maand in fchrikkelijke vuurfpuwing uit, vergezeld van het hevigst onderaardsch gedruis, en gevolgd door eene aardbeving, welke Amboina en de naburige eilanden met verwoesting en omkeering dreigde. De eerfte fchok deed terftond alle huizen en gebouwen wagchelen en rukte de markplaats of beurs, op zestig pilaren rustende, van hare grondflagen; fchier alles ftortede in bij een tweede fchudding, en vele inwoners werden bedolven onder het puin. — Naauwelijks bekomen van dezen fchriklijken flag, vernam men te Batavia de onbefchrijflijke nadeelen, welke orkanen en watervloeden op den 1ften van wijnmaand hadden gefticht op de kust van Bengale. Vijf fchepen der Kompagnie waren op de kust van Volta geftrand, twee

(*) Jaarb. 1755. bl. 802.

twee andere volſtrekt onbruikbaar geworden. Eenige weken later trof gelijke ramp en nood de kust van Koromandel, en liep het voornaamſte kantóor van Negapatnam gevaar van door den ongemeen hoogen vloed en het geweld der baren omver geſpoeld te worden. Eindelijk vernam men, tot overmaat van rampen in dit jaar, dat het kantoor van Bimilipatnam, op dezelfde kust gelegen, door de Maratten was geplunderd (*).

De Gouverneur-Generaal MOSSEL, beſtrijdt de buitenſporige weelde te Batavia.

Niets geſchikter zijnde, om de ijdelheid van alle menſchelijke praal ten toon te ſtellen, dan de onwederſtaanbare kracht der natuur, en om de buitenſporigheden der weelde te doen haten, dan de omkeering der fortuin, met algemeene rampen verbonden, kon de voortreflijke Gouverneur-Generaal J. MOSSEL voorzeker geen gepaster tijd uitvinden, dan den laatſten dag van dit zelfde jaar, om, door een plakkaat van niet minder dan honderd vier en twintig artikelen, paal en perk te ſtellen aan de pracht, de praal, de overdaad, ja loutere geldverkwisting eener belagchelijke hoovaardije, welke de dienaars der Maatſchappij op alle de kantoren, de burgers van

(*) Jaarb. 1755. bl. 814—831. Hist. Beſchr. der Reizen, D. XX. bl. 401.

I. BOEK I. HOOFDST. 1754.

van Batavia, en ook de verdere ingezetenen door overdadige weelde bedorven. Dat evenwel dergelijke bepalingen niet nieuw, maar veeleer bloote herhalingen waren van die, welke men in 1631, 1733 en andere jaren reeds had gemaakt, toonde te duidelijk, hoe krachteloos vroegere wetten op de weelde waren geweest, om duurzame werking van de tegenwoordige te verwachten. Gelijk de ſchrik der ontzettende natuurverſchijnſelen, zoo ook ging de klem dezer zedewet overal vruchteloos voorbij, waar het den geest aan oorſpronkelijke verlichting en beſchaving ontbrak.

Stichting van de Vrouwe van Renswoude.

Zoo veel te merkwaardiger is daarom elke ſtichting der wijze menschlievendheid, die de veredeling van den geest, door eene verlichte opvoeding, ten doel heeft. Te dezen jare was te Utrecht, in meer dan negentigjarigen ouderdom, overleden MARIA DUIST VAN VOORHOUT, Baronesſe van Rhede, Vrijvrouwe van Renswoude en Emminkhuizen, Vrouwe van Mijnsheerenland, Moerkerke en Middelharnas, Douariere van den Heer FREDRIK ADRIAAN, Baron van Rhede, Vrijheer van Renswoude en Emminkhuizen, in leven Voorzitter der Ridderſchap van Utrecht. De laatſte zijnde van haren ſtam, had zij in 1749, bij uiterſten wille, behalve eenige aanzienlijke uitkeeringen, het Ambachts-kinderhuis te Utrecht, en de Wees-

hui-

B

no

1'

S

v

V

v

w

Geteek: door L.J. Jonxis, na het Schildery berustende in het Fundatie huis te Utrecht — Gegr. door W. van Senus

MARIA DUYST VAN VOORHOUT.
Vrouwe van Renswoude.

huizen te Delft en in den Hage, ieder voor een derde gedeelte, tot hare eenige en algemeene erfgenamen aangesteld, beloopende, na haren dood, elk derde gedeelte ruim vijf tonnen gouds. Voorts was haar wil, dat de inkomsten dezer aandeelen door alle deze huizen zouden worden aangelegd, om eenige der geschiktste knapen, niet jonger zijnde dan vijftien jaren, af te zonderen, ten einde ze in de wiskunde, teeken-, schilder- en beelhouwkunst en in andere vrije kunsten (*) te doen onderwijzen, en, door eene verschillende kleeding van de andere kinders onderscheiden, geheel en alleen uit deze erfenisse groot te brengen. — Te dezen einde werd eerlang te Utrecht, nevens het Ambachts-kinderhuis, een deftig gebouw voor derzelver afzonderlijke huisvesting, uit de inkomsten der hoofdsom, opgetrokken (†).

Beloofde deze uitmuntende stichting den vaderlande eenen heerlijken oogst van de vruchten ve-

(*) Men heeft later vastgesteld, onder dezelve ook te begrijpen het steenhouwen, het scheepstimmeren, het molenmaken, de burgerlijke- en vestingsbouwkunde, de stuurmanskunst, de heelkunst, het maken van wiskundige, sterrekundige en natuurkundige werktuigen, zelfs het timmeren en metselen, als vereischt tot de volkomene kennis der bouwkunde.

(†) Jaarb. 1754. bl. 357. Tegenw. staat van Utrecht, bl. 403.

I. BOEK I. HOOFDST. 1754.

veler begaafdheden, wier ontwikkeling een ongunstig lot maar al te dikwijls verhinderd, in dit zelfde jaar mogt het zich verheffen op eenen waardigen zoon, die zelf zich aan zulk een belemmerden invloed had weten te ontwringen.

De wis-kunstenaar J. VAN DAM.

JAN VAN DAM, tot een der geringste handwerken opgeleid, maar door overheerschende zucht voor de wis- en werktuigkunde in staat, om te Amsterdam openbare lessen te geven in de natuur- en sterrekunde, bragt omtrent dezen tijd een kunststuk in het licht, door hem *Sphaera perfecta*, of de volmaakte sfeer, genoemd, rustende op een voetstuk, en door een uurwerk in hetzelve bewogen. Dit werktuig maakte de beweging der hemelsche ligchamen nevens die der aarde aanschouwelijk, zoo dat men den ganschen stand des sterrehemels met eenen opslag van het oog aan hetzelve kon vinden, en tevens binnen korten tijd duidelijker begrippen van de sterrekunde verkrijgen, dan tot dus verre na lange oefening mogelijk was. Het uurwerk kon uit hetzelve worden weggenomen, en alles, tot betere verklaring, met de hand in beweging gebragt. Het zelve werd geoordeeld alle, toen bekende, *Planetariums* verre te overtreffen. De uitvinder was in staat, dergelijke kunststukken van onderscheidene grootte met meer of minder bijzonderheden, naar ieders verkiezing, den lief-

liefhebbers aan te bieden. Zijn vernuft had ook vele andere kunststukken vervaardigd, welke gretig gekocht werden (*).

1755.

Handeling over de Voogdij.

De onderscheidene wijzingen, door de Staten van Holland, Gelderland, en Utrecht gegeven aan de bepaling der voorzieningen bij het overlijden van de Vrouwe Gouvernante, gedurende de minderjarigheid van den Erfstadhouder of de Erfstadhouderesse, uit de bijzondere staatsgesteltenis dier gewesten voornamelijk ontstaan, bepaalden Hare Koninklijke Hoogheid, om de opening daarvan ter algemeene Staatsvergadering niet te bevorderen, maar liever de overige gewesten uit te noodigen ter vaststelling van soortgelijke beschikkingen.

Beschikking bij Vriesland op de Voogdij.

Te dien einde verzocht Zij de Staten van Vriesland, bij een brief van den 8sten van lentemaand des jaars 1755, vier Heeren nevens 's Lands Geheimschrijver te magtigen, om met Haar het ontwerp daartoe te beramen. Hieraan werd terstond voldaan. De Gemagtigden hielden, in het laatst der volgende maand, het begeerd overleg, en reeds op den 12den van zomermaand werd het reglement door de Staten van Vriesland vastgesteld, in het algemeen overeenkomstig met dat van Gelderland, maar in bijzonderheden gewijzigd naar den eige

(*) *Vervolg op* WAGENAAR, D. XXII. bl. 173.

gen aard van 's Lands beſtuur. „ De meerderjarigheid met den vollen achtienjarigen ouderdom, — de medebênoeming van een of meer Leden der Staten, in evenredigheid van de andere gewesten, tot opvoeding der minderjarigen, — de zorg voor derzelver onderwijs in den Godsdienst en Staatsgeſteldheid dezer landen, en de volkomen berusting in deze benoemingen door Hare Koninglijke Hoogheid — waren de gelijkvormige bepalingen in dit regelement. Aangaande de voogdij of waarneming van het Erfſtadhouderſchap, Kapitein- en Admiraal-Generaalſchap van Vriesland: dezelve zou door de Staten worden aanvaard en geoefend. — Zij zelve zouden alzoo uitſpraak doen over geſchillen tusſchen het Hof van Juſtitie, de Steden en Landſchappen; — beſchikken over de Landſchaps- ambten; — eenen Grietman van het Bild aanſtellen, en de verkiezing in de overige Grietenijen hebben uit een wettig voorgedragen drietal; — voorts het regt van pardon uitoefenen, doch niet zonder toeſtemming der vier kwartieren; — den Luitenant Houtvester en Sekretaris van het jagtgeregt aanſtellen, doch de verkiezing der vier Meesterknapen aan elk kwartier, waar in dit ambt open viel, verblijven. — Hetzelfde zou gelden omtrent openvallende Raadsheers-plaatſen en Curatorſchappen der akademie, zullende het be-

1755.

bedrijf van Erfstadhouder hierin slapen gedurende de minderjarigheid. — In geval van geschil over belastingen, die eene eenparige toestemming vorderden, zou ook geene uitspraak geschieden, ten zij de kwartieren overeen kwamen om de beslising aan eenig kollegie, persoon of personen van Regering, binnen het gewest, op te dragen. — Ook de *cura magnificentissima* der akademie zou slapen en de voorziening geschieden als voor den jare 1748. — Ten aanzien van het Hof provinciaal en 's Lands Rekenkamer zou al mede geene zitting voor den Erfstadhouder plaats hebben. — Over de ambten, tot het krijgsgerigt behoorende, zouden de Staten beschikken, doch de vonnissen van hetzelve gerigt ter goedkeuringe van den Hertog VAN BRUNSWIJK stellen. — Bij het tegenoverstaan van twee tegen twee kwartieren, en bij weigering of verwijling van twee met het inbrengen hunner kamer-adviesen, zou het kollegie beslissen, na plegtigen eede van geen acht te zullen slaan op ieders eigen kwartier, maar eeniglijk op het algemeene welzijn. — De Raadsbestelling in de Steden en de beslissing der gefchillen daarover zouden door de steden worden opgedragen aan de Prinsesse Douariere van Oranje Nassau, Grootmoeder, en, bij derzelver afsterven bevorens de meerderjarigheid van den Erfstadhouder, aan de Prin-

 fes-

1755.

fesfe CAROLINA, meerderjarig zijnde; doch zou door dezelve Steden eene *Interims voorziening* met kennis en goedkeuring der Prinfesfe Grootmoeder worden gemaakt, in geval haar overlijden vóór deze meerderjarigheid voorviel, gelijk zulks ook met de Prinfesfe CAROLINA zou gefchieden, indien haar, meerderjarig zijnde, iet menfchelijks overkwam bevorens de meerderjarigheid van den Erfftadhouder. —— Het Kapitein- Generaalfchap van Vriesland zou de Hertog VAN BRUNSWIJK bekleeden op eenen lastbrief, die nu tevens werd vastgefteld, met begeving der krijgsambten van Kolonel tot Vaandrig, doch onder noodige goedkeuring der Staten en het verleenen van Commisfiën. Ten aanzien der vestingen en magazijnen zou, in gevallen van aangelegenheid, niets gefchieden dan met overleg van den Hertog. —— Voorts werden de Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergadering gelast, om het reprefentatief van het Kapitein-Generaalfchap van de Unie aan den Hertog te helpen opdragen, op zoodanigen lastbrief, als Hun Hoogmogenden, met overleg van Hare Koninklijke Hoogheid, zouden bepalen. — Wegens het Admiraal- Generaalfchap werd geene befchikking bij voorraad gemaakt (*).

Slechts negen dagen na de uitnoodiging aan de

(*) Jaarb. 1755. bl. 258 en 754.

1755.

Befchikking in Overijsfel op de voogdij.

de Staten van Vriesland tot dit belangrijk werk, zond de Vrouwe Gouvernante eenen gelijkfoortigen brief aan die van Overijsfel, ten einde gedurende derzelver toenmalige vergadering hunne raadplegingen over deze, zoo gewigtige, zaak te laten gaan en, met goedkeuring van Hare Hoogheid, omtrent de voogdij en provinciale regering, in het mogelijk gefteld geval, zoodanige andere fchikkingen te maken, als zij tot handhaving der Stadhouderlijke regten, voorregten en hoogheden, tot behoud van de eenigheden in de Regering, en tot nut en beste van den Staat en van dit gewest noodig en dienftig zouden oordeelen, betuigende H. K H., zich niet te willen onttrekken, daartoe verzocht zijnde, hare bedenkingen hierover aan hen te laten toekomen. — Dit voorftel door de Staten met een groot blijk van dankbaarheid en ijver voor het Huis van Oranje en de handhaving der tegenwoordige Staatsgefteltenis aangenomen zijnde, werd Hare Hoogheid dadelijk verzocht, de aangebodene bedenkingen wel te willen mededeelen. — Bij wederfchrijven van de Vrouwe Gouvernante, op den 26ften van lentemaand, werd hieraan voldaan, met overzending van een ontwerp ten bewusten einde. Het zelve werd door de Gelastigden van de drie hoofdfteden overgenomen; waarna Deventer dadelijk verklaarde, voor zoover deze ftad aanging, hetzel-

I. BOEK I. HOOFDST.

zelve goed te keuren, gelijk ook de Burgemeesters van Kampen en Zwolle aanstonds deden.

1755. Ten aanzien nu der regeringsbestelling in de drie Hoofdsteden en in de verdere steden en plaatsen van Overijssel kwam in het ontwerp deze bepaling voor: „ dat de respective gezworen gemeenten in de drie hoofdsteden behoorden te verklaren, dat, ingeval van eene onverhoopte minderjarigheid, jaarlijks bij de keuren zouden aanblijven de leden van den magistraat, welke als dan in de regering zouden zijn, mitsgaders diegenen, welke gedurende de minderjarigheid, als van ouds, zouden worden verkoren, in de, door den dood als anderzins, openvallende plaatsen; — en dat de jaarlijksche keuren der gezegde Steden, op de eerstvolgende vergadering van Ridderschap en Steden zouden worden voorgedragen, ten einde te worden goedgekeurd door Hun Edelmogenden, als oefenende de voogdij van den minderjarigen Erfstadhouder, zonder evenwel eenige afkeuring te doen, of eenige verandering in de verkiezing te mogen maken; — dat voor het overige het reglement op de regering van den jare 1675 in volle kracht zou blijven, en altoos, als de ware en echte grondslag van regering in Overijssel, zou bestaan, zonder dat ooit zou kunnen worden bijgebragt, dat het-

zel-

zelve door deze tijdelijke ſchikkingen het allerminſte van deszelfs verbindende kracht had verloren, en zonder dat iemand zou vermogen daarin eenige verandering te maken, of zelfs eenig voorſtel daartoe, gedurende de gemelde minderjarigheid, te doen, op ſtraffe van terſtond vervallen te zijn van de regering, en dat vervolgens de andere regenten hen als hunne mederegenten niet zouden mogen erkennen of tot de raadpleging toelaten; — doch dat al het hier voorgemelde, zonder eenige nadere beſluiten noodig te hebben, zou ophouden van kracht te zijn, na dat het Erfſtadhouderſchap plegtig bij eedaflegging zou aanvaard zijn, als wanneer in alles het volkomen regt, aan hetzelve toekomende, dadelijk zou herleven, wordende, van nu af aan, de Heeren gedeputeerde Staten gemagtigd, een buitengewonen landdag te beſchrijven, ten einde den vereischten eed aan Zijne of Hare Hoogheid, als Erfſtadhouder, Kapitein- en Admiraal-Generaal der provincie af te leggen; — en dat, eindelijk, alle regenten, zoo uit de Ridderſchap als de Steden, zouden gehouden zijn, den eed op deze gemaakte ſchikking te doen, gelijk mede de Gemeentslieden in de drie Hoofdſteden, voor zoo verre die hen betrof."

Burgemeeſters van Zwol riepen de gezworen gemeente, in eene buitengewone vergadering,

I. BOEK I. HOOFDST.

1755.

Moeilijkheden met de gemeente te Zwolle.

ring, op den 2den van grasmaand bijeen, deelden haar de brieven en het ontwerp van de Vrouwe Gouvernante mede, en ftelden haar de punten, tot de Stad Zwolle betrekkelijk, ter aanneminge voor, met betuiging van reeds zelve daarin te hebben toegeftemd. Dit ligchaam, door acht en veertig Gemeentslieden vertegenwoordigd, verzocht, dat het ontwerp een of meer dagen mogt liggen ter inzage van de leden der gemeente. De Magiftraat wees zulks van de hand. Evenwel vonden de Gemeentslieden niet goed, terftond een befluit te nemen, maar hielden de zaak in beraad. Twee dagen later drongen Burgemeefters op nieuw de Gemeente, om de bedoelde bepaling in nadere overweging te nemen en tot dezelve toe te ftemmen, maar ook nu hield zij de zaak in beraad, nadat de Leden van eene der vier ftraten, waar in dezelve verdeeld was, hun gevoelen, in gefchrifte gefteld, aan de overige hadden doen voorlezen. — Op den 7den van grasmaand herhaalde de Magiftraat op nienw het voorftel aan die der Gemeente, met aandrang om niet langer te aarfelen in de begeerde toeftemming, maar het voetfpoor van die van Deventer te volgen, welke reeds hare toeftemming had gegeven, en zulks te meer, daar den volgenden dag de landdag ftond geopend te worden.

den. Dan, in plaats van in de bepaling toeteſtemmen, nam de Gemeente op dien dag een, met redenen bekleed, weigerend beſluit.

„ Na de ſterkſte betuigingen van eerbiedige erkentenis voor de zorgen, ijver en overgroote oplettendheid van H. K. Hoogheid, in de Staten op te wekken tot de noodige voorzieningen, hun een ontwerp daartoe voortedragen, en derzelver bedenkingen daarop wel te willen vernemen, verklaarden de vrienden van de Meente, (gelijk zij zich noemden) dat zij geene zwarigheid zouden gemaakt hebben, hunne toeſtemming te geven tot de, hun ter hand geſtelde, bepaling, indien zij dezelve beſtaanbaar hadden bevonden met aloude wetten en voorregten der ſtad; — maar dat, bij bezworen Stadsregte, *Zwolle* was eene vrije en van niemand afhangende Stad, die in alle zaken, zoo van burgerlijken als van lijfſtraffelijken aard, zonder eenig beroep of herziening vonnis wees; beſtaande derzelver regering uit zestien Burgemeesters, verdeeld in acht Schepenen en acht Raden, mitsgaders acht en veertig Gemeentslieden; waarvan de regering van Burgemeesters was voor één jaar alleen, ſtaande derzelver verkiezing, volkomen aan de gezworene gemeente, jaarlijks op den 25ſten van louwmaand, terwijl het den keurnooten, vrij ſtond tot Schepenen en Raden te kiezen alle de genen, die 's jaars te

1755.

te voren en voormaals Schepenen en Raden waren geweest, of ook wel dezelven voorbij te gaan; — dat dien ten gevolge de Stad nimmer eenige inzage, ondergeschiktheid of afhankelijkheid van Ridderschap en Steden, de Staten van Overijssel, had willen erkennen, maar zich steeds bij hare regten, willekeuren en voorregten in eene volstrekte onafhankelijkheid als eene afzonderlijke Souvereiniteit, niemand dan God alleen boven zich erkennende, van de alleroudste tijden tot heden, zoo wel in oorlog als in vrede, tegen wien het ook mogt zijn, had gehandhaafd; — dat juist uit aanmerking der grootheid dezer magt, dezelve door de voorvaders slechts voor één enkeld jaar aan Burgemeesteren was toevertrouwd, en derzelver jaarlijksche aanstelling onder eedelijke verpligting aan de Gemeentslieden was overgegeven; — dat het hun alzoo eene ondoenelijke zaak was, zich door eenen anderen eed te verbinden, om regerende Burgemeesters voor eenen langeren tijd aan te stellen, en wel zoo lang tot aan de meerderjarigheid van den tijdelijken Erfstadhouder of Erfstadhouderesse, hetwelk zelfs, gemerkt de mogelijkheid, dat, door droeve toevallen, de Vereenigde Nederlanden buiten een meerderjarig hoofd zouden kunnen geraken, van het zorgelijkste gevolg zou kunnen worden; — dat zij alzoo, behoudens

dens hunnen eed, geene vrijheid vonden, om zulk eene aanmerkelijke verandering te maken in de ſtads regten en geheel bijzonder eigene conſtitutiën, hetwelk tot eene zekere afhankelijkheid kon doen beſluiten, welke voormaals door de Heeren van de Ridderſchap wel eens was beproefd, maar door de zorg der voorzaten altijd gekeerd, zoodat daaraan nu in lengte van jaren niemand had getornd; — dat voorzeker H. K. Hoogheid zelve dezen regeringsvorm wel zou onderſcheiden van dien van andere provinciën en ſteden, inzonderheid van Gelderland, waar de laatſten geheel ondergeſchikt waren aan de provinciale Staten en het Hof; — weshalve zij verwachtten, dat H. K. Hoogheid deze ſtad bij de jaarlijkſche en onafhankelijke keuren wel zou willen handhaven, en inſtemmen, dat, wanneer God het land mogt ſtraffen met het ongelukkige geval van minderjarigheid, dezelve keuren op dezelfde wijze zouden geſchieden als zulks voor den jare 1747 plaats had gehad; — dat zij daarin geene zwarigheid konden zien, of voor de Stadhouderlijke waardigheid, of voor de tegenwoordige regering, daar toch van geen eerlijk Regent, het zij hoog of laag, die eed en trouw vasthield, kon of mogt worden vermoed, dat hij zich, zijne ziele en zaligheid, en alle tijdelijke rust van een zuiver geweten

ooit of immermeer in zoo verre zou kunnen vergeten, om het Reglement van 1675 in eenig deel ten nadeele van het erflijke Stadhouderschap, invoege hetzelve in de mannelijke en vrouwelijke linie onveranderlijk was vastgesteld, te willen krenken, veel min om den Heer of Vrouw Erfstadhouder, tot den tijd der meerderjarigheid gekomen zijnde, onder eenig voorwendsel buiten bewind te houden, hetwelk het werk van eerloze deugenieten alleen zou kunnen wezen, die door geene eeden noch beloften op het pad van eer en deugd te houden waren; —— dat zij op hunnen eed van trouw betuigden, achtervolgens het gemeld Reglement van 1675, zonder eenig nader besluit of beschikking, aarseling of oponthoud, dadelijk alle hooge waardigheden aan den meerderjarigen te zullen inruimen in vollen luister, zonder ook, hangende de voogdije, daarin eenige verandering te zullen brengen; — meenende, eindelijk, hierbij te kunnen volstaan, zonder tot eenigen anderen eed of strafbedwang te kunnen overgaan, welk alles zij in de allerbeleefdste en meest gepaste termen wegens dezer stads regeringe wenschten overgebragt te zien aan H. K. Hoogheid, ten einde een Reglement op de voogdije wierd beraamd, met behoud van der stad grondwettigen regeringsvorm en de voorregten van dien, tot vol-

volkomen zekerheid van den Heer Erfſtadhouder en het huis van Oranje en Nasſau en ten genoegen van de Vrouwe Gouvernante."

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

Een twaalfstal Leden der gezworene Gemeente deed eene tegenverklaring van bovengemeld beſluit: „ als ware het verre van daar, dat de aangevoerde voorregten en gronden van het ſtads-regt, alleen geſchikt naar den regeringsvorm van een ſtadhouderloos beſtuur, toepasſelijk zouden wezen op de toenmalige geſteldheid van regeringe, waarbij toch de beſtelling van de Leden van den Magiſtraat volkomen ſtond en afhing van het welbehagen van den Erfſtadhouder of die Hoogstdenzelven vertegenwoordigde, gelijk dan ook de ſtad Deventer, in hetzelfde geval zijnde, teregt geene zwarigheid had gemaakt om zich met de voorſtelling van H. K. Hoogheid te vereenigen." — De regering van Zwolle deed vruchtelooze moeite, om verandering te bewerken in het beſluit der meerderheid, die hetzelve, als welgegrond in hare oogen, alzins vasthield (*).

Ook met de gemeente te Kampen.

Te Kampen, waar de gezworene Gemeente uit zesendertig leden beſtond, werd dezelfde bepaling met eene meerderheid van negen en twintig tegen zeven ſtemmen afgewezen op denzelf-

(*) Jaarb. 1755. bl. 293—314.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1755.

zelfden grond als te Zwolle. De minderheid wilde niet toestaan, dat dit besluit op naam der volle Gemeente zou worden te boek gebragt. De Magistraat wenschte de redenen der meerderheid in geschrifte aan H. K. Hoogheid te kunnen zenden, doch dezelve wees dit af, onder aanbod evenwel van het te zullen doen, wanneer H. K. Hoogheid het zou believen te eischen (*).

Het bezwaar der gemeente van Zwolle, aan de Vrouwe Gouvernante overgeschreven, had weldra dit antwoord ten gevolge: „ dat H. K. Hoogheid wel afzag van het strafverband rakende den eed van alle Regenten, mitsgaders der Gemeentslieden, op de gemaakte schikkingen wegens de voogdij, maar bij de twee andere wedersprokene punten bleef, namelijk de jaarlijksche voortduring van den Magistraat gedurende de veronderstelde voogdij, en de goedkeuring der verkiezingen van nieuwe Regenten door Ridderschap en Steden, als oefenende de voogdijschap gedurende de ondersteldе minderjarigheid." — Het antwoord der Gouvernante werd door Schepenen en Raden aan de gezworene Gemeente voorgelezen en ter overweging overgegeven, met ernstigen en krachtigen aandrang, om deze nadere wijziging aan te nemen. — Dit geschiedde bij eene kleine meer-

(*) Jaarb. 1755. bl. 315.

meerderheid, onder tegenverklaring der minderheid tegen de overſtemming in eene zaak van nature als deze. De Magiſtraat maakte het beſluit op, overeenkomſtig zijn gedaan voorſtel, hetwelk de minderheid had willen in beraad houden; en ſcheidde de vergadering der gezworene Gemeente met den gewonen term: „ de vrienden van den Meente worden bedankt."

Op de volgende gewone vergadering van Raad en Meente leverden dertien van de twintig leden der minderheid een breed voorſtel en ſterke tegenverklaring in tegen het opgemaakt beſluit der Regering, hetwelk den Schepenen en Raden werd toegezonden, die nu vroegen, of men de aanteekening daarvan in het boek van Raad en Gemeente begeerde; voorts aan dit betuigd verlangen voldeden, en hiermede de zaak voor afgedaan hielden (*).

Ook de ſteden Hasſelt en Steenwijk konden niet terſtond toetreden, achtende derzelver Gemeenten zich almede te na gekomen in hare regten, wat de jaarlijkſche verkiezingen gedurende de onderſtelde minderjarigheid aanging. Vruchteloos was zelfs de herhaalde poging van de regering der eerstgenoemde ſtad, om de toeſtemming harer Gemeente te erlangen, doch zij maakte daarom geene zwarigheid om

(*) Jaarb. 1755. bl. 682—693.

I. BOEK I. HOOFDST.

1755.

om voor zich gaaf toetetreden. Die van Steenwijk kwamen tot eene toestemming onder zekere voorbehouding.

Bedenking van eenige Heeren uit de Ridderschap.

Eenige Heeren uit de Ridderschap hadden bedenkelijkheden gevonden omtrent de begeving der ambten en commissiën op toerbeurten van de leden hunner Ed. Mog. welke zij meenden dat aan de Staten moest worden gelaten, zonder afkeuring of verandering der daartoe aan dezelven gedane voordragt; en omtrent het doen van den eed op het Reglement van 1675 en 1748 benevens de schikking op de voogdij; als mede omtrent de strafbepaling op het onverhoeds doen van eenen voorstel daartegen; ook omtrent de manier van het beschrijven der Staten bij de meerderjarigheid van den Erfstadhouder of Erfstadhouderesse, waarin zij het oude gebruik bewaard wenschten; eindelijk omtrent de troepen, in de Provincie komende of doortrekkende, welke zij wilden dat den eed aan de Staten zouden doen, als voor den jare 1747 was geschied. — De Gouvernante had op deze bedenkingen, haar toegezonden, eenige wijzigingen gemaakt ter gemoetkominge, doch op de laatste derzelve geoordeeld, dat dit punt diende verbleven te worden aan de schikkingen, die in het algemeen door de Unie met overleg van H. K. Hoogheid zouden worden vastgesteld,

ſteld, waarna de Staten beſloten, het reglement wegens de voogdij, met de gedachte wijzigingen vast te ſtellen, in vertrouwen, dat H. K. Hoogheid het ſtuk van de inkomende en doortrekkende troepen zou ſchikken op gelijken voet met de andere Bondgenooten; doch onder tegenbetuiging van twee leden der Ridderſchap, waarvan de een zijne tegenverklaring deed aanteekenen, gegrond op het ongave in de conſenten van alle de Leden der Regering, hetwelk hij ten aanzien van Zwolle, Kampen, Hasſelt en Steenwijk beweerde (*).

Beſchikking op de voogdij in Groningen.

Twee jaren vroeger waren bij Stad en Lande van Groningen reeds gelastigden benoemd ter zake der voogdij. De handeling, hier over in dit jaar hervat en aangedrongen, was al in grasmaand tot ſtand gekomen, en, zonder eenige tegenſtand, in een Staatsbeſluit verkeerd. „ Hun Hoogmogenden en de Raad van State zouden, in het onverhoopte geval van het overlijden der Gouvernante, gedurende de minderjarigheid, alle magt en gezag hernemen en oefenen, welke zij hadden bezeten van den jare 1703 tot 1747, met uitzondering van het bevel over het krijgsvolk, onder zekere bepalingen aan den Hertog VAN BRUNSWIJK op te dragen. — De Regering van dit ge-

(*) Jaarb. 1756. bl. 458—487.

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

gewest zou het reglement van 1749 houden en bezweren als eene onverbrekelijke grondwet, waartegen geen voorſtel gedaan of beſluit zou mogen worden genomen; elk zou in zijn ambt of post blijven gedurende den tijd voor denzelven bepaald, en de voorziening der openvallende plaatſen aan de Staten der provincie ſtaan volgens juist bepaalde voorzieningen. — Ook in de bijzondere huishouding der Stad en der Ommelanden werden de vereischte voorbeſchikkingen gemaakt; en verklaarden daarop de beide Leden dier ſtaatsvergadering, alle deze voorzieningen aan te nemen op den eed, in den raadſlag begrepen in ſtede van lijfſlijk geſtaafden eede, die ieder hunner zou zorgen, dat afgelegd wierd door allen, wien het zou aangaan (*).

Beſchikking op de voogdij in Zeeland.

In den jare 1752 had de Heer VAN BORSSELE vertegenwoordigende den eerſten Edelen, aan de Staten van Zeeland het voorſtel tot deze hoognoodige voorziening gedaan, hetwelk ten zelfden dage wel was geſteld in handen van een commisſoriaal beſogne, doch waarop niet voor den 8ſten van herfstmaand dezes jaars verſlag werd uitgebragt. De gevoelens der onderſcheiden Leden van Staat en de ſchriftelijke bedenkingen van H.K. Hoogheid, welke bij derzelver overbrenging wa-

(*) Jaarb. 1755. bl. 771—799.

1755.

waren verzocht en in handen van dezelfde commisfie gefteld, hadden aanleiding gegeven tot nadere openingen aan de Gouvernante. Op Hoogstderzelver, almede nader verklaarde, gedachten kon niet voor den 29ften van grasmaand des volgenden jaare een raadsbefluit worden uitgebragt, hetwelk toen met eenparige bewilliging van alle de Leden werd aangenomen. Den Heere VAN BORSSELE werd, uit krachte zijner vertegenwoordiging van den eerften Edelen, de Magiftraatbeftelling in de Steden Vlisfingen en Vere bijzonderlijk opgedragen (*).

Oorlog met den Dei van Algiers.

De Barbarijfche Mogendheden gedroegen zich omtrent dezen tijd op nieuw als de oude woeste, van den roof levende, alle regt van volkeren en menfchen fchennende, horden, die geen heiligheid van verbonden erkenden, wanneer zij min voordeelig fchenen, noch zich aan dezelve gedroegen, ten zij ze daartoe door kastijdingen werden gedwongen, en die, door de jaloezij der Europefche handel- en zeevaartdrijvende volkeren op elkanders voordeelen, fterk, fteeds al ftouter eisfchen durfden doen, om dat derzelver voldoening minder fcheen te kosten, dan een openbare krijg, die weinig roems en nog al minder voordeels beloofde.

Na dat de onverwinnelijke DE RUIJTER aan den

(*) Jaarb. 1759 bl. 752 - 769.

I. BOEK I. HOOFDST.

1755.

den wijzen VAN BEUNINGEN in 1680, bij uitvoerigen betoge had getoond: „ dat het genoegzaam onmogelijk was, de schepen van den Dei van Algiers achter hare moelje te vernielen (*);" waren de algemeene Staten zorgvuldig geweest in het opbrengen der slaafsche geschenken, al wel genoeg voldaan, wanneer wakkere vlootvoogden in de Middelandsche zee het, reeds vernederend, verslag slechts wisten te handhaven; tot dat het verval der zeemagt die zorgvuldigheid schier in angstvalligheid verkeerde, om toch den rovers generlei ongenoegen te geven.

In dien geest waren de waarschuwingen der kollegiën ter Admiraliteit, in gevolge een besluit Hunner Hoogmogenden van den jare 1746: „ om toch de vaartuigen van Algiers of andere Turksche of Moorsche natiën en derzelver manschap alzoo te bejegenen, als met de traktaten overeen kwam." — Om de moeijelijkheden voor te komen, die uit het in gebreke blijven der schippers, stuurlieden en zeevarende personen hier omtrent konden ontstaan, hadden Hun Hoog Mogenden laatst in den jare 1753 aan die waarschuwingen nog al meerder klem en nadruk bijgezet, door niet slechts alle bescherming te ontzeggen aan alle over-

(*) G. BRAND, Leven van DE RUIJTER, bl. 621.

overtreders, maar ze, bij hunne terugkomst, in verbeurte van verdiende maandgelden en andere ftraffen, naar vereisch van omftandigheden, te verwijzen (*). In het volgende jaar werden daar en tegen tot meerdere veiligheid der koopvaardijfchepen de onderftukken der Turkfche paspoorten, zoo van de oude als van de nieuwe prent en fnede, aan de reeders en eigenaars afgegeven. — Bij de overgave der bovenftukken dier pasfen door den Hollandfchen Conful PARAVICINI aan den Dei van Algiers, was deszelfs antwoord geweest: „ dit is zeer wel! De Hollandfche fchippers moeten zich maar wachten op onze kapers te fchieten; indien de Franfchen niet gefchoten hadden, zij zouden in de laatfte ongelegenheid niet geraakt zijn, en ik heb gemeend te moeten doen, 't geen ik gedaan heb, ten einde zij zich voortaan omzigtiger jegens mij gedragen." De Conful verzekerde: „ dat Hun Hoog Mogenden, gewoon eene behoorlijke achting te betoonen voor de Mogendheden, waarmede zij in vriendfchap leefden, op de zwaarfte ftraffen aan hunne fchippers verboden hadden, op de Algerijnfche vaartuigen, die zij mogten ontmoeten, te fchieten." De Dei zich dan ook genegen betoonende, om alle moeijelijkheden dien aan-

(*) Jaarb. 1753. bl. 790.

I. BOEK I. HOOFDST.

1755.

aangaande te voorkomen, bewilligde gaarne in het toeſtaan van een nieuw artikel in het vredestraktaat van 1726 ten opzigte van het gebruik der oude en der nieuwe paspoorten, waarvan vervolgens aan de reeders en ſchippers hier te lande kennis werd gegeven (*).

Met de regering van Tunis had almede eene goede verſtandhouding plaats, door wederzijdſche geſchenken, in drie ſchepen van oorlog overgebragt, alzins verzekerd. — Ook bij de Ottomanniſche Porte, alwaar MAHOMETH door zijnen broeder OSMAN III was opgevolgd, had onze Ambasſadeur, de Baron DE HOCHEPIED, in den aanvang dezes jaars, geene mindere betuigingen van vrede en vriendſchap mogen ontvangen. Alzoo ſcheen de handel op de Middelandſche zee in volkomen veiligheid gedreven te kunnen worden (†).

In lentemaand echter van dit jaar ontving men van Marſeille de tijding, dat de Algerijnen den oorlog tegen den Staat hadden verklaard. Dezelve ſcheen wederſproken te worden door brieven van den Conſul zelven, van den 15den van ſprokkelmaand, op welken dag de vrede nog ſtand greep; doch zij werd eerlang bevestigd, wanneer nadere brieven van den Conſul in-

(*) Jaarb. 1754. bl. 88 en 422—425.
(†) Jaarb. 1755. bl. 145—155.

inkwamen, waaruit het bleek, hoe het na den 15den van sprokkelmaand te Algiers was toegedaan.

De Dei, met wien men den vrede onlangs nog al naauwer had aangebonden, was in wintermaand deszelfden jaars, door een pistoolschot, in zijn paleis omgebragt, hebbende een eedgespan zich daartoe bediend van het oogenblik der gewone soldijbetaling, en den schatmeester tevens nedergeveld. Het hoofd der zamenzwering stond gereed zich op den zetel te plaatsen, wanneer eenige officieren, zekere weifeling onder het krijgsvolk bespeurende, het eedgespan zelf aanvielen en het opperhoofd deden tuimelen, in wiens plaats zij den bevelhebber der Moorsche ruiterij tot nieuwen Dei uitriepen.

De eerste tijding dier omwenteling had terstond de vrees voor eene vredebreuk bij onze kooplieden verwekt, die, eerst bevestigd door de tijding uit Marseille, daarna weggenomen door de eerste brieven van den Consul, nu volkomen vervuld werd door deszelfs jongste berigten.

Sedert den 15den van sprokkelmaand had het krijgsvolk en gemeen begonnen te schreeuwen om den oorlog, het uiterste dreigende, indien dezelve niet terstond verklaard werd tegen eenige Christen-Mogendheden. De nieuwe Dei

Dei en zijne staatsdienaars, voor eigen hoofd beducht, hadden op den 19den in den Divan beraadslaagd tegen welke Mogendheid de oorlog met het meeste voordeel verklaard kon worden. Het belang had beslist: „ dat, naardien de Hollanders vele en rijkgeladen koopvaardijschepen in zee hadden, en het getal hunner oorlogschepen niet zoo groot was, als dat der Engelschen en Franschen, het veiliger en voordeeliger was, met de Hollanders te breken, dan met eenige andere natie." De Dei bragt wel ten onzen voordeele in: „ dat de Hollanders altijd stiptelijk de traktaten hadden nagekomen, mild waren in het doen hunner geschenken, en men geen de minste klagten over hen had;" maar had geen ingang gevonden voor redenen, wel op regt en billijkheid gegrond, doch tegen geweld en roofzucht gevoerd. — Het besluit van den Divan ging door. Het krijgsvolk en gemeen was bevredigd. Den volgenden middag werd dit den Consul aangezegd, met vergunning van twee maanden tot zijn vertrek, doch onder streng verbod, op lijfsgevaar, van met eenigen Turk, Moor of Christen te spreken ten einde den Dei van gevoelen te doen veranderen. „ De wil van den Dei zal worden nagekomen:" was het antwoord. — Des anderen daags werd den Consul aangezegd: „ dat hij, in de plaats van twee maanden, de eerste

ge-

gelegenheid tot zijn vertrek zou hebben waartenemen; want dat, zooras de xebeks in zee zouden zijn, alle de Hollandsche schepen, welke zij zouden ontmoeten, met manschap en lading voor goeden prijs zouden verklaard worden." Schoon de Consul alles bespoedigde tot zijn vertrek, verliepen er veertien dagen, zonder dat hem iet onaangenaams geschiedde; zelfs kwam men hem nader aanzeggen: „dat de termijn van twee maanden zou stand grijpen ten aanzien der Hollandsche schepen, en dat de xebeks geene vijandelijkheden zouden plegen, voor den 20sten van grasmaand." De Heer PARAVICINI kende de Algerijnen te wel, om zich op deze woorden te verlaten. Hij bediende zich van het eerste schip naar Gibraltar, om den Consuls Hunner Hoogmogenden aldaar kennis te geven van het gevaar der Hollandsche schepen, en ging zelf den 6den van lentemaand met zijn huisgezin en goederen aan boord van een Engelsch schip naar de eerste haven van Provence (*).

Na den eersten stap van een zoo openbaar geweld, had men eenen tweeden voorslag gedaan in den Raad te Algiers, om tevens met alle natiën te breken, uitgezonderd Engeland en Frankrijk alleen: doch den Consul van Zweden en Denemarken was het, door kracht van

(*) Jaarb. 1755. bl. 163 en 113—228.

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

van gefchenken en zijdelingfchen invloed, gelijk men verzekerde, gelukt, zulks voor zich af te keeren. De Keizerlijke Conful, zich aan perfoonlijk gevaar blootgefteld ziende, was den 29ften van lentemaand reeds te Livorno aangekomen. Men meende dat de dood van den vredelievenden Sultan MAHOMETH en de verwachting van meerdere krijgszucht in zijnen opvolger de Algerijnen tot den opftand en de vrebreuk inzonderheid hadden bemoedigd.

Zij verzuimden geen oogenblik, om hunne roofschepen uit te rusten; en hadden in het begin van lentemaand reeds tien xebekken zeilree, waarbij ze nog veertien andere wilden voegen: evenwel ontbrak het hun daartoe aan een genoegzaam aantal van bekwame ftuurlieden en bevaren manfchap, wesbalve de Dei eene algemeene werving langs de Algierfche kusten beval (*).

Aan onze zijde heerschte oogenbliklijk de grootfte werkzaamheid in de vergadering van Hun Hoogmogenden. Derzelver Gedeputeerden tot de zaken der zee, daartoe terftond op het ontvangen der zekere berigten van de vredebreuk gelast, bragten den 18den van grasmaand den raad uit, die dadelijk in een befluit overging, om acht fregatten van oorlog uit te rusten voor

(*) Jaarb. 1755. bl. 219 en 220.

voor de Middellandsche zee, onder het bevel van eenen Schout bij Nacht, door de Gouvernante te benoemen op eenen lastbrief, die het zekerst geleide der koopvaardijschepen ten doel zou hebben. Drie dagen later voegde men hier nog bij: „ dat de eerst gereede schepen van dit eskader terstond in zee zouden loopen; dat bij publicatie zouden worden uitgeloofd prijzen op het veroveren van Algerijnsche en hernemen van geroofde Nederlandsche schepen; dat, aangezien het traktaat van vrede met den Keizer van Marocco gesloten en de schikking sedert eenigen tijd met die van Tunis en Tripoli gemaakt, de ingezetenen als nog moesten blijven varen met Turksche paspoorten, doch onder vermindering der regten, zoo als dezelve bevorens 1753 waren geheven, en dat onze Ambassadeur bij de Porte DE HOCHEPIED niet slechts zou kennis geven van dezen staat van zaken, maar tevens, waar zulks te passe zou komen, zijne pogingen aanwenden, ten einde door tusschenkomst der Porte eene proeve mogt worden genomen, of de regering van Algiers kon worden overreed, om den vrede met dezen Staat ten spoedigste te herstellen (*).”
Den 2den van bloeimaand schreef de Ambassadeur, dat men de echtheid der tijdingen wegens de

(*) Res. Gen. 1755. 21 Maart tot 21 April.

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

de vredebreuk der Algerijnen bij de Porte nog in twijfel trok; dat hij echter van den Groot-Vizier een gunſtig antwoord omtrent de tusſchenkomst der Porte had ontvangen, in geval zich die tijdingen bevestigden (*).

De Heer VAN WASSENAAR, onze Ambasſadeur aan het Spaanſche Hof, had, ter voorkoming van de kwade gevolgen eener zoo onverwachte als onregtvaardige vredebreuk, op verzoek van eenige ſchippers, met volle ladingen in de havens van Alicante en St. Pola gereed liggende, het miniſterie aangezocht om eenig konvooi, hetwelk gereedelijk was toegeſtaan en door het bevel aan twee oorlogſchepen gevolgd, om terſtond deze koopvaarders te geleiden tot buiten het naauw der ſtraat (†).

Een gelijk aanzoek had de Heer BOSC DE LA CALMETTE, onze Minister aan het hof van Portugal, gedaan bij den Secretaris van Staat, vooral daar een oorlogſchip van Zijne Majeſteit werd in gereedheid gebragt, om binnen weinigen dagen naar Maragnon te zeilen: het Hof had zwarigheid gemaakt, in dit ſchip, voor de Bahia beſtemd, zoo ver uit den weg te zenden, maar men zou twee kustbewaarders doen in gereedheid brengen, die de ſchepen van den Staat zouden kunnen geleiden (§).

Het

(*) Reſ. Holl. 1755. bl. 107.
(†) Reſ. Gen. 1755. 18 April.
(§) Reſ. Gen. 1755. 23 Mei.

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

Het eskader voor de Middellandfche zee werd door de Vrouwe Gouvernante onder het kommando gefteld van den Schout bij Nacht H. J. BOUDAAN; en nademaal het zich liet aanzien dat de oorlog met de Algerijnen het volgende jaar zou moeten worden voortgezet, gaf Hoogstdezelve in wijnmaand aan H. H. M. in bedenking: „ of het niet noodig zou zijn, om tegen het volgende voorjaar wederom een bekwaam getal fchepen in zee te brengen tot beveiliging van handel en zeevaart." Het befluit viel fpoedig, om negen fchepen van oorlog uit te rusten, vier van vijftig, één van veertig en vier van twintig ftukken, waarvan er vijf, onder bevel van een Schout bij Nacht, op de Algerijnen zouden kruisfen en het naauwe van de Straat bezet houden, terwijl de overigen tot geleide der koopvaarders zouden ftrekken (*).

Deze krachtdadige werkzaamheid, om de zeevaart te befchermen tegen de onbefchoftheid der roovers, die van hunne zijde aan bekwame ftuurlieden en bootsvolk gebrek hadden, en weldra door eigen oorlog te land werden belemmerd, maakte den tegenwoordigen krijg der Algerijnen van geringen beduidenis op zich zelve, en van weinig nadeels voor den handel in de twee jaren tijds, dien dezel-

ve-

(*) Refol. Gen. 1755. 24 Oct. en 28 Nov.

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

ve duurde; zelfs vinden wij niets merkwaardig van denzelven, behalve één voorbeeld van de wisfelvalligheid des lots in hachelijke omftandigheden.

ADRIAAN VAN DER KAM, voorheen Kommandeur onder de Admiraliteit van Zeeland, thans varende ter koopvaardij, was in fprokkelmaand van dit jaar, zonder van de vredbreuk te weten, met een fregatfchip van Venetie naar Vigos onder zeil gegaan. Op de hoogte van Yvica werd hij, op den 14den van grasmaand, door drie vijandelijke xebecquen genomen. Zijn fchip werd naar Algiers opgezonden, en hij met zijne manfchappen op de Algerijnfchen bodems verdeeld, aan allerlei mishandeling ten prooi. Eene misrekening van derzelver onbedreven ftuurlieden, van niet minder dan twintig mijlen, deed de vaartuigen de baai van Alicante naderen, alwaar ze door vijf Spaanfche xebecquen aangevallen en reddeloos gefchoten werden. Het gevecht duurde nogtans van half zeven in den morgenftond tot 's nachts ten elf uren. Gedurende al dien tijd was VAN DER KAM met zijne officieren in den hoek der zeilkooi opgefloten gehouden en door gewapende Turken bewaard. Schier bezweken van angst, nu voor het te gronde gaan van het vaartuig, dan voor de nieuwe barbaarschheid van vermetele overwinnaars of ook voor de bloeddorfti-

ſtige wraak van vermeesterde roovers, waren het die zelfde grondſchoten, waarvoor zij ſidderden, welke eensklaps hunne boeijen ſlaakten. De Turkſche Bevelhebber riep hen boven, gaf zich over, en verzocht hunne voorſpraak voor hem en de zijnen, daar de Algerijnen thans de ſlaven waren der Spanjaarden. VAN DER KAM kreeg en aanvaarde het bevel, deed de vlag ſtrijken, zorgde om het grootſte lek te doen ſtoppen, en riep de Spanjaarden toe, dat zij met ſchieten zouden ophouden: maar men wantrouwde de roovers, naderde met barkasſen, en hield niet op vijandig te werken tot dat VAN DER KAM, het lek weder hebbende doen openen, met de zijnen in zee ſprong en naar de barkasſen zwom, ſmeekende voor Christen ſlaven om bijſtand. VAN DER KAM's manſchappen, op de twee andere vaartuigen, ontkomen even bezwaarlijk, maar ook even gelukkig, de ſlavernij en den dood. VAN DER KAM, de Algerijnen in ketenen te Carthagena ziende opbrengen, kon niet nalaten medelijden te hebben met het geen hij onlangs zelf geleden had, doch kreeg ten antwoord: „*geduld, Kapitein! 't is de fortuin der zee!*" Even koel, als ware er niets voorgevallen, had ook de bevelhebber der tweede Algerijnſche xebecq, aan boord zijner

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

overwinnaars gebragt zijnde, dezen in de Spaansche taal met *goede avond Heeren*, begroet (*).

Wij vinden voor dit jaar nog eenige bijzonderheden te boeken, waar mede wij ons zoo veel te meer zullen spoeden, als zich met het volgende een hoogstbelangrijk tijdperk, niet slechts voor de Regering der Vrouwe Gouvernante, maar tevens voor de geheele volgende geschiedenis der inwendige verdeeldheden en onlusten, staat te openen, waar door hetzelve eene meer onafgebrokene opmerking zal waardig zijn.

Eed der Haagsche Schutterij.

De Regering van 's Gravenhage vond goed, den nieuw aankomende schutters ook den eed van onderdanigheid af te vorderen aan Z. D. H. den Heere Prinse van Oranje en Nassau als Erfstadhouder, gelijk ook gedurende de minderjarigheid van Zijne Hoogheid, aan H. K. H. Mevrouwe de Prinsesse Douariere van Oranje en Nassau, als Vrouwe Gouvernante dezer landen; — maar tevens te bepalen, dat de reeds beëdigde schutters, op den eed, door hen bevorens afgelegd, zouden kunnen volstaan met de algemeene belofte van trouw en gehoorzaamheid aan den Erfstadhouder, en, gedurende Hoogstdeszelfs minderjarigheid, aan de Vrouwe Gouvernante, als hebbende de regering menigvuldige redenen om van de tegenwoordi-

(*) Jaarb. 1755. Bl. 1099—1111.

dige ſchutters overtuigd te zijn, wegens derzelver opregte trouw en ijver voor het Huis van Oranje (*), welke voorzeker geen geringe prikkels hadden gevonden in de kinderlijke deelneming, van den jongen Vorst bij het optrekken der ſchutterije, en in de wijze, waarop dezelve daarin door de Vrouwe Gouvernante bemoedigd kon ſchijnen.

Kerkgeſchil met den Leeraar A. VAN DER OS.

Tot de geſchiedenis der Hervormde kerk des vaderlands behoort de breede vermelding der twisten met A. VAN DER OS, Leeraar der Hervormden te Zwolle, reeds ſedert 1748 door ſommigen zijner ambtgenooten en eenige leden zijner gemeente van onregtzinnigheid beſchuldigd, door anderen, en wel door de Hoogleeraars J. VAN DEN HONERT en J. J. SCHULTENS, vrijgeſproken, en in dit jaar door de Synode van Overijsſel afgezet, vruchteloos beſcherming bij de regering van Zwolle gezocht, en zich even vruchteloos op eene nationale Synode, die niet werd gehouden, beroepen hebbende. Na eenigen tijd ambteloos te hebben geleefd, ging hij over tot de Doopsgezinden, ontving den doop der bejaarden, en bekleedde het Leeraarambt onder hen, eerst in de Beverwijk, daarna te Oostzaandam (†). —

Het

(*) Jaarb. 1755. bl. 732—734.

(†) Jaarboeken van 1748—1755. —— Men zie de registers op den naam van dezen Leeraar.

I. BOEK I. HOOFDST.

1755.

Verbod van een Godgeleerd geschrift.

Het verbod, door de klasſen van Vriesland bij de Gedeputeerde Staten dier provincie bewerkt, tegen het verſpreiden der, te Harlingen uitgegeven, vertaling eener verhandeling over de Verzoening, door J. TAILOR in het Engelsch geſchreven, en van Socinianerij verdacht gemaakt, kan ten kenmerke van den geest des tijds in dat gewest verſtrekken (*).

Kerkgeſchil met den Leeraar PH. LUD. STATIUS MULLER.

Ook daartoe dient het geval van den Lutherſchen Leeraar PH. LUDOV. STATIUS MULLER, wien men al voor vijf jaren, in zijne gemeente te Leeuwarden, van onregtzinnigheid had verdacht gemaakt. Gemagtigden uit de kerkeraden der gemeenten te Amſterdam, Groningen, Deventer en Zwolle hadden in den voorleden jare hem en de Leden des kerkeraads, die hem aanhingen, in den dienst geſchorst: doch men had dit beſluit van geene waarde gerekend, daarin geſterkt door de Gedeputeerde Staten van Vriesland, die hetzelve niet wilden gehoorzaamd hebben. De Gemagtigden lieten het bij hun eerſte, in den wind geſlagen, beſluit niet berusten, maar gingen voort tot afzetting van den Leeraar; die zich des even min bekreunde, en met toeſtemming van zijnen kerkeraad, zijn ambt bleef waarnemen, tot dat een brief van den Amſterdamſchen

(*) Jaarb. 1755. bl. 174—179.

ſchen kerkeraad en een verzoekſchrift der misnoegden in zijne gemeente, om de afzetting van kracht te doen zijn, dezelfde Gedeputeerde Staten in dit jaar, ondanks een tegenverzoekſchrift van den Leeraar en den kerkeraad, deden beſluiten, om onderwerping aan de uitſpraak der Gemagtigden te bevelen. Men wenschte, zich nu op de Staten van Vriesland te beroepen: maar de Gedeputeerde Staten drongen de dadelijke onderwerping door, tot dat het den Leeraar en den zijnen gelukte, bij de Staten zelve op den Landdag gehoor te vinden, door wier beſluit de zaken werden herſteld op den voet van vóór het vonnis der Gedeputeerde Staten, waardoor de kerk weder ontſloten en de Leeraar ten kanzel gehoord werd. — De tegenſtrijdigheid tusſchen de beſluiten van de Staten zelve en van de Gedeputeerde Staten verwekte moeijelijkheden, die niet dan door tusſchenkomst van H. K. H. de Vrouwe Gouvernante konden worden weggenomen. In de gemeente duurde het misnoegen voort; doch eerlang werd de Leeraar beroepen tot Hoogleeraar in de Wijsbegeerte aan de Hooge School te Erlangen (*).

Tegen de ziekte onder de runderen, die ſedert den jare 1744 nog al aanhield als eene pest

(*) Jaarboeken van 1753—1755. op het art. Leeuwarden.

I. BOEK I. HOOFDST.

1755.

pest te woeden, en alle gewone middelen, het zij niet wel gekozen, het zij onverstandig aangewend, of zelfs bijgeloovig verworpen, als ware het eene tuchtroede des hemels, tot wier afwending men geene hand mogt uitsteken, werd in dit jaar een geheel nieuw middel beproefd, in den voorleden jare door DOBSON in Engeland uitgevonden, en bestaande in de inënting van gezonde beesten met de smetstof van zieke, waarna de uitvinder negen van de tien ingeënte beesten had behouden. C. NOZEMAM, Leeraar der Remonstranten te Haarlem, A. ROSKAM KOOL, Koopman in de Beverwijk, en J. TAK, Geneesheer te Leiden, beraamden een ontwerp, om de proeve hier in het groot te werk te stellen, op eene wijze, die hem van de weêrstreving der bijzondere belangen en vooroordeelen kon vrijstellen, en de mislukking zelve onschadelijk maken voor het algemeen. Meer dan vijftig verlichte en welwillende mannen bragten overeenkomstig hun ontwerp, de benoodigde penningen bijeen tot den aankoop van een genoegzaam aantal beesten ter proefneminge: dan, dezelve slaagde min gelukkig. Van zeventien ingeënte beesten werden slechts drie behouden. De Burgemeester BRINKMAN te Hoorn nam de proef met één hokkeling, die volkomen herstelde en tegen verdere be

Inënting der Rundpest beproefd.

smet-

ſmetting beſtand bleef. A. VAN DER GRONDEN, ter zelfde ſtede, mogt vijf van de zes ingeënte kalveren behouden: maar de Hoogleeraar in de ontleed- en heelkunde te 's Gravenhage TH. SWENKE was geheel ongelukkig in de proef, welke hij aan drie beesten nam. Op deszelfs raad en voorbeeld hadden ook eenige andere bijzondere perſonen de inënting, met zeer verſchillende uitkomſten, ondernomen (*).

Weêrsgeſteldheid in dit jaar.

In den aanvang van dit jaar had de ſtrengheid en langdurigheid van den winter groote vrees voor dijkbreuken en overſtroomingen verwekt. Dezelve was echter door geringen nood gevolgd, en weldra geheel vervangen door de ſchoonſte hoop op een rijk gezegend jaar bij de komst der lente. Een geweldig onweder in hooimaand, in meest alle gewesten des lands met ſchrikkelijken hagelſlag woedende, bragt veelvuldige ſchade, menigen brand en den dood van verſcheiden menſchen en beesten voort. — Min gedenkwaardig zou evenwel dit jaar hierdoor zijn geworden voor de geſchiedenis des vaderlands, dan hetzelve gebleven is door eene aardbeving en waterſchudding, die op den 1ſten van ſlachtmaand door geheel Nederland werd waargenomen. — Het zeldzame van aard-

(*) Jaarb. 1755. bl. 136, 197 en 330—333.

I. BOEK I. HOOFDST.

1755.

aardbevingen in deze gewesten had het reeds in sprokkelmaand opmerkelijk gemaakt, dat men te Helmont in de Meijerij van 's Hertogenbosch, des avonds van 26sten en in den volgenden morgen, dit ontzettend natuurverschijnsel zou gevoeld hebben, het welke men elders meende te moeten toeschrijven aan de dreuning van losgebrand geschut, het geen men in of bij Grave tegen een ijsdam had gerigt. —

Waterschudding.

Tegen hetgeen in slachtmaand schier overal werd waargenomen, viel geene bedenking. Des morgens omstreeks elf uren, met stil schoon weer en een noord-oosten wind, terwijl de Barometer ruim dertig Engelsche duimen en de Thermometer van Fahrenheit omtrent zes en veertig graden teekende, bespeurde men eensklaps eene sterke schommelende beweging in rivieren, meeren, vaarten, grachten, vijvers en slooten. Op sommige plaatsen rees het water tot de regtstandige hoogte van drie en vier voeten; op andere slechts van zes tot acht en tien duimen. Duidelijk was deze beweging te onderscheiden van de golving of kabbeling, die door den wind op de oppervlakte wordt te weeg gebragt; ook bleek zij geheel uit den grond op te komen, niet slechts door het opborrelen van bellen en blazen, het opschieten van modder en slijk, maar ook door het opkomen van balken, ankers en andere

zwa-

Geteekend door E. Maaskamp. Gegraveerd door W. van Senus.

Waterschudding op de Haarlemmer Meer.

zware ligchamen, bevorens onder het water bedolven. Het geweld dier schudding was op eenige plaatsen zoo sterk, dat de touwen der vaartuigen braken, de vaartuigen zelven als over staag sloegen en op het land geraakten, terwijl ook de grootste schepen slingerden, als bij hevigen storm. Op de Haarlemmermeer bemerkte een schipper, dat zijn vaartuig niet meer naar het roer luisterde. —

Omtrent de rigting dezer beweging verschilden de waarnemers, sommigen haar uit het zuid-westen, andere uit het zuid-oosten bepalende. Naauwelijks konden zij, die het water niet gezien hadden, geloof slaan aan de eerste berigten van dit verschijnsel, zoo weinig deel scheen de grond zelf te hebben genomen aan deze schudding. Evenwel vernam men weldra veelvuldige blijken van eene gelijktijdige aardbeving. In vele Roomsche kerken had men, bij het Allerheiligen-feest, de slingering der kerkkroonen opgemerkt; te Gouda had men eene beweging der klok-klepels gezien; sommigen meenden eene gronddreuning te hebben bespeurd; ook had men in de ketels en koelbakken van brouwerijen eene beweging van het vocht waargenomen.

Het ontbrak niet aan velerlei gissingen ter verklaring van dit zonderlinge natuurverschijnsel, tot dat men van buiten 's lands vernam, dat

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

dat het zelve fchier gelijktijdig was waargenomen bijna door geheel Europa, op de kusten van Barbarije en de eilanden Barbados en Antigoa; — dat in Spanje eene hevige aardbeving vele fchaden had veroorzaakt, die ten zelfden tijde vele plaatfen in Portugal had doen ten gronde gaan, en Lisfabon, deszelfs hoofdftad, voor een groot gedeelte in een puinhoop verkeerd; — dat evenwel de waterbeving algemeen later, dan deze fchrijklijke aardbeving, was voorgevallen, en wel met min of meer tijdsverfchil naar gelang van den vorderen afftane van Lisfabon, zoo dat men kon berekenen, dat de fchok in den tijd van veertig minuten op den afftand van twee honderd zeven en vijftig mijlen alhier had gewerkt, en door den bodem van de Middellandfche- en de Oostzee, ja zelfs van den grooten Oceaan moest doorgedrongen zijn, om zich in gelijke, fchoon al flaauwere, waterfchuddingen tot in Zweden en Engeland zoo wel, als aan de Afrikaanfche kust, te doen bemerken.

Hier mede was dan het verfchijnsel opgelost, maar tevens een nieuwe grond van vrees opgekomen voor de huizen van handel in Spanje en Portugal, groot genoeg, om alhier den geld- en wisfelhandel terftond te ftremmen, en groote verzendingen derwaarts te ftoppen, hetwelk zoo veel invloeds had op de

Noord-

Noordhollandſche kaas, in Portugal ſterk getrokken, dat dezelve binnen twee weken, meer dan twintig ten honderd in prijs op de markt te Hoorn daalde (*).

Sedert eenige jaren had men meermalen nabij Kuilenburg op zekeren benedenweg, de groene genaamd, gouden en zilveren penningen gevonden, blijkbaar gangbare munt van vroegeren tijd. Bevorens hadden er dan ſteeds zware plasregens plaats gehad. Na de zware regens, die nu in hooimaand eenige dagen achter een waren gevallen, werden weder door verſcheiden menſchen zulke penningen ter zelfder plaats gevonden hetwelk, nu, meer dan tevoren, opgemerkt, ſchier de geheele gemeente dier kleine ſtad aan het werk had gebragt, om in den grond te wroeten. Men had ook nu, maar met zeer ongelijken uitſlag, ter lengte van ruim twee honderd roeden dezen ganſchen weg over, ook aan de kanten en zelfs in de ſlooten langs denzelven, dat oude geld verſpreid gevonden, doch nergens dieper dan omtrent zes duim onder de oppervlakte van den grond. De zilveren munten verſchilden in ſoort en ouderdom, alsmede in grootte en zwaarte. De gouden penningen, meer in grootte dan gewigt verſchillende, hadden meest al, iet min of

meer

(*) Jaarb. 1755. bl. 989, 1118—1127, 1198.

1755.

meer, de zwaarte van een dukaat. Eenige voerden de wapens en den naam van Utrechtsche Bisschoppen, andere van Graven van Holland uit het Bourgondische huis; ook waren er Vlaamsche en Fransche munten onder, naar oude halve pistolen gelijkende. De zilveren munten hadden meest het Bourgondische kruis met het randschrift *Christus vincit* of *regnat* of *imperat*, het welk men ook op veele gouden stukken aantrof. De ondiepte der ligging dezer penningen bragt het vermoeden voort, of zij zich bevonden zouden hebben in de aarde, waarmede men den grond allengs had opgehoogd: maar de lieden, van 's landswege tot dien arbeid gebruikt, betuigden nimmer eenig geld in die aarde gevonden te hebben; en de oorsprong bleef een onopgelost vraagstuk (*).

Twee staatkundige onderhandelingen met vreemde Mogendheden liepen in dit jaar ten einde, wier beloop en uitslag niet slechts gewag vorderen in de geschiedenis des vaderlands, maar zich tevens als hoogstbelangrijk doen opmerken bij de moeijelijker omstandigheden van den staat, die al te spoedig het genot van den pas herstelden vrede opvolgden.

De

(*) Jaarb. 1755. bl. 714—716, waar een negental dier penningen is afgebeeld.

De eene onderhandeling had ten doel de vernieuwing van het handel-traktaat van 1739 met Frankrijk; de andere eenige geschillen over het traktaat van Barriere en het bepalen van een traktaat van handel met het Hof van Oostenrijk.

Mislukte onderhandelingen met Frankrijk over de vernieuwing van het handelverdrag van 1739.

Bij het aannemen der voorafgaande punten tot den vrede van Aken in 1748, hadden de Staatsdienaars van Groot-Brittannie en van dezen Staat een verklaring geteekend, behelzende, onder anderen, derzelver verwachting, dat bijzonderlijk het verdrag met Frankrijk van den jare 1739 zoude worden vernieuwd (*). Op beider aandrang bij den Ambasſadeur des Konings te Aken was geantwoord: „ dat hij wel geen last had, om op gemelde verklaring iet toe te ſtaan, maar geenszins twijfelde en zelfs wel kon verzekeren, dat indien de Staat iemand naar Verſailles zond, om daarover te handelen, men aldaar alle mogelijke inſchikkelijkheid ter gemoetkoming aan het Gemeenebest zou vinden." — Bij het nader ontwerp des vredes, zoo als hetzelve op den 18den van wijnmaand werd vastgeſteld, werd hiervan geen gewag gemaakt.

Nadat de Ambasſadeur VAN HOEIJ verlof had bekomen om terug te keeren, hadden H. H. M. den

(*) WAGENAAR, *Vad. Hist.* D. XX. bl. 187.

1755.

den Heer DE LARREIJ met den rang van Minister van Staat naar Frankrijk gezonden. Bij een nader besluit vonden zij goed, nevens dien Minister den Heer MARCELIS te magtigen, om voor dezen Staat in handeling te treden met het Fransche Bewind over de vernieuwing van het handel-verdrag van 1739. „ Zij konden deszelfs herstel doen voorkomen als een natuurlijk gevolg van den vrede, gelijk de algemeene bewoordingen van alle vredesverdragen zulks steeds aangaven. Zij mogten daarna opmerken, dat Frankrijk na eenen vroegeren vrede nog nooit 's Lands ingezetenen, ter zake van handel en zeevaart, meer dan bevorens denzelven, had bezwaard, en dat zulks thans zoo veel minder had kunnen worden verwacht, als Frankrijk eigenlijk in geen verklaarden oorlog met dezen staat was geweest. Ook mogten zij zich daarop beroepen, dat, hoewel de Koning de werking van dat verdrag had opgeheven, men aan deze zijde niet had nagelaten de Fransche waren te blijven behandelen op den voet van het vorig tarief, hetwelk op den duur een partijdig en onbillijk voordeel zou worden. Eindelijk konden zij aanmerken, dat een geheel nieuw verdrag niet wel zoo gunstig voor Frankrijks ingezetenen zou kunnen uitvallen, zijnde de schaal van den koophandel sedert vrij wat overgeslagen naar de zijde van Frankrijk."

Al spoedig gaven onze Gezanten berigt wegens de zwarigheden, welke zij hadden ontmoet bij den Markgraaf DE PUISSIEULX en de Heer ROUILLÉ, ter zake der vernieuwing van het handelverdrag; zelfs had de laatstgenoemde hun stellig aangezegd: „ zich niet te moeten vleijen met eene algemeene vernieuwing der traktaten; doch tevens in bedenking gegeven, om, bij voorraad en om niet langer van alles verstoken te blijven, op den vrijdom van vijftig stuivers vat-geld aan te dringen." Geredelijk werd hiertoe last gegeven, doch onverminderd allen aandrang op het herstel van het verdrag van 1739, en dat zoo veel te meer als dit bezwaar andere volkeren niet eens drukte, en bij voortduring alhier spoedig de vaart op Frankrijk zou doen stilstaan. Tevens kregen de Gezanten last, aan te houden om den vrijdom van vier stuivers op de livre, welke, niet slechts bij het traktaat van 1739 was vastgesteld, maar in eene afzonderlijke overeenkomst bij den vrede van 1717 was toegezegd, waarvan het drievoudig Verbond uitdruklijk was genoemd in het verdrag te Aken.

Een en ander werd echter in den Raad des Konings met eenparigheid van stemmen geweigerd, ja men wilde van geene onderhandeling hooren, zoo lang de Staat volhardde in het begrip, dat het traktaat van 1739 nog bestond

I. BOEK. I. HOOFDST. 1755.

en herfteld moest worden, of niet bewogen kon worden tot het maken van een nieuw, voor Frankrijk voordeeliger, tarief, omtrent hetwelk de Heer ROUILLÉ eenige punten had aangeroerd, maar die niet dan nadeelig en verderflijk voor onzen handel konden bevonden worden.

Hun Hoog Mogenden deden betuigen: „dat zij, hoewel niets hebbende zien in het midden brengen ter ontzenuwing gefchikt, van hetgeen uit hunnen naam was beweerd omtrent het verdrag van 1739 en van 1717, niet ongenegen waren om op nieuw te handelen over een verdrag van koophandel en zeevaart, zonder eenigzins te dringen op dat van 1739, als ware hetzelve nog verbindende; maar dat zij nu ook, de eenzijdige werking daarvan niet langer mogende gedogen, dadelijk hadden ingetrokken alle orders, bevorens overeenkomftig hetzelve gegeven, en eene behandeling van Franfche onderdanen, fchepen en goederen aanbevolen even als van andere natiën, met wien geen verdrag van handel met hen beftond; — dat zij evenwel genegen bleven, om hetzelve traktaat op nieuw, of zoodanig ander, met den Koning aan te gaan, als ten beste der wederzijdfche ingezetenen zou worden bevonden, en waartoe men gaarne de voorftellen wegens Zijne Majefteit zou vernemen." Daar intusfchen

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

fchen het flot van deze onderhandeling nog lang zou kunnen verwijlen, werden de Gezanten aangemaand, om inmiddels aan te dringen op den vrijdom van het vatgeld, als waarvan de weigering een verbod van de Nederlandfche vaart zou kunnen geacht worden." — Voorts werden de punten door den Heer ROUILLÉ reeds aangeroerd, opgenomen ten betoge, dat zij reeds in de jaren 1738 en 1739 waren ingebragt en behandeld, waarbij zich dan ook de Gezanten zouden hebben te houden, ingeval men de openingen tot een nieuw verdrag volftrekt mogt begeeren.

Het Franfche bewind fcheen nu meer handelbaar, en gaf voor, het tarief van 1699 te willen nemen tot grondflag; ook werden de vijftig ftuivers vatgeld voor een half jaar afgefchaft: doch de regten op den inkomenden zoutevisch begeerde men niet naar ons genoegen te verminderen; ook werd de tabak bezwaard; en de inkomst van den Hollandfchen haring belemmerd, ja zelfs het vatgeld weder herfteld, zoodra de tijd voorbij was, dat men vreesde, dat wij de Franfche wijnen zouden belasten, waarover indedaad bij H. H. M. was geraadpleegd, om eene belangrijke klem aan de onderhandelingen te geven, al ware zulks eeniglijk, ten einde het oude handelsverdrag voor een of twee jaren in werking te laten. — Men

1755.

vertoonde zich nu ook weder ſteiler tot in herfstmaand 1750, wanneer men, voorzeker door dezelfde vrees gedrongen, op nieuw beloofde het vatgeld voor een half jaar af te ſchaffen, doch hetzelve in ſlachtmaand alweder vastſtelde, om met het begin van 1751 nogmaal geheven te worden.

In dezen ſtand van zaken werden de Gezanten terug geroepen, om eene geheime bijeenkomst van Staatsleden bij te wonen. Men begreep algemeen: „ dat er geene hoop ſcheen, om door het rekken der onderhandeling genoegzame voordeelen van Frankrijk te verwerven; dat men veeleer gevaar liep, zich nadeeliger voorwaarden te zien vergen, en dat alzoo de Gezanten behoorden terug te keeren naar Verſailles met het ontwerp van een nieuw verdrag, en den wensch, om hetzelve voor twee of drie jaren te beproeven."

Des Konings Gemagtigden verklaarden, geen verdrag, dan ten minſte voor tien jaren, te kunnen ſluiten. Men voerde hier wel tegen aan: „ dat de duurzaamheid van een verdrag diende in aanmerking te komen bij het min of meer wenſchelijke van hetzelve voor beide de partijen, en dat het hard viel, zich niet ſlechts ondragelijke voorwaarden te zien opdringen, maar dezelve nog door langdurigheid te zien verzwaren; dan ook hierin gaf men toe." En nu werd het ontwerp der Staten, zoo wel als de nieuwe

tol-

tol-lijst der Franſchen in overweging genomen, doch met een te groot verſchil van gevoelens, om eenig vruchtbaar gevolg te erlangen. — Inzonderheid werd het artikel *vrij ſchip vrij goed* ingeval van oorlog met eene derde Mogendheid een ſtruikelblok. De Franſchen wilden hier in niet verder komen, dan tot een dezer drie punten, te weten: „ dat het traktaat zou verbroken zijn, in geval de eene of andere Mogendheid, waarmede Frankrijk in oorlog mogt zijn, eenige goederen, aan Franſche onderdanen toebehoorende, onder de vlag van Hun Hoog Mogenden kwam te nemen; *of* dat het aan Frankrijk zou vrij ſtaan, 's vijands goederen onder de Staten-vlag insgelijks te nemen; *of wel* dat deze Staat zich zou verbinden, om aan Frankrijk alle ſchaden te vergoeden, die de Franſche onderdanen onder de vlag van het Gemeenebest zouden komen te lijden. Men begreep van dezen kant; dat het *eerſte* de vijanden van Frankrijk zou in ſtaat ſtellen, om het verdrag te doen breken, en het Gemeenebest er de vruchten van te doen verliezen; dat het *tweede* aanleiding kon geven om, of door misverſtand of door valſche aanbrenging, de grootſte onaangenaamheden aan den Lande te verſchaffen; en dat het *derde* ligtelijk eene deur zou openen, om den Staat dagelijks met Frankrijk in geſchillen

I. BOEK I. HOOFDST.

1755.

te wikkelen, die niet dan zeer nadeelige gevolgen konden hebben. Eindelijk ſtond men van deze zijde toe, het artikel aldus te ſtellen: „in geval de eene of andere Mogendheid, met welke één van beide de kontraktanten in oorlog mogt zijn, eenige onderdanen van den geen, die in oorlog is, onder de vlag van den onzijdigen kwam te moleſteren, en dat bij den onzijdigen niet werd bewerkt eene volkomene teruggave van het genomen ſchip of goederen, binnen den tijd van twee maanden, het als dan aan den, in oorlog zijnden, kontraktant zou vrij ſtaan, om zijnes vijands goederen insgelijks onder de vlag van den onzijdigen te nemen". Dan, de Franſchen namen hierin geen genoegen, en de onzen betuigden, niet verder te kunnen gaan zonder bederf van den Lande. Een der Franſche Gemagtigden verklaarde eindelijk: „ dat men den Nederlanders wel wilde begunſtigen, maar geen traktaat van koophandel met hen ſluiten." Gelijk de Heer DE LARREIJ al vroeger, zoo werd nu ook de Heer MARCELIS, uit deze, overbodig gewordene, zending te rug geroepen (*).

Gedurende deze onvruchtbare onderhandeling over de vernieuwing van een verdrag van koophan-

(*) Secret. Reſol. van Holl. van 1749—1755. Zie de registers van het XIde en XIIde Deel op *Frankrijk*. — Aanteek. op WAGEN. *Vad. Hist.* D. XX. bl. 335.

handel, welke eerst in zomermaand dezes jaars volkomen werd afgebroken, was tevens eene andere aan de Heeren DE LARREIJ en MARCELIS aanbevolen geweest, die almede geen gunstiger uitslag had gekregen.

Even vruchtelooze onderhandeling over het terug geven van schepen.

Bij het 18de artikel van den vrede te Aken (*) was bepaald: „ dat de punten, die vóór het teekenen van dat verdrag niet hadden kunnen worden afgedaan, zonder uitstel zouden vereffend worden door Gemagtigden, wederzijds te benoemen, of op eenige andere wijze, op welke de belanghebbende Mogendheden met elkanderen zouden overeenkomen." Ten gevolge hier van was men op den 8sten van hooimaand van het jaar 1748 reeds, bij voorraad, overeen gekomen tusschen Groot-Bittannie en dezen Staat, om, na het sluiten van den Vrede, Gelastigden te zenden naar Frankrijk, ten einde met 's Konings Gemagtigden, de vrijgeving der prijzen te regelen, die na verloop van zes weken sedert de teekening der voorafgaande vredepunten, door de Fransche kapers gemaakt waren. In lentemaand des volgenden jaars werd daartoe van deze zijde de Heer VAN DEURS, achtergelaten Secretaris van den Ambassadeur VAN HOEIJ, naar St. Malo gezonden, alwaar de bijeenkomst over deze zaak gehouden werd. De Heer

(*) WAGEN. *Vad. Hist.* D. XX. bl. 250.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1755.

Heer DE LARREIJ, over dezelfde zaak met den Markgraaf DE PUISSIEULX en den Graaf DE MAUREPAS handelende, bragt ſpoedig genoeg te wege, dat eenige ſchepen, bij gebrek van genoegzame pasſen genomen en bij den raad der prijzen veroordeeld, door den raad des Konings werden ontſlagen. Ook ſchenen de zaken te St. Malo in den begin zich gemakkelijk te zullen ſchikken. Doch weldra ontſtond er geſchil tusſchen de Franſchen en Engelſchen over den aard der ſchepen, welk geſchil de eerſten wilden weggenomen hebben, eer men op onze belangen terug kwam, en waar tegen de laatſten niet goedvonden zich te verzetten. Daarna ſtierf de Heer VAN DEURS, en keerde de Heer DE LARREIJ terug bij de komst van den Heer LESTEVENON VAN BERKENRODE als opvolger van den Heer VAN HOEIJ in Ambasſade aan het Franſche hof, wien de behartiging dezer zake bijzonder was aanbevolen, terwijl de Heer MARCELIS zich daarin almede had beijverd. Dan, men gaf aan de Franſche zijde voor, daar over niet te kunnen handelen ten zij gemeenſchappelijk met de Engelſche Gelastigden, en uit Engeland moest men hooren, dat de geſchillen in dezen tusſchen Frankrijk en den Staat geene betrekking hadden met die van Groot-Brittannie, en dat het zeer oneigen

zou

zou zijn, zich met dezelve eenigzins in te laten (*).

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

Vruchtelooze onderhandelingen met Oostenrijk over een verdrag van koophandel.

Bij het sluiten van den vrede te Aken waren geschillen onvereffend gebleven tusschen Hare Keizerlijke Majesteit MARIA THERESIA en de Zee-mogendheden met betrekking tot het werk van de Barriere, de inkomende en uitgaande regten, en andere punten van handel in de Oostenrijksche Nederlanden. Lang had men geaarseld en met het hof van Groot-Brittannie gehandeld, of men daartoe terstond wederzijdsche Gemagtigden zou doen bijeen komen, dan of men zou trachten een *interim* van het Hof van Oostenrijk te verkrijgen, in dier voege geschikt, dat elk reden zou hebben om naar eene eindelijke afdoening te verlangen. — Men had het eerste verkozen.

Het was nu geloopen tot in oogstmaand van het jaar 1751, alvorens de Stadhouder daarover eene voordragt kon doen, zich wel zorgvuldig verontschuldigende wegens dit verwijl. H. H. M. benoemden tot hunne Gemagtigden voor deze onderhandelingen, welke te Brussel zouden worden gehouden, de Heeren VAN HAREN, VAN DER HEIM en VAN CITTERS. Derzelver last

(*) Secret. Res. van Holl. van 1749—1750. Zie de Registers van het XIde en XIIde Deel op *Frankrijk.* — Aanteek. op WAG. *Vad. Hist.* D. XX. bl. 335 en bl. 103 en 104 der *Bijvoegsels en Aanteekeningen.*

1755.

last hield in: „ met de Gemagtigden van Engeland het, bij de opening der onderhandelingen, in de allereerste plaats daarop toeteleggen, dat afgedaan werden alle inbreuken op de traktaten tusschen de drie Mogendheden bestaande, en die aangetoond konden worden in de Oostenrijksche Nederlanden plaats te vinden; kunnende men zich te dien einde beroepen op het 26ste artikel van het traktaat van Barriere van 1715. Daarbij was bepaald: „ dat de uitgaande en inkomende regten op waren, gaande naar of komende van Groot Brittannie of de vereenigde gewesten, uit of in de Oostenrijksche Nederlanden, zouden geregeld blijven op den toenmaligen voet, tot dat men, wegens een verdrag van koophandel zou over een gekomen zijn (*)." Deze voet mogt niet worden veranderd dan door een zoodanig verdrag, met gemeen genoegen vastgesteld. Dien ten gevolge waren alle veranderingen, omtrent de in- en uitgaande regten in de Oostenrijksche Nederlanden gemaakt, inbreuken op het traktaat van 1715. Vervolgens zouden zij, hierin niet slagende, zich mogen bepalen tot de inbreuken tegen de letter van het traktaat van Munster, welk traktaat in de geheele onderhandeling als derzelver grondslag zou moeten aangemerkt worden. — Zij zouden de inbreuken aanwij-

(*) WAGEN. *Vad. Hist.* D. XVIII. bl. 98.

1755.

wijzen tegen het 13de artikel van hetzelve (*) luidende: „ dat het wit gezoden zout uit de vereenigde Gewesten niet hooger dan het grove zout mogt worden belast; gelijk ook de Staten 's Konings zout niet hooger zoude belasten dan hun eigen." Even zeer konden zij zich beroepen op veelvuldige inbreuken op het 8ste artikel van dat traktaat, bepalende: „ dat de ingezetenen en onderzaten van beide kontraktanten geen hooger regt van belasting zouden moeten betalen, dan de eigen onderdanen." — Nog zouden zij vele klagten hebben in te brengen wegens inbreuk op het 15de artikel, hetwelk had vastgesteld: „ dat het geen in en uit de havens van Vlaanderen gevoerd werd even hoog belast zou worden, als het geen de Schelde, de vaarten van het Sas, het Zwin en andere daarop uitkomende zeegaten, in- of uitgaande, door de Staten was belast geworden." Alle deze punten behoefden evenwel niet te worden behandeld als volstrekt voorafgaande; in tegendeel had men tevens aan de Keizerlijke Gemagtigden te kennen te geven, gelast te zijn om in onderhandeling te treden over een verdrag van koophandel, zoo als hetzelve bij het 26ste artikel van het traktaat van Barriere en het 5de artikel van het traktaat van Weenen

van

(*) Wagen. *Vad. Hist.* D. XI. bl. 461.

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

van 1731 (*) was bepaald; mits dat daardoor gene verandering werd toegebragt aan het overeengekomene bij het traktaat van Munster; onder betuiging van bereidwilligheid, niet slechts om deze onderhandeling met allen spoed voort te zetten, maar ook om alle zoodanige eisschen en verzoeken te gemoet te komen, als maar eenigzins met het belang der handeldrijvende ingezetenen van dezen Staat bestaanbaar gevonden werden, mits eene gelijke genegenheid door de Keizerlijke Gemagtigden getoond werd."

Het antwoord der Keizerlijke Gemagtigden, in hooimaand 1752 gegeven, behelsde hoofdzakelijk: „ De Keizerin en Koningin wenschte niets liever dan het traktaat van Barriere ten allerspoedigste in alle deelen, zonder eenige uitzondering, vervuld te zien. — Het was intusschen een voorbeeldeloos geduld geweest, vijf en dertig jaren lang eenen voet te houden, dien men slechts bij voorraad had gesteld, en die ten merkelijken voordeele der Zee-mogendheden was gekomen. — Sedert 1731, wanneer men stellig had bepaald, uiterlijk binnen twee jaar een verdrag van koophandel te zullen sluiten, waren er een en twintig jaren verloopen, alvorens men daartoe ernstig aan onze zijde had willen komen. — Na de ontruiming der Oostenrijksche Nederlanden, ten gevolge van den vrede van

(*) WAG. *Vaderl. Hist.* D. XIX. bl. 49.

van Aken, was het artikel van een jaarlijkschen onderstand van vijf maal honderd duizend Patakons, en hetgeen daartoe verder behoorde, na lange onderhandelingen bepaald op zekere gronden, waarin men met de Zee-mogendheden was overeen gekomen. Indien men bij dezelve wilde blijven, zou deze onderhandeling van korten duur zijn. — Men had evenwel niet eeniglijk te blijven bij art. 19 en 26 van het traktaat van Barriere, maar ook bij de overigen en wel bij die de zekerheid en veiligheid der Oostenrijksche Nederlanden aangingen. Men scheen wel geen nieuwe aanvallen te moeten duchten, maar men behoorde toch niets aan de gemeene verdediging te verzuimen; even als geheel Europa schier in diepe rust was geweest, toen dat traktaat werd gesloten. — Het 3de artikel van hetzelve had bepaald, dat de Keizer en de Staten zich verbonden, in deze Nederlanden altoos dertig of vijf en dertig duizend man te onderhouden, waarvan de Keizer drie vijfden en de Staten twee vijfden zouden werven; welke manschap men, in geval van waarschijnlijkheid van oorlog en in geval van dadelijken oorlog met onderling goedvinden zou vermeederen, — en, bij het 19de Artikel, was vastgesteld, dat de Staten zich verbonden te gemoet te komen in de zware lasten van het onderhoud en herstel der vestingen, en derzel-

ver

1755.

ver voorziening van krijgs- en mond-behoeften. — Deze artikelen waren blijvende, terwijl het 26ste ten aanzien van een handelverdrag slechts *bij voorraad* was gesteld. — Gaarne zag men alzoo den voet juist geregeld, waarop in het vervolg beter, dan tot heden, aan deze artikelen zou worden voldaan, alvorens men zich tot het verdrag van handel bepaalde."

Na ingenomen raad van de Vrouwe-Gouvernante, en met overleg van den Gevolmagtigden Minister van Groot-Brittannie, gelasteden H. H. M. onze Gemagtigden, om met en benevens die van Groot-Brittannie, op het keizerlijke antwoord schriftelijk te dienen in dezen zin: „ dat men onlangs tot geene algemeene gronden, ter zake van den onderstand aan de keizerlijke zijde, was gekomen, zonder de verwachting te kennen te geven, dat Hare M. zou letten op de regtvaardige vorderingen van het Gemeenebest omtrent den verschuldigd gebleven onderstand, en op rekening daarvan eene voegzame somme doen betalen; alsmede dat Hare M. maandelijks eene andere som op rekening zou uitkeeren voor den onderstand, zoo als dezelve onlangs was bepaald; — dat de Staten dadelijk hun aandeel krijgsvolk in de bezettingen der Oostenrijksche Nederlanden hadden, tot twaalf duizend

zend man toe; terwijl de betaling van den onderstand om geene reden hoegenaamd mogt worden uitgesteld, volgens een afzonderlijk artikel van hetzelfde verdrag van 1718; dat wegens het onderhoud der vestingen en de voorziening der magazijnen de Staat zich zou kwijten, zoodra door Hare M. nopens gemelde achterstallen genoegen zou zijn gegeven; — dat eindelijk de Zee-mogendheden nimmer geweigerd hadden, tot een nieuw verdrag van koophandel te komen, en daarover thans, zoo wel als over alle andere punten van geschil, op den meest billijken voet wenschten bepaald en beslisfend te handelen."

De keizerlijke Gemagtigden bragten hierop weldra een wederantwoord uit, hetgeen aan de zijde van den Staat en Groot-Brittannie beschouwd werd als geschikt om de punten van geschil moeijelijker te maken, en alzoo aanleidelijk om met meer klem op eene eindelijke afdoening aan te dringen. Inzonderheid verlangde men dan nu het ontwerp van een verdrag van handel te vernemen van Hare M.; vermits zij door hare Gemagtigden stellig had verklaard, zich in het voorstaan van de belangen harer onderdanen niet gebonden te voelen door een oud artikel, hetwelk slechts bepalingen bij *voorraad* had vastgesteld.

Inmiddels was de Vrouwe-Gouvernante bij geheim besluit van H. H. M. in Winter-

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

maand van 1752 verzocht, op eene geschikte wijze de gedachten der Zee-mogendheden aan het Hof van Weenen voorloopig bekend te maken, ten einde hetzelve te overreden tot het doen geven van een meer voldoend antwoord door hare Gemagtigden. Hare Hoogheid had daartoe den Heer BENTINCK VAN RHOON gezonden naar Brussel, ten einde met den Graaf VAN KAUNITZ, op zijne reis naar Weenen zich aldaar bevindende, hiertoe in onderhandeling te treden. In grasmaand 1753 werd het verslag van deze onderhandeling uitgebragt, die almede weinig bevordelijk ter eindelijke afdoening was bevonden. Er waren ontwerpen en tegenontwerpen geleverd, die een nieuw ontwerp aan de zijde van Oostenrijk hadden ten gevolge gehad, zonder door eenig besluit bekrachtigd te worden, durende ook deze onderhandeling tot in den jare 1755, wanneer zich omstandigheden begonnen te vertoonen, die het onraadzaam maakten, de oude verdragen door onvruchtbare onderhandelingen eenigzins op losse schroeve te stellen, zoodat H. H. M. bij besluit van den 31sten van wijnmaand dezes jaars hunne Gemagtigden van Brussel terug riepen (*).

„ De

(*) Secret. Resol. van Holl. 1751—1755. Zie het Register van D. XI en XII op *Oostenrijk*. —— Gener. Resol. 1755. 12 December.

De gronden, waarop de Graaf VAN KAUNITZ zijne ſteilheid in deze onderhandelingen had gevestigd, had hij, zeer rondborſtig, verklaard de volgende te zijn: „ dat de gemeene zekerheid tegen Frankrijk het eenige oogmerk was van het ſtelſel der drie Mogendheden Groot-Britannie, Oostenrijk en het Gemeenebest; dat de verzekering der Oostenrijkſche Nederlanden het middel was tot dit doel; dat dezelve der Keizerinne van geen nut waren, dan voor zoo veel zij dierden tot een band tusſchen haar en de Zeemogendheden; dat buiten die reden van Staat en de banden van vriendſchap en alliantie, die daardoor werden veroorzaakt tusſchen Hare M. en de Zee-Mogendheden, het belang van Hare M. niet zou zijn de Nederlanden te behouden, maar veeleer daarover te beſchikken, hetgeen zij met voordeel zou kunnen doen, indien zij daarin niet verhinderd werd alleen door Hare verbindtenisſen met de Zee-Mogendheden; dat, zoo het, aan den eenen kant, het belang der Keizerinne was de Nederlanden te behouden, ten einde zich Hare zoo belangrijke Bondgenooten te verzekeren, het niet minder waar was, dat de verbindtenis met het huis van Oostenrijk de eenigſte of ten minſte de voornaamſte was, welke aan de Zee-Mogendheden voegde; dat intusſchen het aanzien en de luister dezer ver-

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

bindtenis afhingen van de magt der gezamenlijke Oostenrijksche Staten, terwijl het huis van Oostenrijk in den tijd zelfs van vrede niet meer kon besteden ter verdediging van de Nederlanden, dan vijf honderd duizend Rijksdaalders, en zich nu niet meer dan tot een derde gedeelte daarvan in staat bevond; dat eindelijk de Keizerin van geen ander traktaat van koophandel zou kunnen hooren, dan hetgeen op een wederzijds verpligtend tarief was gegrond, en met wederkeerige belangen strookende, en zich, buiten dien, niet gebonden achtede in de bevordering der belangen harer onderdanen." (*)

Overeenkomst met Oostenrijk over Namen.

Intusschen had de Vrouwe-Gouvernante, daartoe bij geheim besluit van H. H. M. van den 10den van bloeimaand dezes jaars gemagtigd, een ontwerp van overeenkomst met Oostenrijk wegens de verdediging en verzekering van de stad en het kasteel van Namen tot stand gebragt, hetwelk, hoewel met nog eenige aanmerkingen harentwege begeleid, op den 25sten van oogstmaand ter algemeene Staatsvergadering kwam en terstond aangenomen werd, met hooge lofbetuiging aan H. K. H., als daarbij tevens kennis gevende, dat de narigten van sterke krijgs-

(*) Secret. Ref. van Holl. D. XII. bl. 79, 84, 97 en 106.

krijgsbewegingen aan de grenzen haar hadden gedreven, niet flechts om dit ontwerp ter aanneming voor te dragen, zonder het antwoord op hare aanmerkingen af te wachten, maar ook om dadelijk al de artillerij en krijgsvoorraad, die in de overige barriere-plaatfen werd gevonden en ter verdediging van Namen kon dienen, derwaarts te doen zenden. — De overeenkomst werd den 1ften van Herfstmaand te Brusfel gefloten (*).

De drang ter vastftelling en tot het dadelijk in werking brengen van deze overeenkomst, zoo wijd verfchillende van de ijdelheid der langwijlige onderhandelingen met hetzelfde Hof, brengt ons terug tot de vermelding dier omftandigheden en gebeurtenisfen, welke wij reeds als een hoogstbelangrijk tijdperk hebben aangeduid (†).

Aanleiding tot den oorlog tusfchen Engeland en Frankrijk.

Europa had federt den vrede van Aken in 1748 rust genoten: eene rust echter meer aan de uitputting van mededingenden Mogendheden toe te fchrijven, dan aan derzelver wel vereffende belangen. Die van Engeland en Frankrijk lieten zich nimmer overeenbrengen: en zou de Keizerin van Oostenrijk het verloren Silefie hebben kunnen vergeten. De rust hield

(*) Secret. Ref. van Holl. 1755. D. XII. bl. 306 en 314.

(†) Zie boven, bl. 182.

hield dan ook, na korte verademing, weder op, om vervangen te worden met nieuwen ſtrijd, ſchier geheel Europa in oorlog bragt.

1755. Bij den vrede van Utrecht, in 1712 en 1713 behandeld, was door Frankrijk aan Engeland in Noord-Amerika afgeſtaan Hudſonsſtraat en Baai, Terreneuve, Port Roijal en het overige van Akadia, nevens Canada gelegen, met alle deszelfs oude grensſcheidingen. Maar men had deze grenzen, welke men niet juist kende, ook niet aangewezen: „ eene fout, zegt VOLTAIRE, welke men nimmer begaat in de overdragten tusſchen bijzondere perſonen (*).” In het 9de artikel van het vredesverdrag te Aken, in 1748 was tusſchen deze Mogendheden ten opzigte van beider Amerikaanſche bezittingen bepaald: „ dat alle dingen zouden gebragt worden op dien voet, waarop zij geweest waren of behoorden geweest te zijn vóor den toenmaligen oorlog.” Maar men had ook toen niet bepaald, hoe zij juist geweest waren, of hoe zij hadden behooren te zijn. Eene onbepaaldheid van uitdrukking, die al aanſtonds den doorzigtigen had doen vermoeden dat zij ſpoedig aanleiding zou geven tot nieuwen twist en krijg tusſchen ſteeds mededingende en naarijverige Mogendheden. Weldra

(*) *Siècle de Louis XV. Chap.* 31.

dra ontstonden er dan ook wederzijdsche klagten over handelingen, strijdig met het verdrag, ja zelfs rond verklaarde verdenkingen van vijandige bedoelingen. De laatste waren voorzeker minder te veronderstellen bij het hof van Versailles, waar LODEWIJK XV noch in eigen zwakken geest, noch in den vervallen staat der geldmiddelen des, inwendig reeds verdeelden, Rijks eenigen prikkel tot veraf gevoerden en kostbaren krijg gevoelen, dan wel bij dat van St. James, thans zoo magtig als aanzienelijk, altijd op afbreuk van Frankrijk bedacht, en steeds geneigd, om het allermeest de blaam van openbaar geweld van zich te weren.

Engeland zond eene oorlogsvloot naar Amerika, onder voorgeven om zijnen handel aldaar krachtdadig te beschermen, met de daad om den linker oever der rivier St. Laurens te vermeesteren, de kans af te wachten om de Fransche volkplantingen aan te vallen, en alzoo den koophandel van Frankrijk op dat werelddeel te vernietigen en geheel aan zich te trekken. De ijdelheid van het voorgeven, schoon duidelijk genoeg in te zien, werd zelfs blijkbaar aan den dag gebragt door het kabinet zelf, hetwelk den afgezant ten Hove van Madrid alles deed in het werk stelllen, om Spanje tot onzijdigheid te bewegen door voor-

 stel-

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

ftellingen van den meerderen bloei, dien deszelfs koophandel mogt verwachten. — Inmiddels ontbrak het in Engeland niet aan Schrijvers, die beweerden: „ dat Frankrijk zijne bezitting in Amerika zocht uit te breiden ten kosten der Engelfchen, welke men geheel tot de zeekusten wilde bepalen en van allen handel met de zoogenaamde Wilden affnijden, ten welken einde een aantal fterkten zouden gebouwd zijn van de Rivier de Misfifippi tot aan Canada, meest op Engelfchen bodem."

In het oog vallende was het belang van Engeland en Frankrijk tevens bij de houding, door het Gemeenebest aan te nemen in deze nieuwe twisten, die met den aanvang van het jaar 1756 in openbaren oorlog ftonden uit te barften. Wederzijds werd ook niets onbeproefd gelaten, om dezen Staat tot zodanig befluit te brengen, als elke Mogendheid voor zich het voordeeligst hield.

Moeielijkheid der houding van het Gemeenebest.

Even blijkbaar fcheen de onzijdigheid van het Gemeenebest tusfchen de mededingende Mogendheden de eenig verkieslijke houding voor dezen Staat: maar viel tevens de uiterfte moeilijkheid in het oog, om dezelve aan te nemen, te bewaren en des noods te handhaven, aangezien de verfchillende belangen bij den algemeenen koophandel, het verfchillend gevoel van ftaat-

1755.

ſtaatkundige betrekking, en de ver uiteenloopende denkwijze over den toenmaligen ſtaat des beſtuurs, die alreeds de Stadhouderlijke met de Engelſche aangelegenheden, de Aristokratiſche met de Franſche belangen verbonden achtede; zoodat het een proefſtuk der wijsheid in de ſtaatsmannen van dien tijd kan geacht worden, die zelfde houding rustig aangenomen en gelukkig vol gehouden te hebben bij den ſtrijd der beide Mogendheden niet ſlechts, maar bij de deelneming van ſchier geheel Europa in dezen oorlog. Een proefſtuk hoogstopmerkelijk, al kwame hetzelve voor in eene, ons geheel vreemde geſchiedenis, maar eene geſchiedenis tevens, niet alleen van ons eigen vaderland, maar in hare gevolgen invloeijende op den ganſchen loop van deszelfs lot.

D'AFFRY buitengewoon Gezant van Frankrijk.

Schoon de Markgraaf DE BONNAC zich als Gezant van den Koning van Frankrijk aanhoudend in den Haag bevond, werd de Graaf D'AFFRY in wintermaand 1755 als buitengewoon gezant aan onze Staat gezonden. In zijn lastbrief was hem voorgeſchreven: „ waardigheid en vastheid te vertoonen bij het uiten van 's Konings gevoeligheid over de ſtappen van Engeland; verzekeringen vol goedheid te geven van de duurzame genegenheid zijnes mees-

 ters

I. BOEK I. HOOFDST. 1755.

ters voor het Gemeenebest; de vrees om alles door den oorlog te verliezen, zonder hoop om iets te winnen, op te wekken; de zekerheid van onmetelijk voordeel uit eene onzijdigheid aan te wijzen, welke bij behoorlijke verdediging van onze vlag, de Engelsch-gezinde partij in de engte brengen en de echte vaderlanders in ſtaat zou ſtellen, om met de ſtukken te bewijzen, dat het geluk en de bloei van het Gemeenebest afhing van deszelfs vereeniging met Frankrijk, terwijl deszelfs ondergang misſchien het heilloos gevolg zijn zou van de ſtappen, die ſtrekken konden om de maatregelen van 's Konings regtvaardige wraak te dwarsboomen." Dat de buitengewoone gezant geene middelen, van welken aard ook, onbeproefd liet, om aan het oogmerk zijner zending te voldoen, was zeer ſpoedig blijkbaar. De Raadpenſionaris STEIN en de Griffier van H. H. M. FAGEL ontvingen, op den 11den van wintermaand, zijn eerſte bezoek minzaam, maar wenschten eene memorie wegens zijnen last, waartoe hij zeide niet zonder bevel van zijn Hof te kunnen overgaan.

Hij zelf, hoezeer op den last daartoe aanhoudende bij zijnen meeſter, gaf zoodanige ſchetſen van den ſtaat van het Gemeenebest, dat het aan het Fransch Gouvernement gemakkelijk moest

moest voorkomen, om naar welgevallen met ons te handelen. „ Het was zeker, — naar zijne opgave, — dat de afkeer der ingezetenen voor Frankrijk verminderd, maar niet weggenomen was, als wordende door godsdienſtige opvoeding en vrees gevoed, zoo dat men niets kon wachten van derzelver genegenheid, maar alles van derzelver zwakheid, inwendig was men vol aanmatiging en wederſtreving der onderſcheidene magten, en leed het algemeen belang bij den ſtrijd van partijen, die elkander zochten te winnen, te verzwakken of te overmeesteren, en derzelver eigene belangen op nieuw verdeelden; van waar het kwam, dat de geldmiddelen waren uitgeput, de bijzondere perſonen rijk en de Staat arm; en waaraan het Gemeenebest de vernietiging der zeemagt, het verlies van alle aanzien, en het weinig regt te wijten had, hetwelk aan hetzelve na den vrede gedaan was door bondgenooten, voor wien het alles had in de waagſchaal geſteld gedurende den oorlog."

De bonnac en d'affrij beide gaven op den 31ſten van wintermaand aan den Raadpenſionaris en Griffier te kennen, dat zij een geſprek begeerden met Afgevaardigden uit H. H. M. Men gaf den Gezant te verſtaaan dat hij regt had dezelven bij zich te vragen, alhoewel dit zelden

1755.

den gedaan werd. DE BONNAC wilde zich met deze erkentenis voldaan houden, maar betuigde niets meer te verlangen, dan de bespoediging van de onderhandeling, waarmede D'AFFRY bijzonder was belast. Ten zelfden dage had reeds het verlangd gesprek plaats, waarbij door den buitengewonen Gezant in naam des Konings werd verzocht: „ dat H. H. M. zich geliefden in vertrouwen en juist te verklaren omtrent den voet, dien zij voegzaam zouden oordeelen te bepalen en te houden, wanneer de oorlog tusschen Frankrijk en Engeland zou verklaard zijn."

Antwoord van H. H. M. aan den Franschen Gezant.

Het antwoord van H. H. M. op deze vraag, zoo als zij uit den mond van D'AFFRY was opgeteekend, bleef, uit den aard der beraadslaging bij de provinciën over eene zoo gewigtige zaak, eenigen tijd achter. Intusschen liet deze schrandere Afgevaardigde zich door zijn Hof alzoo magtigen, dat hij zonder en buiten DE BONNAC onderhandelen kon; en stelde toen alle middelen te werk, om zich van de denkwijze der Leden van regering wel te doen onderrigten, zelfs geenerlei kunstgrepen ontziende om invloed te krijgen op den openbaren geest ten voordeele van Frankrijk. Het gebruik, om met de Afgevaardigden der Steden van Holland en van de onderscheidene Gewesten te spreken, hetwelk aan vroegere Gezanten zoo dienstbaar tot hun-

hunne oogmerken was geweest, had opgehouden na den vrede. DE BONNAC had hetzelve wel willen hervatten, maar zulks moeijelijk gevonden, ook wegens den wensch der Gouvernante, om den Afgezant van Frankrijk zeer weinig te zien. D'AFFRY was dus in zijne onderhandelingen bepaald tot den Raadpenſionaris, den Griffier en den wekelijkſchen Voorzitter van H. H. M.; maar hij wist andere betrekkingen te zoeken, en vond ze ook, die, hoewel uit eerlijke beginſelen, als houdende de belangen van den Staat met de inzigten van Frankrijk ten naauwſte verbonden, evenwel trouwloos genoeg waren, om voor hem in eenen Almanak, die den ganſchen ſtaat der regering bevattede, aan te teekenen, wie Engelschgezind, Stadhonders-gezind of Gemeenebestgezind waren. Daarentegen vermeed D'AFFRY het Hof, ſchoon de Gouvernante zijdelings aanzoek deed, om hem afzonderlijk te zien en te ſpreken.

Op den 9den van ſprokkelmaand werd het antwoord der Staten-Generaal gegeven op de vraag, door den Markgraaf DE BONNAC en D'AFFRY gedaan; omtrent welks inhoud de laatstgenoemde, reeds acht dagen vroeger niet ſlechts wel onderrigt was, maar aan wien op den 20ſten van louwmaand het gevoelen bij Holland

land opgemaakt, als de grondslag, waarop dit antwoord stond te volgen, alreeds was overgebragt. „Gij ziet, — had men daarbij gevoegd, — dat vrees en zwakheid ons geleiden. Onze toestand verdient, dat de Koning deel neme in onze ongelegenheid, welke gij reeds begint te kennen. Geef er Zijne Majesteit berigt van en bid denzelven, zich minder te bepalen bij uitdrukkingen, waartoe onze zwakheid, onze verdeeldheden en de tegenwoordige form van ons bestuur ons dringen, dan bij het gevoel van eerbied en hulde, waarmede de ware Vaderlanders voor Zijne Majesteit bezield zijn." D'Affry had deze bedekte mededeelingen en bijzondere betuigingen gehouden voor blijken van den vrij algemeenen wensch, om vooruit te weten, of het te geven antwoord aan den Koning van Frankrijk zou voldoen, ten einde hetzelve, in een tegengesteld geval, nog te kunnen wijzigen. — Geroepen bij den Raadpensionaris, had hij zich verbeeld, deze opvatting bevestigd te zullen zien, maar zich niet weinig getroffen bevonden door deszelfs betuiging, dat hij zich verzekerd hield van 's Konings genoegen met het antwoord, hetgeen hij verwachtede, dat gegeven zou worden, zonder dat hij daarvan iets te kennen gaf; en dat hij slechts wenschte te weten, binnen welken tijd

men

men op wederantwoord van Z. M. zou kunnen hopen. „ In der daad, — schreef D'AFFRY, — zeggen de Staten-Generaal op een nederigen toon hetzelfde aan Z. M. hetgeen zij misschien op hoogen toon aan zijne Afgezanten zouden zeggen, indien het Gemeenebest zeshonderd twee en vijftig duizend soldaten en tachtig oorlogschepen had." Het antwoord, waarvan deze aanmerking de schoonste lofspraak is, had dezen zin. „ De Staten-Generaal zien de geschillen tusschen Frankrijk en Engeland met smart, en wenschen dezelve in der minne vereffend te zien. Zij zijn er ver af van zich in eenen krijg te wikkelen voor eene zaak, welke hun niet aangaat en waarvoor zij in geene verbindtenis staan: maar kennende, zoo als zij doen, de waarde der vriendschap en welwillendheid van Zijne Majesteit voor hun Gemeenebest, zullen H. H. M. zich beijveren, om dezelve te doen voortduren door alle middelen, die bestaanbaar zullen zijn met hunne onafhankelijk en vrijheid. Ten gevolge dezer verklaring vleijen zich H. H. M., dat het grondgebied van het Gemeenebest en dat der Oostenrijksche Nederlanden, hetwelk hun tot voormuur strekt, van alle bedreiging en aanval bevrijd zullen blijven; en hopen zij, dat Zijne Majesteit hen daarvan wel zal willen verzekeren

Vorke 68.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1756.

ren. Zij vleijen zich, dat zijne Majesteit zijne vijandelijkheden niet zal uitstrekken tot op den bodem van Groot-Brittannie; eene zaak die, uit hoofde van verscheidene redenen, het Gemeenebest zeer wezenlijk zou aangaan."

YORKE Afgezant van Engeland.

De Engelsche Afgezant YORKAE was geen werkeloos aanschouwer van de onderhandeling met den buitengewonen Franschen Gezant. Schier gelijktijdig met de aankomst van dezen had reeds het gerucht geloopen, als of YORKE zich had uitgelaten: „ dat, indien men zich niet gedroeg naar den zin van zijn Hof, men zich bloot zou stellen aan een streng onderzoek der Hollandsche schepen."

De Koning van Pruissen verbindt zich met Engeland.

Alvorens hij echter eenige openbaren stap, namens zijnen meester GEORGE II, deed, vernam men, dat dezelve een aanvallend en verdedigend verdrag had aangegaan met FREDERIK II Koning van Pruissen, die de verbindtenis met Frankrijk geweigerd doch met Engeland omhelsd had en zich tevens verzekerd van den Landgraaf van Hessen en het Huis van Brunswijk.

Eene algemeene blijdschap openbaarde zich alhier over deze verbindtenis van eene Vorst, die door eene andere zoo hinderlijk had kunnen worden aan de belangen der Protestantsche Vorsten; doch weldra vond zich die aandoening

ge-

gemagtigd bij het nadenken: „ dat, indien de Koning van Frankrijk hier door werd wederhouden, om zich in Hanover op Engeland te wreken, hij den oorlog zoo veel eerder in Engeland zelf zou overbrengen, en dat nu ook het Hof van Weenen, om zich wegens Silesie te herstellen en voor meer afbreuk te zorgen, gemeene zaak met dat van Versailles makende, misschien wel, de Oostenrijksche Nederlanden zou willen afstaan, waaromtrent zich hetzelve in de onvruchtbare onderhandeling met dezen Staat reeds zoo onverschillig had betoond; dat ten minste deze Staat zeer weinig zou hebben aan den voormuur, die denzelven zoo groote opofferingen had waardig geschenen."

Terwijl het gewigt dezer bedenkingen algemeen gevoeld werd, scheen de drang, om partij te kiezen, zich te verheffen, en mogt het misschien een geluk geacht worden voor de wijze voorstanders der onzijdigheid, dat de keuze dier partij volstrekt uiteenliep, schijnende er geen meerder reden, om zich bij Engeland, dan bij Frankrijk, te voegen.

De Engelsche Gezant vraagt den bijstand van zesduizend mannen.

Naauwelijks was het antwoord op de vraag van het Fransche hof gegeven, of de Engelsche Gezant gaf eene memorie aan H. H. M. over, in wier slot hij, namens zijnen meester, den bijstand verzocht van zes duizend mannen, die de Staat in zekere gevallen verpligt was aan En-

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

Engeland te leveren, en waartoe de schepen, om ze te halen en over te voeren, zonder verwijl door Zijne Majesteit zouden worden gezonden. In deze memorie beweerde de Afgezant tevens: „ dat de uiterste zorg van zijnen meester, om den krijg van Europa te weren, zoo geheel vruchteloos was, dat zijn eigen Rijk bedreigd wierd, daar men niet slechts alles in Frankrijk tot eene landing toebereiden, maar van dezen toeleg zelfs geen geheim maken zag; dat deze Staat het duurste belang had bij de behoudenis van Groot-Brittannie en de Protestantsche opvolging in het Koninglijke huis; dat de Koning wel niet beducht was voor die dreigende toebereidselen, maar geene voorzorg wilde verzuimen, om derzelver uitwerking te voorkomen; en, hoezeer volkomen vertrouwende op de Goddelijke voorzienigheid, de regtvaardigheid zijner zaak en de trouw zijner onderdanen, niet mogt nalaten dien bijstand te vragen, welken de vereenigde Staten verpligt waren te leveren ter verdediging van zijne Koningrijken (*)."

De tusschentijd, welke het antwoord op den inhoud dezer memorie vorderde, daar dezelve door de Afgevaardigden werd overgenomen voor de Provinciën, en het bij Holland in-

(*) Jaarb. 1756. bl. 660–662.

insonderheid moeilijk viel zich tot een geschikt præadvies te bepalen, gaf nieuwe ruimte aan de kunstgrepen der staatslist van de eene en de andere zijde, en strekte niet weinig, om den openbaren geest der ingezetenen deel te doen nemen in de verwachtingen, van hetgeen door H. H. M. stond geantwoord te worden.

D'AFFRY begon terstond met blijken van misnoegen, dat men voor hem een geheim maakte van de memorie van YORKE, zich wel verzekerd houdende, dat men door slechts vrees aan te jagen, alles op het Bewind vermogt. Hem scheen zulks zoo veel te noodiger, daar die gewesten, welke het gunstigst voor het Stadhouderschap waren, het minst genegen schenen voor de zending van den gevergden bijstand, en men in Holland, uit vrees voor den handel en voor de fondsen tevens, welke men aldaar in Engeland had, min afkeerig was van eene voorwaardelijke inwilliging.

Schepen uit Engeland gezonden om ze in te nemen.

De schepen, ter inneming der zes duizend mannen uit Engeland gezonden, kwamen in den nacht van den 2den van lentemaand voor Hellevoetsluis. De Raadpensionaris gaf, als zoodanig en als Staatsdienaar, ten zelfden dage kennis aan D'AFFRY, dat noch het Gemeenebest noch Mevrouwe de Gouvernante eenig deel hadden aan dezen stap van Engeland; daarbij betuigende: „ dat dezelve algemeen werd afgekeurd, en ook

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

zonder de minste voorkennis van deze zijde gedaan was." — Doch hij voegde er tevens bij: „ dat, indien de Koning van Frankrijk genoegen wilde nemen in de zending van deze zes duizend mannen, er de zekerste maatregelen zouden genomen worden tegen alle verdere verbindtenis."

Wederantwoord van den Koning van Frankrijk.

Inmiddels leverde D'AFFRY zijns meesters wederantwoord in op dat der Staten - Generaal van den 9den van sprokkelmaand. Dit geschiedde op den 4den van lentemaand. „ De Koning van Frankrijk had met genoegen den wensch van H. H. M. gezien, dat de oneenigheden met Engeland in der minne konden bijgelegd worden. Zijn gansche gedrag na 1748 was een bewijs van zijne zucht, om de rust in Europa te handhaven, welke zou hebben voortgeduurd, indien de Koning van Engeland niet was begonnen met vijandelijkheden tegen deszelfs bezittingen en onderdanen. Geene andere dan traktaten van verdediging tusschen H. H. M. en Engeland kennende, kon de Koning niet anders verwachten, dan dat de Staten - Generaal, daar Engeland blijkbaar de aanvaller was, wel verre van eenigen onderstand middellijk of onmiddelijk aan Engeland, indien het van hen gevorderd werd, te zenden, de even gelijke verdedigende verbindtenissen, welke zij met Z. M. hadden aangegaan, zouden vervullen. De Koning was ge-

genegen tot alle maatregelen, die de zekerheid, rust en voorspoed van het Gemeenebest zouden bedoelen, niets anders begeerende, dan dat hetzelve voortging in de grondbeginselen van onpartijdigheid. Naardien de omstandigheden niet dezelfde waren, als in 1733, toen de Koning eene overeenkomst van onzijdigheid sloot met de Staten-Generaal opzigtelijk de Oostenrijksche Nederlanden, zoo zou alle voorzorg te dezen opzigte met de daad overtollig zijn. Zijne Majesteit had niet, dan met de uiterste verwondering, kunnen zien, hetgeen H. H. M. in hun antwoord gevoegd hadden, betreffende het vaste land van Groot-Brittannie en Ierland, daar geene Mogendheid ter wereld regt had, om de operatien te lande te bepalen, welke de Koning voorhad in het werk te stellen, om wettige wraak te oefenen over eenen vijand, die hem had gehoond en aangevallen tegen de trouw der traktaten en zelfs tegen de welvoegelijkheid. Voor het overige oordeelde Zijne Majesteit het ondienstig, zich te verklaren over de toebereidselen, die zijne billijke gevoeligheid aankondigden."

Bij het overgeven van dit antwoord aan Afgevaardigden van H. H. M. las D'AFFRY uit een bijzonder geschrift voor: „ dat de Koning verwachtede, dat H. H. M. zich naauwkeuriger zouden verklaren over de partij, welke zij

zich voorstelden te volgen. — Z. M. gedwongen om zich te wreken, begeerde de rampen van den oorlog niet te vermenigvuldigen, maar zou niet kunnen rekenen onder het getal zijner vrienden zulke Mogendheden, die, wel verre van, ten zijnen opzigte, de verdedigende verbindtenisfen met hem aangegaan te vervullen, éénе lijn zouden trekken met den vijand en dien onderstand bewijzen (*)."

De alzins netelige toestand, waarin zich het Gemeenebest bevond door den voorbarigen eisch van Engeland, en den zoowel dreigenden als onbestemden toon van Frankrijk, deed de Afgevaardigden van de steden Amsterdam, Rotterdam, Leijden, Haarlem, Delft en Dordrecht afzonderlijke gesprekken zoeken met den Franschen Gezant, waarin deze Afgevaardigden onderling genoegzaam overeenstemden omtrent de behoefte van het Gemeenebest om aan Engeland de zes duizend mannen toetestaan, ten einde genot te hebben van de voordeelen des verdrags van 1674, doch onder plegtige verklaring van zich tot niets verder te zullen verbinden, en dat zelfs deze onderstand niet gegeven zou worden uit krachte van eenig verbond, maar slechts zou moeten aangemerkt worden als de kooppriјs der veiligheid van de Staten-vlag. Alleen wensch-

(*) Jaarb. 1756. bl. 662—664.

wenschten zij, zeker te zijn, of de Koning van Frankrijk hierin zou willen genoegen nemen. — Het antwoord van D'AFFRY maakte dezen vernederenden ſtap zoo nutteloos, als onveegzaan. „ Hij geloofde niet, dat de Koning daarin genoegen zou willen nemen, maar zich veeleer gekwetst gevoelen door deze ſchijnbare of dadelijke partijdigheid ten voordeele van Engeland. — Hij verheugde zich intusſchen niet weinig, van de zijde der Steden zelve van Holland eene wijze van onderhandelen weder aangevangen te zien, welke der Vrouwe - Gouvernante het vermogen benemen zou, om de zaken in haren raad voor te bereiden tot zulke beſluiten in de algemene raadsvergaderingen, als zij zelve het oorbaarst achtede.

Hare Hoogheid, alhoewel niet onkundig van de inzigten des buitengewonen Gezants, als die lijnregt aanliepen tegen den Stadhouderlijken invloed op het hoog beſtuur des Lands, liet echter niet na, ter gelegenheid van de achtſte verjaring van haren zoon, ten hove alle beleefdheden aan D'AFFRY te bewijzen, ſchoon zij tevens alle aanleiding tot onderſcheiding der vreemde Ministers voorkwam, door derzelver gewone pligtpleging, om met Prinſes CAROLINA achtervolgens een menuët te danſen, en onderling eene partij te maken, voor dit maal weg te nemen.

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

De Engelsche Gezant dringt op antwoord.

De Engelsche Gezant deed op den 16den van lentemaand bij H. H. M. eene dringende aanvraag om antwoord op zijne ingeleverde memorie, en liet daarbij blijken: „ dat de Franschen eenige Hollandsche Schepen hadden gehuurd, om hun te dienen bij de gedreigde landing in Engeland." De Raadpensionaris, die hiervan mededeeling deed aan D'AFFRY, liet niet na denzelven te onderhouden over deszelfs onderhandelingen met de steden. Hij verzekerde hem: „ dat hij, als eerste dienaar van Staat, steeds met de zuiverste eenvoudigheid al, wat hem werd medegedeeld, aan den Staat zou voordragen; terwijl zulke zijdelingsche handelingen met de Steden alleen geschikt waren, om wantrouwen, verdeeldheid en jaloerschheid tusschen dezelve te verwekken." De Afgezant beriep zich op vroeger gebruik van dezen zelfden weg, en ging op denzelven, onbescheiden genoeg, voort.

Zijdelingsch aanzoek tot vrede.

Het onderhoud van den Raadpensionaris deed intusschen den Franschen Gezant maar al te duidelijk gevoelen de ongelegenheid, waarin zich de Vrouwe Gouvernante en Hoogstderzelver raad bevond; en weldra ontbrak het niet aan blijken der sterkste pogingen, om aan dezen toestand een einde te maken. De Graaf VAN LIJNDEN, met wiens vader D'AFFRY weleer was bekend geweest, kwam hem onderhouden

den over de verlegenheid van het Gemeenebest en den wensch om de geschillen tusschen Frankrijk en Engeland vereffend te zien. „ Lord BARRHINGTON, de Secretaris van Oorlog, was zijn vriend, dien hij prees als een zeer verlicht en gematigd man." — Het antwoord van den Gezant was: „ niet te kunnen hooren naar hetgeen vreemd was aan zijnen last." — VAN LIJNDEN herhaalde zijn onderhoud, doch onder betuiging van geenen last hoegenaamd te hebben, noch van het Gemeenebest noch van Engeland, maar door zijne zucht voor den vrede alleen gedrongen te zijn geworden, om aan BARRHINGTON te schrijven. „ Deze Lord en een Minister van den Koning van Frankrijk zouden elkander in den Haag of elders kunnen zien, om over de zaken van Amerika te handelen; en, dezelve tot wederzijdsch genoegen geschikt hebbende, zouden de beide Ministers kunnen werken aan de teruggaaf der Fransche schepen, zoo als de voorzigtigheid zulks voor beide partijën raadzaamst zou maken." — Naauwelijks durfde D'AFFRY van dit alles kennis geven aan zijn Hof, zoo als hij voorgaf, maar in allen geval hield hij zich verzekerd, dat zijn meester niet zou afzien van de regtvaardige vergoeding aan zijne onderdanen, zoo ten aanzien van hunne schepen als van derzelver lading. — Deze onderhandeling had ook verder geen gevolg.

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

Engeland ziet van de vordering af.

Zes dagen nadat de Engelſche Gezant op antwoord en voldoening aangedrongen had van zijne memorie, gaf de Griffier FAGEL uit naam van H. K. Hoogheid aan Gelastigden van H. H. M. te kennen, dat de Heer YORKE aan Hoogstdezelve verklaard had: „ dat Zijne Majeſteit hem had gelast, voor het tegenwoordige geen verdere ſtappen te doen, om den onderſtand van zes duizend mannen van den Staat te vorderen, wijl het duidelijk bleek, dat die troepen, zoo die zelfs kwamen, zekerlijk te laat zouden komen om Zijne Majesteit van dienst te zijn, en dat de vrachtſchepen, die te Hellevoet waren aangekomen, bevel hadden gekregen om te vertrekken (*).'' Den volgende dag waren zij reeds uitgelopen naar Stade, om aldaar Pruisſiſche troepen in te nemen.

Deze zoo ſpoedige verandering, welke in de eerſte oogenblikken aller hart, hoezeer ook de denkwijze mogt verſchillen, van drukkenden kommer bevrijdde, werd voórzeker niet zonder reden, toegeſchreven aan de pogingen der Vrouwe-Gouvernante bij haren vader den Koning van Engeland. Men wilde zelfs weten, dat H. K. H. zou hebben geſchreven: „ dat haar aanhang in het Gemeenebest niet ſterk genoeg was

(*) Reſ. van Holl. 1756. 23 Maart.

was, om 's Koings eisfchen te doen inwilligen, en dat, ingeval de Gemeenebest-gezinden de overhand kregen in zulk eene omftandigheid, de Engelsch-gezinden partij er onder zou zijn, en de invloed van den Stadhouder daarbij aanmerkelijk lijden;" ja, dat daarna 's Konings last, om geene verdere ftappen te doen, onbepaald zou geweest zijn, doch dat daar in de woorden *voor het tegenwoordige* alhier zouden ingevoegd zijn. Weldra begon men ook te vreezen, dat Engeland van den onderftand niet had afgeftaan, dan om regt te hebben tot mishandeling onzer fchepen, waaromtrent men zich niet kon gerustftellen, zoo lang men niet krachtig zag werken tot derzelver gewapend geleide.

Intusfchen was wel het bezwaar voor een oogenblik weggenomen door het afzien voor het tegenwoordige van den eisch om zes duizend mannen door den Koning van Engeland; maar noch de memorie van deszelfs Afgezant, noch het wederantwoord van den Koning van Frankrijk, was door eenig nader befluit van Hun Hoog Mogenden, gevolgd, en de drang ter beflisfing, hoe zich te zullen houden in geval van openbaren krijg dier beide Mogendheden, groeide door de omftandigheden zelve met den dag aan, terwijl ook ter Staatsvergadering van Holland zich hier over ftrijdige begrippen openbaarden.

De

De Ridderschap en Edelen, bij wien zich de steden Delft, Leijden, Alkmaar en Hoorn hadden gevoegd, oordeelden, dat men noch den Koning van Engeland, noch dien van Frankrijk, onbeantwoord kon laten, en voerden tot een en ander antwoord deze gronden aan:

Gevoelen der Ridderschap en eenige steden van Holland.

„ dat niet slechts de troonsopvolging van Engeland bij het traktaat van 1713 door den Staat was gewaarborgd, maar dat derzelver betrekking tot den Protestantschen eerdienst denzelven niet minder, dan eigen behoud, aangelegen was; — dat die troonsopvolging geacht moest worden gevaar te loopen bij eene landing der Franschen in Engeland, zoo omdat men het oogmerk dier landing niet zeker zou kennen, als omdat men nooit zou kunnen weten, welk gevolg een goede uitslag daarvan zou kunnen krijgen; — dat om deze redenen geen angstvallig onderzoek te passe kwam, of het *casus foederis* ten gevolge der verbindtenis van 1678 en de verklaring van 1716 wel aanwezig was, om dat de geschillen in Amerika waren ontstaan, en de Koning van Engeland als aanvaller kon aangemerkt worden, terwijl het belang van den Staat zelven anders ook al wederom zulk een onderzoek in hunne oogen onnoodig zou maken; — dat, daar en tegen, de verbindtenis tusschen Frankrijk en den Staat, waarvan in 's Konings ant-

antwoord een zijdelingsch gewag was gemaakt, die scheen te zijn van het drievoudig verbond van 1717, doch aan hen niet was voorgekomen van toepassing te wezen op de tegenwoordige omstandigheden." De Ridderschap kon wel niet nalaten te letten op den zwakken staat van het Gemeenebest en den dreigenden toon van Frankrijk, en wenschte wel, dat hetzelve zich in zulk eenen staat bevond, dat zulk een toon op niemand indruk maakte, maar gevoelde in denzelven slechts den drang tot het kiezen eener partije. In zijne oogen stond hier het verlies der vriendschap van Frankrijk tegen dat van Engeland over, waaromtrent bij denzelven de keus beslist was, vermits men zich in het ééne geval geheel afhankelijk zou maken van Frankrijk zonder immer op eenigen bijstand van Engeland tegen hetzelve te kunnen rekenen, terwijl men op dien bijstand zeker kon rekenen, wanneer men, in het ander geval, door Frankrijk werd aangevallen. Ten gevolge van deze overwegingen, meende de Ridderschap, dat het ter Generaliteit daar heen moest worden gestuurd, dat op het wederantwoord van den Koning van Frankrijk behoorde te worden toegevoegd: „ dat H. H. M. met gevoelig leedwezen uit dat antwoord waren ontwaar geworden, dat Z. M. gebragt was in een begrip, als

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

als of H. H. M. zouden gedacht hebben om, door het laatste artikel van hun vorig antwoord, hoogstdeszelfs krijgsverrigtingen te willen belemmeren, daar het eenig oogmerk van dat artikel was geweest te doen verstaan, dat het Gemeenebest, in het onverhoopt geval eener landing van 's Konings troepen in Groot Brittannie of Ierland, zich volstrekt verpligt zou vinden, om aan Engeland onderstand te zenden, hetwelk H. H. M. gemeend hadden niet te moeten verbergen, ten einde daarna van geene onopregtheid beschuldigd te kunnen worden; — dat het waarachtig oogmerk van het Gemeenebest was en bleef de vriendschap en genegenheid te houden van de beide Koningen; — dat, aangezien de betrekkingen en traktaten tusschen Engeland en den Staat, deze, met onverschilligheid en zonder bijstand te verleenen, niet zou kunnen aanzien, dat eene landing de troonsopvolging en met dezelve den Protestantschen eerdienst in gevaar bragt, ten ware men zich eens vooral wilde afscheiden van Engeland, en afzien van de zorg voor eigen behoud; — dat Zijne Allerchr. M., de goedheid gehad hebbende, herhaalde verzekeringen te geven van genegenheid voor het Gemeenebest, redelijker wijze geene andere beantwoording daarvan kon vergen, dan die bestaanbaar was met deze gronden; — dat, op dien voet, deze beant-

woor-

woording zijn zou de alleropregtſte, en dat zij deze inſchikkelijkheid van Z. M. zouden aanzien als het overtuigendſte blijk van zijne vriendſchap; terwijl H. H. M. met genoegen gezien hadden deszelfs verklaring, dat alle voorzorg voor de Oostenrijkſche Nederlanden met de daad overbodig was: woorden, welke aan H. H. M. toeſchenen noodzakelijk te bevatten een gunſtig antwoord en van gelijke kracht met dat, hetwelk zij in dit opzigt bij hun eerſte antwoord hadden verlangd." Ten aanzien van den Koning van Engeland oordeelde de Ridderſchap, dat het ter Generaliteit daarheen behoorde geſtuurd te worden: „ dat H. K. Hoogheid werd verzocht, aan Z. M. opening te geven van hetgeen, voor en na het verzoek van den Heer YORKE om den onderſtand van zes duizend mannen, wegens het Franſche Hof aan den Staat was voorgehouden, en van de antwoorden daarop gegeven, op dat Z. M. kon zien, welke de ware reden was geweest, dat geen vaardig beſluit op dien bijſtand had kunnen genomen worden, en tevens uit de gegevene antwoorden kon worden overtuigd van der Staten onkreukbare gehechtheid aan Hoogstdeszelfs perſoon en huis; en voorts aan Z. M. te betuigen, dat H. H. M. liever aan 's Konings genegenheid voor den Staat, dan aan eenige andere oor-

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

oorzaak wilden toekennen de order, aan den Heer YORKE gegeven, om voor het tegenwoordige geene verdere ſtappen omtrent dien bijſtand te doen, en dat H. H. M. niet hoopten, dat Z. M. door eene dadelijke landing zou worden genoodzaakt om dien bijſtand nader te vergen, hoezeer H. H. M., niet tegenſtaande den zwakken toeſtand van den Staat, nu voor als dan bepaald waren, om een bepaalden onderſtand van zes duizend mannen te geven; en eindelijk Z. M. van wegens H. H. M. te verzoeken, om van nu af bedacht te zijn op middelen, om het Gemeenebest krachtig bij te ſtaan tegen de overmagt van Frankrijk, bij aldien deze kroon hetzelve mogt goedvinden aan te tasten uit haat van dezen beloofden of te geven bijſtand, en van deszelfs daarop te nemen maatregelen aan H. H. M. wel kennis te willen geven."

Gevoelen der overige ſteden van Holland.

De zes overige leden, die het beſogne van Holland hadden uitgemaakt, te weten de Afgevaardigden der ſteden Dordrecht, Haarlem, Amſterdam, Gouda, Rotterdam en Enkhuizen, die de meerderheid van hetzelve hadden daargeſteld, waren van gedachten: „ dat het te wenſchen zou geweest zijn, dat de gevraagde bijſtand had kunnen gegeven worden, zonder dat men te vreezen had gehad voor het misnoegen van Frankrijk, omdat den Staat

veel

veel gelegen lag aan de vriendschap van de beide Mogendheden; doch dat alle hoop daar op geheel was verdwenen. — Het kwam nu aan op hetgeen raadzaamst was, en dat was in hun oog, zich zorgvuldig te wachten van eenigen stap, die gevaarlijk, ja verderfelijk kon worden, en waartoe men uit hoofde der traktaten niet verpligt was. — Met betrekking tot de traktaten, was de Staat volstrekt niet verpligt deel te nemen in een geschil of oorlog buiten Europa ontstaan. — Voor zoo ver men dezelven zoude willen maken van toepasfing op het tegenwoordig geval na het overbrengen der vijandelijkheden in Europa, zou het te onderzoeken staan, wie in Europa de aanvaller was, en alsdan was de aanval in Europa zekerlijk door Engeland gedaan in het wegnemen van een groot aantal Fransche schepen. — Het traktaat van 1678 en de uitbreiding, zoo van 1716 als andere daarop gevolgd, waren verdedigende en konden alzoo in het tegenwoordig geval niet worden ingeroepen. — Wat het traktaat van 1713, betrekkelijk de troonsopvolging in het huis van Hanover, aanging, hetzelve kon voor het tegenwoordige van geene toepasfing zijn, wijl er geen geschil over de troonsopvolging was, maar de Koning van Frankrijk zich eeniglijk wilde wreken over

I. BOEK. I. HOOFDST. 1756.

het nemen der schepen zijner onderdanen. — Mitsdien zou, indien uit kracht van dat traktaat een *casus fœderis* geboren wierd, het dan eerst tijd zijn om over hetzelve te raadplegen, doch waarvoor het vermogen van Groot-Brittannie zoo ter zee als binnen in deszelfs rijken, geene vrees deed voeden, terwijl de stelling dat een vijandelijke inval in Engeland alle die gevolgen zou kunnen hebben, aan dat zelfde traktaat de gedaante zou geven van aanvallend te zijn, als waardoor de staat dan in alle gevallen altijd zou kunnen worden verpligt, om deel te nemen in eenen oorlog, denzelven niet aangaande; hetwelk nooit vermoed kon worden het doel geweest te zijn van een Gemeenebest, dat op geene veroveringen, maar alleen op het behouden van het zijne; denken moest. — Het verleenen van bijstand uit hoofde van conveniëntie en van de tedere betrekkingen met het Hof van Groot-Brittannie was niet overeen te brengen met het belang en de gesteldheid van den Staat, en kon ook van geen dienst aan Z. M. zijn; om dat het geven van dien onderstand, aangezien de verklaring van het Fransche Hof, den Staat terstond zou dringen, om uit kracht der verbonden, op grooter bijstand aan te houden, zijnde dezelve van zijnen voormuur in den laatsten oorlog ont-

ontbloot, als die nog niet was hersteld, en zullende zich zeker door eenen onvoorzigtigen stap blootstellen aan eenen aanval, die voor denzelven verderfelijk zou worden. Door geen bijstand van tien duizend mannen zou men denzelven kunnen dekken tegen een magtig leger, het welk men op eigen bodem zou krijgen, zonder dat men wist wat het oogmerk van het Hof van Weenen was, in hoe verre hetzelve zich aan de Oostenrijksche Nederlanden zou laten gelegen zijn, of wel zou willen beweren aan geene verbonden gehouden te zijn bij eenen oorlog, dien zich de Staat buiten eenige verbindtenis zou hebben op den hals gehaald. — Ook waren de geldmiddelen door het nakomen van de goede trouw der traktaten uitgeput, zoo als uit de besluiten der meest bijdragende gewesten ter generaliteit ten klaarste was gebleken, hetwelk den Staat almede verpligtede, om zich, ongehouden, in geene zwarigheden te wikkelen, waar tegen men zonder deszelfs geheelen ondergang niet zou kunnen worstelen. — De onttrekking van bijstand kon wel het gevolg hebben, dat eenige schepen werden genomen; doch daartegen zou men nog door sterke konvooijen, zoo veel doenlijk, kunnen voorzien: maar het kon van eenen zoo naauw verbonden Vorst, van wien de Staat altijd zoo vele blijken van genegenheid had ontvangen, en aan wien de

1756.

zelve die genegenheid wederkeerig met daden had betoond, niet worden verwacht, dat dezelve, gemerkt den ſtaat van het Gemeenebest en den toeſtand van zaken, daartoe zou komen. Hoewel dan ook de verzekering van den Heer YORKE de raadpleging over het al of niet toeſtaan van den gevraagden onderſtand had geſchort, de welvoegelijkheid en het belang van den Staat vereischten, een antwoord te geven aan Zijne Majeſteit nevens eene voegzame pligtpleging, van welk antwoord, ten blijke van vertrouwen, opening behoorde gegeven te worden aan Frankrijk." Op zulke gronden dan oordeelden deze leden, dat het ter Generaliteit daar heen moest worden geſtuurd, dat aan den Heer YORKE in een mondgeſprek wierd toegevoegd: „ dat H. H. M. al terſtond hadden gevreesd voor het overbrengen der vijandelijkheden in Europa en zich weldra hadden gebragt gezien in groote verlegenheid door de aanſpraak van den Koning van Engeland op bijſtand en de verklaring van den Koning van Frankrijk, dat die inwilliging zou gehouden worden voor een blijk van partijtrekking, vermits men zich nu had te bepalen, om zich van 's Konings aanſpraak op bijſtand te verſchoonen, of zich Frankrijk op den hals te halen, bij een uitgeput vermogen en eenen vernielden voormuur

na

na den jongſten oorlog; — dat men in deze engte, waarin men vruchteloos alle uitkomst had beproefd, ten hoogſte verblijd was met de bevelen van den Koning van Engeland aan deszelfs dienaar, om op dien bijſtand voor het tegenwoordige niet verder te dringen, en innig wenschte, dat de vermoede inval geen plaats zou hebben, maar de oneenigheden tusſchen de Koningen ſpoedig zouden kunnen vereffend worden; — dat H. H. M. ten blijke van volſtandige genegenheid, om de banden van eensgezindheid en vriendſchap met den Koning van Groot-Brittannie meer en meer te verſterken, en van gereede beantwoording aan Hoogstdeszelfs meermalen betoond vertrouwen, gemeend hadden de vertrouwelijke mededeeling te moeten doen van het nader te geven antwoord op de nadere voorſtellen van den Heer D'AFFRY; welk antwoord dan zijn zou, dat H. H. M. uit den inhoud van deszelfs *pro-memoria* van den 4den van lentemaand, met genoegen hadden gezien 's Konings genegenheid tot alles, wat de zekerheid, de rust en het welzijn van het Gemeenebest bedoelde; — dat dit vooral vorderde, het vrijblijven niet ſlechts van den eigen grond, maar ook van den voormuur van den Staat van alle bedreiging en aanſtoot; — dat H. H. M. zich niet inlieten in een angſtig onderzoek, of de toeſtand in 1733 al, dan

 niet

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

niet gelijk ware met den tegenwoordigen, maar in de verwachting bleven, dat Zijne Majesteit mede zou begrijpen, dat deze gerustfielling de voornaamste was voor het Gemeenebest; — dat H. H. M. ter voldoening aan Zijner Majesteits verwachting besloten hadden, zich de oneenigheden, in Amerika ontstaan, en de gevolgen daaruit niet te zullen aantrekken, maar eene volmaakte onzijdigheid te zullen bewaren, alles nogtans onverminderd de verbindtenissen, welke het Gemeenebest ongekrenkt wilde houden; — en dat H. H. M. zich dan ook alzins meenden verzekerd te kunnen houden, zoo omtrent de veiligheid van hun grondgebied, als van de Oostenrijksche Nederlanden."

Deze zoo geheel strijdige begrippen, ter vergadering der Staten van Holland voorgedragen op den 2den van grasmaand, werden in overweging gehouden tot den 22sten dier maand, wanneer het besluit viel overeenkomstig het gevoelen van de Steden Dordrecht, Haarlem, Amsterdam, Gouda, Rotterdam en Enkhuizen, doch niet zonder tegenbetuiging van de Ridderschap en Edelen waarbij zich de Afgevaardigden van Edam, Medemblik en Purmerende voegden, en onder voorbehoud der overige Steden, om de aanteekeningen tegen de gronden van het genomen besluit in tegenaanteekeningen te beantwoorden (*).

(*) Secret. Resolutiën van Holl. D. XII. bl. 324—325.

De

1756.

Raadslag der Staten van Holland door de Staten-Generaal aangenomen.

De raadslag van Holland werd ter vergadering van H. H. M. gevolgd en, dien overeenkomstig op den 25sten van lentemaand het antwoord aan den Koning van Frankrijk vastgesteld, niet zonder de goede diensten en den veel vermogenden aandrang van de Vrouwe-Gouvernante, zoo als in de tegenaanteekening der Steden op de aanteekening der Ridderschap, uitdrukkelijk werd aangemerkt (*), en zulks, gelijk het aldaar met reden wordt genaamd, op ware gronden van voorzigtigheid en omzigtigheid, in alle deelen overeenkomende met de toenmalige gesteldheid van den Staat, nademaal men zich aan den eenen kant zorgvuldig had gewacht, om aan een magtig nabuur, buiten noodzakelijkheid, eenige wettige reden van aanstoot te geven, en men, aan den anderen kant, als er in dezen oorlog voorvallen mogten plaats hebben, die op de verpligtingen van den Staat invloed kon-

De aanteekening tegen het genomen besluit was niet veel meer dan eene herhaling van het advies der Ridderschap, waartegen nogtans eene breede aanteekening der Steden, die het besluit genomen hadden, gesteld werd, omtrent welke zich de Ridderschap eene nadere tegenaanteekening voorbehield.

(*) Secret. Resol. D. XII. bl. 374 in het midden. — Zie ook WAGENAAR, *Hist. en polit. traktaten*, bl. 222.

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

konden hebben, zorg had gedragen, dat het Gemeenebest, zoo als het eenen vrijen en onafhankelijken Staat paste, de handen ruim had, om deszelfs verpligtingen te kunnen vervullen en daartoe zoodanige maatregels te nemen, als de trouw der verbonden en de omstandigheden van den Staat als dan zouden vorderen.

Lof van den Franschen Gezant aan de zuivere inzigten onzer Staatsleden.

De Fransche buitengewone Gezant, die rusteloos werkzaam was gebleven bij de Afgevaardigden uit de steden van Holland, meende, zich op dezen uitslag der zake, als ware die zijn eigen werk geweest, bij zijnen zender niet weinig te mogen verheffen. Evenwel vond hij zich verpligt te erkennen: „dat zuivere liefde voor het vaderland en eigen inzigt van deszelfs belang de eenige drijfveren waren geweest der genen, die zich bij zijne onderhandelingen dienstvaardig hadden betoond, zonder dat, aan de eene of andere zijde, lage middelen van omzetting of omkooping eenige werking op dezen zouden hebben kunnen doen."

Blijken van 'genoegen des Konings van Frankrijk.

Na het bepaalde antwoord ontvangen te hebben, betuigde D'AFFRY terstond aan Afgevaardigden uit H. H. M.: „dat de genegenheid van zijnen meester voor het Gemeenebest denzelven had bepaald, om H. H. M. daarvan de uitwerking te doen gevoelen, door bevel te geven, dat van den eersten van bloeimaand

maand af en zonder verdere bepaling, vrijdom van lastgeld en eene vermindering van het regt op den zoutevisch van twaalf tot tien livres wierd toegeſtaan, zijnde de Koning gezind, tot die voordeelen, wanneer de omſtandigheden het gedoogden, al zulke toe te voegen, die niet ſtrijdig zouden worden bevonden met de belangen zijner onderdanen en de traktaten Zijner Majesteit met andere Mogendheden."

De onzijdigheid der Oostenrijkſche Nederlanden verzekerd.

Op den 14den van zomermaand gaf D'AFFRY op 's Konings last eene memorie over van dezen zakelijken inhoud: „ dat het gegeven antwoord van H. H. M. Zijne Majeſteit had bevestigd in deszelfs gevoelens wegens de wijsheid en billijkheid hunner raadſlagen, en dat Z. M., ten nieuwen blijke van deszelfs belang in de rust en veiligheid van dezen Staat, van zijnen kant ſtellig verzekerde, dat het grondgebied van denzelven vrij zou blijven van alle bedreiging of overlast zijns krijgsvolks, en, wat de Oostenrijkſche Nederlanden aanging, vernieuwde de Koning gaarne de verzekering aan H. H. M., welke reeds gegeven was door de Keizerin in eene akte van onzijdigheid, den 1ſten dezer maand geteekend, waarbij uitdrukkelijk de onzijdigheid der Oostenrijkſche Nederlanden was bepaald, ten einde aan dezen Staat de gerustſtelling te geven, welke dezelve met reden had begeerd; de Koning zou voorts al-

 tijd

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

tijd door zijne gevoelens beantwoorden aan het vertrouwen, hetwelk de Staten Generaal in hem bleven toonen, en van alle gelegenheden gebruik maken, om Hun zijne opregte vriendschap uit derzelver voordeeligste en aangenaamste proeven te doen blijken (*)."

Verdedigend verdrag tusschen Frankrijk en Oostenrijk.

Behalve en gelijktijdig met de akte van onzijdigheid voor de Oostenrijksche Nederlanden, was tusschen den Koning van Frankrijk en de Keizerin een verdrag gesloten van wederzijdsche algemeene verdediging hunner bezittingen in Europa met eene krijgsmagt van vier en twintig duizend mannen, tegen welken aanval ook, doch met uitzondering alleen van den tegenwoordigen oorlog tusschen Frankrijk en Engeland ter zake van Amerika. Na de kennisgeving hiervan aan H. H. M., betuigden dezelven, te hopen en te wenschen, dat de rust van Europa daarvan het gevolg zou mogen zijn (*).

Oorlogsverklaring van Engeland en Frankrijk.

Bevorens het antwoord aan den Franschen Gezant was gegeven en aan den Engelschen medegedeeld, en wel op den 17den van bloeimaand, had de Koning van Groot-Brittannie reeds plegtig den oorlog verklaard aan den Koning van Frankrijk, die zulks op den 16den

van

(*) Secret. Ref. van Holl. D. XII. bl. 356.

(†) Secret. Ref. van Holl. D. XII. bl. 358.

van zomermaand met eene tegenverklaring had beantwoord.

Engeland had in de oorlogsverklaring te kennen gegeven, dat alle schepen, die kontrabande goederen naar Fransche havens en plaatsen overbragten, weggenomen en opgebragt zouden worden. — De handel, niet min voor schade beducht, dan op voordeel heet, schroomde wel de toepassing dezer aankondiging, maar nam gereedelijk de inlichting aan, door onzen WAGENAAR gegeven over het traktaat van zeevaart tusschen de kroon van Groot-Brittannie en den Staat der vereenigde Nederlanden van 1674. Volgens deszelfs 3de artikel waren de kontrabande goederen bepaald tot wapenen, geschut, soldaten en paarden, en derzelver toebehooren; doch volgens het 4de artikel waren hennep, vlas en pek, kabels, zeilen, ankers, masten, planken, deelen en balken daarvan uitdrukkelijk uitgezonderd, even als alles, wat in het vorige niet was begrepen, uitgenomen alleen naar die plaatsen en steden, welke belegerd, berend of ingesloten mogten zijn. Men had te zorgen, de goederen in geen Fransche schepen te laden, om ze niet te zien verbeurd verklaren bij derzelver wegneming: daartegen kon eigen bodem de Fransche goederen, mits geen kontrabande zijnde, bevrijden, naar den regel *vrij schip, vrij goed*, vol-

Aanmerkingen over het traktaat van 1674.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1756.

volgens artikel 8. Naar eene Engelfche haven varende, had men flechts de zeebrieven te toonen; doch naar eene Franfche ook de paspoorten, ten einde den inhoud der lading te bewijzen, volgens artikel 5 en 6. Zelfs behoefde men, volgens artikel 6 en 7, de kontrabande goederen flechts over te geven bij aanhouding, om verder vrij te varen, of zulks niet kunnende en deswegens opgebragt, kon de verbeurdverklaring alleen gaan over de verboden waren, met teruggaaf van al de overige goederen en het fchip; terwijl de artikels 11—12 een goed en fpoedig regt verzekerden (*).

Handelwijze der Engelfchen omtrent hetzelve.

Zoodanig was voorzeker de letter van het traktaat, en volkomen in dien zin had zich de handel der Engelfchen daarvan bediend tot den Nijmeegfchen vrede in 1678, toen deze Staat nog in oorlog was met Frankrijk, zonder van deze zijde ooit door oorlogfchepen of commisfievaarders gemoeid te zijn. Maar geheel anders was het gegaan, zoo dikwijls de Nederlandfche handel voordeel had kunnen trekken van den Engelfchen oorlog met andere Mogendheden, als met Spanje in 1718 en 1739, en met Frankrijk in 1744, wanneer men ondanks de plegtigfte verzekeringen, van het

(*) Verzameling van Hist. en Polit. traktaten, bl. 193—218.

het traktaat heilig te zullen nakomen, geene lading om den bodem ontzien, mond- en scheepsbehoeften als verbodene waren verbeurd verklaard, en goed regt geweigerd of door lang verwijl nutteloos gemaakt had; terwijl de kapers zich aan geene voorschriften van onderzoek hadden gebonden, en men, door ze ongestraft te laten, met de daad had getoond, zich weinig te bekreunen aan het traktaat, als hetzelve niet tot eigen voordeel strekte, maar ten bate kwam van den Nederlandschen handel, die den Engelschen altijd in de oogen stak (*).

De Engelschen handelen strijdig met hetzelve.

Dit zelfde gedrag scheen nu, zelfs openlijk, aangekondigd bij de oorlogsverklaring, waarin men *alle schepen*, die kontrabande goederen voerden, voor goeden prijs had verklaard, en na het noemen van soldaten, wapenen, buspoeder en krijgstuig had toegevoegd, *of eenige andere kontrabande goederen* zonder dezelve te bepalen, zijnde beide met het boven aangewezene uit het traktaat van 1674 lijnregt strijdig. Weldra bleek het ook met de daad, dat zulk eene handelwijze toeleg en bedoeling was; want, terstond na het uitgeven der oorlogsverklaring, werd een aantal schepen, niet slechts onder onze vlag varende, maar hier te

(*) Verzameling van Hist. en Polit. traktaten, bl. 220—245.

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

te huis behoorende, doch met oogmerk om van de eene Fransche haven na de andere te zeilen, in zee genomen en opgebragt. De schippers bragten hun beklag aan den buitengewoonen Afgezant van dezen Staat te Londen, den Heer HOP, wiens voordragt daarover bij 's Konings Staats-dienaar ten gevolge had eene aanschrijving aan de Lords van de Admiraliteit, van den 8sten van hooimaand: „ dat het 's Konings welbehagen was, die Hollandsche schepen, welke niet beladen waren met eenigerhande scheepsbehoeften, ten spoedigste vrij te geven met derzelver lading, doch de lading der overigen op te brengen ten gebruike der Admiraliteit, en voorts aan de Kapiteins Zijner Majesteit te doen bevelen, geen meer Hollandsche schepen te nemen of aan te houden, ten zij geladen met kontrabande goederen of scheepsbehoeften, tot nader order.

De Engelsche gezant YORKE gaf twee dagen later, op uitdrukkelijk bevel van zijnen meester kennis aan den Raadpensionaris, dat hij van Zijne Majesteit in last had gekregen, eene memorie bij H. H. M. aan te bieden, ten einde dezelven te verzoeken, den onderstand te land en ter zee gereed te houden, welken zij verpligt waren te leveren bij artikel 5 van het traktaat van 1678; er bij voegende: „ dat de Koning de ge-

no-

nomen schepen had vrijgegeven, uitgezonderd de ladingen, die in scheeps-behoeften beston- den, welke voor deszelfs eigene rekening zou- den gekocht worden, om de onderdanen van dezen staat geen verlies te doen lijden; — en dat de strengste bevelen waren uitgevaardigd om onder geen voorwendsel de Hollandsche sche- pen aan te houden; — de voortduring van wel- ke bevelen zou afhangen van H. H. M., heb- bende de Koning, die aan hunne vriendschap niet twijfelde, wel willen doen verklaren, dat deszelfs oogmerk was, niet slechts regtvaar- dig maar tevens met de meeste hartelijkheid jegens de ingezetenen van het Gemeenebest te handelen."

Klagt der Engelschen over geschondene onzijdigheid.

De Raadpensionaris had wel het genoegen, op den 21sten dierzelfde maand te kunnen be- rigten, dat de Heer YORKE gezind was ge- worden het inleveren dier memorie na te laten; doch op den 2den van oogstmaand had dit evenwel plaats, ten gevolge, naar het schijnt, van het beklag, hetwelk de En- gelsche Gezant, bij eene memorie, op den 23sten inbragt over het schenden der on- zijdigheid van de havens van het Gemeene- best in het nemen van een Engelsch schip door eenen Franschen kaper op de reede van Texel, drie dagen te voren; hebbende de ka- per-Kapitein niet slechts geweigerd gehoor te

ver-

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

verleenen aan de tegenſpraak van 's lands Officieren, maar dezelve met piſtolen en bijlen van zijn boord geweerd, zeggende: „dat zij wel wisten, dat Frankrijk en Holland het eens waren; waarna hij dadelijk met zijn buit was in zee gegaan. — Men beſloot wel, terſtond afſchrift van deze memorie aan den Gezant bij het Franſche Hof, den Heer LESTENEVON VAN BERKENRODE, te zenden met last, om behoorlijke voldoening te vragen, het ſchip met deszelfs manſchap, lading en papieren ten ſpoedigſte kost- en ſchadeloos te doen wedergeven, en op de noodige voorzieningen aan te dringen, ten einde dergelijke geweldadigheden in het toekomende wierden voorgekomen (*): doch tien dagen later, en voorzeker na vernieuwden last, had reeds de inlevering der eerst vermelde memorie plaats.

Memorie van YORKE.

Derzelver inhoud was: „eene beſchuldiging tegen de Franſchen, wegens vijandelijkheden tegen 's Konings Staten in Amerika, die Zr. Ms. geduld zoo ver hadden uitgeput, om eindelijk in dat werelddeel geweld met geweld te keer te gaan; — voorts eene vermelding van de Franſche wapening en uitrusting tot eenen inval in Engeland, — en van derzelver dadelijken aanval op Minorka, een gedeelte der be-

(*) Ref. van H. H. M. 1756. 23 Julij.

1750.

bezittingen van de Britsche kroon in Europa, door de voornaamste Mogendheden aan Z. M. gewaarborgd, welke laatste aanslag den Koning had bepaald tot eene openbare vredebreuk met Frankrijk; en in welken toestand de Koning zich niet kon onthouden in te roepen de uitvoering van het traktaat van 1678, ingevolge waarvan Z. M. niet twijfelde, of H. H. M. zouden zonder uitstel de noodige bevelen geven, om den bijstand in land- en zeemagt, bij hetzelve traktaat bepaald, te doen in gereedheid brengen (*)."

Ontwerp van antwoord bij Holland.

Bij de Staten van Holland werd op den 24sten van herfstmaand besloten, deze zaak ter Generaliteit alzoo te sturen, dat aan den Heer YORKE ten antwoord wierd toegevoegd: „ dat aan H. H. M. niets meer ter harte ging, dat het heilig nakomen der traktaten, waarvan zij altijd proeven hadden gegeven, wier gevolg zij nog in hunne bezwaarde financiën gevoelden; dat zij bij deze beginselen naar uiterst vermogen wilden volharden, inzonderheid ten aanzien van Z. M., doch wel gewenscht en gewacht hadden, na de verklaring namens Zr. M. gedaan, om voor het tegenwoordige geene verdere stappen te doen tot den bijstand van zes duizend mannen, van deze raad-

(*) Secr. Res. van Holl. D. XII. bl. 382—388.

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

raadpleging vrij te blijven; te meer, wanneer men opmerkte, dat bij het 2de artikel van het ingeroepen traktaat van 1678 de verbindtenisſen wel uitdrukkelijk werden bepaald tot Europa, terwijl de vijandelijkheden, welke aanleiding hadden gegeven tot den tegenwoordigen oorlog, buiten tegenſpraak, in Amerika en over de wederzijdſche bezittingen aldaar waren ontſtaan; — dat, voor zoo verre de oorlog in Europa niet anders, dan als een gevolg daarvan, kon worden aangemerkt, het gemeld traktaat daarop niet kon worden betrekkelijk gemaakt, te minder wanneer gelet werd op de eerſte vijandelijkheden in Europa, die tot deze overbrenging aanleiding hadden gegeven; — dat deze bedenkingen (alle andere daargelaten wordende) zoo blijkbaar aan H. H. M. waren voorgekomen, dat zij gemeend hadden, ze aan des Konings oordeel eenvoudig te moeten voordragen, en daarbij in overweging te geven het gevaar, hetwelk zich de Staat zou op den hals halen, door het geven van bijſtand in het tegenwoordige geval, waarin zij begrepen, dat het traktaat zelf eene uitſluiting had gemaakt; — dat alzoo H. H. M. zich van 's Konings regtvaardigheid en genegenheid voor dezen Staat durfden beloven, dat op het verleenen van bijſtand uit kracht van het gemeld verdedigend traktaat

niet

niet verder zou worden gedrongen, en daar en tegen aan hen en hunne handeldrijvende onderdanen 's Konings genegenheid weldra zoude blijken in het nemen van een gunstig besluit ten aanzien der opgebragte en aangehoudene schepen en de daarstelling van het effekt des traktaats van 1674 en het nader overeengekomene van 1675, op de vertogen door den Heer HOP aan Z. M. daaromtrent gedaan (*)."

Vertoog van deze zijde tegen de behandeling door de Engelschen.

De last van den Heer HOP gegeven, op den 19den van oogstmaand, had deze vertogen geregeld. — Men had daarin opgemerkt, dat de onderscheiding, tusschen schepen met scheepsbehoeften en tusschen die met vrije goederen beladen, niet was overeen te brengen met den letter der traktaten, noch met 's Konings verklaring in 1743: „ dat het traktaat van marine van 1674 religieuselijk zou moeten worden nagekomen;" veel min met 's Konings bevel in 1744 aan de Admiraliteit gegeven: „ om de Hollandsche schepen niet te nemen onder voorwendsel, dat dezelve Fransche goederen aan boord zouden mogen hebben, maar het gemeld traktaat zeer zorgvuldiglijk en heiliglijk na te komen." — Zich wederom in dezelfde omstandig-

(*) Secr. Res. van Holl. D. XII. bl. 390.

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

digheden bevindende, en, door veelvuldige klagten der ingezetenen verpligt geworden, om 's Konings regtvaardigheid in te roepen, had men wel met genoegen vernomen, dat de Koning alle de genomene schepen vrijgegeven en deszelfs officieren verboden had er eenige op te brengen onder wat voorwendsel ook, maar was men tevens onderrigt, dat hiervan zouden worden uitgezonderd, die met scheepsbehoeften en ook met lood zouden geladen zijn, als wier ladingen tot gebruik van het rijk zouden worden opgebragt, hetwelk uitdrukkelijk tegen den klaren letter van het 4de artikel diens traktaats streed. — Ook waren alle de weggenomene schepen beladen geweest lang vóór de oorlogsverklaring, zoo dat zij, al hadden zij goederen ingehad, bij het 3de artikel uitdrukkelijk en eeniglijk verboden, die goederen zelve volgens het 8ste artikel aan de eigenaars moesten terug gegeven worden, hetgeen de onredelijkheid deed in het oog vallen, om vrije waren tegen wil en dank der eigenaars en tot hunne schade ten gebruike der Engelsche Admiraliteit te stellen. — Op welke gronden men alzoo mogt hebben gehandeld in Engeland: H. H. M. hadden zich verpligt gevonden daartegen de traktaten in te roepen. — Men had niet slechts geen voornemen, om handelaars, tegen de traktaten aangaande, te beschermen

men, maar men wilde alle voorziening doen, die overeenkomftig met dezelven konde ftrekken tot wederzijdsch genoegen, zoo als men de Vrouwe-Gouvernante reeds den Kapiteinen van 's Lands oorlogfchepen had doen belasten, eene beëedigde verklaring van de fchippers, die derzelver geleide begeerden, af te nemen van geene verboden waren in te hebben, op ontftentenis van alle befcherming, het geen zelfs volgens de traktaten niet zou kunnen worden geëischt. Ja, men was genegen nog meer ter verzekering hier in te doen, ten blijke van de opregte meening, om de vriendfchap met Z. M. aan te kweeken op alle wijzen, welke, behoudens de traktaten en het welzijn der ingezetenen, beftaanbaar waren."

De Graaf VAN HOLDERNESSE had den Heer HOP gefproken wegens bevelen van den Koning, om aan den Heer YORKE te fchrijven: „ dat hij in zekere gevallen zou mogen handelen over eene matiging (*temperament*) omtrent den handel en zeevaart; wijl men, namelijk, geen oogmerk had om eenig beletfel te veroorzaken aan den handel onzer ingezetenen, voor hunne eigene rekening varende en handel drijvende, maar men in Engeland niet kon lijden, dat fchepen, onder Statenvlag varende, voor rekening van Fran-

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

schen zouden worden gebruikt, om van de eene haven op de andere te varen, doch dat men zulks zoude aanzien gedurende de twee maanden, bij het traktaat van 1678 bepaald."

Hieromtrent kreeg de Heer HOP in last te betuigen: „ dat men zich geen klaar denkbeeld van het doel dezer gesprekken kon vormen, zijnde men van begrip, dat de vaart en handel voor eigene rekening gedurende den oorlog aan alle natien, die onzijdig of vrienden waren, ten aanzien van de in oorlog zijnde Mogendheden, alzins vrij stond, offchoon er geene traktaten van handel met zoodanige natiën bestonden; — dat, ten aanzien van de vaart van de eene Fransche haven op de andere, de overeenkomst van 1675 juist en klaar was; wordende in het traktaat van 1678 geen woord hierop toepasselijk gevonden. — Het nader zwijgen van den Heer YORKE hieromtrent had wel kunnen doen denken, dat dit gesprek geen gevolg zou gehad hebben: doch men had aan deze zijde den schijn van stilzwijgendheid op zulke vreemde denkbeelden niet willen aannemen (*)."

Alvorens nog de Staten-Generaal zich hadden bepaald tot het antwoord op de memo-

(*) Ref. Gener. 1756. 19 Aug.

morie van den Heer YORKE te geven, konden zij in eene nieuwe ongelegenheid van wege Engeland en Pruisfen gebragt zijn.

De Engelfche Gezant had der Vrouwe-Gouvernante kennis gegeven van de bevelen van zijn Hof om, in overeenftemming met den Koning van Pruisfen, den Hertog VAN BRUNSWIJK te verzoeken, op zich te nemen het opperbevel over een leger in Duitschland, ingeval Hunne Majefteiten deszelfs oprigting noodig oordeelden, met fterken aandrang, dat Hare Hoogheid en de Staat daar in geene zwarigheid mogten maken. Gelijktijdig had de Hertog zelf aan H. K. Hoogheid eenen brief medegedeeld van den Secretaris van Staat des Konings van Engeland aan hem over dat onderwerp, doch er bijgevoegd, van dezen brief niet te zullen beantwoorden, zonder de gedachten te weten van H. K. H. en den Staat, waaraan hij met plegtigen eede verbonden was.

Aanzoek van Engeland en Pruisfen, om aan den Hertog VAN BRUNSWIJK, legerbevel op te dragen.

De Vrouwe-Gouvernante, hiervan mededeeling doende op den 23ften van herfstmaand, betuigde aan den Griffier van H. H. M.: „wel gevoelig te zijn voor het vertrouwen der Vorften in de hooge verdienften van den Hertog en, uit aanmerking van hare betrekking tot den Koning van Groot-Brittannie, wel niet ongenegen te zijn, om aan dezen aandrang toe te geven,

Van de hand gewezen.

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

ven, maar, lettende op die betrekkingen, waarin de Hertog door besluiten van 1750 — 1752 en volgende jaren tot den Staat, tot Hare Koninglijke Hoogheid en het Vorstelijke huis stond, en op de noodzakelijkheid van deszelfs tegenwoordigheid in het tegenwoordig tijdsgewricht, hetwelk nog al hagchelijker en van onberekenbare gevolgen zou kunnen worden — en hare bijzondere betrekking tot den Koning ter zijde stellende, geneigd te zijn zich daartoe te bepalen, dat de Hertog wierd verzocht, zich van dit aanbod op eene voegzame wijze te verschoonen, doch dat *Zij* zelve daarover het goedvinden van H. H. M. vooraf had willen verstaan."

Het kon niet anders, of deze inzigten van de Vrouwe-Gouvernante moesten aan H. H. M. algemeen behagen. Het besluit viel dan ook terstond, overeenkomstig de voordragt, en H. K. Hoogheid werd, onder dankbetuiging, verzocht, deze zaak alzoo met den Heer YORKE af te doen (*).

Geval van Kapitein EVERTSEN.

De Zee-kapitein J. EVERTSEN VAN LODIJKE, met 's Lands schip Gorkum eene koopvaardijvloot van een en twintig schepen geleidende, werd op den 15den van oogstmaand door drie Engelsche oorlogschepen ontmoet. Van een der

(*) Secret. Resol. van Holl. D. XII. bl. 388.

der ſchepen werd hem eene ſloep aan boord gezonden, welker Officier hem aanzeide, dat men vertrouwde, dat hij geene zwarigheid zoude maken, om de ſchepen onder zijn geleide te laten onderzoeken. EVERTSEN betoonde zijne bevreemding, dat men zulks vorderde: doch het antwoord was, dat men last had, om alle ſchepen met masten en ſtengen geladen, in Duins op te brengen, en dien last zou volvoeren. Vernieuwde tegenſtand bragt eene ſcharing in ſlagorde der Engelſche ſchepen te weeg, hetwelk EVERTSEN, met overleg zijner Officieren, deed beſluiten, om, ter ontwijking dezer ongelegenheid, met zijne koopvaardij vloot naar de reede van Duins te ſtevenen, en aldaar, kruizende, de bevelen van Hun Hoog-Mogenden af te wachten. Eene onmiddellijke tusſchenkomst van den Heer HOP bij Lord HOLDERNESSE had geen ander gevolg, dan dat eene bijzondere voordragt daar over aan den Koning werd heloofd. Het dadelijk onderzoek der ſchepen had echter kort daarna plaats. Vijftien derzelven, geene waren bij het traktaat verboden inhebbende, werden aangehouden. Derzelver lading en vracht zou men betalen; met de overigen kon EVERTSEN zijne beſtemming vervolgen. Ook hiervan zond hij berigt en bleef de bevelen van Hun Hoog

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

Mogenden afwachten. Op den 1sten van herfstmaand werd van hier aan EVERTSEN bevel gezonden, om met de overige schepen zijne reis ten spoedigste te vervolgen, en den Heer HOP in last gegeven, bij het Engelsch Ministerie nadrukkelijk te vertoonen: „ dat H. H. M., deze manier van handelen niet kunnende overeen brengen met den inhoud der traktaten, van des Konings regtvaardigheid en welwillendheid voor dezen Staat moesten verwachten een spoedig herstel van de inbreuk daar tegengemaakt, door eene kost- en schadelooze vrijgeving der aangehoudene schepen." Inmiddels waren reeds de vijftien schepen, met masten, stengen en verdere houtwaren en hennep geladen, onder geleide van Engelsche oorlogschepen gedeeltelijk naar Sheernes, gedeeltelijk naar Portsmouth gebragt, ondanks alle vertogen van den Kapitein EVERTSEN, daar tegen, ten minste tot zoo lang hem de bevelen van H. H. M. zouden toegekomen zijn, doch had hij, op aandrang der overige scheepskapiteinen, als hebbende goederen aan bederf onderhevig aan boord, zijnen togt hervat (*).

Vragen van den Kapitein VIS.

Het Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland, nevens de overige Kollegiën, door H. H. M. ter dezer zake geraadpleegd, meende, in plaats van

(*) Resol. Gen. 1756. 20 Aug.—13 Sept.

van eenig eigen gevoelen te uiten, de vraag te moeten mededeelen, die aan hetzelve gedaan werd door den Zee-kapitein C. VIS, met 's Lands schip St. Maartensdijk, zeilree liggende tegen den 2den van herfstmaand: „ hoe hij zich zou hebben te gedragen, wanneer hem een gelijk geval, als EVERTSEN, ontmoetede?" Om hierin niets te doen zonder bepaald besluit en in een zoo netelig geval niet mis te tasten, had hij dringend verzocht te weten: „ of hij de koopvaardijschepen met zulke ladingen, als bij het 4de artikel van het traktaat van 1674, voor geen kontrabanden waren gerekend, zoude nemen onder zijne bescherming? en zoo ja, of hij, ingeval een Engelsch onderzoek mogt worden gevergd en de opbrenging van zulke schepen gevorderd, dezelve zou laten geschieden al dan niet? en of hij, ingeval hij zulks moest weigeren, en er geweld gepleegd werd, zulks met geweld zoude moeten tegengaan? en, eindelijk, hoe hij zich zou gedragen in zulke voorkomende gelegenheden bij sterke meerderheid of overmagt (*)?" — Tevens had het Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland kennis gegeven aan de Vrouwe Gouvernante, den zeildag van het schip, uit hoofde dezer voordragt, te hebben verschoven tot

(*) Resol. Gen. 1756. 3 Sept.

tot den 15den derzelfde maand, en tevens verzocht de nadere bevelen van H. K. Hoogheid te ontvangen.

1756. H. H. Mogenden, den brief der Admiraliteit in handen gesteld hebbende van hunne Gelastigden tot de zaken van de zee, ten onderzoek en om daarop de gedachten te vernemen van H. K. Hoogheid, vonden inmiddels goed, den verlengden zeildag tot nog veertien dagen later te doen uitstellen; doch zij zagen zich door H. K. Hoogheid zelve gedrongen, tot een stellig besluit te komen, ten einde Hoogstdezelve in staat te stellen, om den Kapitein VIS van behoorlijke orders te voorzien.

Het Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam had reeds aan H. K. Hoogheid in bedenking gegeven: „ of, zoo wanneer wegens den Koning van Engeland aan den Staat mogt zijn te kennen gegeven, dat eene of meer plaatsen in den bogt van Frankrijk waren geblokkeerd, die plaatsen in de lastbrieven der Zee-kapiteinen niet behoorden te worden genoemd, ten einde geene schepen naar dezelve onder bescherming te nemen; alsmede, of het nazien van de papieren en documenten der koopvaardijschepen, onder het geleide van 's Lands oorlogschepen, niet zou kunnen worden toegelaten, doch niet aan boord der koopvaardijschepen,

maar

maar op het schip van oorlog van den Staat zelve, mits weigerende en met alle magt werende allen dadelijk onderzoek aan boord der koopvaardijschepen; en of niet, eindelijk, daar het Hof van Groot-Brittannie had verklaard, thans onder de kontrabande goederen te moeten rekenen al hetgeen tot den scheepsbouw behoort, wel niet bij openbaar verbod, maar bij wijze van kennisgeving van wege de Kollegiën ter Admiraliteit aan de kooplieden kon worden aangezegd, geene masten en scheepstimmerhout voor de Fransche havens in te laden, met verbod aan de Zee-kapiteinen om schepen, daarmede bevracht, onder hun geleide en bescherming te nemen."

De Vrouwe-Gouvernante betoonde zich niet ongenegen tot de twee laatst vermelde maatregelen van omzigtigheid uit aanmerking van den toestand, waarin zich de Staat bevond, oordeelende, dat noch de eer der vlag noch het welzijn van den handel behoorde gewaagd te worden na de verklaring, door Engeland gedaan, dat de havens van Brest en Rochefort waren geblokkeerd; vooral daar men wist, dat eene Engelsche vloot voor dezelve was kruisende. Maar het was inzonderheid, omtrent dit vermelde punt, dat Zij het besluit van H. H. M. begeerde te vernemen.

De

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

De Raad van Holland omtrent de houding onzer Kapiteinen ter zee.

De Staten van Holland gaven hunnen Afgevaardigden bij de Staten-Generaal last tot het uitbrengen van het navolgend gevoelen: „ dat men de gedane vragen van den Kapitein ter zee, in derzelver verband, beschouwde als van de uiterste aangelegenheid voor de rust en zekerheid van den Staat, die zich zorgvuldig moest wachten, om den band van vriendschap met de oorlogende Mogendheden los te maken; — dat ten aanzien van het nazien der papieren en dokumenten van koopvaardijschepen onder konvooi vele bedenkingen voorkwamen, hetzij men zulks wilde toestaan of van de hand wijzen; — doch dat het de zaak niet was van het Gemeenebest, angstig te onderzoeken, wat het vertrouwen in de vlag van den Souverein zou behooren te vorderen; weshalve men het wederzijdsch onderzoek der papieren zou kunnen aanmerken als eene verklaring van het 5de en 6de artikel van het traktaat van 1674; — dat evenwel deze onderhandeling met den Koning van Groot Brittannie een geruimen tijd zou vorderen, gedurende welken de handel en zeevaart stille staan en de kosten der uitrustingen ten geleide vruchteloos zouden zijn; — om welke reden het dan beter scheen, den voorslag van het Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam aan te nemen, kunnende de koopvaardijschepen, tegen

gen alle vertraging hier uit te duchten, worden voorzien van dubbelde papieren. — Ten aanzien der vragen, hoe zich te gedragen in geval van eenig geweld door schepen van de oorlogende Mogendheden, strekte het doel van alle konvooi, ter bescherming zoo wel als ten geleide, tot een beslissend antwoord; — doch scheen de bedenking van hetzelfde Kollegie omtrent de geblokkeerde havens aan vele zwarigheden onderhevig, wijl het zeer bedenkelijk was, alle havens en plaatsen voor geblokkeerd te houden, welke men zou goedvinden voor gesloten te verklaren. Bij het traktaat van 1674 was niet bepaald, wat men voor eene geblokkeerde plaats moest houden. Men vond wel in traktaten tusschen andere Mogendheden bepalingen daarvan, met wederzijdsch goedvinden gemaakt, doch dit kon geen beslissende regel voor anderen zijn, aan wien zoodanige bepaling niet even zeer mogt voldoen. De strekte van een smaldeel en het aantal schepen, tot eene insluiting gevorderd, zouden daartoe vooraf behooren bepaald te worden; hetwelk eene nadere handeling met Engeland zou vereisschen. — Dat men daarom aan zijne plaats latende, wat er van de blokkering van Fransche plaatsen was, en zonder te letten op de verklaring deswegens gedaan, bij voorraad binnen zes weken geen konvooi

zou

zou hebben te verleenen na de havens van Brest en Rochefort; — en dat, eindelijk, om alle moeijelijkheden wegens de opneming van houtwaren onder de verbodene goederen te ontwijken, zou kunnen worden besloten, om, onder zekere bepalingen, den uitvoer van houtwaren te verbieden, als waren H. H. M. onderrigt, dat door den sterken uitvoer naar buiten, hier te lande eene groote schaarsheid van hout gevreesd werd (*)."

Het doel van dezen geheelen raadslag was, in de, al meer en meer dringende, ongelegenheden eene uitkomst te vinden, waarbij het Gemeenebest nog werd gelaten de volkomen vrijheid om het traktaat van 1674 te blijven inroepen, en tevens de aanleiding tot verwijdering met zoo veel welvoeglijkheid, als voor het uiterste aanzien mogelijk was, afgesneden. Het middel, daartoe gekozen, kwam echter deszelfs uitvinders zelven niet zonder zwarigheden voor; ook was het, zeer blijkbaar, niets meer, dan eene vernederende uitvlugt, door de zwakheid gezocht, waar aan voorzeker niet zou gedacht zijn, ingeval eene genoegzame zeemagt was in staat geweest, de aangenomene onzijdigheid met de wapenen te handhaven, of de schennis van de letter en geest

(*) Secret. Resol. van Holl. D. XII. bl. 391—430.

geest beide der traktaten krachtdadig te keeren of naar verdienste te wreken.

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

Verzoek van kooplieden om meerder konvooi.

Reeds in lentemaand hadden verscheiden handeldrijvende ingezetenen zich tot H. H. M. vervoegd met beklag, dat het aantal oorlogschepen in den vorigen jare ter bescherming van de zeevaart tegen de Algerijnen toegestaan niet groot genoeg was geweest, om den handel overal en spoedig te beveiligen, waardoor zeer nadeelige vertragingen waren ontstaan, die door een grooter aantal oorlogschepen tot geleide der koopvaarders dezer Landen tegen de roofschepen van Algiers, of wie anders eenige overlast aan dezelven zoude komen te doen, konden weggenomen worden. Het besluit van H. H. M., op den 21sten van bloeimaand genomen, had slechts vastgesteld, dat zes van de acht schepen, in den voorleden jare ter beveiliging van de vaart op de Middellandsche Zee in dienst gesteld, nog voor den tijd van zes maanden in denzelven zouden blijven (*).

Drang of vermeerdering van zeemagt.

In hooimaand leverden verscheiden kooplieden, verzekeraars, eigenaars en deelhebbers van schepen onderscheiden smeekschriften ter hooge Vergadering in, ten einde krachtdadig ge-

(*) Gen. Res. 1756. 26 Maart en 21 Mei.

1756.

gehandhaafd te worden bij de vrijheden der traktaten, tegen wier uitdrukkelijken zin zij zich verongelijkt zagen door Engelsche oorlogschepen (*). De gegrondheid der klagten deed niet slechts de Gedeputeerden van Holland dringen op het ter harte nemen van der kooplieden billijk verzoek, maar tevens ernstig voordragen, dat, uit aanmerking van de tegenwoordige omstandigheden, door de Heeren Staten der provinciën, die nog niet volkomen hadden gedragen in den eisch van den 4den van wijnmaand 1741, tot aanbouw van vijf en twintig schepen van oorlog, daaraan ten spoedigste mogt worden voldaan, en door de Admiraliteiten opgegeven, hoedanige schepen bij elk Kollegie op den voorschreven eisch waren aangebouwd, en welke sommen daarop waren ontvangen. Bij H. H. M. viel op den 19den van oogstmaand het besluit overeenkomstig het gevoelen van Holland. Aan den Afgezant bij het Hof van Groot-Brittannie werd de nadrukkelijkste last gezonden, om op grond van het traktaat van 1774 op het ontslag der weggenomen schepen, die geene verbodene waren inhadden, aan te dringen; de provinciën werden ernstig aangemaand tot voldoening aan den eisch van 1741, en de Ad-

(*) Gen. Ref. 1756. 7 Julij.

Admiraliteiten om juiste berigten gevraagd, ten einde daarna nadere orders te stellen, zoo als men zou vinden te behooren (*).

1756.

Besluit ter uitrusting van veertien schepen.

Ten einde den aandrang op vermeerdering der zeemagt niet even onvruchtbaar te laten blijven als dezelve nu reeds vijftien jaren was gebleven, gaven de Afgevaardigden van Holland op den 14den van wijnmaand aan H. H. M. in bedenking: „ of niet zonder tijdverzuim in overleg behoorde te worden genomen, uit welke fondsen en op welke wijze met den meesten spoed eene buitengewone uitrusting van schepen van zwaarder charter, als tot hiertoe in dienst waren gebragt, zou kunnen geschieden? Acht dagen daarna bragten de Gelastigden van H. H. M., in wier handen deze bedenking was gesteld, den raad uit, om zich thans te bepalen tot eene buitengewone uitrusting van veertien schepen van zestig, vijftig en veertig stukken, zijnde de schepen van zwaarder charter geschikter om in eene vloot te worden gebruikt, dan om tot konvooi te dienen; en om de kosten voor deze uitrusting te vinden uit de kasse van het verhoogde last- en veilgeld. — Alhoewel de provinciën zich met dezen raad vereenigden, kon het besluit dien

(*) Res. Gen. 1756. 9 en 19 Aug.

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

dien overeenkomstig eerst vallen op den 11den van louwmaand des volgenden jaars, wanneer de Afgevaardigden van Stad en Lande nog ongelast waren en eerst eene maand later hunne toestemming konden geven (*).

Inmiddels hadden velerlei onaangenaamheden plaats, die telkens dreigden den zwakken band der weerlooze onzijdigheid te verbreken.

Ontmoeting van een Oostindisch schip.

Een Oostindisch schip, van de andere schepen, waarmede het uit Texel was uitgezeild, afgeraakt, werd ontmoet door een tweedekker, die geen vlag vertoonde. De schipper J. F. SCHRIJVER stelde zich in staat van tegenweer; vroeg, wien hij voorhad; kreeg *Londen* ten antwoord, maar tevens de volle laag uit het grof geschut. SCHRIJVER heesch den wimpel op en beantwoordde met eene gelijke laag en met het vuur uit handgeweer tevens. Tusschen de vier en vijf glazen bleef men slaags, wanneer men eerst vernam met een Engelschman te doen te hebben, zijnde er nog geen vlag vertoond. De Engelsche bevelhebber riep nu, dat de Oostindische schipper aan zijn boord zou komen. Deze zond een officier met de zeebrieven, doch kreeg eenige Engelschen met twee officieren aan boord, die onder vele bedreigin-

(*) Res. Gen. 1756. 22 Oct., 30 Nov., 10, 20 en 29 Dec. en 1757., 11 Jan. en 15 Febr.

gingen het geld der Maatschappij, hetwelk zij bij hem vooronderstelden, vordenden, en hem de onvergeeflijkste stoutheid verweten van op een Engelsch oorlogschip gevuurd te hebben, waardoor vier mannen gesneuveld en meerderen gekwetst waren. De verdediging was: „ geen vlag gezien, eenen vijandelijken aanval in volle zee beantwoord, en zelf vier gekwetsten bekomen te hebben." Er was voorts geen geld der Maatschappij aan boord van dit schip; hetwelk deszelfs afgezonden officier terug kreeg, en daarna de Engelschen zag afhouden (*).

Fransche kaper in Vlissingen.

Een Fransche kaper joeg een Engelsch scheepje binnen Vlissingen, zonder zelf door de stilte weder buiten te kunnen komen. Engelsche gewapende smokkelbooten nevens een oorlogschip maakten jagt op den kaper, die zijn vaartuig bij Breskens op de Vlaamsche wal zettede, met zijn volk den bodem ontvlugtede en denzelven ten prooi der Engelschen liet. De zoon van den Baljuw van Breskens kwam als Strandmeester voor het vaartuig op, doch werd voor den Franschen Kaper-kapitein aangezien en naar het Engelsch oorlogschip gebragt. Na dit misverstand ontdekt

(*) Jaarb. 1757. bl. 766.

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

dekt te hebben, zag hij zich echter ſpoedig ontſlaan.

Onaangenaamheden te Veere.

Een Schots ſcheepje, van Veere uitgezeild, door eenen Franſchen kaper genomen en door eenen Luitenant en twee gemeenen bezet, om in eene Franſche haven te worden opgebragt, verviel weder op de reede. Zoodra het vaartuig geankerd had, begaf zich de Luitenant aan wal, om bij den Engelſchen Cunſul een Schotſen jongen uit te wisſelen tegen een krijgsgevangen Franschman. Doch inmiddels kwamen eenige Schotſe matrozen van andere, in de haven liggende, vaartuigen den Cunſul dwingen, hun toe te ſtaan, het genomen ſcheepje te hernemen, terwijl andere reeds den Schotſen jongen met geweld van boord haalden. De Conſul en de Franſche Luitenant beide verzochten en verkregen den bijſtand der Regering, het ſcheepje werd weder in de haven gehaald en met eenen ſchildwacht van de bezetting tegen nieuw geweld bewaakt (*).

Plakkaat van H. H. M. omtrent vreemde oorlogſchepen en kapers.

Ter weringe van meer zulke onaangenaamheden vonden H. H. M. het noodig, bij plakkaat van den 3den van ſlagtmaand, te bevelen: „ dat alle vreemde vaartuigen van oorlog en kommisſievaarders, de havens dezer Landen aandoende, de vlag zouden hebben te

(*) Jaarb. 1756. bl. 1020—1022.

te hijschen, en, zonder bijzonder verlof, niet verder op te zeilen, dan waar zij zich tegen onweer of ander ongeval konden bergen; — dat zij zich hadden te onthouden van alle dadelijkheden, waardoor iemand der ingezetenen leed of schade kon lijden, zullende anders geen bijstand te verwachten hebben, maar met geweld verdreven of als zeeroovers gestraft worden; — dat zij met hunne schepen en prijzen, of met prijzen alleen, binnenvallende, zich zouden hebben te wachten van die prijzen eenigzins te verreppen, derzelver last te breken, dien in het geheel of gedeeltelijk te lossen, te vervoeren, te verkoopen of op eenigerlei wijze te vervreemden, in welke gevallen de prijzen hun afgenomen en in verzekering zouden worden gebragt, tot dat de Admiraliteits-Kollegiën daarover zouden hebben beschikt; — dat zij te dien einde bij het inkomen hunner schepen en prijzen daarvan terstond aangifte zouden hebben te doen; — wordende op het koopen, aanvaarden en na zich nemen, alsmede op het helpen lossen, verkoopen en vervreemden, door ingezetenen of wie het zou mogen zijn, niet slechts de verbeuring der gekochte goederen of der verdiende gelden, maar ook eene boete van duizend guldens gesteld (*).

Zoo

(*) Resol. Gen. 1756. 3 Nov.

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

Verdenking van de Vrouwe-Gouvernante.

Zoo groot als de voordeelen der ſtaatkundige onzijdigheid, bij eenen vrijen handel, overeenkomſtig het traktaat van 1674 met Engeland, of bij eene gewapende handhaving van denzelven tegen alle inbreuk op hetzelve, zouden geweest zijn, zoo grievend was thans het gevoel der winstdervingen, uit toegevendheid aan de eigendunkelijke bepalingen van Engeland ontſtaan, en der verliezen, bij het ontoereikende der konvooijen geleden, van welk alles de ware oorzaak in den lang verwaarloosden ſtaat der zeemagt voor de oogen lag, maar meestal werd voorbijgezien, om het een en ander te wijten aan de betrekkingen en neigingen van de Vrouwe-Gouvernante tot het Engelſche Hof. „Anna werd geacht, maar al te zeer het oor te leenen aan de voorgevens van Engeland en de belangen van het Rijk harer geboorte voor te ſtaan (*).”

De ongegrondheid daarvan.

Hadden de moeilijke raadplegingen ter hooge Vergaderingen meer algemeen bekend mogen worden, misſchien zouden zij alle deze verdenkingen hebben weggenomen. De algemeene beſluiten bewezen ten minſte, dat de invloed der Vrouwe-Gouvernante niet zoo groot was op de Staatsleden, dat zij dezelven tot eenigen ſtap kon brengen, die in Frankrijks ſcherp toeziende oogen eenige dadelijke neiging ſcheen

naar

(*) Vervolg op WAGEN. D. XXII. bl. 277.

naar de belangen van Engeland, daar de geheele houding van het gemeenebest LODEWIJKS doorgaande tevredenheid wegdroeg, en deszelfs buitengewone Gezant D'AFFRY, in hooimaand voor eenigen tijd vertrokken, doch in wijnmaand teruggekeerd; niet naliet den Heer Raadpensionaris daarvan, in veelvuldige gesprekken, alzins te verzekeren. Die zelfde buitengewone Gezant daarentegen was het, die, ondanks alle eigene vroegere vermoedens, zich gedrongen zag, bij zijnen meester regt te doen aan de beginselen der Vrouwe-Gouvernante, hem overtuigd in menig mondgesprek gebleken. Niet slechts toch had de Raadpensionaris, dien D'AFFRY, met het hoogste regt, een zeer eerlijk man noemde, daarvoor algemeen erkend en met het vertrouwen der Gemeenebestgezinden bovenal vereerd, tot hem gesproken van de opregte zucht der Prinsesse voor de zuiverste onzijdigheid van den Staat, en hem bezworen, dat haar doel geen ander was, dan alles te werk te stellen om den oorlog te ontwijken: maar de Vrouwe Gouvernante zelve had zich, op den 16den van wintermaand, wel verwaardigd, den Heer D'AFFRY te zeggen: „ het is gelukkig voor dit Land, bij uwen meester gezindheden te vinden, die voor ons zoo voordeelig en gerustellend zijn. Moet de ouderdom van den Koning, mijn vader,

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

de ſtaat mijner eigene gezondheid, mijn zoon, de toeſtand van dit Land, van deszelfs krachten en geldmiddelen, mij niet doen wenſchen, hetzelve in vrede te zien? Gelooft gij, wanneer ik op vermeerdering der landmagt dringe, dat één haar van mijn hoofd er aan denkt, om van dezelve gebruik te maken tot den oorlog? Zulks ſtrekt eeniglijk om de opſpraak der wereld te ontwijken over het laten van het Land zonder eenige verdediging. Mijn vader zelf ziet zich met verdriet in eenen oorlog gebragt, dien hij nooit heeft gewenscht." — De ſtaatkundige D'AFFRY ſtelde wel de onopregtheid dezer betuigingen mogelijk, maar hij verklaarde toch, de goede trouw der Vrouwe-Gouvernante hierin niet te kunnen verdenken. Ook zag hij zich bij de verwisſeling van dit jaar bejegend met de onderſcheiding van geheel alleen uit het ganſche ligchaam van vreemde Staatsdienaars toegelaten te worden tot de gewone pligtpleging, waarvan zich H. K. H. overigens verontſchuldigde, doch onder beding voor hem, om hiervan geen ophef te maken bij andere Gezanten.

Inval van den Koning van Pruisſen in Saxen.

In dit zelfde jaar, waarin zoo veel beleid was gevorderd om de onzijdigheid tusſchen Engeland en Frankrijk te bewaren, had men zich nog op eene ander proeve zien brengen door den krijg, die eensklaps uitbarſtede

tus-

tusschen de Duitsche Mogendheden. FREDERIK II, niet geschikt om als vasal te dienen van eenige Mogendheid, de zijde van Frankrijk verlaten hebbende, hetwelk hem in den vorigen oorlog bijstond, en die van den Koning van Engeland, als Keurvorst van Hanover, tegen de vereeniging van LODEWIJK XV met MARIA THERESIA, gekozen hebbende, had zich met den Landgraaf van Hessen en het huis van Brunswijk verbonden tegen de magt, welke hem uit Rusland en Polen tevens dreigde. Steeds bedacht om voor te komen, dat hij nimmer voorgekomen wierd, had FREDERIK niet afgewacht dat de verbindtenissen tegen hem openbaar werden en in werking kwamen, maar zich door eenen onverhoedschen inval in het schier weerloze Saxen, meester gemaakt van Leipzig en Dresden, en den Koning van Polen AUGUSTUS III uit dit zijn keurvorstendom verdreven, met achterlating zijner Gemalin, welke zich vruchteloos verzettede tegen de opening der Staatspapieren, waaruit de heimelijke onderhandelingen met Rusland en Oostenrijk bleken, welke alleen dezen stap van openbaar geweld verschoonlijk konden maken.

De Resident van den Koning van Polen en Keurvorst van Saxen bragt op den 29sten van herfstmaand de bitterste klagten bij Hun Hoog

1756.

Hoog Mogenden in over den toestand van het Keurvorstendom door eenen zoo wederregtelijken inval, dat alle Mogendheden verpligt schenen, eene gemeene zaak te moeten maken van het lot van AUGUSTUS III, en waartoe dan Hun Hoog Mogenden uitdrukkelijk werden opgewekt. Zes dagen later kwam van wege den Koning van Pruissen eene memorie bij H. H. M. in, ter wegneming van de verkeerde indrukken, welke men getracht had te geven omtrent maatregels, waartoe zich Z. M. had genoodzaakt gezien tegen het Hof van Saxen, en ter ontwikkeling der ware redenen van de gehoudene handelwijze, — Deze memorie werd, den 15den van wintermaand, door eene andere van wege den Koning van Polen, wedersproken met nieuwen aandrag, om zulken aanslag niet onverschillig aan te zien. — Er kwam nog nader een beredeneerd vertoog van het Prussische Hof in het licht, waar tegen weder, op den 1sten van lentemaand des volgenden jaars, blijkbare bewijzen, zoo als zij werden genoemd, van de andere zijde aan H. H. M. werden aangeboden (*).

Het blijkt niet, dat H. H. M. tot eenig be-

(*) Resol. Gen. 1756. 29 Sept. 15 Oct. en 15 Dec. en 1757. 1 Maart.

besluit op het aanzoek van AUGUSTUS III gekomen zijn, alhoewel zij het onderzoek daar van bevalen aan hunne gelastigden voor de buitenlandsche zaken: maar dat men in het algemeen de handelwijze van den Koning van Pruissen omtrent Saxen afkeurde; dat men ten Hove der Vrouwe-Gouvernante zich hier over zeer sterk uitliet; ja dat Hare Koninglijke Hoogheid zelve zich daarover beklaagde, als het herstel van den vrede, dien zij zeer hartelijk wenschte, onmogelijk makende, kon almede D'AFFRY aan zijnen meester met goeden grond verzekeren.

Het merkwaardige dezes jaars voor den inwendigen Staat des lands biedt ons thans geene onbelangrijke afwisseling van stof, welke de geschiedenis niet mag voorbijgaan.

Plakkaat van H. H. M. tegen de optieparttijen en premiën in den graanhandel.

De Regering van 's Hertogenbosch gaf in wijnmaand aan de Staten-Generaal te kennen, dat de prijs der rogge in zes maanden tijds van minder dan acht guldens, tot twaalf en nu onlangs tot zestien guldens het Bossche mud, zijnde het tiende van een last, was gestegen, hetwelk zij toeschreef aan het opkoopen en buiten 's lands vervoeren van vele granen, terwijl er weinig invoer uit de Oostzee zou te wachten zijn, verzoekende eene vaardige voorziening tegen den uitvoer van granen van onder Staats-Braband. H. H. M.

kon-

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

konden niet goedvinden, in het zonderling aanzoek te treden om Staats-Braband alleen, en dat zoowel naar buiten 's lands, als naar de provinciën in de Generaliteit - diſtrikten te ſluiten. Dan, weldra deden de Afgevaardigden van Holland een voorſtel over die zelfde ſteigering van de prijzen der granen en wel inzonderheid der rogge, als ten verderve ſtrekkende der gemeente en alzoo de uiterſte opmerking van het Beſtuur des lands verdienende. De tegenwoordige onrust van Europa werd wel als eene aanleidende oorzaak dezer omſtandigheid erkend, maar men was tevens wel onderrigt, dat dezelve vermeerderd en misſchien voor het grootſte gedeelte te weeg werd gebragt door de zekeren handel van premiën te geven en te trekken, en keus - kontrakten te maken om op bepaalde tijden granen te leveren en te ontvangen. Die handel was evenwel niet nieuw, maar al vroeger oók voor zeer ſchadelijk aangezien, zoodat daar tegen voorzien was bij plakkaten van den 17den van wijnmaand en den 1ſten van wintermaand 1698. Men gaf dan in bedenking, tegen dezen handel, welke de granen buiten noodzaak deed klimmen en de markt afhankelijk ſtelde van de win- en hebzucht eeniger handelaren, op nieuw te voorzien. De Staten - Generaal vereenigden zich terſtond met dit voorſtel,

ver-

verboden de *optie-partijen* zoo als zij werden genoemd op verbeurte der verkochte of gekochte granen, en eene boete van drie duizend guldens, wordende al zulke kontrakten voor krachteloοze en van onwaarde verklaard en daarop alle regt ontzegd. Ten aanzien van verbindtenisſen, vroeger dan dit plakkaat, zijnde van den 29ſten van ſlagtmaand, aangegaan, werd vastgeſteld, dat de verkoopers tot geene dadelijke levering zouden gehouden zijn, maar volſtaan konden met de betaling van de helft des verſchils tusſchen den prijs in de koop-verbindtenisſen, uitgedrukt en dien ten dage der uitgave van dit plakkaat, volgens de prijs-courant (*).

De Staten 's Lands van Utrecht hadden reeds bij publicatie van den 3den dier zelfde maand het voor- en opkoopen van granen in hunne provincie verboden en op den 12den dit verbod uitgeſtrekt ook tot de aardappelen, toen, ſedert eenigen tijd, een groot gedeelte uitmakende van het voedſel voor den gemeenen man (†).

Aan de groote visſcherij werd de vrijheid van alle generaliteits-lasten, in 1750 voor tien ja-

(*) Reſol. Gen. 1756. 29 Nov.

(†) Jaarb. 1756. bl. 1192.

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

jaren verleend, thans ten tweede male verlengd tot het begin van 1760 (*).

Verbetering van den vijzelmolen.

In 1454 hadden F. OPDAM en KL. KLAVERWEIDE van Wassenaar, nevens A. VAN MARLE van 's Gravenhagen bij de Staten van Holland oktrooi verzocht voor de uitvinding eener verbetering van den vijzel- of tonmolen. Op het alzins gunstig berigt van den Hoogleeraar LULOFS, werd hun in dit jaar dat oktrooi voor den tijd van twintig jaren toegestaan, en tevens eene belooning van duizend zilveren dukatons ter goedmaking der kosten, om hunne proef in het groot te doen. De lof der uitvinding kwam voornamelijke den eerstgenoemden toe (†).

Bevordering der Fabrijken.

Te Haarlem beijverde men zich, om de fabrijken aan te moedigen, door het uitloven van prijzen op eenige begeerde uitvindingen. Ook bragt men wol- en katoen-spinnerijen in trein, en rigtede men een saaihal op, waartoe de Regering een huis en gereedschappen verstrekte (§).

IJzerhut in Zutphen.

Bij Ulft in het Graafschap Zutphen werd door J. C. BRAND eene ijzerhutte of ijzeroven aangelegd, om, gelijk bij Boekholt omtrent

(*) WAGEN. D. XX. bl. 409. Jaarb. 1756. bl. 1152.

(†) Jaarb. 1756. bl. 568 en 671.

(§) Jaarb. 1755. bl. 913 en 1756. bl. 502, 731 en 875.

trent Breedevoort gefchiedde, voordeel te trekken van het voorkomende ijzer oer, 't welk van de honderd ponden veelal zestig of zeventig ponden goed ijzer uitleverde, waarvan platen, kogels, ftaven, kagchels, potten, zelfs klein gefchut en ander ijzerwerk, op de proef goed bevonden, gegoten werd. De onderneming had eerst veel tegenftand ondervonden, en was zelfs van hooger hand geftuit geworden: doch, bij nader onderzoek, was het verbod ingetrokken en ftrekte deze aanleg tot eene kostwinning voor zeer veel arbeidslieden (*).

Oude grafplaats in Drenthe gevonden.

Eenige landlieden van Anloo, ruim vier uren gaans van Groningen, in Drenthe gelegen, bezig met kei- of vuurfteenen, veld-vlinten voor hen genaamd, te zoeken, ontdekten onder een opgeworpen heuveltje eene graffteде, van zeer groote keifteenen zamengefteld en zich oost- en westelijk ftrekkende, met eene lengte van negen voet, bij eene breedte van zes en een vierde voet en eene hoogte van vijf voeten. De vloer was met kleine kei-fteenen belegd. Ter zijde bevond zich een ingang met vier trappen. Eenige lijkbusfen, waarvan twee geheel waren gebleven bij de inftorting van het gewelf, toen men de dekfteenen had weggenomen, wezen de beftemming dezer plaats

(*) Jaarb. 1756. bl. 1143.

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

plaats aan. Men vond er ook fteenen beitels, ruim een duim breed en twee duimen lang, behalve eenen van drie vierde deel voets lang en maar een halven duim breed, naar gemeene vuurfteen en Duitsch agaat gelijkende; fommigen glad en als gepolijst; anderen ruw uitgezonderd het fcherp geflepen einde. De ontdekkers meenden, verborgen fchatten te zullen vinden, en haalden in hunne onkunde alles om, eer ervarene oudheidkundigen het te zien kregen, die alles weder, zoo goed mogelijk, herftelden (*). Men hield het voor een *Hunebed*, zoo als er meerdere in het Drentfche gevonden zijn. In den jare 1815 zag de Hollandfche Maatfchappij van wetenfchappen te Haarlem hare prijsvraag: „ welke volkeren hebben de zoogenoemde Hunebedden gefticht? in welke tijden kan men onderftellen, dat zij deze oorden bewoond hebben?" beantwoord door N. WESTENDORP, die deze grafplaatfen houdt voor het werk der Kelten, vele eeuwen voor onze tijdrekening gewrocht (†).

Op-

(*) Jaarb. 1756. bl. 560.

(†) *Letter- en oudheidkundige verhandelingen*, Ifte Deel. Alwaar eene dergelijke grafkamer, in 1809 bij Emmen vrijgegraven, is afgebeeld. —— Over den *duivelfteen te Namen* en de *Hunebedden in Schotland* heeft dezelfde geleerde fchrijver later zijn gedachten op-

I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

Opmerkelijk was dit jaar door geweldige ontsteltenissen van den dampkring. In de uitschrijving van den jaarlijkschen dank- vast- en bededag mogten 's Lands vaders doen letten op de hand des Almagtigen, die in den vorigen jare koningrijken en volkeren had geschud, in weinige uren het magtig Lissabon omgekeerd, en alle bewoners der aarde boetvaardigheid geleerd: des daags voor dien plegtigen dag, die den 18den was van sprokkelmaand, had men niet slechts op sommige plaatsen des vaderlands zware onweders gehad, maar ten zelfden dage, dat zich alles had voorbereid, om het eigen behoud bij zulken schrikkelijken ondergang van andere regtmatig te waarderen, had eene aardbeving in deze gewesten plaats, die zich het merkbaarst tegen den aanvang der Godsdienst-oefeningen deed gevoelen. In den vroegen morgen was reeds, naar het berigt van sommigen, eenige aardschudding vernomen; doch om acht uren werd dezelve vrij algemeen en zeer merkbaar in alle gewesten des Lands gevoeld. Het weer was stil, de lucht helder, in eenige dunne wolken geene beweging te bespeuren,

Aardbeving op den 18den van sprokkelmaand.

op

opgegeven in de *Kunst- en Letterbode* van 1817 N°. 35 en 38.

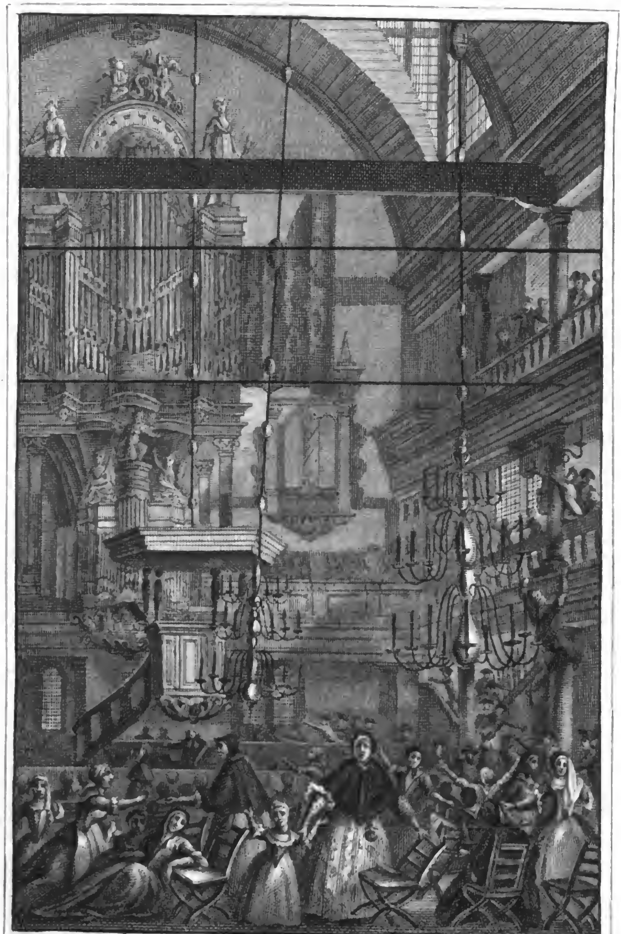
I. BOEK I. HOOFDST. 1756.

op fommige plaatfen viel een zachte regen. Op torens en andere hoogten voelde men herhaalde flingering, die duizeling veroorzaakte. Van wel twee voeten overgangs had men op twee torens deze flingering gefchat. Tot drie maal toe had men op vele plaatfen de toren-klokken hooren aanflaan. De flingering en fchudding was van het zuid-westen naar het zuid-oosten opgemerkt. Het gevoel der beweging had walging en bedwelming verwekt, hetwelk velen aan eene flaauwte of beroerte had doen denken. Klein gevogelte was in de kooijen van de ftokjes gevallen en had door het trillend uitfpreiden der vleugelen geene mindere benaauwdheid vertoond. Op ftraat had de voetganger zoo veel niet gemerkt van dit ontzettend verfchijnfel, hetwelk in de huizen overal door het open- en toeflaan van deuren, het flingeren van fpiegels en fchildereijen, het wagchelen van kasfen en tafels, en het rammelen van glasramen verkondigd werd. Bij de vroegere Godsdienstoefening der Roomfchen toonde het flingeren der kerkkroonen het gevaar, hetwelk de gemeenten meestal uiteen dreef. Zij, die bij de Proteftanten zich al vroeg ter kerk hadden begeven om gevoegelijke plaats te vinden, bemerkten almede de beweging der kroonen, en vernamen weldra door later inkomenden, wat

te

I.
BOEI
I.
HOOFD'

175(

E. K. na S. Fokke — Gegrav door W. van Senus

Aardbeving, in de Luthersche Oude Kerk.

er gebeurd was. De Leeraars, die ten kansel kwamen, gewaagden er terstond van in hunne voorafspraken, doch verwekten daardoor meestal meer opschudding dan stichting; waarbij in de Luthersche oude-kerk te Amsterdam nog het valsch gerugt van brand, als in die kerk zelve ontstaan, de verwarring zoo groot maakte, dat men zich van de gallerijen bij de pilaren liet afglijden, om het gevaar te ontkomen; terwijl velen verstijfd bleven liggen van schrik. — Op sommige plaatsen was de aardschudding vergezeld geweest van een onderaarsch gedruisch, als van eenen verren donder; op andere was zij zoo ongelijk waargenomen, dat van twee aan eene tafel tegen elkander overzittende personen de eene naauwelijks geloofde, hetgeen de andere zeide te gevoelen. Ook werd de tijd der duurzaamheid des onmiddellijken gevoels slechts op één minuut, iet minder of meerder, bepaald. In Staats-Braband en naar den kant van Maasstricht scheen de aardbeving het sterkste geweest te zijn. Ook bespeurde men aldaar in gras- zomer- en slagtmaand van dit jaar eenige, doch zeer geringe, schuddingen (*).

De geheele zomer onderscheidde zich door zware hitte en onweders, die, noordwest loopen-

(*) Jaarb. 1756. bl. 5,189, 420, 505, 644 en 11137.

I. BOEK I. HOOFDST.

1756.

pende, eenige plaatsen aan waterwee blootstelden. Nog heviger stormen woedden in het najaar, en veroorzaakten in de zeegaten zoo groote schade, dat de kusten als bedekt lagen met wrakken en lijken. Ook de landman zag zich, in eenige streken, alle hoop op den oogst afgesneden door eene verbazende menigte muizen, die zich reeds in het voorleden najaar had beginnen te openbaren (*).

Ijsgang, doorbraak en overstrooming.

Met den 11den van wintermaand ving eene hevige vorst aan, die, slechts eenige dagen omtrent Kerstijd uitgezonderd, tot de helft van sprokkelmaand des volgenden jaars niet alleen binnenwaters en rivieren, maar zelfs de zuiderzee, met ijs hield toegedamd. Een geweldige ijsgang was hiervan het natuurlijk, voor deze landen steeds geducht, gevolg. In het laatst van louwmaand was het ijs binnen Medemblik ter breedte en lengte van zestig voe-

(*) Jaarb. 1756. bl. 714, 858, 1159 en 1067. —— Ten aanzien der veelheid van muizen en derzelver schade, beurde men zich op met den troost, dien men, ten jare 1652, elkander in dergelijke bezoeking had gegeven, dat de muizen in het land een gouden tand nalaten, door drie maal zoo veel winst en weide in 't volgende jaar. —— Een troost ook in den jare 1819 aan den landman onder hetzelfde leed gegeven en in den jare 1820 volkomen bevestigd. —— Zie VONDEL: *Inwijding van het Stadhuis te Amsterdam*, vers 305 —316.

voeten, met eene hoogre van dertien tot zestien voeten, boven den wierriem gekroden; waarvan 's menfchen geheugen zich geen voorbeeld herinnerde. De fcheepsfchade, door het drijffijs veroorzaakt, was evenwel minder, dan men gevreesd had. Maar de rivieren, van vijf tot acht voeten dik bevrozen, rigteden, bij het losraken en opkruijen zoo veel te geweldiger overftroomingen en verwoestingen aan. Men telde zeventien doorbraken in de Rijn- Waal- en Maas-dijken. Te Hedel in den Bommelerwaard was zij de allervreesfelijkfte: derzelver bevanging werd wel terftond begonnen en met den aanvang van grasmand voltooid; dan naauwelijks verblijdde men zich met het herftel van den dijk, en ftond men gereed tot den akker-arbeid in de hoogstgelegen landen, of het water in de Maas, door het onftuimig weder in lentemaand zeer hoog gezwollen, ftond voor den kistdam met zoo geweldigen aandrang en perfing, dat de zware balken, tot dit werk gebruikt, ten deele midden door braken, ten deele, uit den grond geligt, wegfpoelden, terwijl de aarde, tot aanvulling aangebragt, wegzonk; zoo dat men, ondanks alle pogingen, met levensgevaar aangewend, dan vrijen loop moest laten aan den vloed, die op nieuw den geheelen Bommelerwaard overftroomde, en deszelfs ongelukkige bewo-

I. BOEK. I. HOOFDST. 1757.

ners, wien dit leed zoo veel dieper had getroffen, als zij sedert 1709 geene overstrooming hadden gezien, overliet aan de algemeene barmhartigheid der natie, welke nu dan ook het oude Nederlandsche karakter niet verlochende (*).

Voorstel bij Holland tot verbod van uitvoer van granen.

De Raadpensionaris deed in louwmaand ter vergadering van Holland eene voordragt, om wegens de toenemende duurte der granen, zoo in deze als andere landen, en het verbod van uitvoer in genoegzaam alle rijken en staten, uit vreeze voor het opkoopen en uitvoeren der granen, die hier te lande waren, zoodanige middelen van voorzieninge ter hand te nemen, als in een dergelijk geval in den jare 1689 waren vastgesteld geworden. Deze voordragt werd ten onderzoeke aanbevolen aan de Heeren van de Ridderschap en de Gomagtigden van H. E. Gr. M. tot de zaken van koophandel (†).

Vertoogen der graankoopers te Amsterdam daartegen.

Zoodra men iets van deze voordragt vernam bij de handelaars in granen te Amsterdam, haasteden dezen zich, om de gevolgen van het voorgesteld verbod van uitvoer aan de vergadering van Holland onder de oogen te doen komen. Te dien einde ontwierpen zij een

(*) Jaarb. 1757. bl. 59, 182, 190, 276, 353, 618 en 693.

(†) Resol. van Holl. 1757. 14 Jan.

een vertoog, hetwelk door drie hunner aan Burgemeesteren werd overgebragt, met eenige bijzondere aanmerkingen voor Burgemeesters zelve begeleid, ten einde het eerste door hunne Afgevaardigden ter dagvaart in de Staatsvergadering te doen inleveren, en de laatsten als grondslagen te beschouwen, waarop de kooplieden de bescherming van Burgemeesteren verzochten.

Hun vertoog was van dezen hoofdzakelijken inhoud. „ Wanneer in een vrijen Staat, daar aan ieder de beschikking over zijnen eigendom toekomt, een verbod van eenigen uitvoer van bijzonderen eigendom wettig zal geschieden, kan vrees alleen voor gebrek aan het noodige der ingezetenen in het algemeen, de regering in de noodzakelijkheid brengen, om daartoe het hoogste regt der oppermagt te gebruiken. Doch er is tot nog toe geen gebrek te duchten, en een verbod van uitvoer van granen, is een zoo ongepast middel om hetzelve te voorkomen, dat hetzelve noodzaaklijk de geduchte schaarsheid moet verhaasten. Noch de vereenigde Gewesten te zamen, noch Holland inzonderheid, kunnen uit eigen schoot worden gevoed, en nergens is, ook in de schaarste tijden, het gebrek minder ondervonden, dan in dit Land en in dit Gewest vooral. Dit allerbehoeftigste land

1757.

is de spijskamer van anderen door den toevoer van buiten. Kon deze worden behouden bij het verbod van uitvoer, men mogt zich dan vleijen met overvloed en lage prijzen: maar daalt de prijs door het laatste, het eerste houdt van zelf op. Dit volgt uit den aard van den handel. Wordt de hoop op winst weggenomen, er heeft opkooping van hier, noch uitvoer van buiten plaats. Hierdoor wordt de voorraad van dag tot dag minder, de prijs van het nog overige stijgt onmatig, en de gemeente ziet zich spoedig gebragt in de uiterste ellende. Geheel iet anders is de rijzing der markt, die dagelijks inkrijgt en uitzendt, en de duurte, door schaarsheid veroorzaakt. Het eerste mag der gemeente schadelijk zijn: maar, als de nood dringt, voorziet men hierin door andere middelen. Het laatste is algemeen verderflijk, vooral daar de vrees voor duurte de eerste oorzaak der duurte is; en, — na eene vertering van den ganschen voorraad, zal de ellende algemeen en onherstelbaar zijn. In 1709, in 1710 en in 1740 waren de prijzen zelfs een kapitaal hooger, dan nu, geweest, maar men had den uitvoer niet verboden, en men had geen gebrek gehad, daar die hooge prijzen zelve den toevoer bemoedigden, en in het gebrek het gebrek vóórkwamen; terwijl bij het laatste algemeen verbod

bod van uitvoer de zaken waren gekomen tot dat uiterste, dat in Amsterdam, schoon de omliggende steden en plaatsen, onder strenge voorzorgen, moetende voorzien en mededeelen, geen voorraad voor den tijd van zes weken werd gevonden. — Het was waar, de uitvoer was in verscheiden graanlanden verboden; maar Dantzig, Koningsbergen en andere plaatsen in de Oostzee stonden nog open. Het verbod had alleen plaats in landen, waar men van eigen voorraad leefde; in andere, zoo als Hamburg, Bremen en andere Hanzesteden, werd aan geen verbod van uitvoer gedacht. De hoop van door meerdere rijzing voordeel te zullen krijgen, bragt, bij eene willige markt, altijd groote ondernemingen voort, die wel steeds de hoop bedrogen, zoodat er nooit eene rijzing van belang in den prijs der granen was geweest, of, bij het einde, waren aanzienelijke sommen verloren: maar intusschen had zulks de granen van alle kanten doen toestroomen en bij aanhoudenheid het gebrek geweerd. Boven dien kende men de wegen, om, ondanks het verbod van uitvoer elders, nog granen genoeg te krijgen, zoo lang er maar spekulatie voor de negotie bleef. Alle deze zelfde redenen hadden de Staten van Holland den Keizer MAXIMILIAAN in 1507 toegevoerd. — In 1628 had wel een verbod van uit-

voer

voer niet te weeg gebragt, dat de toevoer had opgehouden: maar toen had geene wezenlijke schaarsheid, slechts een ijdele schrik, plaats gehad, die alhier de prijzen onmatig had opgedreven. — Bij eene gelijke opzetting der prijzen ware ook nu alleen eenige toevoer mogelijk. — De handel was niet meer het deel van eenige weinige natiën. De geheele wereld wilde dien tot zich trekken, waartoe bij verscheiden volkeren de grootste gemakken en voordeelen werden aangeboden, en het geen hier nog eenige markt en stapel van granen behield, was de gerustheid, die de kooplieden, zoo wel vreemde, als eigene, stelden in de vrije beschikking, welke de Oppermagt aan eenen ieder over het zijne liet. Maar moesten nu de vreemden, die alhier groote partijën granen hadden liggen, tot hunne schade ondervinden, dat hieraan hinder werd toegebragt, de korrespondentie zou zich terstond keeren naar de plaatsen, waar geen onaangename dwang bestond. Zoo had men gezien, dat het verbod van 1698 ten gevolge had gehad, dat in den tijd van tien jaren daarna zeer weinige inkoopen op spekulatie waren gedaan, en dat die bekommering niet had opgehouden, dan nadat het jaar 1709 zonder an-

1757.

ander verbod, dan naar den vijand, was doorgeſtaan (*)."

De bijzondere aanmerkingen voor Burgemeesteren ſtrekten, om hen te doen opmerken: „ dat het verbod van uitvoer hoofdzakelijk Amſterdam zou treffen, waar men ſedert vele jaren magazijnen van granen had bewaard, door onkosten en renten hooger in prijs geloopen, dan men daarvoor nu nog zou kunnen maken; — dat het onbillijk zou zijn, het gemeen ten koste van enkelde handelaars te gemoet te komen; — dat de ontlasting der kleine gemeente eigenaardiger door de geheele natie naar evenredigheid zou worden gedragen; — dat het ſtilſtaan van dezen handel met veelvuldig nadeel dezer ſtad zou gepaard gaan, welke den graanhandel, die ſedert eenige eeuwen aldaar eene algemeene markt had gehouden, onherroepelijk naar elders zou verleggen; — tegen dit bijzonder nadeel van Amſterdam, hetwelk tevens ten nadeele van den ganſchen Staat zou komen, ſtond de algemeene bewaring voor ge-

(*) Jaarb. 1757. bl. 94—104. —— In het jaar 1709 was de hoogſte prijs der rogge *f* 364-:-, die der tarwe *f* 504-:-:. In het jaar 1816 was de hoogſte prijs der rogge *f* 374-:-:, die der tarwe *f* 628-8-:; ook toen zei de markt nooit *neen*, ſchoon er geen verbod van uitvoer, dan naar de landzijde, plaats had. —— Jaarb. 1816. D. I. bl. 432—455. en D. II. bl. 378.

1757.

gebrek over, indien men aan geen verbod wilde denken; — het bijzonder verbod van uitvoer uit deze ſtad, mogt den overvloed voor hare inwoners verzekeren, maar zou, zoo als weleer, ſchriklijk ongenoegen wekken; — toen in 1501 een verbod van uitvoer plaats had, verkreeg de regering van Amſterdam van den Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE bijzonder verlof, om de granen, die aldaar waren gekocht, vrijelijk uit te voeren; en merkwaardig, eindelijk, was het, dat in 1595, wanneer de rogge tot den, voor dien tijd onmatigen, prijs van twee honderd en tien guldens was geſtegen, de wethouders van Amſterdam, den voorraad hebbende doen opnemen, dien zoo gering bevonden, dat zij elkanderen bij eede verbonden, niemand, dan den Raadpenſionaris, daarvan kennis te geven, uit vreeze voor opſchudding en *verbod van uitvoer*, waartoe men zou denken dat toen dubbelde reden moest geweest zijn, indien er thans eenige ſchijn van reden toe beſtond (*)."

Beſluit der Staten van Holland met deszelfs gronden.

De Staten van Holland namen wel dergelijke gronden, als in het vertoog der Amſterdamſche kooplieden waren voorgedragen, in aanmerking, maar meenden de gedane voordragt van den Raadpenſionaris in een beſluit te

(*) Jaarb. 1757. bl. 104—107.

te moeten verkeeren tot een voorſtel ten zelfden einde bij de Staten-Generaal. Zij erkenden, namelijk, wel de deugdzaamheid dier gronden: maar oordeelden, dat er tijden konden komen, waarin men van den algemeenen regel moest afwijken, wanneer b. v. een volſtrekt gebrek plaats had, de hooge prijs hongersnood dreigde, en eene kleine vervreemding van den aanwezigen voorraad de mogelijkheid van alle voorziening zou benemen, of ook wanneer bij opkomende zeer hooge prijzen de inlandſche voorraad naar eldels ſtond getrokken, zonder van elders aangevuld te kunnen worden. Het eerſte ſcheen hun de toeſtand van 1698 en 1699 geweest te zijn; het laatſte het tegenwoordige geval te wezen. Dit ſcheen hun te blijken uit den zeer geringen invoer in den voorleden jare, welke de helft minder was geweest dan in 1755, wanneer de invoer ook niet rijkelijk geweest was, en wel drie vierde minder dan in 1752; alsmede uit de nog hooger prijzen in Dantzig en Koningsbergen, dan hier te lande; uit het verbod van uitvoer uit Engeland en de Oostenrijkſche Nederlanden; uit het volſtrekt gebrek in Zweden, den vrijen invoer in Engeland, en de hooge premien daarop in Ierland geſteld, terwijl Hamburg niet genoeg had voor eigene behoeften. Men begreep alzoo, door een algemeen verbod-

1757.

bod, eer het ijs uit water was, te moeten zorgen voor eene vervreemding van den voorraad; doch slechts voor een bepaalden tijd en wel tot den laatsten van bloeimaand, wanneer het te verwachten was, dat men zou kunnen oordeelen over het aanstaande gewas; en ook met uitzondering dier granen, welke na het verbod zouden worden ingevoerd, onder behoorlijke voorzorgen tegen misbruiken (*).

De Staten-Generaal, op den 4den van sprokkelmaand het alzoo gewijzigd voorstel van de Afgevaardigden van Holland ontvangende, vergezeld van het ontwerp tot een plakkaat, dien overeenkomstig, namen ten zelfden dage een overeenstemmend besluit met vaststelling van het ontwerp des plakkaats, hetwelk van dien zelfden 4den van sprokkelmaand dagteekende, alhoewel de Afgevaardigden van Vriesland en Stad- en- Lande zich de vrije raadplegingen hunner zenders daarover voorbehielden (†).

De Staten van Stad- en- Lande begeerden daarna, dat de haver mogt worden uitgezonderd van het verbod; ook daarop werd aangedrongen door Vriesland, in deze uitzondering

(*) Resol. van Holl. 1757. 29 Jan.
(†) Resol. Gen. 1757. 4 Feb.

ring werd toegestemd. Zeeland wenschte de witte en paarde-boonen uitgezonderd te zien; doch men besloot, eeniglijk de witte uittezonderen. Ook vonden H. H. M. goed, op verzoek der gezamenlijke polders van den banne van Oost- en West-Zaandam en van Nieuwendam den invoer van paarl- en gepelde garst of zoogenoemde gepelde gort, toe te staan. Daar en tegen, werd op aandrang der Afgevaardigden van Utrecht, Zeeland en Vriesland het overige verbod van uitvoer verlengd, eerst tot den 15den van hooimaand, daarna nog den eersten van herfstmaand (*).

De redenen dezer verlengingen waren de dagelijks toenemende duurte der granen en de ongunstige uitzigten voor den volgenden oogst, daar men in het midden van bloeimaand de velden nog wit zag van hagel en sneeuw, en in het graan zelfs geen leven kon bespeuren. Doch het gelaat der natuur veranderde met den aanvang van Zomermaand, en weldra vernam men, dat de akkers eenen rijkeren oogst beloofden, dan men sedert eenige jaren had mogen inzamelen.

Te

(*) Resol. Gen. 1757. 25 Maart, 1 April, 20 Mei en 29 Junij.

I. BOEK I. HOOFDST.

1757.

Vernieuwing van het plakkaat tegen optie-partijen en premiën in graanhandel.

Te midden der bekommering, welke de Regering maatregelen had doen nemen, wier hagchelijkheid altijd was ingezien, wier verderflijke ſtrekking de ſchrandere handel-geest thans vruchteloos had beweerd, vonden zich H. H. M. verpligt te voorzien tegen het trekken van gevolgen uit het plakkaat des vorigen jaars tegen de verkoopingen van granen op tijd of de zoogenaamde optie-partijen, gevolgen, ſtrijdig met de welvaart van den graan-handel en alzoo tegen het heilzaam oogmerk, om denzelven te bevorderen. Ter nadere verklaring en wijziging van gemeld plakkaat, kondigden H. H. M. op den 20ſten van bloeimaand op nieuw het verbod af: „ dat niemand, noch voor zich zelven, noch voor zijne meesters, zich had te vervorderen, premiën te geven of te trekken, om eenige tarwe, rogge, garst, ſpelte, haver, boekweit, erwten of boonen op zekeren tijd te moeten leveren of te moeten ontvangen; dat insgelijks niemand, noch voor zich zelven, noch voor zijne meeſters, zou mogen aangaan eenige koopen of verkoopen bij optie, om gemelde granen, op zekeren tijd, ter keuze van den kooper of verkooper te mogen eiſchen of te moeten leveren, op ſtraffe van verbeurte der waarde van de granen zelve, en van eene boete van drie duizend gul-

guldens, met vernietiging en regt-ontzegging der kontrakten; en op ſtraffe van duizend gulden boete, boven het verlies hunner officiën, voor de makelaars, notarisſen of andere perſonen, die over zoodanige kontrakten mogten geſtaan hebben (*)."

Moeijelijk gewordene onzijdigheid van den Staat bij de uitbreiding van den oorlog.

Hoezeer het ſtilzwijgen van H. H. M. op de klagten van den Koning van Polen over den inval in Saxen en op de zelfsregtvaardiging van den Koning van Pruisſen wegens deze daad van onvoorzien geweld duidelijk genoeg in het vorige jaar had doen blijken van den wensch dezes Staats, om even zeer onzijdig te blijven in den oorlog, te lande uitgebarſten, als in den krijg, ter zee gevoerd, was deze onzijdigheid tusſchen de Mogendheden van Duitschland niet min bezwaarlijk op zich zelve, dan die tusſchen Frankrijk en Engeland al reeds bevonden was, maar werd deze tevens allermoeijelijkst gemaakt door het werkdadig aandeel, hetwelk door beiden werd genomen in den Duitſchen krijg, terwijl de ſteeds toenemende aandrang van de belangen des handels en de inwendige partijſchappen de kalmte van het hagchelijk Staatsbe-

(*) Reſol. Gen. 1757. 20 Mei.

1757.

beleid niet weinig ftoorden. „ Mogt God de harten van de Koningen en Prinfen tot billijkheid en vrede neigen, en uitwerken, dat het heerschzuchtige zwaard in de fchede geftoken wierd:" alzoo luidde het voorfchrift des gebeds op den algemeenen Bededag, waaraan met den eenparigften en vurigften geest, ondanks alle verdeeldheid van begrippen, door de leeraars van den godsdienst voldaan werd.

Hun, wien het mogt gebeuren eenige kennis te dragen, van de geheime onderhandelingen, fcheen in dezelfde fprokkelmaand, waar in deze gebeden werden geflaakt, eene ftraal van hoop op derzelver fpoedige vervulling aan de zijde van Engeland op te gaan.

De Koning van Pruisfen, wiens eenige magtige Bondgenoot de Koning van Engeland was, van geen ontwerp voor den veldtogt bij dezen Vorst, noch ten aanzien der zee, noch voor het land vernemende, en wel voorziende, waarop de krijgsbedrijven der Franfchen in Duitschland zouden nederkomen, had reeds te vergeefs een ontwerp van verdediging voor hunne eigen en hunner bondgenooten Staten aan zijne Groot-Brittannifche Majefteit ingezonden. Frederik had daarbij fterk aangehouden op de verdediging van Wezel, als de fterkfte vesting van het hertogdom Kleef en eene gefchikte verzamelplaats, van waar de

Bond-

Bondgenooten naar tijdsomſtandigheid naar den Rijn of naar den Wezer konden optrekken: maar GEORGE had verklaard, dat hem dit ontwerp van den veldtogt te uitgebreid voorkwam en beſloten, in gevolge zijner Hanoverſche Raadslieden, zich bij de verdediging van den Wezer te bepalen. Hoe zeer FREDERIK de ongerijmdheid van dit ontwerp had doen opmerken, daar die rivier lang en op de meeste plaatſen waadbaar was, terwijl bovendien de Hanoverſche zijde genoegzaam overal door de tegenoverliggende oevers beſtreken werd, had het ſtijfſtaan van GEORGE op dit ontwerp den Koning van Pruisſen gedrongen, de vestingwerken van Wezel gedeeltelijk te doen ſlechten en het zware geſchut uit eene plaats van zoo veel belang naar Maagdenburg te zenden met bevel voor de bezetting, om naar Bieleveld te wijken en aldaar de Hesſiſchen en Hanoverſchen af te wachten, die vroeg in den lente onder den Hertog VAN CUMBERLAND ſtonden bijeen te trekken.

Het ſcheen, dat GEORGE niet zonder eigen argwaan was op FREDERIK, en zelfs huiverig, om eenen bondgenoot met alle magt te dienen, die nog onlangs eerst de zijde van Frankrijk verlaten, en in Saxen getoond had, hoe hij bij het inzigt zijner eigene be-

 lan-

I. BOEK I. HOOFDST.

1757.

langen, zich door geene vormen van welvoegelijkheid liet wederhouden; waarvoor Hanover niet minder, dan Saxen nu en Silesie voormaals, bloot ftond. Het bondgenootfchap zelf werd hem lastig door de groote onderftanden, welke het vorderde, en de vrede met Frankrijk kon hem bij deze inzigten geenszins onverfchillig blijven.

Heimelijke vredehandelingen: doch zonder gevolg.

De Franfche Gezant zag zich den 3den van fprokkelmaand tot een bezoek uitnoodigen bij den Graaf HOMPESCH, en vond aldaar den Heer SLINGELANDT, den zoon van den vermaarden Raadpenfionaris, die hem de verzekering wist te geven: „ dat Engeland zich niet zou inlaten met de zaken van het vaste land, dan om den Koning van Pruisfen onderftand te betalen, maar zich eeniglijk zou toeleggen op die van Amerika en op zijne zeemagt." Hij voegde daar vragende bij: „ uw meester is nog bereid den vrede te maken op duurzame en billijke gronden? — de Koning van Engeland verlangt niets meer." D'AFFRY antwoordde: „ voorleden jaar heeft Z. M. de goedheid gehad mij te magtigen, om te hooren en over te brengen, hetgeen mij te dien opzigte gezegd zou worden: maar voor dit jaar ben ik hierop ongelast." En nu zeide SLINGELANDT: „ dat YORKE al voor veertien dagen den Ambasfadeur van Spanje had in ftaat gefteld, om

D'AF-

D'AFFRY te verzekeren, dat hij zelf bereid was om bij hem te komen, waar hij wilde, indien hij flechts gemagtigd was om eenigen weg van bevrediging te openen; doch dat deszelfs ftilzwijgen hem had doen denken, dat men het lot van dezen veldtogt verkoos af te wachten." Daar D'AFFRY naar waarheid betuigde, niets van den Spaanfchen Gezant vernomen te hebben, hadden nu zoo vele nadere openingen in dit gefprek plaats, dat het alzins bleek: dat de Koning van Engeland en deszelfs Staatsdienaar PITT tevens den vrede vurig wenschten, maar dien uit vrees voor de natie niet konden voorftaan; dat men berouw had over de vereeniging met Pruisfen, doch dat die verbindtenis de bevrediging tusfchen Frankrijk en Engeland niet zou verhinderen. — Veertien dagen later deelde SLINGELANDT aan D'AFFRY den inhoud mede van eenen brief van den Secretaris van Staat HOLDERNESSE aan YORKE, in welken 's Konings opregte wensch naar den vrede betuigd werd, mits op voorwaarden, die billijk genoeg waren, om denzelven duurzaam te doen zijn, en dat dezelve alle de wederzijdfche bondgenooten begreep en de regten en bezittingen der onderdanen van Groot-Brittannie inhield; in welk geval de Koning met genoegen deze onderhandeling tusfchen YORKE en D'AFFRY zou geopend zien

zonder tusschenkomst van een derden. — Van den eersten stap daartoe werd evenwel niet gesproken, welken D'AFFRY oordeelde, dat van de zijde van Engeland moest komen. Ook maakte het voorbeding omtrent de wederzijdsche bondgenooten, en de onbestemde voorbehouding van regten en bezittingen het uitzigt op den goeden afloop dezer onderhandeling niet zeer helder.

De Fransche Gezant vond zich weldra gemagtigd, om ook van de vredelievende gezindheden zijnes meesters eenig gewag te maken bij sommige Gemeenebestgezinden en bij den Raadpensionaris, die hem verzocht, daarover met de Vrouwe-Gouvernante te spreken. H. K. Hoogheid vond daarin veel gerustftellends, wijl de vrede, bij het verlangen van den Koning van Frankrijk en van haren vader beide, haar voorkwam niet lang te kunnen uitblijven. D'AFFRY gaf te kennen, dat zulks gemakkelijker zou gaan zonder de stappen van den Koning van Pruissen. De Prinses merkte aan, dat de wapenen in Duitschland al vrij gelijk stonden; waaruit D'AFFRY opmaakte, dat men den Koning van Pruissen wel niet meer als een hinderpaal in den weg der onderhandeling aanzag, maar dat de partij der Protestanten in het Duitsche Rijk eene gemeene zaak met FREDERIK stond te maken, om tegen de

magt

magt van het huis van Oostenrijk en deszelfs bondgenooten op te wegen.

I. BOEK. I. HOOFDST. 1757.

De klagten over den inval in Saxen hadden geklonken van Weenen tot Petersburg en Versailles. LODEWIJK was door MARIA THERESIA bewogen om, in plaats van vier en twintig duizend, bij het aangegaan verbond bepaald, honderd duizend mannen naar Duitschland te zenden. Ook Rusland had zich de zaak aangetrokken, als zijnde den Koning van Polen borg gebleven voor de veiligheid van het keurvorstendom. Op den Rijksdag te Regensburg werkten de vertegenwoordigers van MARIA THERESIA met geen minderen uitslag. Het Roomsche Rijk werd overgehaald, om een straf-leger, gelijk men het noemde, op den been te brengen, ten einde de Keurvorsten van Brandenburg en Hanover te tuchtigen; terwijl inmiddels de Koning van Pruisschen met de schandelijkste verwijtingen door den Rijks-Fiskaal, werd overladen.

Algemeene oorlog in Duitschland.

De Vrouwe-Gouvernante had zich in geene geringe ongelegenheid bevonden ten aanzien van het uitbrengen der stem voor de Staten van haren zoon in Duitschland, kunnende zij zelve op den Rijksdag tegen haren vader niet stemmen, en het gevaar inziende, om zulks voor denzelven en den Koning van Pruisschen te doen. Zij begeerde dan, dat de stem dier

Stilzwijgen van 's Prinsen stem voor zijne Duitsche Staten.

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

Staten zou slapen, waarvan meer voorbeelden waren, en dat dien ten gevolge de Staten van Nassau-Siegen, Dillenburg, Dietz, Hademar en de Heerlijkheden en Baronijen in het Roomsche rijk, aan den Prins toebehoorende, in eene staat van stilzwijgende onzijdigheid wierden gelaten, waartoe zij de tusschenkomst van Frankrijk bij het Hof van Weenen wenschte uit aanmerking der onzijdigheid van Holland, en daarover met D'AFFRY handelde.

Gelijk de Fransche Gezant de sterkste overtuigingen had van de volmaakte overeenstemming van Hare Koninklijke Hoogheid met den vurigsten wensch van Hun Hoog Mogenden, om den staat van onzijdigheid te kunnen bewaren, zoo ontbrak het hem ook geenszins aan de volkomenste verzekering, dat de Koning van Engeland den vrede verlangde, doch zelf evenmin, als deszelfs Ministerie, den eersten stap daartoe durfde doen. En evenwel duurde de netelige toestand van dezen Staat niet slechts met toenemende ongelegenheden voort, maar ging het vuur des krijgs weldra met lichterlage vlammen over het vaste land op, terwijl de zeevaart onophoudelijk geschonden en de handel straffeloos bedorven werd.

Den 28sten van sprokkelmaand zond de Fran-

Fransche Gezant eene memorie in, waarbij hij aan H. H. M. kennis gaf, dat de Koning als borg van den vrede van Westphalen en van de vrijheden van het Duitsche Rijk, een leger zou zenden, om zich tusschen den Rijn en Maas neder te slaan op de hoogte van Dusseldorp, maar tevens zorgen, aan geene Mogendheden eenige reden van klagt te geven, vooral niet aan dezen Staat, op wiens heilige onzijdigheid Z. M. zich verliet en tot wiens verdediging alleen zijne benden dienstbaar zouden kunnen zijn, in geval dezelve deswege in rust, vrijheid of handel zou mogen gestoord worden (*).

De Fransche Koning zendt een leger in Duitschland.

Dezelfde Gezant verzocht op den 17den van lentemaand bij H. H. M. den vrijen doortogt door Namen en Maastricht van krijgsvoorraad voor het leger van zijnen meester, hetwelk in aantogt was naar den Neder-Rijn. — De Engelsche Gezant zond daags daarna eene memorie in, waarbij hij het ongehoord noemde, dat de vijanden des Konings van Groot-Brittannie, die zich als nog op geen alliantie-traktaat konden beroepen, bij dezen Staat inschikkelijkheden zouden vinden, om denzelven te beoorlogen, inzonderheid na de toegevendheid des Konings van den aanvang dezer vijandelijkheden af voor de omstandigheden, waar in zich H. H. M.

Verzoekt doortogt door Namen en Maastricht voor legerbehoeften.

(*) Jaarb. 1757. bl. 236.

M. hadden bevonden; daar toch de Fransche Gezant zelf de weigering van zijn verzoek zou moeten erkennen als een gevolg der aangenomene onzijdigheid.

H. H. M. gaven den Grave D'AFFRY te verstaan: „ dat zij al aanstonds gevreesd hadden, door het toestaan van zijn, zeer onbepaald gedaan, verzoek geoordeeld te zullen worden, inbreuk te maken op de aangenomene onzijdigheid, welke vrees zoo veel gegronder was voorgekomen door de memorie van den Engelschen Gezant, dat zij om die reden hadden goedgevonden te verklaren, den verzochten doorvoer door Namen te zullen inwilligen, zoo ras hun zou gebleken zijn, van de toestemming der Keizerinne, als Souvereine der Oostenrijksche Nederlanden, mits Z. M. de vervoering alzoo zou regelen, dat de stad Maastricht en het grondgebied van den Staat geheel werden gemeden." Van dit besluit werd ook den Heer YORKE een afschrift ter hand gesteld (*).

Op verzoek van den Koning van Pruissen, om vrijen doortogt van negen en dertig stukken kanon en twaalf mortieren uit Wezel naar Berlijn, was door H. H. M. onlangs een paspoort afgegeven vrij en zonder be-

(*) Res. Gen. 1757. 17, 18 en 22 Maart.

1757.

betaling van s'lands geregtigheid. — Een gelijk vrij vervoer was aan Keizerin toegestaan voor vier en veertig pontons door de stad Maastricht (*).

De Franschen Gezant beklaagt zich hierover.

D'AFFRY gaf op den 1sten van grasmaand de verwondering zijns meesters te kennen, dat de Staten-Generaal een besluit hadden genomen, het geen deszelfs leger gebrek aan behoeften kon doen lijden. De Koning kon zulks wel niet aanmerken als eene inbreuk op derzelver onzijdigheid, noch als eenig blijk van eenzijdigheid, maar stond toch versteld over het onderscheid tusschen hem, en de Keizerin zoowel, als den Koning van Pruissen, gemaakt. Hadden de eerste vergunningen de onzijdigheid niet geschonden, hoe kon men dan bij de laatste huiverig zijn. Z. M. wilde zulks wel toeschrijven aan de verlegenheid, waarin zich H. H. M. jegens de oorlogende partijen bevonden, welke hij zelf wenschte te doen ophouden: doch men had wel in het oog te houden, dat de Koning thans de Maas onmogelijk kon missen, en alzoo op nieuw moest aandringen, dat voor Z. M. de vrije vaart op dezelve niet wierd afgebroken (†).

Daar

(*) Resol. Gen. 1757. 14 en 23 Feb.
(†) Jaarb. 1757. bl. 313.

I. BOEK I. HOOFDST.

1757.

Gesprek van D'AFFRY met de Vrouwe-Gouvernante.

Daar dit, zoo ruw bestreden, besluit van H. H. M. niet was genomen zonder den raad van de Vrouwe-Gouvernante, vond D'AFFRY goed aan H. K. Hoogheid voorloopige mededeeling te doen van deze nadere memorie. Na derzelver voorlezing zweeg de Vorstin: doch hare oogen schoten vol tranen. Daarna zeide zij tot D'AFFRY: „Mijn heer, ik vraag u verschooning: maar zijt eens voor een oogenblik geen Minister! Moet ik dan de persoon zijn, die de middelen gemakkelijk maakt, om mijnen Vader kwaad te doen?" De Gezant eerbiedigde de natuurlijke aandoening der Prinsen en erkende de hooge eer van een zoo edelmoedig vertrouwen, maar drong niet te min aan op de uiterste aangelegenheid van den Staat, om de vriendschap zijnes meesters te verzekeren en te behouden. — En — het was vijf dagen later, dat H. H. M., *na ingenomen raad van H. K. Hoogheid*, besloten aan den Franschen Gezant te antwoorden, „ dat zij, vergeefs beproefd hebbende, ten einde ook den Koning van Groot-Brittannie geen misnoegen te geven, eene toestemming van doorvoer te ontwijken, die aan denzelven onaangenaam moest zijn, dan nu bereid waren, dien doorvoer door Maastricht toe te

Het verzoek van den Franschen Gezant toegestaan.

staan

ſtaan, zoo als bevorens aan de Keizerin-Koningin en den Koning van Pruisſen was vergund."

Misſelijke houding daarover met den Engelſchen Gezant.

Ten zelfde dage had de Engelſche Gezant, in eene memorie, zijnes meesters gevoeligheid getoond voor de gedane weigering, onder verzekering van deszelfs bijſtand tegen elken onrustigen of jaloerſchen nabuur, die 's Lands rust, vrijheid of handel zou willen ſtoren, niet twijfelende, of H. H. M. zouden volharden in de ontwijking van aan de vijanden van Z. M. den weg gemakkelijk te maken, om in zijne Staten te vallen. — Het antwoord hierop was nu: „dat H. H. M. wel gewenscht hadden, het oogmerk van hun vorig beſluit te bereiken; maar zich gedrongen hadden gevonden, om den gevergden doorvoer toe te ſtaan, kunnende zij den Heer YORKE verzekeren, zeer ver afgeweest te zijn, van uit eenig beginſel van partijdigheid in dezen te hebben gehandeld, en denzelven verzoekende, dit nader beſluit bij den Koning zijnen meeſter ten beste te willen regtvaardigen (*)."

Reden van klagt tegen de Franſchen.

H. H. M. vonden reden, om zich bij den Franſchen Gezant te beklagen wegens het doortrekken van eenige Franſche benden over het grond-

(*) Reſ. Gen. 1757. 6 April.

1757.

grondgebied van den Staat. De Graaf D'AFFRY, daaromtrent bevorens reeds door zijnen meester gelast, zond daags daaraan de verzekering in: „dat de Koning zijne bevelen daartegen vernieuwd had, en dat de bevelhebber van zijn leger de grootste oplettendheid zou gebruiken, om die bevelen stiptelijk te doen uitvoeren, als verlangende de Koning niets meer, dan aan het Gemeenebest de uitwerksels zijner ongeveinsde vriendschap te doen blijken (*)."

In zomermaand beklaagde zich daarentegen de Fransche gezant wegens het aanhouden te Maastricht en het afvorderen der regten van eenige schepen met leeftogt voor het leger van den Neder-Rijn, en verzocht tevens den vrijdom voor het geen nog verder zou worden gezonden. H. H. M. betuigden zich terstond gereed, om, bij behoorlijke opgave der hoeveelheid en soort van goederen, paspoorten af te geven, op wier vertooning ten kantore der konvooijen en licenten teruggaaf der afgevorderde regten voor het voorledene zou plaats hebben, en in het vervolg geene regten zouden worden gevorderd (†).

Kort daarna kwam eene andere klagt van den Koning vau Frankrijk in over de bescherming

(*) Resol. Gen. 1757. 2 Mei.

(†) Resol. Gen. 1757. 3 Junij.

ming aan een Engelsch vaartuig verleend, in zoo verre, dat men geweld had gebruikt tegen 's Konings vlag, om feitelijk en met bedreiging aan eenen Franſchen kaper zijnen wettig genomen prijs te ontnemen. Een beſtaan van den kapitein van een Hollandsch oorlogſchip, hetwelk een aanval werd genoemd op de heiligſte regten; en waarvan niet ſlechts regtmatige voldoening werd gevorderd, maar waartegen men de ſtrengſte bevelen aan de bevelhebbers der ſchepen van H. H. M. eischte. — H. H. M. bevonden, na zorgvuldig onderzoek, dat het bedoelde geval was van den volgenden aard. De kapitein VAN DER KAMP, met 's Lands oorlogſchip Veere ter reede liggende van Marſeille, werd door zekeren perſoon, zeggende onder Spaanſche vlag te varen, verzocht onder zijn konvooi te mogen zeilen. Het antwoord was niet ſtellig, maar: dat de zee ruim was, of iet dergelijks. Bij het afzeilen bleef het vaartuig, door dien perſoon gevoerd, onder het geſchut van 's Lands ſchip tot voor Barcelona, alwaar VAN DER KAMP ſein deed voor de Hollandſche ſchepen, die zich aldaar mogten bevinden, waarop een ſchip onder Engelſche vlag uitkwam, almede het konvooi verzoekende, doch almede beantwoord: dat men de Hollandſche vlag alleen onder

Ontmoeting met eenen Franſchen kaper.

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

bescherming kon nemen, maar dat de zee vrij was. Daarna haalde het eerste de Fransche vlag op, en deed op het andere een schot met scherp, hetwelk terstond de vlag streek en nu een barkas met volk aan boord kreeg, om er bezit van te nemen. VAN DER KAMP, hierover verbaasd en niet wetende, wat van het voorgewende Spaansche schip te denken, schoot met scherp tusschen de beide schepen, en liet den kapitein van het laatstgenoemde afhalen, om de reden van zijn bestaan te vernemen, en op zijne vraag te antwoorden: „of hij een zeerover was, dat hij, onder eene Spaansche vlag varende, een Engelsch schip veroverde met eene Fransche?" Daarop had hem de kaper-kapitein eene Commissie van den Koning vertoond, doch met ontschuldiging van door zijn volk tot dit bestaan gedwongen te zijn. VAN DER KAMP, niet juist wetende, hoe zich in zulk een geval te gedragen, maar niet kunnende dulden, dat de zekerheid onder de vlag van den Staat zoo schandelijk werd geschonden, zond eene sloep, om den Franschen officier en zijn volk van het Engelsche vaartuig te doen vertrekken, waarna de Fransche kapitein en de Engelsche schipper aan zijn boord met hem overeenkwamen, om te Alikante de wettigheid van den prijs te doen onderzoeken en aldaar ie-

ieder zijn regt te laten vervorderen. — Dit eenvoudig verhaal werd aan den Franſchen Gezant medegedeeld, en tevens berigt: „ dat de beoordeeling van VAN DER KAMP's gehouden gedrag aan de Admiraliteit toekwam; dat H. H. M. echter meenden, meer reden van beklag te hebben over dat van den kommisſievaarder; doch deze klagt liever wilden achterlaten en alleen verzochten, dat de Gezant deze toedragt der zake aan zijn Hof wilde bekend maken (*)." — En weldra mogten H. H. M. van den Graaf D'AFFRY verſtaan: „ dat de Koning, op het aanmerklijk verſchil in de voordragt der omſtandigheden van dit geval lettende, en meer geloof moetende geven aan een zee-kapitein in dienst van den Staat, dan aan een zeevarend officier, gaarne aan het verlangen van H. H. M. voldeed, om deze zaak niet verder te drijven in de hoop, van de vaart en handel zijner onderdanen niet meer gewaagd te zullen zien aan eene zoo onredelijke aanmatiging, als die van den kommandeur VAN DER KAMP genoemd werd. En daar H. H. M. klagten hadden doen inbrengen over eenen afgezonderden krijgshoop Franſchen, die in het dorp van Stratem bij Eindhoven waren gekomen, had Z. M. na het naauwkeurigst onderzoek

(*) Reſol. Gen. 1757. 24 Junij en 15 Sept.

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

zoek dienaangaande, aan alle bevelhebbers zijner troepen de strengste bevelen doen vernieuwen, om zich te onthouden van alle ondernemingen, strijdig met de onzijdigheid en souvereiniteit van het Gemeenebest (*)."

Bezetting van Ostende en Nieuwpoort met Franschen.

In het laatst van hooimaand werden de steden Ostende en Nieuwpoort, ingevolge eener overeenkomst tusschen de Hoven van Weenen en Versailles, met Fransch krijgsvolk bezet.

De Graaf D'AFFRY en de Baron VAN REISCHACH, Minister van het Hof van Weenen, hadden bevorens kennis gegeven aan den Raadpensionaris: „ dat de Keizerin-Koningin, zich in de noodzakelijkheid bevindende, om alle hare troepen tot verdediging harer erflanden in Duitschland te gebruiken, verpligt was, die uit de beide steden te ligten; dat er echter zooveel te meer reden was, om in derzelver beveiliging te voorzien, wijl men mogt gelooven, dat het Hof van Londen eenen toeleg had om ze te bemagtigen, zijnde de haven van Ostende reeds door eenige Engelsche oorlogschepen en fregatten geblokkeerd. In deze omstandigheden had de Keizerin-Koningin zich tot den Bondgenoot vervoegd, die het naast was, om haar de troepen ter bezetting van beide steden te verschaffen, welke aldaar alleen

zoo

(*) Resol. Gen. 1757. 3 October.

zoo lang zouden verblijven, als het voor wederzijdsch belang noodig zou worden geoordeeld; hebbende de Keizerin-Koningin zich in de beide steden voorgehouden de vrije en volkomene oefening van alle regten van eigendom en souvereiniteit, zoo wel als de bediening van het regt, de ontvangst der inkomsten en belastingen, en zelfs de beschikking over het geschut en den krijgsvoorraad van alle soorten. — Ten gevolge dezer overeenkomst zou de kommandant der Fransche troepen in Ostende en Nieuwpoort den eed aan de Keizerin-Koningin afleggen. Voorts zouden de Fransche bezettingen bevel krijgen om de scheepvaart en koophandel van het Gemeenebest te begunstigen, en tevens, zoo wel als al de magt des Konings, geschikt worden tot verdediging der vereenigde Gewesten, zoo de vijanden der gemeene rust, uit haat over de verbindtenis tusschen H. H. M. en den Koning, om de stiptste onzijdigheid te bewaren, op de veiligheid of rust van het Gemeenebest wilden toeleggen." De Raadpensionaris gevraagd hebbende, of niet daarvan schriftelijk door de beide Ministers zou worden kennis gegeven aan H. H. M., hadden zij verklaard hiertoe ontgelast te zijn, maar last te hebben, om hunne nota's aan den Voorzitter en Griffier van H. H. M. voor te le-

 zen,

I. BOEK I. HOOFDST.

1757.

zen, waarvan zij evenwel aan hem zelven vergunden een affchrift in hun bijzijn te nemen, welk een affchrift teregt geoordeeld werd van dat gewigt te zijn, dat hetzelve, onder geheimhouding, werd medegedeeld aan de Afgevaardigden van H. H. M. (*).

Doorvoer van krijgstuig der Franschen door Veurne.

Deze befchikkingen omtrent Ostende en Nieuwpoort werden als door de vingeren aangezien: doch de kennisgeving door den bevelvoerende officier van Veurne, in wijnmaand, van den aanmerkelijken doorvoer van gefchut en krijgstuig, door Fransche officiers begeleid, naar Ostende en Nieuwpoort, bragt eene regtstreekfche onderhandeling met den Oostenrijkfchen Gezant te weeg, ten einde opheldering te bekomen van dezen onverwachten ftap. De Baron VAN REISCHACH betuigde, van denzelven in het geheel geene kennis te hebben, maar ten fpoedigfte opheldering, zoo aan zijn Hof als aan het Gouvernement te Brusfel, te zullen vragen. Het antwoord kwam: „ dat het oogmerk van Frankrijk niet was geweest dit konvooi van krijgstuig door Veurne te doen trekken, maar dat, door een misverftand, de paarden en rijtuigen niet bij de hand geweest zijnde, de officieren van het konvooi gemeend hadden, zich van vaartuigen te moeten bedienen, die hen ge-

(*) Refol. van Holl. 1757. 20 Julij.

gebragt hadden in Veurne, hetwelk voorzeker niet zonder voorkennis en gevraagd verlof gebeurd zou zijn, indien men zulks had kunnen voorzien. Daar evenwel de wegen onbruikbaar ſtonden te worden, en het verder te verwachten krijgstuig dien weg, langs de kanalen van Veurne, zou moeten nemen, om de beſtemming te bereiken, zoo was dan tevens het verzoek, zulks wel te willen veroorloven." — En nu vond men goed, na ingenomene gedachten en raad van de Vrouwe-Gouvernante, den Keizerlijken Gezant te kennen te geven: „ dat H. H. M. zich verheugden te vernemen, dat een misverſtand aanleiding had gegeven tot het geen anders niet zou gebeurd zijn, en waaatoe men vervolgens verlof zou vragen; doch waaromtrent men nu moest aanmerken, dat, hoezeer H. H. M. zich over de bezetting van Ostende en Nieuwpoort nog niet hadden uitgelaten, of en in hoe verre zij vermeenden, dat zulks met de verbindtenisſen ten opzigte der Oostenrijkſche Nederlanden beſtaanbaar was, en men op de voorſchrevene vervoering door Veurne bedenkelijkheid zou kunnen dragen, zij echter, onverminderd de vrije raadplegingen daarover, geene zwarigheid daarin zouden maken, in de billijke verwachting, dat zulks zou geſchieden met zulk menagement, dat het Gemeenebest daaruit geen

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

last zou kunnen lijden, en dat alzoo daarvan behoorlijke kennis zou worden gegeven (*)."

Memorie van den Engelschen Gezant daarover.

De Engelsche Gezant bragt over dit alles bij H. H. M. een breed beklag in op den 28sten van slagtmaand. „Zijne Majesteit had zich, ondanks de hagchelijke omstandigheden, waarin zich Europa in den loop van dit jaar bevond, ten minste gevleid, dat de Hoven van Weenen en Versailles, uit aanmerking van H. H. M. gematigd gedrag, aan dezelven wel zouden hebben medegedeeld de veranderingen, welke zij in de Oostenrijksche Nederlanden hadden goedgevonden te maken. De Koning had zich alzoo ten uiterste verwonderd, dat het Hof van Weenen, niet slechts zonder gemeene bewilliging, maar bijna zonder waarschuwing, de steden Ostende en Nieuwpoort in handen van Fransche troepen had gesteld met terugtrekking van eigene bezetting, geschut en krijgsbehoeften, terwijl Frankrijk voortging derwaarts eenen ontzaggelijken krijgsvoorraad te zenden. — Het was wel waar, dat het gedrag van Oostenrijk tegen Zijne Majesteit zoo onverdiend en buitensporig was, dat men daarvoor naauwlijks voegzame uitdrukking kon vinden; maar men had niet kunnen denken, dat hetzelve zoo ver zou worden gedreven, om, in-

(*) Resol. van Holl. 1757. 1, 2, 4, 8 en 19 Nov.

in overeenstemming met Frankrijk, de heiligste verbindtenisfen met H. H. M. te verbreken. Z. M. had nooit getwijfeld, of H. H. M. zouden aan de beide, onlangs verbondene, Hoven gepaste vertogen hebben gedaan over de onregtvaardigheid van zulk eenen stap en het gevaar van dien voor het toekomende. H. H. M. zouden toch wel hebben ingezien, dat het stilzwijgen bij dezen eersten stap eene bemoediging moest zijn tot volgende; en wie kon zeggen, hoe ver men kon gaan. Men had eerst voorgewend, zijne troepen noodig te hebben voor den oorlog in het Duitsche Rijk, en daarom die twee belangrijke plaatsen niet onbezet te kunnen laten; daarna had men een ingebeeld gevaar voorgegeven van de zijde van Engeland: maar het was blijkbaar, dat de Mogendheden, die dezen maatregel hadden genomen, andere inzigten hadden, en andere beschikkingen gemaakt hadden over deze landen, die de naburen moesten ontrusten. De laatste aanvragen bij H. H. M. gedaan, om den doortogt voor een grooter krijgstrein door eenige barriere-plaatsen naar Ostende en Nieuwpoort, hadden 's Konings oplettendheid gewekt. De opregte vriendschap en het gelijk belang der beide Staten vorderden, dat men een stilzwijgen brak, hetwelk in het vervolg als eene stille toestemming en een afzien van

1757.

alle regten kon aangemerkt worden. De Koning wilde aan H. H. M. te binnen brengen het dubbeld regt, door de Zeemogendheden verkregen, op het behoud der Oostenrijksche Nederlanden onder het beheer van het huis van Oostenrijk, en dat het, zonder derzelver toestemming, aan anderen niet stond, daarin de minste verandering te maken, ten ware deze nieuwe bontgenooten mogten besloten hebben, alle vroegere traktaten ter zijde te leggen, en naar welgevallen te beschikken over alles, wat aan hunne eigene belangen zou kunnen dienstbaar zijn. Het bloot nalezen van het 14de artikel van het vredeverdrag van Utrecht van 1713 en van het 2de artikel van het Barriere-traktaat was voldoende ter bevestiging van al het aangevoerde, en wat de Hoven van Weenen en Versailles mogten bijbrengen, om de inbreuk op die traktaten te bewimpelen, die inbreuk zou klaarblijkelijk blijven, zoo lang zij niet konden bewijzen, dat de beide steden niet waren in de magt van Frankrijk. Indien derzelver oogmerken zuiver waren en op aangegane verbindtenissen gegrond, zij zouden voorzeker geene de minste zwarigheid maken, maar, om H. H. M. deswegens gerust te stellen, zich openhartig verklaren aan eenen rustigen en vreedzamen nabuur, en denzelven ondubbelzinnige blijken geven van hunne oogmer-

ken,

1757.

ken, om, met betrekking tot de Nederlanden, de verbindtenisfen der beide traktaten te vervullen. De Koning ftelde zoo veel vertrouwen in het verlicht oordeel, de voorzigtigheid en vriendfchap van H. H. M., dat hij niet kon twijfelen, of zij zouden de krachtigfte maatregelen nemen, om in eene zoo belangrijke zaak klaar in te zien, en met Z. M. waken over het lot van een land, welks ftaat en onafhankelijkheid langer, dan eene eeuw, waren befchouwd als een der voornaamfte fteunfels van hunne vrijheid en koophandel (*)."

De Staten van Holland, Zeeland en Vriesland namen deze memorie bij affchrifte over om daarop nader te raadplegen. Inmiddels werd dezelve ten onderzoek gefteld aan de Gelastigden van H. H. M. ter zake van de Barriere, om, na ingenomene gedachten en raad van H. K. Hoogheid, daarop te dienen van berigt.

De memorie van YORKE onbeantwoord.

Het ingewikkeld antwoord aan den Keizerlijken Gezant, ter dezer zelfde zake reeds gegeven, had genoeg doen zien, dat H. H. M. dergelijke bedenkingen gereeder mogten verwachten, dan zij dezelven wel zouden kunnen beantwoorden. Het antwoord was dan ook geenszins gereed op deze memorie van YORKE, ja,

(*) Refol. Gen. 1757. 28 Nov.

ja bleef geheel achter, alhoewel onze Gezant HOP den 23sten van wintermaand schreef, dat Lord HOLDERNESSE hem had gevraagd, of H. H. M. nog geen besluit hadden genomen, en tevens verzocht daarover te schrijven en op antwoord te dringen (*).

Die zelfde aandrang werd ook door den Heer YORKE gemaakt bij den Raadpensionaris, die daarvan almede aan H. H. M. kennis gaf.

De Graaf D'AFFRY had even te voren den Raadpensionaris gevraagd: „ of hem ook iet mogt voorgekomen zijn van zekere overeenkomst tusschen zijnen meester en de Keizerin-Koningin over den afstand der Oostenrijksche Nederlanden?" De Heer STEYN ontveinsde zulks niet, doch betuigde: „ dat hij, op grond der plegtigste verbonden daartegen, hiervan niets had mogen gelooven, alhoewel het hem, nu D'AFFRY zelf daarvan sprak, aangenaam zou zijn daaromtrent opheldering te vernemen." D'AFFRY nam aan, daarover aan zijn Hof te schrijven, en las hem, tien dagen later, tot antwoord voor: „ dat niets meer ongegrond was, dan het ontwerp van zulk eenen afstand, hetwelk slechts eene, lomp bedachte, kunstgreep werd genoemd, om wantrou-

(*) Resol. Gen. 1757. 28 December.

trouwen en onrust bij het Gemeenebest te verwekken, zijnde geenen ernstige wederspraak waardig."

1757.

Evenwel werd, in den aanvang des volgenden jaars, ter Generaliteit een besogne gehouden over hetgeen door den Raadpensionaris wegens de bezetting van Ostende en Nieuwpoort door Fransche benden in laatstleden hooimaand was medegedeeld. Namens Holland, als het welk deze zelfde zaak nog in overweging hield, verzocht de Raadpensionaris, het uitbrengen van berigt en raad nog acht dagen uit te stellen, waarin bewilligd werd: doch, de Vrouwe-Gouvernante verklaard hebbende, dat haar het onverwijld voortzetten dezer zaak aangenaam was, werd het rapport den volgenden dag, zijnde den 23sten van louwmaand, reeds uitgebragt bij H. H. M., waarmede zich de Afgevaardigden van Gelderland, Utrecht, Overijssel en Stad- en- Lande vereenigden: doch die van Holland en Vriesland namen het over voor hunne Staten, terwijl die van Zeeland aannamen, zich daarop nader te zullen verklaren.

Rapport bij H. H. M. over de bezetting van Ostende en Nieuwpoort.

Ten gevolge van dit rapport zouden de Afgevaardigden van H. H. M. tot de buitenlandsche zaken in gesprek hebben te treden met den Baron VAN REISCHACH en den Graaf D'AFFRY en hun het volgende voor te houden:

1757.

den. „ Na de mededeeling van het affchrift hunner beide nota's op den 18den van hooimaand, dat op den 19den reeds de fteden Oftende en Nieuwpoort Franfche bezetting zouden innemen, hadden H. H. M. terftond aangemerkt, dat deze mededeeling fchier onmiddellijk voor de uitvoering was gegaan en niet regtftreeks aan H. H. M. was gegeven. Evenwel hadden H. H. M. het onaangenaam gevoel daarvan wel willen onderdrukken, tot dat zij over den eigenlijken inhoud dier nota's rijpelijk zouden hebben geraadpleegd. Daarin hadden zij zich niet willen verhaasten; om dat de zaak zelve niet meer was in haar geheel, en men zich gevleid had, dat een kort tijdverloop de vrees zou doen verdwijnen, die als de grond dezer fchikkingen was opgegeven. Voorts hadden H. H. M. eene proeve van toegevendheid en van ongenegenheid tot het doen van klagten willen geven in het toeftaan, dat Fransch krijgstuig door Veurne werd vervoerd naar Ostende en Nieuwpoort; behoudens echter hunne vrije raadpleging over de beftaanbaarheid der gemelde fchikkingen met de verbindtenisfen ten aanzien der Oostenrijkfche Nederlanden. Dan, deze fchikkingen nu reeds zes maanden geduurd en ftof tot opfpraak bij het publiek gegeven hebbende, hadden H. H. M. zich niet langer

kun-

kunnen onthouden van het onderzoek naar derzelver bestaanbaarheid met het traktaat van Barriere van 1715 en dat van Utrecht van 1713. Volgens den uitdrukkelijken letter van artikel 2 van het eerste en van artikel 14 van het laatste, mogt niet alleen geen eigenlijke afstand, het zij in het geheel, het zij ten deele, ten behoeve der kroon van Frankrijk geschieden, maar was de onderwerping van eenige provincie, stad of plaats aan eenig ander Prins, dan de opvolgers van het huis van Oostenrijk, ongeoorloofd, en mogten dezelven, op wat wijze ook, niet gesteld worden onder de magt noch onder het gezag van Zijne Allerchristelijkste Majesteit. Hoewel nu H. H. M. aan geen eigenlijken afstand dier plaatsen, veel min van de Oostenrijksche Nederlanden, wilden denken, waren die twee steden toch, bij schikking, onder de dadelijke en natuurlijke magt van den Koning van Frankrijk gekomen. De traktaten maakten geen onderscheid tusschen eene onderwerping om deze of om gene reden, noch ook voor eenen tijd of voor altijd; terwijl ook de tijd der bezetting in de nota's onbepaald gelaten, ja afhankelijk gesteld was van de wederzijdsche belangen. Men kon niet zien, hoe zulks voldoende ware op te lossen; doch al ware het een onderwerp voor onderscheidene verklaring vatbaar geweest, dan toch had men

1757.

men zich mogen vleijen, dat de vriendschap, waarin men verkeerde met de beide Majesteiten, dezelve zou hebben bewogen, de mededeeling harer schikkingen in tijds te doen, ten einde daarover voorloopig overeen te kunnen stemmen. Opregtelijk hadden H. H. M. gewenscht, zich van deze klagten te kunnen onthouden, zonder het wel verkregen regt van den Staat te verwaarloozen, en zich door langer stilzwijgen bloot te stellen aan de regtvaardige verwijten van hunnen onderdanen, van hunne vrienden en bondgenooten en van de onpartijdige nakomelingschap. Hierin was dan ook de eenige drijfveer gelegen van dit voorstel, verre af zijnde van iet te willen krenken in de goede verstandhouding met Hunne Majesteiten, en even zeer vertrouwde, dat dezelven geenen ongunstigen uitleg zouden geven aan dezen stap of aan het verzoek: dat de bezetting der beiden steden met Fransche troepen mogt ophouden, immers dat H. H. M. meer naauwkeurig mogten weten, hoe lang dezelve zou duren, en volkomen gerust gesteld worden, dat de verdere schikkingen, door Hunne Majesteiten gemaakt, niets behelsden middelijk of onmiddellijk aanloopende tegen de verbindtenissen omtrent de Oostenrijksche Nederlanden (*).

Naau-

(*) Resol. van Holl. 1758. 19 en 20 Jan.

Naauwelijks was dit rapport en deze vereeniging der meerderheid van de Gewesten ter kennisse gekomen van den Franschen Gezant, of hij droeg aan zijn Hof de noodzakelijkheid voor, om het volkomen besluit daarop te voorkomen, en deszelfs werking onnoodig te maken, door het inleveren eener breede memorie over het voorgevallen met Ostende en Nieuwpoort en over de bedoelingen van Hunne Majesteiten.

Vertoog van den Franschen Gezant over de bezetting van Ostende en Nieuwpoort.

Vijf dagen later kwam dit vertoog reeds in bij H. H. M., waarin de Gezant, op uitdrukkelijken last van zijn Hof verklaarde: „ dat het leggen van eene Fransche bezetting in Ostende en Nieuwpoort geene andere beweegreden had, dan die in de nota van den 8sten van hooimaand laatsleden was opengelegd, en dat de troepen aldaar niet langer zouden blijven, dan tot het einde van den tegenwoordigen oorlog, of er zelfs eer zouden uittrekken, zoodra de Keizerin-Koningin zulks begeerde, en op het oogenblik, dat zij de bewaring dezer twee plaatsen aan hare eigene troepen zou toevertrouwen. De noodzaaklijkheid, om voor derzelver behoud te waken, werd zoo veel te onvermijdelijker genoemd, wijl het aan H. H. M. niet onbekend kon zijn, dat, zoo er iet te duchten was voor de veiligheid en rust der Oostenrijksche Nederlanden, zulks alleen

 van

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

van de zijde van Engeland zou zijn, hetwelk ten doel kon hebben, den oorlog over te brengen in de nabuurſchap van het Gemeenebest, wanneer het grondgebied van H. H. M. niet meer geëerbiedigd zou worden, dan tot nog toe het regt der volkeren, de traktaten en het woord van eer geëerbiedigd waren. Men twijfelde niet, of H. H. M. zouden op regten prijs weten te ſchatten zoo wel de pogingen van Engeland, om dezen Staat mede te ſlepen in den krijg, als de beſchuldigingen, welke men in Duitschland en alhier wilde doen gelooven, wegens vijandelijke oogmerken tegen den Protestantſchen eerdienst, ſtrijdig met de verpligtingen van den Westphaalſchen vrede, in den jare 1756 te Verſailles vernieuwd en bevestigd, en met de verklaringen deswegens op den Rijksdag aan verſcheidene Stenden des Duitſchen Rijks gedaan (*)."

De Baron VAN REISCHACH vervoegde zich, benevens den Graaf D'AFFRY, bij den Voorzitter van H. H. M., om te verklaren: „ dat hij van zijn Hof genoeg was onderrigt, om zich met den inhoud dezer memorie te vereenigen, als dezelve niet had kunnen onderteekenen, als hebbende, wegens den verren afſtand van het zijne, nog geene bijzondere bevelen daartoe kunnen ontvangen (*)."

Bij

(*) Reſol. Gen. 1758. 25 Jan.

(†) Reſol. van Holl. 1758. 25 Jan.

Bij de Staten van Holland kon men zich niet vereenigen met het rapport, ter Vergadering van H. H. M. uitgebragt en door vier gewesten aangenomen. „ Het doen van vertogen over het geen langer dan een half jaar was geleden, en waaromtrent men eerst vier maanden daarna van eenige bedenkelijkheid en voorbehouding had gewaagd, moet, in hunne oogen, worden aangezien, als niet voorkomende uit eigen boezem, maar uit de memorie van den Engelſchen Gezant; en was, wat den ontworpen inhoud betrof, weinig ſtrookende met de zeer afgemetene uitdrukkingen, waarvan men zich op den 9den van ſlagtmaand had bediend. Hun Ed. Gr. M. meenden, dat zulks nu eene verandering van denkwijze zou aan den dag leggen, en de onzijdigheid van den Staat in verdenking brengen. De gronden zelve ten betogen, dat de bezetting van Ostende en Nieuwpoort zou ſtrijden met de traktaten, kwamen hun zeer bedenkelijk voor, daar de Keizerin-Koningin zich wel uitdrukkelijk den eigendom en ſouvereiniteit, de regtspleging en inkomſten, de beſchikking over geſchut en krijgstuig, en den eed van den kommanderenden officier in de beide ſteden had voorbehouden, welke daardoor wezenlijk waren gebleven onder de magt en het gezag der Keizerin-Koningin. In ge-

Advies van de Staten van Holland tegen het rapport over Ostende en Nieuwpoort.

I. BOEK I. HOOFDST.

1757.

geschil hierover zou het niet aankomen, om te bewijzen, dat deze plaatsen natuurlijk in de magt van Frankrijk waren, maar of het bovengemelde met het 14de artikel van het traktaat van Utrecht en met het 2de van dat van Barriere niet zou overeen te brengen zijn. Zulke geschillen, meenden zij, behoorden vermeden te worden, omdat zij lijnregt aanliepen tegen het slot des vertoogs, om genoegen in die schikkingen te nemen, wanneer men slechts juist wist, hoe lang zij zouden duren; waaraan dan nu ook reeds voldaan was door de memorie van den Franschen Gezant. Het verder dringen op volkomene gerustltelling, dat in die schikkingen niets bestond, aanloopende tegen de verbindtenissen omtrent de Oostenrijksche Nederlanden, scheen hun zonder doel, wijl eenvoudige verklaringen deswegens bij herhaling waren gedaan. Ook zou zulk eene vordering den Staat brengen, ingeval van eene bloote herhaling of zelfs weigering dier eenvoudige verklaring, of tot een wanvoegelijk stilzwijgen of tot eene gevaarvolle houding, welke men tot dus verre zoo omzigtig had ontweken."

Aanteekening der Ridderschap.

Dit gevoelen werd, den 3den van lentemaand, ter vergadering van H. H. M. ingebragt, wanneer de Afgevaardigden van Zeeen Vriesland werden verzocht, om het uiten der

der gevoelens hunner Gewesten te bevorderen. Inmiddels bleef het besluit van Hun Hoog Mogenden, op het door vier Leden aangenomen rapport, achter. De Ridderschap en Edelen van Holland, die, nevens de Afgevaardigden der Steden Gorninchem, Schoonhoven, Edam, Medemblik en Purmerende niet hadden ingestemd met het gevoelen hunner Staten, beweerden in eene aanteekening, op den laatsten derzelfde maand, overeenkomstig het gene bij H. H. M. was uitgebragt: „ dat de traktaten inbreuk leden, en dat geene zwakheid een Staat moest doen zwijgen, gelijk men dan ook over het gedrag der Engelsche kapers niet gezwegen had (*)."

Dit laatste woord roept ons van dezen uitstap in het volgende jaar terug tot zeer veel belangrijks, hetgeen wij nog van het tegenwoordige hebben te behandelen, en wel tot de zeerooverijen der Engelschen het allereerst.

Klagten van kooplieden enz. over Engelsche zeerooverijen.

In Louwmaand reeds bragten eenige kooplieden van Rotterdam hunne klagten bij H. H. M. in over de kwellingen der Engelsche kapers, zich niet ontziende de schepen en ladingen, den onderdanen van dezen Staat toebehoorende, van onder het geschut onzer be-

(*) Resol. Gen. 1758. 3 Maart. Res. van Holl. 1758. 3 Februarij, 2 Maart.

bezitting St. Eustatius weg te halen, naar hunne eilanden te voeren, en aldaar voor goeden prijs te verklaren (*).

Later beklaagden zich verscheidene kooplieden, verzekeraars en reeders van schepen bij H. H. M., dat de handel en zeevaart zoodanig werd gekweld en benadeeld, dat zij, zonder derzelver voorziening, onherstelbare schaden stonden te lijden. Engelsche kommissievaarders gingen niet alleen voort, onze schepen te nemen, schoon eenen, bij de traktaten veroorloofden, handel drijvende, maar handelden als openbare vijanden of wel erger, bedrijvende allerlei geweld en onbeschoftheid, en zich in alle opzigten gedragende, als of er geene traktaten, noch vriendschap, noch handel tusschen dezen Staat en Engeland bestonden (†).

Dezelfde klagt werd meer dan eens herhaald. — Schoon zij doorgaans aanving over de kapers der in oorlog zijnde Mogendheden in het algemeen, werd zij bijzonder aangeheven en met voorbeelden van het uiterste geweld bekrachtigd over die der Engelschen, en wel voornamelijk zoo als zij zich gedroegen voor Curaçao, even als voor St. Eustatius (§).

H. H. M.

(*) Resol. Gen. 1757. 25 Jan.
(†) Res. Gen. 1757. 13 Aug.
(§) Resol. Gen. 1757. en 30 Sept.

H. H. M. op de gegrondheid van zoo vele klagten lettende en op het vruchtelooze tevens van al, wat door derzelver buitengewonen Gezant bij het Engelſche Miniſterie daarover was gedaan, vonden, bij beſluit van den 18den van ſlagtmaand goed, denzelven Gezant bijzonder ter dezer zake te gelasten, en zulks wel overeenkomſtig de voordragt, daartoe bij de Staten van Holland ontworpen.

Last aan den Heer HOP, om vertogen te doen bij het Hof van Groot-Brittannie.

Ter plaatſe, waar zulks behoorde, had de Heer HOP met alle beſcheidenheid te vertoonen: „ dat H. H. M. nu reeds langer dan een jaar bij aanhoudenheid, op grond der beſtaande verbindtenisſen, herſtel hadden doen verzoeken van de klagten der ingezetenen van dezen Staat, nopens het aanhouden en opbrengen der Nederlandſche ſchepen, en de mishandelingen der Engelſche kapers en kommisſievaarders, die genoegzaam geene ſchepen, behoorende aan ingezetenen van dezen Staat, ontmoeteden, zonder dezelven aan te houden, te berooven, en de manſchappen te mishandelen, terwijl deze klagten van dag tot dag waren vermeerderd. — H. H. M. hadden in de eerſte plaats doen klagen over het opbrengen en aanhouden van ſchepen met ſcheeps-materialen beladen, ſtrijdig met den duidelijken letter der traktaten, en derzelver ontſlag verzocht; — daarna hadden zij van

 tijd

1757.

tijd tot tijd doen voordragen de onlijdelijke geweldenarijen, door kapers en kommissievaarders aan de vaart en handel dezer landen aangedaan. Het eerste had in den voorleden jare slechts een zeer algemeen antwoord van den Lord HOLDERNESSE ten gevolge gehad; terwijl al het overige was beantwoord met de bloote betuigingen: „ dat men de kapers niet wilde voorstaan, wel wetende, dat zij vele onbeschoftheden en geweldenarijen pleegden." Met zulk een antwoord en betuigingen zag men zich noch voldaan, noch geholpen; daar men van deze zijde volkomen had bewezen, dat de aanhouding van scheepsbehoeften niet kon worden overeengebragt met de traktaten, waarop niets was ingebragt. Zij, die Nederlandsche schepen, met dezelven beladen, hadden genomen, mogten in het denkbeeld zijn geweest, dat H. H. M. niet konden voldaan hebben aan derzelver verbindtenissen volgens de traktaten; ook had men zich mogen verbeelden, dat de ingezetenen, wien zulks was overgekomen, zich niet benadeeld konden rekenen, daar men de betaling der scheepsbehoeften had aangeboden: doch Z. M. zelve had daarna verklaard, dat het traktaat van 1674 als nog bestond en behoorde achtervolgd te worden. H. H. M. vroegen niets meer, dan de onder-

derhouding van dit traktaat en de verklarende overeenkomst op hetzelve van 1675, en wilden niemand voorstaan, die daartegen mogt hebben gehandeld: maar zij konden niet berusten in de overneming der gemelde scheepsbehoeften, als niet kunnende toegeven, dat zij voor verboden goederen zouden te houden zijn, kennende geenen regel, volgens welken koopmanschappen, bij de traktaten voor vrije goederen verklaard, in zekere omstandigheden onvrij zouden kunnen worden. Conveniëntie was wel een rigtsnoer, waar naar alle verbindtenissen werden gemaakt: maar geenszins de regel, waar naar dezelve moesten worden verklaard, als hetwelk lijnregt zou strijden met het oogmerk van alle traktaten en overeenkomsten van koophandel, steeds strekkende, om de wederzijdsche belangen te bepalen en aan de ingezetenen gerustheid van vaart en handel te geven. H. H. M. konden dan ook niet toestemmen, dat de Staat, of deszelfs ingezetenen, ondanks alle aanbod van betaling geene reden van beklag zouden hebben, maar verzochten als nog, dat *Z. M.* aan de ingezetenen regt deed geworden naar de letter der traktaten. — Het geheim artikel van het traktaat van Westmunster van den 19den van sprokkelmaand 1674, door Lord HOLDERNESSE bijgebragt ten bewijze, dat scheepsmaterialen

met goed regt voor onvrije goederen zouden kunnen gehouden worden, als ware dit de grondslag geweest van het traktaat van marine van den 1sten van wintermaand deszelven jaars, en waaraan door het laatstgemeld traktaat niet zou zijn verkort, was aan H. H. M. geenszins gebleken daarvan de grondslag te hebben kunnen zijn, zijnde het 9de artikel van hetzelve daarmede zoo volstrekt strijdig, dat derzelver gelijktijdig bestaan even volstrekt onmogelijk voorkwam. Even min konden H. H. M. als een regel toelaten: „ dat het van de omstandigheden der oorlogende Mogendheden zou afhangen, wanneer eene plaats voor geblokkeerd zou moeten gehouden worden." Doch daarover had men zich nog niet behoeven te beklagen. Men wilde daarentegen gaarne toestemmen, dat alle verbindtenissen, offchoon op verschillende tijden aangegaan, de kontraktanten wederzijds gelijkelijk verbonden, hetgeen in het antwoord van Lord HOLDERNESSE was aangevoerd: maar men zag niets, waarom het Gemeenebest in deze tijdsomstandigheden minder de achtervolging van het traktaat van 1674 zou hebben te vragen, dan in andere tijden; daar men niets vroeg, dan waartoe men letterlijk geregtigd was, en men met geene andere Mogendheid in eene dergelijke verbindtenis stond.

Men

Men kon toch de ingebragte klagten niet als over een misverstand doen voorkomen, daar zij dadelijke inbreuken der taktaten tot grond hadden; waarover H. H. M. derzelver Gezant moesten gelasten bij de gedane vertogen te blijven. — Maar hierbij was nu nog gekomen, dat genoegzaam alles werd opgebragt en aangehouden, hetgeen uit of naar eenige Fransche haven kwam of ging, ja dat de Hollandsche schepen, naar Spanje en andere onzijdige havens bestemd, onder allerhande voorwendsels, door de Engelsche kapers werden weggenomen; dat, zoo wel in Europa als in Amerika, geen schip ongemoeid werd gelaten, en dat alle, daar over door den Heer HOP gedane, klagten waren geweest zonder eenige vrucht. Ten blijke, hoe verre deze mishandelingen waren gegaan, hadden H. H. M. de voornaamste gevallen in eene afzonderlijke memorie doen vervatten, welke zij wilden, dat hun Gezant onder het oog van Z. M. zou brengen. Men erkende gaarne, dat eenige schepen door het Geregsthof der Admiraliteit waren ontslagen; doch hetzelve scheen altijd eene reden te hebben kunnen vinden, om de kapers te kunnen bevrijden van de kosten; en nooit vernam men, dat er acht was geslagen op de gewelddadigheden der kapers, gewoon, de luiken

I. BOEK I. HOOFDST.

1757.

luiken open te breken en de koopmansgoederen te berooven, alvorens de schepen op te brengen, of als wettigen buit te vervolgen. Zulke uitspraken van het Admiraliteitshof maakten de kapers stouter, en drukten de belanghebbenden met onregtvaardige kosten, boven de schaden van eene vertraagde reize en bedorven goederen, terwijl de kosten der regtspleging dikwijls hooger liepen, dan de waarde der vrijgegevene goederen zelve. — Men kon eene menigte voorbeelden aanhalen, dat men schier handelde, als of er geene verbindtenissen bestonden, en als of men regt had, den ingezetenen van dezen Staat volstrekt allen handel en vaart uit en in de Fransche havens te beletten: doch men kon die behandeling niet aanmerken, als overeenkomende met de bedoeling van Z. M. die op den 6den van grasmaand dezes jaars door den Heer YORKE nog had verklaard: „altoos gevonden te zullen worden bereidwillig, om het Gemeenebest te handhaven bij deszelfs vrijheid, godsdienst en koophandel." Men verwachtede, dat Z. M daarvan de dadelijke bewijzen niet zou weigeren. Weshalve de Heer HOP andermaal zou aandringen op koste- en schadeloos ontslag van alle de schepen, op eene onwettige wijze, tegen de letter der traktaten, aange-

gehouden, en op eene volkomene gerustſtelling, dat de ingezetenen van den Staat in hunne vaart en handel ongeſtoord gelaten, en in het genot der traktaten gehandhaafd zouden worden, met krachtdadige voorziening tegen de geweldenarijen der kapers voor het vervolg. — Men hield zelf echter niet alle klagt voor even zeer gegrond, en zonderde daarom enkelde gevallen uitdrukkelijk uit, waarin men eeuiglijk ten beste wilde ſpreken van die genen, die zich door misverſtand aan eenig ongeluk hadden blootgeſteld. — Men wilde nu ook niet geſproken hebben van den overlast, nu en dan van Engelſche oorlogſchepen en kommisſievaarders in de havens van het Gemeenebest geleden; alhoewel de Heer HOP moest blijven aanhouden op voldoening van een dergelijk geval, waarover hij reeds vroeger een vertoog had ingebragt, alsmede op andere bijzondere voordragten, door hem bij het ministerie van Z. M. gedaan, maar men wilde nu door hem bijzonder hebben aangedrongen, om op al het voorgeſchevene een ſpoedig, juist en voldoend antwoord te ontvangen, ten einde de ingezetenen wierden gerustgeſteld, dat het waarlijk een voornemen was van het Hof van Groot-Brittannie, om de traktaten en verbindtenisſen heilig te doen nakomen en onderhouden. „ Van dit beſluit van H. H. M. werd een uittrekſel

ter

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

ter hand gesteld aan den Heer YORKE, met verzoek, om dit alles door zijne goede gunsten ten beste te ondersteunen en helpen bevorderen (*).

Vruchteloosheid van alle vertogen.

De Heer HOP was geenszins in gebreke, aan alle de voorschriften van dezen last ten spoedigste en ijverigste te voldoen: doch alle de gedane vertogen bleven niet alleen onbeantwoord, maar er werd in niet één punt aan H. H. M. genoegen gegeven. Integendeel verergerden de zaken zoo zeer, dat weldra naauwelijks een eenig gedeelte van de traktaten meer bij de Engelsche kommissievaarders werd ontzien; zoo als de Staten van Holland op den 17den van hooimaand des volgenden jaars bij H. H. M. deden opmerken (*).

Gelukkig voor den Staat, dat de oorlog met den Dei van Algiers, die twee jaren lang geduurd, doch weinig hinder had veroorzaakt (§), in dit jaar al zeer vroeg was geëindigd. De Heer LEVET, Consul van H. H. M. te Tunis, door de Algerijnen bij de verovering dier stad gevangen genomen en in slavernij gehouden, schreef op den 22sten van louwmaand, bij den Dei gehoor gehad en gee-

(*) Res. Gen. 1757. 14 Nov. —— Jaarb. 1757. bl. 1019—1033.

(†) Res. Gen. 1758. 17 Julij.

(§) Zie boven bl. 179 en 180.

geene ongenegenheid tot den vrede bespeurd te hebben. — Eene maand later herhaalde LEVET hetzelfde berigt, met bijvoeging, dat de regering en het volk den vrede wenschten, en de Dei eeniglijk naar voorslagen daartoe van deze zijde wachtede. — H. H. M. vorderden het ontslag van LEVET uit de slavernij, als het eerste blijk dier vredelievende gezindheid, doch wilden zich met de bloote vernieuwing van, zoo willekeurig geschonden, traktaten niet vergenoegen. Zij zonden den gewezen Consul PARAVICINI weder derwaarts, om in verdere onderhandeling te treden, welke door den Schout bij Nacht J. SELS in slagtmaand tot stand werd gebragt (*).

I. BOEK. I. HOOFDST. 1757.

Gezantschap van Tripol.

De regering van Tripoli had almede in den aanvang van dit jaar eenen Ambassadeur bij H. H. M. gezonden, en wel denzelfden, die in 1749 met dergelijke waardigheid alhier geweest was. Deszelfs plegtige inhaling had in louwmaand plaats; de gehoorverleening in sprokkelmaand. De geschenken van den Bassa en Regering van Tripoli bestonden in een kostbaar paardetuig, hetwelk, op een paard gelegd, een half uur lang op het binnenhof voor elken aanschouwer ten toon stond, en den volgen-

(*) Ref. Gen. 1757. 15 Febr., 14 April, 7 Junij en 2 Aug. — Jaarb. 1758. bl. 351—364.

genden dag, namens H H. M., aan den Erf-ſtadhouder vereerd werd (*).

En dit was dan de eenige eer, welke in dit jaar den Staat mogt wedervaren. Weinig luister kon die nogtans geven aan deszelfs diepe vernedering, daar men niets dan ijdele vertogen kon doen tegen de zeerooverijen der Engelſchen, in traktaatſchennis weinig aan de Algerijnen toegevende, en zelfs geene vertogen durfde doen tegen vrij blijkbare inbreuken op het Barriere-traktaat door de Keizerin-Koningin in het bezetten van Barriere-plaatſen met Franſche benden; waarbij men zich nog mogt toejuichen, door ſchrander ſtaatsbeleid den vrede te hebben behouden met de onderſcheiden oorlogende Mogendheden. Wijsheid voorzeker was het, de onzijdigheid bewaard en den vrede behouden, maar zwakheid, de eerſte niet rustig gehandhaafd te hebben. Eene zwakheid, ſchandelijk voor eenen Staat, wien het daartoe, bij eendragt, aan geene magt kon hebben ontbroken, daar D'AFFRY wel ſchimpende, doch geheel naar waarheid, van denzelven zeide: „ een rijk volk, maar arm beſtuur!"

Het had evenwel niet ontbroken aan eene duidelijke voordragt der ongelegenheden en behoeften, noch aan krachtigen aandrang op

(*) Jaarb. 1757. bl. 110—112.

op tijdige voorzieningen, waarvan, ter handhaving der eere van de Vrouwe-Gouvernante, de ſtaat van oorlog voor dezen jare een onvergetelijk bewijs oplevert, zoo als wij het hier hoofdzakelijk laten volgen.

Staat van oorlog voor dezen jare.

„ De ſtelregel onzer voorouders was : het Gemeenebest kan niet beſtaan zonder verbindtenisſen, zonder krijgsmagt, zonder grensplaatſen, zonder vloot. — Een Staat, tusſchen magtige naburen, is nooit gerust zonder uitzigt op de hulp van anderen in nood, gegrond op verbindtenisſen, die tevens het evenwigt der magten in Europa moeten bewaren. — De eerſte aanval moet evenwel door eigen krijgsmagt worden afgeweerd. Ook is de weerloosheid niet in ſtaat, om verbindtenisſen aan te gaan, omdat zij geene wederkeerige hulp kan bieden; of zij bevindt zich geheel afhankelijk van het welbehagen van haren beſchermer. — Sterke grensplaatſen zijn vooral noodzakelijk in een land van eng grondgebied. Daarom heeft men de verkrijging van eene verwijderde barriere tegen Frankrijk, buiten den ouden voormuur van den Staat, alle pogingen waardig geacht. — Niet minder noodig is eene vloot voor dezen Staat. De zee is het frontier van de voornaamſte gewesten, en de bron van de welvaart der ingezetenen, waaruit de bezorging van al, waar geld toe noodig is,

1757.

moet worden gevonden: maar dit frontier wordt alleen verzekerd door eene vloot, en het gebruik der zee alleen beveiligd tegen overlast door schepen van oorlog. — Buiten dit alles is er geene hoop, dan op de jaloezij der Mogendheden: maar die stelt tevens een weerloos land van kleine uitgestrektheid bloot aan het gevaar van door vijand en vriend te gelijk bedorven en daarna tusschen hen verdeeld te worden.

„ Van alle de voorvermelde vereischten was voorzeker de Staat niet geheel verstoken. Dezelven waren slechts op den voorgrond gesteld als een algemeene toetssteen, waaraan deszelfs tegenwoordige toestand kon getoetst worden, ten einde men met ijver en kracht middelen tot herstel van het gebrekkige, in een en ander opzigt, ter hand mogt nemen, komende thans de les *vigilate, Deo confidentes*, (waakt, op God vertrouwende) inzonderheid te pas. — Na een kort overzigt van den Staat van Europa even voor en in 1756 mogt men zeggen: God zij gedankt, dat het Gemeenebest tot nog toe in vrede leeft met de oorlogende Mogendheden, en Hij vervulle den wensch van H. K. Hoogheid en den Raad van State, dat deze vrede moge blijven ongestoord, en dezelve aan de lang gekwijnd hebbende fabrijken, handel en zeevaart een nieuw leven schenke! — Maar de Voorzienigheid werkt door middelen: men kan zich

zich niet vleijen, door wonderen te worden behouden. — Was nu de Staat gedekt door verbindtenisfen, of wekte hij ontzag door het getal van krijgsvolk, door de welgefteldheid der grensplaatfen en door de fterkte van zijne vloot?

„ Het ftuk der verbindtenisfen was van die tederheid, dat H. K. H. en de Raad zouden gefchroomd hebben, zich daarover in dit vertoog uit te laten, indien niet al, wat daarvan behoefde gezegd te werden, van algemeene bekendheid was. — Het evenwigt van Europa, hetwelk door verbindtenisfen werd gehandhaafd, en waarin de Staat zijne veiligheid ftelde, was gegrond geweest op den naarijver tusfchen de huizen van Oostenrijk en Bourbon. Dezen hadden zich thans verbonden. Het huis van Oostenrijk en de kroon van Groot-Brittannie, eene lange reeks van jaren aangezien voor de natuurlijke bondgenooten van dezen Staat, waren elk afzonderlijk betrokken in den oorlog. Groot-Brittannie had vorderingen gedaan ten gevolge van het traktaat van 1678: doch de Staat had zich volftrekt onzijdig verklaard. De Keizerin-Koningin had aangehouden om tegenftand tegen de onheilen, die van den Koning van Pruisfen voor alle Vorften van Europa zouden te duchten zijn: terwijl deze betuigd had, zich verzekerd te houden, dat men geen gehoor zou verleenen aan de vertooningen van

het

1757.

het Weener hof, als zich op geene verdedigende verbindtenisfen kunnende beroepen, maar dat men veeleer maatregelen zou nemen, om het evenwigt van Europa te helpen herftellen. — Kon nu het Gemeenebest zich gedekt achten door verbindtenisfen, en moest hetzelve niet veel eer veiligheid en zelfftandigheid zoeken in eigene krachten? — Maar de krijgsmagt van den Staat bedroeg 33,000 mannen: in rustige tijden, na aftrek van het geen voor de inwendige rust bewaard moest worden, naauwelijks eene middelmatige bezetting voor de veelvuldige grensplaatfen, en niets overlatende voor onvoorziene toevallen; veel min genoegzaam, het zij om een plaats of twee te beveiligen tegen een aanval, het zij om eene magt bijeen te brengen ter dekking van eenig zwak frontier. In volle vredestijden verloor de Staat zijn aanzien naar buiten, wanneer dezelve zich te fterk ontwapende; daaraan mogt men den ongunftigen uitflag der jongfte onderhandelingen over de nakoming van het Barriere-traktaat (in 1755) wel toefchrijven. — Volgens den raad van de kundigfte en ervarenfte Bevelhebbers, hadden H. H. M. meer dan eens verklaard, dat eene magt van 50,000 mannen, zelfs in tijd van vollen vrede, niet te groot was voor de veiligheid van het Gemeenebest. Men mogt dus vragen, of de

Staat

Staat in deze tijden veilig was met 33,000 mannen, dan of dezelve, met het daarop te laten aankomen, zich ook blootstelde aan gevaren? — H. K. Hoogheid en de Raad konden geene andere bedenking hierop verachten dan uit den bezwaarden staat der geldmiddelen ontleend. Zij erkende, dat dezelve hunne bekommering verzwaarde. Maar van twee kwaden moest men het minste kiezen. Wat zou men zich niet hebben te verwijten wanneer het Gemeenebest verloren ging, omdat men niet had kunnen besluiten, te vergen van de goede ingezetenen, het geen tot behoud gevorderd werd. — Op deze gronden werd dan verzocht, dat de toelagen in tijds werden ingebragt, ten einde er orde kon worden gesteld op de betaling der soldijen en andere posten, die, zonder verwarring te veroorzaken, niet konden stilstaan; en dat de raadplegingen van Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht en Vriesland mogten worden voortgezet op de voordragt, door H. K. Hoogheid, na overleg met den Raad van Staten, opgemaakt en aan H. H. M. gedaan den 9den van hooimaand 1755, tot eene vermeerdering der krijgsmagt met 1092 paarden en 13450 hoofden. Hieraan hing, in het oog van H. K. Hoogheid en den Raad, de veiligheid van het Gemeenebest. Dit eischte spoed, wijl een meerder aantal troepen

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

pen eerder noodig zijn kon, dan men dacht, en de vermeerdering moeijelijker zou worden, naar mate zij werd uitgesteld. Dit vorderde niet slechts een gaaf besluit der Gewesten, maar tevens eene dadelijke aanvaarding van eigen aandeel in dezen last; en niet, zoo als de Heeren Staten van Stad- en- Lande, die de noodzaaklijkheid der vermeerdering wel erkend, maar ten aanzien van den last verklaard hadden, daarin te zullen dragen: „ zoo veel de zwakke en verarmde staat van de provincie zou veroorloven;" op welken voet geen krijgsvolk kon worden aangeworven.

„ Ten aanzien der vestingen en magazijnen, noodzakelijk om de fróntieren van den Staat aan de landzijde sterk te doen zijn: de meeste plaatsen in Staats-Vlaanderen hadden verbetering en voorziening noodig. Daarin was wel gedeeltelijk verzorgd, maar nog veel meer te doen, dan er verrigt was. Het eiland van Cadzant lag open voor den vijand, door het aanslijken van de schorren van Kieldrecht en het verlanden van de passegeule en het kanaal langs de stad Hulst. Aan de ontwerpen, om deze schorren te bedijken en meer schuring in deze kanalen te brengen, waren zoo groote kosten verbonden, dat daaraan naauwelijks kon worden gedacht, hoe wenschelijk ook ter versterking der frontieren van Staats-Vlaanderen, en bij ge-

gevolg ter beveiliging van Zeeland. — Met beter gevolg en minder kosten kon het frontier van Braband in staat gesteld worden, om Gelderland en Holland aan die zijde te verzekeren. — Dat van Drenthe en West-Woldingerland, ter dekking van Vriesland en Stad-en-Lande, was door den Hertog VAN BRUNSWIJK naauwkeurig opgenomen, en vereischte grooter opmerkzaamheid dan voor dezen. Na de voorziening aldaar, overeenkomstig deszelfs voorslag, zou het frontier van den IJssel overblijven, hetgeen, altijd zwak geweest zijnde, niet kon worden bewaard zonder een korps troepen. — Zonder nieuwen onderstand der Gewesten was in dit alles niet te voorzien, waartoe men wenschte, dat een vast jaarlijksch fonds wierd bestemd, zoo als de Voorouders het hadden begrepen, en men den Bondgenooten onophoudelijk had voorgedragen; laatst nog in den staat van oorlog voor 1755, waarop dan nu weder met allen nadruk werd gedrongen.

„ Het laatste stuk, dat H. K. Hoogheid en de Raad van Staten aan de zorg der Bondgenooten hadden aan te bevelen, was de gesteldheid van 's Lands vloot. Het verval der zeemagt was sedert het begin dezer eeuw hand over hand toegenomen, en dit stuk was het minst van allen behartigd. WILLEM III had in 1685 geoordeeld, dat de Staat behoorde

I. BOEK I. HOOFDST.

1757.

voorzien te zijn van 96 schepen van oorlog, behalve de fregatten of konvooijers. In 1700 had men bevonden, slechts van 59 oorlogschepen voorzien te zijn. Thans zou men te vreden mogen wezen, indien het getal van bekwame schepen de helft van het eerstgemelde getal of daaromtrent bedroeg. —— De vraag tot den aanbouw van 25 schepen van linie, in 1741 gedaan, om een begin te maken met het herstel van 's Lands zeemagt, was tot nog toe niet ten besluite gebragt ondanks alle mogelijke pogingen daartoe, gedurende het verloop van vijftien jaren, en in weerwil der laatste aanschrijving van H. H. M, aan de Bondgenooten, den 19den van oogstmaand laatstleden; schoon de ondervinding gedurende dat jaar tot ieders overtuiging had doen zien, dat meerder en sterker bescherming aan den koophandel behoorde gegeven te worden, zoo men niet wilde, dat dezelve verloren ging in eenen tijd, die gunstig was, om hem nieuwen bloei te geven. — De Kollegiën ter Admiraliteit waren zoo zeer belast met de kapitalen, die bij gebrek van onderstanden der Gewesten op den Staat tot buitengewone uitrustingen hadden moeten worden opgenomen, dat zij onbekwaam waren geworden, om uit de gewone inkomsten eenige bescherming aan den koophandel te bezorgen. — De Kollegiën, eindelijk,

lijk, door de ondervinding geleerd hebbende, dat geene rekening ter wereld te maken was op de onderstanden der Gewesten, konden zich niet meer verbinden in het doen van uitrustingen op zulke toezeggingen alleen. Dienvolgens was het middel van geldleening op het verhoogde last- en veilgeld de eenige bron om geld te vinden; hoe zeer dat fonds uit zijnen aard tot dat gebruik niet was geschikt en nevens de anderen onnut zou worden, indien het bij aanhoudendheid werd bezwaard. — Indien deze bedenkingen de Bondgenooten niet konden bewegen, om eindelijk aan het herstel der zeemagt de hand te slaan en de bezwaarde inkomsten der Kollegiën te ontlasten, dan zou de bedenking niet ongerijmd kunnen schijnen, wat tot behoud des koophandels (dewijl men toch in dat geval zou moeten afzien van het dekken der zeekusten met oorlogschepen) beter zou zijn, bescherming te blijven geven op den tegenwoordigen voet, of wel 's Lands magazijnen, werven, schepen, kanon en alle toebehooren te verkoopen, de opgenomene kapitalen uit de opbrengst, zoo ver het zou kunnen strekken, af te lossen, de inkomende en uitgaande regten, zoo veel dienstig en doenlijk, te verminderen en van tijd tot tijd af te schaffen, en aan de kooplieden zelve over te laten, om voor zich zelve te zorgen?

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

Dan, H. K. Hoogheid en de Raad vleiden zich, dat zulke eene berekening door betere gedachten zou worden voorgekomen, en verzochten, bij al, wat dierbaar was, dat de Heeren Staten van Utrecht en Vriesland, die nog niet verder hadden toegestemd, dan in den aanbouw van twaalf schepen, en dat die van Stad-en-Lande, die nog in het geheel geene toestemming hadden gegeven, op het voorbeeld van Gelderland, Holland, Zeeland en Overijssel, zonder verder uitstel, volkomen en gaaf geliefden toe te stemmen in den aanbouw van vijf en twintig schepen, en dat voorts Gelderland, Utrecht, Vriesland, Overijssel, en Stad-en-Lande, op het voorbeeld van Zeeland en van Holland, welk laatste Gewest zich reeds bereid had verklaard ter voldoening in den last van vijf en twintig schepen, door dadelijke onderstanden de Kollegiën wilden in staat stellen, om met den aanbouw voort te gaan, en dien te volbrengen, en zij eens gezamenlijk, even als Gelderland daarvan reeds een voorbeeld had gegeven, geliefden te toonen, de middelen te water met ernst te willen ontheffen van de geldleeningen, door de Kollegiën daarop gedaan tot kwijting der schulden, in de buitengewone uitrustingen gedurende de laatste troebelen gemaakt (*).

Vries-

(*) Resol. van Holl. 1757. 12 Jan.

Vriesland, Overijsfel, Stad- en Lande, Utrecht en Gelderland zonden derzelve gave toeftemming in op de gewone en buitengewone ftaten van oorlog, bij voorgaande memorie aangedrongen, behoudens al zulke aanmerkingen, als de meesten hunner bevorens bij de gewone ftaten hadden gemaakt: doch Zeeland verklaarde zich volftrekt onvermogende, om zoo zware lasten, als de ftaten van oorlog voor deszelfs aandeel bedroegen, te kunnen opbrengen, en alleen gewillig, om zoo veel bij te dragen, als waartoe het zich bij vorige gelegenheden eeniglijk had in ftaat verklaard, onder aandrang nogtans op vele bezuinigingen, welke men ter Generaliteit mogelijk hield. Holland vond goed, het geheele eerfte punt, betreffende de vermeerdering der landmagt, voorbij te gaan, als niet bijzonder tot deze overweging behoorende, en zich ten aanzien van de verbetering der frontieren en magazijnen, nooit achterlijk getoond hebbende. Wat de fchulden der Admiraliteiten aanging: hetzelve was in groote voorfchotten voor andere Gewesten. — Maar met opzigt tot de vloot prees het deze voordragt ten hoogfte, met vasthouding van eigene vroegere voordragten en befluiten daaromtrent (*).

Gevoelens der gewesten.

Niets

(*) Refol. Gen. 1757. 1 en 15 Maart, 14, 15 en 28 April, 3, 4 en 6 Mei.

I. BOEK I. HOOFDST.

1757.

Niets kon den Franschen aangenamer zijn, dan de tegenstand van Holland tegen het ontwerp der vermeerdering van de landmagt, als zijnde zulks voldoende, om het Gemeenebest ten hunnen aanzien in lijdzame afhankelijkheid te houden; waarbij de aandrang op versterking ter zee hun de hoop gaf, dat een nadrukkelijke wederstand der zeerooverijen spoedig aanleiding tot openbaren krijg met Engeland geven en den gereeden overgang tot hunne zijde ten gevolge hebben zou. Van hier dan ook de rustelooze pogingen van D'AFFRY, om, indien al niet het laatste te bevorderen, ten minste het eerste door al zijnen invloed op hen, die hem het oor slechts wilden leenen, te wederhouden. En, wat men dan ook zou hebben mogen verwachten van de toestemming van vijf Gewesten tot beide, en van één tot de vermeerdering der zeemagt alleen, bij geene de minste wederstreving, maar betuiging van eigen onvermogen slechts bij het zevende Gewest, dit zelfde jaar deed nog ten volle blijken van het heilloos vermogen der oneensgezindheid en onttrekking van ijverige zamenspanning in het Bondgenootschap.

Bemoeijingen van D'AFFRY.

In de opgaaf van behoeften voor het volgende jaar, den 22sten van wintermaand, des tegenwoordigen door H. K. Hoogheid en den Raad van Staten ingezonden, moest men

Staat van oorlog voor het volgende jaar.

men lezen: „ tot den aanbouw van vijf en twintig schepen hebben de Heeren Staten van Holland *f* 130,000 en die van Overijssel voor het eerst op derzelver aandeel *f* 25,000 opgebragt." De overige Gewesten hebben niets gedaan; zelfs niet de Heeren Staten van Utrecht, die verklaard hadden, zorge te zullen dragen, dat door hen wierd ingebragt eene somma van *f* 51,774 ter zuivering van hun aandeel in den aanbouw van twaalf schepen, waarop zij te voren *f* 47,791 hadden opgebragt. Indien geen meerder ijver voor dit vak in het toekomende getoond wordt, is het niet waarschijnlijk, dat de vijf en twintig schepen ooit te gelijk zullen aanwezig zijn. — Het ontbrak harer Koninklijke Hoogheid en den Raad, volgens uitdrukkelijke betuiging, aan sterker drangredenen, dan die bij de laatste opgave der behoeften gebruikt waren, ten einde de Bondgenooten, zoo met opzigt tot de sterkten en magazijnen, als met opzigt tot de zaken van de zee, te bewegen tot handhaving en bevordering van het gemeen belang, en zij hielden alzoo die drangredenen voor herhaald. Alleen drong men met nieuwen nadruk op de voldoening der gewone consenten voor de krijgsmagt, wier betaling niet stil kon staan, kunnende toch H. K. Hoogheid noch de Raad denken, dat eenige ver-

min-

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

mindering van de tegenwoordige krijgsmagt, die in geruste tijden eer te gering dan te groot was tot bezetting der frontieren en niet genoegzaam, om daaruit een korps bij eenen schielijk opkomenden nood in het veld te trekken, bij iemand der Bondgenooten in bedenking kon komen in dezen tijd van kommer, waarin verscheiden der Bondgenooten, benevens H. K. Hoogheid, gemeend hadden, dat het Gemeenebest zijne veiligheid niet enkel op den goeden wil en het woord der naburen, maar daarop en op de vermeerdering van 's Lands magt behoorde te vestigen (*).

Gelijk in het slot van deze opgave ten aanzien der krijgsmagt, zoo ook was in die der vorige ten aanzien der zeemagt zekere scherpte te bespeuren, die wel uit den aard der zake, en uit de vruchteloosheid van veeljarige aansporing tot herstel van den staat op eenen waardigen voet, kon geboren schijnen, maar die misschien ook niet ten onregte kon worden toegeschreven aan de onaangename gevoelens der Vrouwe-Gouvernante van het pijnelijke harer tedere betrekkingen tot haren vader bij het klaar inzien en trouw behar-

(*) Resol. van Holl. 1758. 11 Jan.

hartigen der hoog noodige onzijdigheid voor den Staat, als mede van de ongegronde verdenkingen harer zuivere beginſelen en de tegenwerkingen harer vermeende belangen, welke gevoelens niet wel konden nalaten eenigen invloed te krijgen op haren geest, alreeds zuchtende onder den druk van een ongezond ligchaam, en in dit zelfde jaar nog gekweld door verdrietigen twist met de Stedelijke Regering der tweede ſtemmende Stad in Holland.

Gefchil van de Regering te Haarlem met H. K. Hoogheid.

Tegen den 7den van herfstmaand was de Vroedſchap te Haarlem opgeroepen tot de benoeming van een achttal perſonen, om, ter verkiezing van een viertal Burgemeesters, aan de Vrouwe-Gouvernante te worden voorgedragen. Deze oproeping geſchiedde, naar gewoonte, acht dagen te voren met uitreiking van ſtembriefjes, waarop elk Lid der Vroedſchap zijn achttal ſtelde, en waaruit, ten geſtelden dage, zoo wel van de ingebragte als ingezondene, door de aanwezige Leden de benoeming bij de meerderheid der voorgemelde ſtemmen werd opgemaakt. Dit ook nu geſchied zijnde, werd door de vergadering beſloten, de gedane benoeming met eenen brief te zenden aan H. K. Hoogheid, zich toen op het Lusthuis te Soestdijk bevindende.* Een der Leden wilde tegen deze benoeming eene ver-

I. BOEK I. HOOFDST.

1757.

verklaring inleveren van een afwezig Lid, doch deed dezelve daarna op eigen naam, als waren er bij de benoeming informaliteiten begaan, uit hoofde waarvan zij niet als wettig aan H. K. Hoogheid zou kunnen worden aangeboden. Van deze verklaring verzocht hij, dat bij de inzending der benoeming aan de Vrouwe-Gouvernante zou worden kennis gegeven; met welke verklaring en verzoek zich nog een der aanwezigen vereenigde. Sommige Leden meenden, dat men aan den geuiten wensch moest voldoen: doch de meesten, geene informaliteit in de benoeming aangewezen ziende, oordeelden, dat dezelve op de gewone wijze, nog ten zelfden dage, moest worden afgezonden. De drie tegenkantende Leden zonden nu tevens aan H. K. Hoogheid hunne bezwaren tegen de benoeming, als onwettig, zijnde van dezelve afgelaten perſonen, die naar orde en forme van Regering daartoe benoembaar waren, en die vermeenden, dat daardoor zoo wel aan de voorregten der Stad als aan hunnen goeden naam werd te kort gedaan; en hetwelk zou voortgeſproten zijn uit een verdrag, door de meerderheid der Vroedſchappen onderling aangegaan, ſtrijdig met het geen wijlen WILLEM IV diensthalve voormaals had goedgevonden en te verſtaan gegeven.

H. K.

H. K. Hoogheid, beide deze ſtukken gelijktijdig ontvangende, meende in gemoede, deze bezwaren evenmin te moeten aannemen als verwerpen, maar daarna te moeten vernemen, alvorens met gerustheid eene keuze te doen; van welk beſluit zij den 9den aan de Regering van Haarlem kennis gaf, met vermelding; dat zij eenige Heeren zou benoemen, om op de ingebragte klagten nader onderzoek te doen.

De Vroedſchap nam den brief van H. K. Hoogheid, wiens inhoud haar zeer bevreemdde, in ernſtige overweging; verklaarde nogmaals, de gedane benoeming te houden voor alzins formeel en wettig, en benoemde eene bezending uit haar midden aan de Vrouwe-Gouvernante, om niet ſlechts H. K. Hoogheid van die verklaring kennis te geven, maar Hoogstdezelve van de wettigheid der benoeming te overreden, met verzoek om van de zending van Kommisſarisſen tot onderzoek af te zien, maar tot de gewenschte verkiezing uit de aangebodene benoeming over te gaan. De Vrouwe-Gouvernante betuigde hare blijdſchap, dat er in de benoeming geene onwettigheden plaats hadden; dat zij gaarne, gelijk altijd, genoegen aan de Regering wenschte te geven: doch omtrent het zenden van Kommisſarisſen zou zij nader overwegen, of zij daarvan zou kunnen afzien, als kunnende zich daarop nog niet ſtellig uiten.

I. BOEK I. HOOFDST. 1757.

Daar nu de verklaring van de Vroedschap en van de klagende Leden voor en tegen de onwettigheid der benoeming volstrekt tegenstrijdig was, oordeelde H. K. H. daarna, het veiligste te zullen handelen en het best in haar geheel te blijven, met het voorgenomen onderzoek voortgang te doen hebben, zijnde toch de handhaving der privilegiën, over wier verbreking geklaagd werd, ten duurste aan hare zorgen aanbevolen. Zij benoemde daartoe uit de Ridderschap FREDERIK HENDRIK Baron van Wassenaar en Mr. H VAN DER DUSSEN, Oud-Schepen en Raad van Delft, welke Kommissarissen zoo wel de klagende Leden als eenige Leden uit de meerderheid hoorden. De klagers bragten een breed vertoog in van redenen en gronden hunner klagt. Van de andere zijde bleef men op de, reeds bijgebragte, gronden voor de wettigheid der benoeming staan, en wenschte men nadere kennis van den inhoud der klagten. Deze kennis werd hun zelfs schriftelijk beloofd, om daarop mede, des goedvindende, schriftelijk te antwoorden: doch daarvan verschoonde men zich, ten ware H. K. Hoogheid zou willen goedvinden, op een te doen verzoek der klagers zelve, tot de verkiezing uit de gemaakte benoeming over te gaan.

Het kwam aan de Vrouwe Gouvernante, uit berigt van hare Kommissarissen, voor, dat men we-

wederzijds niet ongenegen was tot herstel van den vrede, en nu haastede zij zich, dezelven alzins te magtigen tot het doen van alle voorslagen, die daartoe zouden kunnen strekken.

Het was er intusschen ver af, dat het zoo gunstig bij de Vroedschap zelve gesteld was. Op het berigt harer bezending bij de Vrouwe-Gouvernante had zij op den 13den reeds geoordeeld, niets onbeproefd te moeten laten, om Hoogstdezelve van de ongegrondheid der ingebragte klagten te overtuigen, en zulks eenig mogelijk gevonden bij de poging, om de gemaakte benoeming door den Souverein van den Lande zelven te doen regtvaardigen aan wien toch alle verklaring van de voorregten der steden eeniglijk toekwam; — en men had besloten, eenen Burgemeester nevens den Pensionaris te zenden met eenen brief aan het Kollegie van Gekommitteerde Raden, ten einde de Staten van Holland, alhoewel derzelver gewone Vergadering op den 28sten stond bijeen te komen, eenige dagen vroeger, en wel uiterlijk tegen den 22sten, buitengewoon te beschrijven, zonder dat men Gemagtigden had verkiezen te benoemen, om met Kommissarissen van H. K. Hoogheid te spreken, omtrent wier komste men toen nog onzeker was, en het mogt dezen Kommissarissen zelfs niet gebeuren, de uitvoering van het genomen besluit eenigen tijd te doen uitstellen.

 Dit

1757.

Dit geschiedde reeds op den 15den. De Afgevaardigden drongen bij Gekommitteerde Raden op de bijeenroeping eener buitengewone Vergadering van Holland ten sterkste aan, nadat hun op den brief reeds mondeling was geantwoord, dat men, wegens de nabijheid der gewone Vergadering, het afzijn van drie Leden uit het Kollegie, de afwezigheid der Vrouwe-Gouvernante, en den aard der zaak zelve, als niet dringend genoeg, om er zoo veel geruchts van te maken, in deze bijeenroeping zwarigheid vond. Evenwel bleven Gekommitteerde Raden het verzoek weigeren, zeggende, daarin niet te kunnen bewilligen zonder het gevoelen der Gouvernante verstaan te hebben, welke zij des zouden schrijven.

De Gekommitteerde Raden vonden goed, de Regering van Haarlem bij eenen brief van den 19den eene nadere bekrachtiging te doen geworden van hetgeen derzelver Afgevaardigden haar voorzeker zouden hebben berigt: „dat zij, namelijk, om de omstandigheden van tijden niet hadden kunnen goedvinden eene buitengewone Vergadering te beschrijven, daar de gewone zoo kort op handen was, waarbij zij, na alles rijpelijk overwogen te hebben, zich verpligt vonden te blijven."

Ook nu nog werden de onderhandelingen

der

der Kommisfarisfen van de Vrouwe-Gouvernante wel voortgezet, maar zonder vrucht, daar H. K. Hoogheid niet goed vond, de verkiezing uit de gedane benoeming te doen; alhoewel op nieuw eene bezending uit de Vroedfchap aan Hoogstdezelve alle poging daartoe had aangewend, en die zelfde poging nog krachtiglijk herhaald werd in den morgen van den 28ften, den dag, waarop de gewone Vergadering der Staten plaats had (*).

Terftond na de opening dezer Vergadering deden nu de Afgevaardigden van Haarlem, op uitdrukkelijken last hunner zenders, een voorftel, ten einde opgeheven wierden de hindernisfen, waardoor buiten verkiezing bleef eene benoeming, door de Regering dier ftad opgemaakt en aan H. K. Hoogheid ter verkiezinge van Burgemeesters toegezonden. Daar deze hindernisfen beftonden in de tegenfpraak van drie Leden der Vroedfchap, als ware de benoeming onwettig en met de privilegiën ftrijdig, terwijl de overige Vroedfchapsleden dezelve voor wettig en alzins overeenkomftig met dezelfde privilegiën hielden, hetwelk de Vrouwe-Gouvernante in het doen der keuze had bezwaard, hadden zij zich verpligt gevonden de uitfpraak van den Souverein in

(*) Jaarb. 1757. bl. 910—994.

in te roepen over de wettigheid der gedane benoeming, waardoor H. K. Hoogheid gerust tot de verkiezing zou kunnen overgaan ter voorkoming van alle verdere nadeelige gevolgen, die, zoo voor deze ſtad in het bijzonder, als voor den Lande in het algemeen, hieruit zouden kunnen ontſtaan.

De Afgevaardigden van Dordrecht verzochten afſchrift van dit voorſtel, om daarop te vernemen het gevoelen van hunne zenders, en werd dien onverminderd goedgevonden en verſtaan, afſchrift van hetzelve te zenden bij eenen brief aan de Vrouwe-Gouvernante, met verzoek, om daarop hare bedenkingen en berigt aan H. E. Gr. M. te laten toekomen.

Met dit beſluit konden zich de Afgevaardigden van Haarlem niet vereenigen. Zij teekenden daartegen aan: „ dat, daar het, in het gedane voorſtel, eeniglijk aankwam op een geſchil tusſchen de Vroedſchap en eenige weinige Leden derzelve, waarin de uitſpraak eenvoudig was gevraagd ter opheffing van alle zwarigheid bij H. K. H. in het doen der verkiezing, zij geene reden hadden gezien, om hetzelve voorſtel aan H. K. H. te zenden, en dat wel zonder de redenen van partijen daartegen te hebben gehoord; en dat zij daarom van gevoelen waren geweest, dat het voorſtel had behooren verwezen te worden

aan

aan het groot besogne, om door hetzelve onderzocht en, na partijen te hebben gehoord, met berigt terug gebragt te worden, als zijnde zulks in hunne oogen tevens het gepaste middel geweest om het geschil te onderzoeken, en met zoo veel spoeds, als het gewigt daarvan vereischte, door H. E. Gr. M. te doen beslechten."

Na deze aanteekening gedaan te hebben, kwamen dezelfde Afgevaardigden met een tweede voorstel ter tafel over de weigering van Gekommitteerde Raden, om, op verzoek der Regering van Haarlem, de Vergadering der Staten buitengewoon te beschrijven. Een besluit van 6 hooimaand 1677, hetwelk voor een der grondwetten van den Staat moest worden gehouden, waarbij dergelijk geval zou bepaald zijn, als verpligtende Gekommitteerde Raden, om eene buitengewone Vergadering te beschrijven, scheen hun daarbij verwaarloosd te zijn, en dit veroorloofde aan hunnen ijver voor 's Lands grondwetten en geregtigheden niet, deze weigering met stilzwijgen voorbij te gaan; maar moesten zij tevens in bedenking geven, of H. E. Gr. M. niet zouden kunnen goedvinden, zich ten aanzien van gemeld besluit van 1677 zoodanig nader te verklaren, als zij zouden bevinden te behooren. — Dit voorstel werd

 in

in handel gesteld van Gekommitteerde Raden zelve, om daarop ten spoedigste en uiterlijk binnen acht dagen aan H. E. Gr. M. te dienen van berigt (*).

Tenzelfden dage, en wel den 5den van wijnmaand, diende de Vrouwe-Gouvernante, zoo wel, als Gekommitteerde Raden, van berigt, en alzoo met eene spoed, dien de Afgevaardigden van Haarlem zich op eenige andere wijze niet sneller hadden kunnen voorstellen.

H. K. Hoogheid deed dit in eenen brief, wiens beloop en zakelijken inhoud wij laten volgen. „ Ten spoedigste en kortelijk had Hoogstdezelve aan de begeerte der Staten willen voldoen. De eerste kennis van het voornemen der Heeren van Haarlem, om deze zaak ter tafel van hun E. Gr. M. te brengen, had H. K. H. zeer bevreemd, als niet wetende iet gedaan te hebben, dan waartoe zij niet slechts bevoegd, maar zelfs verpligt was geweest. Deze bevreemding was nog meer toegenomen bij het bemerken van den kunstigen aanleg des voorstels, als ware de opheldering en verklaring der Stads privilegiën en oktrooijen alleen van den Souverein te vragen, ten einde daardoor de Vrouwe-Gouver-

(*) Resol. van Holl. 1757. 28 Sept.

vernante te ontzetten van een regt, dat van de grondlegging van het Gemeenebest door de Stadhouderen in der tijd was geoefend, en hetgeen, daar het te pas kwam, had moeten geoefend worden. — H. K. H. kon niet begrijpen, waardoor zulks aan die Heeren te hebben verdiend, en hoe zulk eene onderneming ware overeen te brengen met veelvuldige verzekeringen, van Haar te willen helpen handhaven bij hare regten en hoogheden, als daartoe bij eede verbonden. — Eene eenvoudige opgaaf van het verrigte zou genoegzaam doen zien, dat de Heeren van Haarlem Haar en Haren minderjarigen Zoon ongelijk deden met het inslaan van dezen weg. — Na dezelve opgaaf gedaan te hebben, mogt H. K. H. het oordeel aan H. E. Gr. M. wel overlaten, of met meerdere onzijdigheid, gematigdheid en vredelievendheid had kunnen worden gehandeld. — De staat des geschils was, naar haar oordeel, verkeerdelijk door de Heeren van Haarlem voorgesteld. Het was geen misverstand over het begrip van der Stede privilegiën, hetwelk niemand anders zou aangaan, dan de meerderheid der Vroedschap en eenige weinige tegenkantende Leden, waarover het oordeel alleen aan de Staten zou staan, en hetwelk zij zouden inroepen, om H. K. H. te redden uit eene

 zwa-

1757. zwarigheid, waarin eenige weinige Leden der Vroedſchap haar hadden gebragt: neen, het was een geſchil tusſchen de meerderheid der Vroedſchap en Haar, willende die meerderheid de Vrouwe-Gouvernante ontzetten van een regt, zonder hetwelk een ander, hetgeen niet betwist werd, met handhaving der Stedelijke privilegiën niet kon geoefend worden; terwijl het geſchil tusſchen de meerderheid en minderheid tot hare kennisſe gebragt was en overeenkomſtig hare verpligtingen nog onderzocht werd. — Het regt van verkiezing uit overgeleverde benoeming was buiten geſchil, maar die verkiezing moest geſchieden overeenkomſtig de privilegiën der Steden. Hoe nu kon zulks geſchieden in geval van klagt wegens derzelver overtreding, zonder onderzoek naar de waarheid of onwaarheid daarvan? En hier tegen was het voorſtel van Haarlem gerigt, ofſchoon den naam der Vrouwe-Gouvernante niet vermeldende. — Even verkeerd was de voordragt, als of het geſchil tusſchen de meerderheid en minderheid zou afhangen van eene verklaring of opheldering van een privilegie of oktrooi, hetwelk alleen aan H. E. Gr. M. zou ſtaan, zijnde het geenszins te doen om een verſchillend begrip van derzelver zin, daar van de eene zijde beweerd werd

werd, dat dezelve gevolgd, van de andere zijde, dat zij niet gevolgd waren, en beiden alzoo volhielden, dat derzelver zin volkomen klaar was, waar tusschen het oordeel niet minder toekwam aan H. K. H., den Prinse van den Lande vertegenwoordigende, als zulks had toegekomen aan hare voorgangers, die hetzelve, als het nood was, hadden geveld, zonder den minsten schijn van afkeuring door H. E. Gr. M. — Het scheen, dat dit alzoo was aangelegd, om H. K. H. de wetgevende magt van de Staten te doen in twijfel trekken, of zich tegen dezelve min of meer te doen uiten: doch H. K. H. aarselde niet, om voor een onwrikbaren regel van Staat te erkennen, dat die gene, die de magt had, om privilegiën te geven, ook de magt heeft, om ze, in geval van duisterheid, op te helderen of uit te leggen, ja, dat zulks door geene andere magt met effekt geschieden kan. — Dan, dit was hier de vraag niet, daar niemand de minste duisterheid had voorgewend. Van weerszijde had men zich integendeel op de duidelijkheid der privilegiën beroepen, welke men slechts had in te zien, om te oordeelen, wie van beide het regt aan zijne zijde had. — Het geschil betrof dan met de daad Haar, die wel besloten was, om een regt, door Haar ontvangen, door eene

1757.

eene regtvaardige verdediging te bewaren, en ter zijner tijd over te leveren aan haren lieven Zoon. Kon het den Heeren van Haarlem dan behagen, hem dat regt te betwisten, en oordeelden zij, dat daardoor het welvaren van hunne Stad en van den Staat zou worden bevorderd, zij mogten daarin doen, wat hun oorbaarlijkst zou dunken; maar als Moeder en Voogdesse zou H. K. H. geloofd hebben te kort te doen aan het vertrouwen, door H. E. Gr. M. in haar gesteld, indien zij niet met dubbelden ijver bleef handhaven een regt, hetwelk door haar eeniglijk bewaard werd, waarvan het buiten haar vermogen was, het geringste deel af te staan, en waaromtrent zij, met hare kennelijke bevinding van de regtvaardigheid en billijkheid van H. E. Gr. M., niet de minste vreeze had, dat haar Prinselijke Wees, in een tijd, dat hij weerloos was, bij toedoen van H. E. Gr. M., de geringste vermindering te verwachten had. — Wat eindelijk de gevolgen betrof, uit de vertraagde verkiezing voor de Stad in het bijzonder en het Land in het algemeen te duchten: het onderzoek naar de gegrondheid der klagten, tegen de benoeming ingebragt, geschiedde als nog. Bevorens het behoorlijk verslag daaromtrent, was het onmogelijk de verkiezing te doen, zonder zich de blaam van onvoorzigtigheid en onregtvaardigheid billijk op

den

den hals te halen. — Maar welke andere gevolgen, dan de gewone na elke klagt, konden hieruit voortvloeijen? Men zou, de klagten gegrond bevindende, herſtel in de benoeming vragen, ten einde daarna terſtond de keus te kunnen doen: of, dezelve ongegrond erkend zijnde, dadelijk ter verkiezinge overgaan. Inmiddels leed de ſtad niets, als zijnde noch zonder ſtedelijk beſtuur, noch zonder regtsoefening, noch door wanorde onder het gemeen ontrust, hetgeen dan ook geene privilegiën zag verkorten, maar zorgvuldig handhaven; terwijl men geene gevolgen voor den Lande in het algemeen wist te bedenken, dan die zouden kunnen voortvloeijen uit den gedanen ſtap van Haarlem bij H. E. Gr. M., tegen wiens onnoodig en ontijdig gerucht, en deszelfs aanleiding tot allerlei vreemde bedenkingen, én binnen én buiten 's Lands, men te vergeefs gewaarſchuwd had, als kunnende in de tegenwoordige tijdsomſtandigheden noch nuttig noch voordeelig zijn; en deze gevolgen zouden blijven voor rekening der meerderheid van de Vroedſchap van Haarlem. — Behalve ter regtvaardiging van eigen gehouden gedrag, meende H. K. H. nog te moeten ſpreken van het regt, hetwelk zij oordeelde, dat in het voorſtel van Haarlem haar bedektelijk en onder andere gedaanten, doch daarom niet min regtſtreeks

be-

I. BOEK. I. HOOFDST.

1757.

betwist werd. — Het regt der keuze uit overgeleverde benoeming was onbetwijfelt. Even ontwijfelbaar was het, dat de benoemingen moesten gemaakt zijn overeenkomstig der stede privilegiën enz., en dat de verpligting, om de privilegiën te handhaven de onbevoegdheid insloot, om de keuze te doen uit benoemingen, niet overeenkomstig dezelven opgemaakt, en alzoo de bevoegdheid, ja volstrekte verpligting tevens, om zich van de wettigheid der benoemingen wel te doen onderrigten. Wanneer nu het tegendeel werd aangebragt, hoe zou men dan ter verkiezinge mogen overgaan zonder onderzoek naar deze wettigheid? — Dit regt was onder Stadhouderlijke regeringen slechts eenmaal, onder andere omstandigheden en voorgevens, schoon zonder gevolg, in twijfel getrokken, in welk geval juist de Gedeputeerden van Haarlem den bijzonderen last hadden gehad, om ter Staatsvergadering te verklaren: „ dat het regt van onderzoek zoo onafscheidbaar was van het opgedragen regt van verkiezing, dat het evenmin als het regt van verkiezing kon worden betwist, en dat vervolgens alle raadpleging daarover ter Vergadering van H. E. Gr. M. behoorde ter zijde gesteld en van de hand gewezen te worden." Hadden nu (dus was het slot) de tegenwoordige Regenten van Haarlem of de meerderheid van dien, zoo veel meer lichts

lichts en wijsheid in de gronden van de tegenwoordige ſtaatsgeſteldnis, dan hunne voorgangers? Waren dezelven nu zoo veel vindingrijker en ſcherpzinniger, om aan H. K. H., onder een voorgeven, dat het geſchil Haar niet aanging, door het vragen van meer opheldering of uitlegging aan H. E. Gr. M., een regt uit de hand te willen wringen, hetgeen hunne voorgangers daarin gevestigd hadden gelaten? Dit mogt zoo zijn; maar welke verandering of omwending ook bij hen mogt plaats hebben genomen, dit was en bleef zeker, dat de Heeren Staten des Lands dezelfde zijnde en blijvende, H. K. H. alle reden had, om zich verzekerd te houden, dat H. E. Gr. M. niet zouden gedoogen, dat hare Vorſtelijke Wees daarvan ontzet wierd."

De Afgevaardigden van Dordrecht, Haarlem, Leijden, Amſterdam, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Brielle, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medemblik en Purmerende verzochten afſchriften van dit ſtuk, om daarop het gevoelen van hunne zenders te verſtaan, en werd het bepaald beſluit op hetzelve uitgeſteld tot nader overleg (*).

Ter-

(*) Reſol. van Holl. 1757. 5 Oct.

Terftond hierna werd de brief gelezen van Gekommiteerde Raden, berigtende op het voorftel van Haarlem, over derzelver weigering, om, op het verzoek der regering dier Stad, de Staatsvergadering buitengewoon te befchrijven. „ Het tegen hun gedrag aangehaalde befluit van den 18den van hooimaand 1677 was hun niet min voorgekomen in dit geval, met achterftelling van andere verpligtingen, hun niet min fterk aanbevolen, opgevolgd te moeten worden, daar hun in den brief van de Heeren van Haarlem van den 15den van herfstmaand, gefchenen had opgefloten te liggen, hoewel in zeer afgemetene en betamelijke uitdrukkingen, een beklag, en dat wel omtrent het ftuk van regeringsbeftel, waarover de Heer Erfftadhouder bijzondere regten oefende, en alzoo tegen H. K. Hoogheid zelve. Uit hoofde van hunnen lastbrief, van den 28ften van oogstmaand 1751, verpligt, goede verftandhouding te hebben met den Heer Erfftadhouder in der tijd, zouden zij misdaan hebben, zich eene klagt tegen de Vrouwe-Gouvernante aantrekkende, buiten hare kennis en zonder haar gelegenheid ter wederlegginge te geven, met eene vergadering, om die reden, buitengewoon te beleggen. De zorg, hun aanbevolen, om te letten, dat de Souvereiniteit van de Staten en de te-

tegenwoordige regeringsvorm in alle deelen wierd behouden en bewaard, had almede de aanneming eener klagte te dien einde verhinderd, welke door H. K. H. kon geacht worden de regten van den Stadhouder te betreffen. Zelfs hadden zij bevonden: „ dat het aangehaald besluit van 1677 om deze bedenkingen niet eens behoefde achtergesteld te worden, daar hetzelve, in achting genomen zijnde het groot privilegie van MARIA VAN BOURGONDIE, de Gekommiteerde Raden alleen verpligtede, om eene buitengewone Vergadering bijeen te roepen, wanneer zulks bij de Heeren van de Ridderschap of Steden werd verzocht, om te spreken van zaken den lande of steden of eenige van dien aangaande, en zulks zonder toestemming van den Prinse van den lande; doch niet inhield, hoe te handelen, wanneer de Edelen of Steden tegen den Stadhouder of wel de eene Stad tegen de andere klagten kwamen in te brengen, daar toch geene Vergadering met eenige vrucht kon worden bijeengeroepen op de klagten van éénen kant, zonder ook partij daarop gehoord te hebben. Om deze redenen hadden zij zich verpligt gezien, aan H. K. H. kennis te moeten geven van den brief der Regering van Haarlem, en had Hoogstdezelve, dien brief aanziende als eene klagt tegen Haar gedaan, be-

grepen, dat Gekommitteerde Raden zich die niet behoorden aan te trekken, zonder dat Hoogstdezelve gelegenheid zou hebben, daartegen haar belang in te brengen en in het bijzonder aan te toonen, hoezeer dezelve klagten raakten de waardigheden en voorregten van den Heer Erfstadhouder. — Waarnaar zich de Gekommitteerde Raden hadden gedragen."

Dezelfde steden, met bijkoming van Schiedam, die dit verzocht hadden ten aanzien van den brief van H. K. H., wenschten ook afschrift van dezen, over welken het bepaald besluit almede werd uitgesteld (*).

Op de volgende gewone Vergadering, den 26sten van wijnmaand, kwam ter tafel een brief van de Regering van Haarlem tot regtvaardiging van haar gedaan voorstel. Na zich beklaagd te hebben over het licht, waarin hetzelve was gesteld, daar het geenen toeleg had, om H. K. H. of haren minderjarigen zoon van eenig wettig opgedragen regt, als dat der verkiezinge uit- en kennisneming naar de wettigheid van eene voorgestelde benoeming te ontzetten, beweerde de Regering dat het hoofdpunt hierop nederkwam: „ waar anders, dan tot H. E. Gr. M. kan men zich wenden ingeval van geschil over de wettigheid eener benoeming, het zij tus-

(*) Resol. Holl. 1757. 5 Oct.

tusschen de meerderheid en minderheid der Vroedschappen, of ook met H. K. Hoogheid zelve? zijnde toch het voorregt van benoeming en het regt van verkiezing van H. E. Gr. M. afkomstig, en kunnende dezelve alleen als Souverein het regt verklaren, hetgeen zij hebben verleend, en als Regter zitten tusschen hen, die verschil hebben over het oefenen dier regten of over den zin dier voorregten." In dit begrip was het voorstel gedaan, ten einde H. K. H. te bevrijden van alle belemmering in het doen der verkiezinge, en met Hoogstdezelve buiten allen eigenlijk geschil over de wettigheid der benoeminge te blijven. Evenwel, als Leden eener souvereine Vergadering en als voor de vuist handelende Regente en Lieden van eer hunne gedachten openleggende, schroomden zij niet voor een onwrikbaren staatsregel te houden, dat, gelijk de souvereiniteit den Staten van den Lande alleen toekwam, H. E. Gr. M. in eigen boezem hadden behouden al, wat zij niemand anders uitdrukkelijk hadden opgedragen. — Het regt van regeringsbestel nu was altijd tweeledig beschouwd, ten aanzien der benoeminge en der verkiezinge, het eerste volgens de voorregten van iedere stad, het laatste bij opdragt of afstand aan de Stadhouders, zijnde alzoo alle zaken verder tot de benoemingen betrekkelijk

 ge-

1757.

gebleven aan den Souverein. Uit het opgedragen regt van verkiezing af te leiden, niet alleen dat van onderzoek op de benoemingen, maar ook van verschikking derzelven en van beslissing der geschillen over derzelver wettigheid of onwettigheid, tusschen wie ook ontstaan, kwam hun onbegrijpelijk voor. Wilde men dit niet aan den Souverein overlaten, wie zou dan regter zijn ingeval van verschil daarover tusschen H. K. H. en eenige regering? Zoo hadden de Staten steeds, wanneer het op der steden voorregten was aangekomen, zich dergelijke geschillen aangetrokken, schoon vele onbeslist gebleven waren, waarvan voorbeelden genoeg spraken. — In zoo verre hunne voorzaten op dat punt anders mogten gedacht hebben, dan zij, waarvan zij evenwel geen klaar bewijs konden vinden, zouden zij zich nogtans vleijen, dat, in dat geval zelfs, niemand het hun ten kwade zou duiden of in hen misprijzen, dat zij thans, daar het op 's Lands Hoogheden en Geregtigheden aankwam, die gevoelens niet blindelings zouden kunnen aannemen, maar liever verkiezen, in dat geval angstvalliger daaromtrent gehouden, dan ooit verdocht te worden eenige regten, waarvoor de Voorouders zorgvuldig hadden gewaakt, te dezen tijde eenigzins te willen verwaarloozen of met de ligte hand te be-

behandelen. — Hier toch kwam het aan, zoo zij beweerden, op den zin, dien partijen aan een zelfde privilegie gaven, en daarover kwam het H. E. Gr. M. toe te oordeelen; en moesten zij van zich weren den blaam, als of zij door eenig verdrag, uit haat en nijd geboren tegen een der voorbijgegane Leden, de benoeming hadden ontworpen. Ook waren zij overbodig geweest, om H. K. H. omtrent de wettigheid der benoeming alle inlichting te geven. Dat de vertraging der verkiezing geen kwaad gevolg had gehad, mogt aan de zorg der Regering en de algemeene overtuiging, dat dezelve aan haar niet haperde, worden toegeschreven. Ter billijking van den aandrang op eene buitengewone Vergadering der Staten haalden zij voorbeelden aan. En wat eindelijk de poging betrof, om het geschil met hunne Medeleden uit den weg te ruimen: de ingebragte beschuldiging van meineed en van het vertreden van stads voorregten scheen hun door geene andere toegevendheid uit den weg geruimd te hebben kunnen worden, dan door een eigen verzoek der tegenkanters aan H. K. H., om uit deze zelfde benoeming de verkiezing te doen. Wist men evenwel van den kant Harer K. H. of van de zijde Hunner E. Gr. M. eenigen anderen voorslag daartoe te doen, zij waren bereidwillig aan deze, voor

1757.

hun zeer onaangename en smartelijke zaak een einde te maken. In gemoede echter verklarende zelve daartoe niets te weten, was het uit dien hoofde alleen, dat zij moesten blijven dringen bij H. E. Gr. M., om overeenkomstig hun gedaan voorstel, dezelve wel te willen beslissen."

De Afgevaardigden van Dordrecht, Leijden, Amsterdam, Rotterdam en Brielle vroegen een afschrift van dezen brief. De Heeren van de Ridderschap verzochten de Afgevaardigden van Haarlem ernstig, doch minzaam, denzelven na zich te nemen en buiten de aanteekeningen te houden, om verwijdering en meer opzien te voorkomen, betuigende tevens, voor zich volkomen overtuigd te zijn van de welgegrondheid van het regt der Vrouwe-Gouvernante, en van het niet slechts voegzame, maar zelfs hoogst pligtmatige, harer gedragingen in dezen. — Doch die van Haarlem deden aanteekenen: „ dat zij geenen brief konden terug nemen, door de Regering der stad aan de Vergadering geschreven, en de redenen behelzende, waarom men zich had verpligt gevonden ter zelfregtvaardiging te schrijven; noch ook konden begrijpen, hoe uit deszelfs plaatsing eenige verdere verwijdering zou kunnen ontstaan, daar dezelve veeleer was ingerigt, om die weg te nemen (*)."

Het

(*) Resol. Holl. 1757. 26 Oct.

Het berigt van de Vrouwe-Gouvernante omtrent het voorſtel van Haarlem, alsmede het nader berigt van de Regering dier ſtad tot deszelfs regtvaardiging, op den 19den van ſlagtmaand in nadere overweging genomen zijnde, werd, nadat H. K. Hoogheid, ter Vergadering verſchenen, eene ſpoedige afkomst dezer zaak had aanbevolen, goedgevonden: „ H. K. Hoogheid te bedanken voor het beleid in de behandeling dezer zaak gevolgd," en tevens verklaard, dat het regt van onderzoek, waarover alleen geſchil was geweest, aan H. K. Hoogheid in hare hoedanigheid van Gouvernante, als bewarende de regten van het Stadhouderſchap, toekwam; terwijl Hoogstdezelve verzocht werd, alle goede dienſten aan te wenden, om, door tusſchenkomst, de gerezen oneenigheden in der minne te vereffenen en, ware het doenlijk, de eensgezindheid tusſchen de Regenten te herſtellen, waartoe de Heeren van Haarlem werden aangeſpoord al, wat mogelijk was bij te dragen.

Beſlisſing van de Staten van Holland in het geſchil tusſchen de Regering van Haarlem en H. K. Hoogheid.

De Afgevaardigden van Dordrecht, Amſterdam, Rotterdam en Brielle verklaarden zich tegen dit beſluit, en hielden aan zich, daartegen nadere aantekening te doen, zoo als hunne Zenders zouden meenen te behooren: tegen welke de Heeren van de Ridderſchap zich hunne tegenaanteekeningen voorbehielden.

Aanteekeningen en wederaanteekeningen daarover.

Die van Haarlem zelve deden terstond aanteekenen, dat hunne Zenders nimmer zouden kunnen toestemmen, dat het regt van onderzoek alleen het punt van geschil zou geweest zijn, daar zij, door plegtige aanbieding van gereedheid tot alle berigten ter wettiging der benoeminge, dat regt volkomen hadden erkend; — en dat zij, het algemeen besluit, waarbij het regt van onderzoek zonder eenige omschrijving der wijze of bepaling der zaken, waarop of waarover, was toegewezen aan het Stadhouderschap, hebbende moeten aanzien, tegen hetzelve zich verklaarden, als gaande over zaken van zulken aard, gewigt en gevolg, dat dit besluit, hetwelk bij vervolg als eene grondwet zoude moeten gehouden worden, niet bij meerderheid, maar bij eenparigheid van alle de Leden, had moeten genomen worden; — en wat nu het voorstel zelf van Haarlem betrof, waarop geen eigenlijk besluit was gevallen, dat zij hetzelve wel wilden laten rusten, tot dat van het bevorens aangeboden nader berigt omtrent de wettigheid der benoeming de bedoelde uitwerking zou gebleken zijn, welke zij wenschten, dat alle noodzaaklijkheid, om op hetzelve voorstel terug te komen, zou kunnen wegnemen (*).

Am-

(*) Resol. Holl. 1757. 19 Nov.

Amſterdam deed later aanteekenen, het nemen van het gemeld beſluit, bij meerderheid, ſtrijdig te houden met de orde der regering en met de regten, voorregten en vrijheden van de Leden der Vergadering van H. E. Gr. M., vermits het eigenlijk voorſtel van Haarlem niet in overweging was genomen, maar een ander punt van geſchil was geſteld, waaromtrent men eene algemeene verklaring had gedaan, zonder bijvoeging, wat men door het regt van onderzoek verſtond, hoedanig men het begreep, of wanneer, in wat voege en in welke gevallen het zou mogen of kunnen plaats hebben? — Men had bij de raadpleging wel gezegd, dat dit van zelve ſprak, wijl hen onderhavige geval zulks aanwees; doch men had niet goedgevonden, dit in het beſluit uit te drukken. Zelfs had men naderhand uit het ontworpen beſluit, achter de woorden, *om door tusſchenkomst de gerezen oneenigheden in der minne te vereffenen* de volgende *over de voors. benoeming* weggenomen, hetwelk op den 29ſten van ſlagtmaand, al weder bij meerderheid van ſtemmen, was geſchiedt; — en welk alles die van Amſterdam zich tegen het beſluit, als nietig en van onwaarde, deed verklaren (*).

De

(*) Reſol. Holl. 1757. 14 Dec.

De nadere aanteekeningen van Rotterdam bepaalde zich eeniglijk tot het zonderlinge en vreemde bij het nemen des besluits en de latere verandering in deszelfs bewoording; doch ging vergezeld van zoodanige aanmerkingen tegen de handelwijze der Heeren van de Ridderschap, dat dezen zich daartegen eene wederaanteekening voorbehielden (*), die evenwel, gelijk ook de voorbehoudene aanteekeningen van Dordrecht en Brielle in de pen bleven.

De zaak zelve, welke aanleiding had gegeven tot too hoogst onaangename raadplegingen ter Staatsvergadering, bleef hangende tot in grasmaand des volgenden jaars, wanneer de plaats, door het benoemen van één der op het achttal staande Heeren, om zitting te nemen in den Raad van Staten, opengekomen, aangevuld werd door den Heer Mr. J. WITTE, een der Leden, die zich tegen de benoeming hadden verzet, en die dan nu het eerst, nevens drie andere benoemden, door H. K. H. tot Burgemeesters verkozen werd (*).

Het tweede voorstel door Haarlem gedaan, om eene nadere verklaring van het besluit van den 6den van hooimaand 1677 over de verpligting van Gekommitteerde Raden tot het bijeenroepen eener buitengewone Vergadering op

(*) Resol. Holl. 1758. 11 Jan.
(†) Jaarb. 1758. bl. 472.

op verzoek van een der Leden, en het berigt van gemelde Raden, ter regtvaardiging hunner weigering daarvan ingebragt, vond, bij de nadere overweging van een en ander op den 26ſten van ſlagtmaand, geen verſchil van gevoelen; verklarende H. E. Gr. M. bovengemelde beſluit te houden voor allezins klaar en duidelijk, geene uitzondering noch verdere overweging gedogende, waarvan afſchrift werd gezonden aan Gekommitteerde Raden, om zich daarna ſtiptelijk te gedragen (*).

Daar nu Gekommitteerde Raden zich in het berigt wegens hun gehouden gedrag beroepen hadden op het verklaarde gevoelen van H. K. Hoogheid zelve, mogt men het, na beide de genomen beſluiten, wel daarvoor houden, dat de Staten van Holland eenen middenweg ſchenen gezocht te hebben, om, in het geſchil van H. K. Hoogheid met de Regering van Haarlem, noch aan de eene noch aan de andere zijde een volkomen genoegen te geven, en tevens het onaangename ter wederszijde te verzachten, *hier* door het gedane voorſtel zelf buiten beſliſſing te laten, *daar* door de verzochte verklaring op het beſluit van den 6den van hooimaand 1677 als volſterkt onnoodig af te wijzen.

Ook

(*) Reſol. Holl. 1757. 26 Nov.

I. BOEK I. HOOFDST.

1757. Opwinding en verdeeling van den openbaren geest door ftaatkundige twistfchriften.

Ook, dit geval, hetwelk in het volgende jaar op nieuw plaats vond, liet niet na, de overige verdrietlijkheden van dat laatfte levensjaar H. K. Hoogheid te vermeerderen.

Van het tegenwoordige moeten wij nog aanmerken, dat hetzelve zich zeer kenfchetfend onderfcheidde door de menigte en den inhoud van ftaatkundige gefchriften, die meest te Amfterdam en 's Gravenhage het licht zagen, en gezamenlijk ftrekten, om den openbaren geest bezig te houden over de ftadhouderlooze en de ftadhouderlijke regering van den Staat. Het karakter van den Raadpenfionaris JOHAN DE WITT was het onderwerp, welks verheffing of berisping daartoe opzetlijk gekozen fcheen, en met zoo veel fcherpzinnigheid van de bekwaamfte, met zoo veel hatelijkheid van de minstbevoegde, perfonen van dezen tijd werd opgehaald, dat de naam van *witten-oorlog* of *karakter-oorlog* aan dien letterftrijd niet ten onregte gegeven werd; terwijl dezelve zoo zeer werd ter harte genomen door het lezend publiek, dat zulks geene geringe burgerlijke verdeeldheid onder hetzelve te wege bragt (*), en

(*) De eerfte aanvoerders van dezen ftrijd waren P. LE CLERCQ tegen en J. F. DE LA FARGUE voor DE WITT, waarvoor beide openlijk uitkwamen. —— Voorts werd, naamloos, in dezen ftrijd de pen gevoerd door EL. LUZAC JUNIOR, PETRUS BURMAN, P. HUISINGA BAKKER, G. VAN OOSTEN DE BRUIN, J. BAROEN en W. CLAUS VAN LAAR.

en dit zoo veel te meer, daar de eerste dezer karakterschrijvers openlijk had aangekondigd: „ zijnen landgenooten te willen toonen, welk man JOHAN DE WITT en zijn aanhang geweest was, op dat men daaruit kon oordeelen, welk slag van menschen het waren, die toen nog, zoo als hij het noemde, dezelfde landverderflijke partij trokken tegen de grondregels van den Staat en tegen de orde der vastgestelde Regering." Het karakter zelf van den grooten Statsman leed voorzeker minder in het oog van den onpartijdigen aanschouwer van dezen onedelen strijd, dan de eendragt in den Staat, zoo noodig thans, als immer te voren, en nu op nieuw, zoo verderflijk als ooit, verbroken.

De veldtogt dezes jaars voor de oorlogende Mogendheden.

De veldtogt des verloopen jaars was in Duitschland met wisselende kans gevoerd. De Koning van Pruissen had, in bloeimaand, bij Praag het Oostenrijksch leger geslagen met een verlies van vier en twintig duizend mannen, en, door afgezondene benden, tevens den Rijksdag te Regensburg dermate ontrust, dat vele Rijksvorsten om den vrede vroegen. Praag zelf, door hem ingesloten, werd echter eerlang ontzet, en hij zelf verloor, in zomermaand, bij Kolin eenen veldslag, die hem naar Saxen deed wijken, terwijl zijne eigene Staten

in

I. BOEK I. HOOFDST.

1757. in hooi- en oogstmaand van alle zijden werden aangevallen, en de Hertog VAN CUMBERLAND al het nadeel ondervond van het ontwerp voor dezen veldtogt, hetgeen de Koning van Engeland, tegen FREDERIK's wijze waarſchuwing, gevolg had. Deze grootſte krijgsman van zijnen tijd wist zich echter uit den meest benarden ſtaat roemruchtig te herſtellen door zijne overwinning bij Rosbach, in ſlagtmaand, met een handvol volks over de vereenigde legers der Franſchen en Duitſchers behaald; waarna hij Sileſie uit de Oostenrijkſche handen heroverde, den beſlisſenden ſlag bij Leuthen won, de Zweden uit Pommeren verdreef, en eerst op den 6den van louwmaand 1758 zijn leger in de winterkwartieren bragt, terwijl hij zelf zijn verblijf te Breslau nam, om alles met eigen oogen gade te ſlaan en de krachten der zijnen te herſtellen; zijnde het hem inmiddels gelukt, door heimelijke briefwisſeling met den Groothertog van Rusland, de geduchte magt der Keizerin ELIZABETH, reeds tegen hem in aantogt, van zijne Staten af te wenden.

1758. Het voeren van zulken zwaren krijg, ook in de nabuurſchap van de Staat, gaf geen gering bezwaar aan de bewaring der onzijdigheid te land.

De

De Franſchen hadden in Oostvriesland de inkomſten in beſlag genomen, tot rente en aflosſing der hoofdſommen beſtemd, onder borgtogt van H. H. M. in 1721—1723 opgenomen. Op gepaste klagten daarover aan het Franſche Hof kwam 's Konings betuiging, van niet te zullen dulden, dat door zijne troepen eenig nadeel aan ingezetenen van den Staat geſchiedde; welke betuiging hierin met de daad bevestigd werd.

Moeijelijkheden met Frankrijk uit den oorlog in Duitschland.

In Hanover, grootendeels door de Franſchen bezet, waren vier wagens met acht en veertig vaatjes en zeven kisten met gemunt goud en zilver en met ruwe baren zilver aangehouden. Dezelven waren door eenige kooplieden van Amſterdam gezonden naar Hamburg met vier vrachtbrieven aan Joodſche kooplieden aldaar. Tot Bremen genaderd werden de wagens, op het aanrukken van eenige Franſchen uit de bezetting dier ſtad, naar Osnabrug terug gevoerd, doch kwamen alhier de moeijelijkheden tegen, welke men aldaar had ontweken. Een Franſche Krijgskommisſaris kreeg achterdocht, of zulk een ſchat meer voor de Hanoverſche en Pruisſiſche legers, dan voor den handel beſtemd en wel uit Engeland overgemaakt was. Hij nam de wagens aan het posthuis in beſlag, zond daarvan berigt aan zijn Hof, en ontving bevel om tot

na-

nader order de vracht naar Wezel over te voeren. — Op de vertogen, deswege door onzen Afgezant ten Franſchen Hove gedaan, werd aangemerkt: „ dat men de beſtemming van dit geld verdacht hield, omdat de koophandel van Hamburg zulke aanzienlijke overmakingen niet vorderde. De Koning had wel paspoorten verleend aan de postwagens op Duitschland ten dienſte van gemeenſchap en handel voor de ingezetenen van dezen Staat; doch meende en hield het daarvoor, dat ook de Staten zouden meenen, dat die wagens onder geen voorwendſel mogten ſtrekken ter heimelijke begunſtiging der krijgsverrigtingen zijner vijanden. Men begeerde alzoo, dat van den eigendom en de beſtemming dezer gelden door echte beſcheiden zou blijken, waarna ze, bewezen zijnde aan onderzaten van den Staat te behooren, zouden worden wedergegeven." — De afzenders vaardigden Gevolmagtigden met hunne bewijsſtukkken af, ten einde aan de begeerte van het Franſche Hof te voldoen, doch zagen dezelven onverrigter zaken terug keeren. Onze Gezant deed nadere vertogen ter ſpoedige afdoening. Het uitſtel werd toegeſchreven aan eene, welligt te groote, naauwkeurigheid van den Krijgskommisſaris, die de gelden onder zijn bewaring had. Ook gaf men te kennen, dat een ſtreng onderzoek naar de regelen der

wet

wet deze zaak langdurig en van onzekeren uitslag zou gemaakt hebben, doch dat de Koning wel had willen genoegen nemen met de bewijsstukken en, door bevel tot wedergave, eene nieuwe proeve geven van zijne vriendschap en deelneming in de veiligheid en den voorspoed van den handel der onderzaten van H. H. Mogenden. — Gelijk dan ook het geld spoedig terug keerde (*).

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

De Koning van Engeland vernieuwde voor dit jaar zijne verbindtenissen met den Koning van Pruissen en andere Duitsche Vorsten. Prins FERDINAND, de broeder van den Hertog VAN BRUNSWIJK, aan het hoofd gesteld van het leger der Bondgenooten, verdreef weldra de Franschen uit Hanover tot in Kleefsland, hetwelk deed denken aan de verplaatsing van het tooneel des krijgs in de Oostenrijksche Nederlanden. Ten gevolge daarvan verzocht de Oostenrijksche Gezant, in bloeimaand, de vrijheid ter vervoering van leeftogt en krijgsbehoeften door Veurne, ingeval zulks ter verdediging der Oostenrijksche Nederlanden mogte noodig wezen. — Na ingenomen raad van de Vrouwe-Gouvernante werd dit verzoek toegestaan, mits bij den doorvoer een naauwkeurige lijst van het door-

(*) Resol. Gen. 1758. Jan. — Mei. Jaarb. 1758. bl. 33—39.

I. BOEK. I. HOOFDST.

doorgevoerde werd afgegeven en aan H. H. M. gezonden, zoo als zulks reeds in slagtmaand des vorigen jaars was in acht genomen (*).

1758.

Wederzijds ontbrak het, bij het omzwerven van vreemde krijgsbenden, niet aan eenige schennis van het grondgebied, op de in en door elkander loopende grensscheidingen schier onvermijdelijk. Men zorgde wel, geene schennis van dien aard onopgemerkt te laten, doch men nam ook de verontschuldigingen en schadebeteringen goedwillig aan, en verliet zich op het woord der Legerhoofden, om met de zorgvuldigste waakzaamheid de grenzen te zullen mijden, en alle ongeregeldheden van het krijgsvolk naar de strengste krijgswetten te zullen beteugelen (*). Opmerkelijk was de ontschuldiging van Prins FERDINAND op eenen brief van H. K. Hoogheid zelve, over zijne keuze van het dorp Milgen tot de plaats van zijnen overtogt over den Rijn. Na zijne eigene onkunde betuigd te hebben, dat hetzelve lag op het grondgebied van den Staat, en zijne gidsen daarvan de schuld te hebben gegeven, voegde hij er bij: „ dat de Staten van Gelderland zulks hadden kunnen voorkomen, indien zij Gelastigden hadden willen zenden, om hem de grensscheidingen aan te wijzen, gelijk zij dit ten

(*) Resol. Gen. 1758. 17 en 23 Mei.
(†) Resol. Gen. 1758. 9, 16, 20 Junij, 4 en 6 Julij.

ten aanzien der Franſchen hadden in acht genomen; — en dat de eerſte waarſchuwing hem terſtond eene brug tot den overtogt buiten het grondgebied had doen ſlaan." Gelijk in deze ontſchuldiging bijzonder genoegen werd genomen, zoo lieten H. H. M. ook niet na, de Vrouwe-Gouvernante zeer uitdrukkelijk te bedanken over Hoogstderzelver vaardige voorzorg ten beste der ingezetenen en ter bewaring van het grondgebied. — De Franſche Gezant meende intusſchen, op grond dier zelfde verontſchuldiging, den Staten van Gelderland kwaden wil te mogen toeſchrijven, ja beſtond zelfs, H. K. Hoogheid hierin van verſtandhouding te verdenken: ten opmerkelijken bewijze, hoezeer vooringenomenheid het ſchranderst oordeel verblindt, daar toch die Staten zelve de klagt over den aanvang der ſchennis van het grondgebied terſtond hadden ingebragt bij H. K. Hoogheid, en Hoogstdezelve oogenbliklijk daarop eenen brief had afgevaardigd aan Prins FERDINAND; wiens antwoord nu tot grond voor eene zoo zwarte verdenking moest verſtrekken. „ Die gemaakte of partijdige onoplettendheid moet hun duur te ſtaan komen, indien zich ooit de gelegenheid aanbiedt:" in dezen toon durfde zelfs D'AFFRY hier over aan zijn Hof ſchrijven; die zoo veel te onvoegzamer was, daar hij ten zelfden tijde zeer

I. BOEK. I. HOOFDST. 1758.

ernstig moest worden onderhouden over, telkens herhaalde en somtijds met vermetelheid en geweld gepaard gaande, schennissen van het grondgebied door het Fransche krijgsvolk, hetwelk zich zelfs niet had ontzien, een souvegarde van de bezetting van Venlo te mishandelen.

Voorstellen van Overijssel en Gelderland tot vermeerdering der landmagt.

In grasmaand deed Overijssel, en in hooimaand Gelderland, eene voordragt in de Vergadering van H. H. M. over de bekommering voor zware onheilen en verdrietige ontmoetingen, waarin de Staten dier Gewesten werden gebragt door het meer en meer naderen der talrijke legers van de oorlogende Mogendheden. Dezelve strekte tot aandrang der volstrekte behoefte eener vermeerdering van 's Lands krijgsmagt met dertien duizend en eenige honderd koppen, volgens het daarvan gemaakt ontwerp van H. K. Hoogheid en den Raad van State, ten einde men mogt in staat zijn, de stroopende partijen ten minste van den bodem te houden; waartoe inmiddels de troepen die voor den dienst van den Staat in halve soldij werden gehouden in Duitschland, op den nationalen voet gebragt en binnen de frontieren konden getrokken worden. — Die van Gelderland stemden tevens in de uitrusting toe van zes fregatten van oorlog (*).

De

(*) Resol. Gen, 1758. 14 April en 8 Mei.

De overige gewesten namen deze voordragten over, om ze in afzonderlijke overweging te brengen. Vriesland bragt het eerst zijn gevoelen uit, strekkende, om de vermeerdering der krijgsmagt bij voorraad nog buiten overleg te houden, doch om Zeeland te dringen tot het weder doen aanwerven van twee man voetvolk en twee man ruiterij, welke hetzelve onlang, buiten kennis der Bondgenooten, aan elke kompagnie had doen onttrekken, als voor deszelfs rekening komende; en om toe te staan, dat de twee bataillons, welke de Staat op halve soldij in Duitschland had, ontboden en op den nationalen voet gebragt werden (*). — Daarna volgde Stad- en- Lande, in de uitrusting van zes fregatten toestemmende, maar tevens aandringende op de vermeerdering der krijgsmagt, en spoedige indienststelling der troepen in Duitschland, met verzoek, dat H. K. Hoogheid de gedachten der provinciën, die hierover mogten verschillen, daartoe wilde trachten te leiden (†).

Bij de Staten van Holland en Westvriesland de voordragten van Overijssel en Gelderland door de meeste steden overgenomen zijnde tot nadere overweging, en H. K. Hoogheid zich door

(*) Resol. Gen. 1758. 18 Mei.
(†) Resol. Gen. 1758. 6 Junij.

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

Aanspraak van H. K. H. in de Vergadering van Holland over de vermeerdering der krijgsmagt.

door het gevoelen van de Staten van Stad en Lande daartoe opgewekt vindende, verscheen Hoogstdezelve eenen dag daarna, den 7den van zomermaand, in de Vergadering dier Staten, en deed aldaar eene aanspraak over de noodzaaklijkheid van de vermeerdering der krijgsmagt, „ Mij niets meer ter harte gaande, dan het welwezen van het Gemeenebest, zijn mijne zorgen en oplettendheid bestendig voor deszelfs behoudenis. Mijn karakter legt mij dezen pligt op, en mijne natuurlijke gezindheid dringt dien te sterker aan, om niets te verzuimen, waarvan ik in gemoede overreed ben, dat tot deszelfs veiligheid kan verstrekken." Dus was de aanhef, waarna eene herinnering volgde aan de gedane waarschuwingen en voordragten wegens den hagchelijken staat des lands bij den vernieuwden oorlog. Dezelve was nu op onze grenzen. Het leger der Bondgenooten was den Rijn overgetrokken, om de Oostenrijkschen en Franschen op te zoeken. Al ligt zou de partij, die het kwaad mogt krijgen, veiligheid op dezen bodem zoeken, hetwelk, niet afgekeerd kunnende worden, het tooneel des oorlogs op eigen grond kon overbrengen. Na het scheiden der vorige Vergadering van H. Ed. Gr. M. de meeste Afgevaardigden der steden hierover onderhouden hebbende, was H. K. H. nu in deze verschenen, om met allen nadruk aan te dringen op de

de noodzakelijkheid der vermeerdering van krijgsmagt, zoo als zij in 1755 was ontworpen, niet om daardoor deel te nemen of te ligter ingewikkeld te worden in den ſtrijd, maar om de onzijdigheid en onafhankelijkheid van den Staat te handhaven, en de grenzen tegen alle onrust en geweld te dekken. „ Ik achte mij, dus liet zich H. K. Hoogheid hooren, tot het ernſtig vernieuwen van dit vertoog te meer verpligt, als ik oplettend nadenk op hetgeen ik aan den Staat, aan mij zelve, mijn huis, de goede ingezetenen dezer landen en de nakomelingſchap zelve verſchuldigd ben; en ik zoude gelooven, aan die allen onverantwoordelijk te zijn, indien ik in eenen toeſtand, die voor het Gemeenebest zoo vol gevaar is, ja waaruit deszelfs geheele ondergang zou kunnen voortkomen, mij zou willen vergenoegen met zulks blootelijk aan te zien en bij mij zelve te beklagen. Neen, Ed. Gr. M. Heeren, daar het gevaar voor oogen is, betaamt het mij, dat te vertoonen, en middelen van voorziening daartegen voor te ſlaan; en wel zulke middelen, die niemand der naburen en oorlogende Mogendheden eenigen argwaan kunnen veroorzaken, vooral, wanneer men met oude Hollandſche goede trouw zal mogen verzekeren, dat dezelven niets anders op het oog hebben, dan eigene veiligheid en na-

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

tuurlijke onafhankelijkheid van den Staat; en ik houde mij wel overtuigd, dat dezelve niet, dan in dien zin, zullen aangemerkt worden. Doch bijaldien het onverhoopt daarmede anders zoude mogen gelegen wezen, zoo begrijp ik, dat de voorgeslagen middelen des te noodzakelijker zijn, om al het onheil, dat men vreezen mag, van het gemeene vaderland af te weren. Moet hetzelve hierdoor voor een tijd met eenige geringe lasten bezwaard worden, het geschiedt alleen in eene volstrekte noodzaaklijkheid; en wie van de onderdanen zal die niet blijmoedig helpen dragen, daar hij weet, dat ze alleen dienen zullen, om het Gemeenebest te beveiligen tegen allen overlast, en hetzelve daardoor te bewaren bij deszelfs vrijheid en godsdienst, onafhankelijk van het goeddunken van anderen, zoo als de eer van een vrijen Staat vordert (*)?" — De Vrouwe-Gouvernante werd bedankt voor aanhoudenden ijver en zorg: maar — verscheiden Leden zich nog ongelast verklarende, werd aan ieder een afschrift van Hoogstderzelver aanspraak, gelijk mede van de besluiten van Vriesland en Stad- en- Lande, toegestaan, ter nadere overweging hunner zenders.

De Fransche Gezant den gedanen stap van H. K. Hoogheid vernemende, ontrustede zich des-

(*) Resol. Holl. 1758. 7 Junij.

deswege weinig, zich verzekerd houdende, dat eene zaak van die aangelegenheid niet beslist kon worden bij meerderheid van stemmen, en kennende zijne betrekkingen te wel, om voor eenparigheid te vreezen. En wat de gelegenheid betrof, dat Prins FERDINAND zich tusschen het Fransche leger en het grondgebied van dezen Staat bevond, ingeval tegenspoed hem tot wijken dwong, hierover gaf hij deze meening aan zijn Hof te kennen: „ dat, indien hun zulk een geluk mogt overkomen, zij dan niet zouden behoeven te aarselen, om dien Prins te vervolgen in het land, hetwelk eene wijkplaats aan zijn leger geven mogt."

D'AFFRY, een ESTRADES en DAVOUX van dien tijd, had zich niet misrekend omtrent den uitslag van de gedane aanspraak der Vrouwe-Gouvernante. — Op den 23sten derzelfde maand verscheen H. K. H. andermaal ter Raadsvergadering van Holland. Vele en zelfs de meeste Leden hadden eene vaardige toestemming gegeven ter zake van de vermeerdering, — doch niet alle. Dit had H. K. H. wederom in de Vergadering doen komen, niet om te herhalen, hetgeen reeds door Haar was voorgedragen, maar om te vertoonen, dat, sedert, de omstandigheden van den Staat in verscheiden opzigten nog veel kommerlijker waren geworden, zoo dat niet alleen de veiligheid, maar de eer van den-

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

Herhaalde aanspraak van H. K. H. in de Staten van Holland.

zelven vorderde, dat deze zaak tot een spoedig besluit wierd gebragt. „ Ik behoefde U Ed. Gr. M. niet voor te houden, — was nu haar woord — wat een land is, dat, omgeven van vreemde krijgsmagten, zich niet beschermen kan, zelfs tegen een onvoorzienen aanstoot! wat handel en zeevaart is op eene onveilige zee, zonder bescherming! Niemand is hiervan onkundig, en die er een oogenblik bij blijft stil staan, ziet er alle de noodwendige gevolgen van, niet minder dan ik die zie, met eene gevoelige bekommering. Daarom dring ik op de veiligheid van het eerste met al den nadruk, dien mij de liefde voor dit Gemeenebest inboezemt, terwijl ik omtrent het tweede duidelijke blijken genoeg gegeven heb en nog geve, met welk eene oplettendheid en zorge ik daaromtrent ben aangedaan. Het eene moet in acht genomen, het andere niet verwaarloosd worden; en wil men het Gemeenebest bij vrijheid en godsdienst bewaard overlaten aan de nakomelingschap, dan moet niemand gelooven, dat zulks geschieden kan met het land in deze omstandigheden ontbloot te laten van eene toereikende magt." — En nu een spoedig besluit op nieuw ten ernstigste aangedrongen hebbende, en van deszelfs overeenstemming met dezen haren aandrang de redding des vaderlands uit den hagchelijksten toestand

ſtand voorſpeld hebbende, was het ſlot dezer aanſpraak: „ maar moet ik daar en tegen bij aanhoudenheid met vele tegenſtrevingen blijven worſtelen, zoo zal ik ten minſte die voldoening voor mij zelve genieten, dat, zoo het Gemeenebest nu eenig ongeval of daarna eenige vermindering in gezag en aanzien uit dezen hoofde zoude mogen ontmoeten, zulks aan mij niet zal te wijten wezen, die, naar mate van den nood, niet heb opgehouden te waarſchuwen en aan te manen, toen het tijd was (*)."

H. K. Hoogheid werd op nieuw bedankt voor haren rusteloozen ijver, zorg en waakzaamheid, terwijl afſchrift der aanſpraak werd toegezegd aan de Leden, met verzoek, dat zij, die nog ongereed waren of niet bewilligd hadden, hoe eerder hoe liever daarin wilden toeſtemmen.

Had D'AFFRY eenmaal bij zijn Hof aan diegenen, die zich voor Frankrijk meer geneigd betoonden dan voor Engeland, het vereerend getuigenis gegeven, dat inzigt van algemeen belang alleen hen aandreef, zonder vatbaar te zijn voor eenige perſoonlijke omkooping; hij was des niet te min de beſtendige raadsman van hetzelve geweest, om op zijnen tijd met eene dreigende of met eene toegenegene houding te werken, en de laatſte inzonderheid ten voordeele van den koophandel te vertoonen, wan-

(*) Reſol. Holl. 1758. 23 Junij.

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

wanneer men groot belang mogt hebben bij eenige beslissing in de Staten van Holland. Het terug gaan van der Fransche zaken aan den Neder-Rijn, en de vrees, of de Gemeenebestgezinden, zoo als hij de aanhangers zijner zijde noemde, het wel zouden kunnen volhouden tegen den aandrang op vermeerdering der krijgsmagt van den Staat, deden hem gelooven, dat het nu de tijd voor Frankrijk was, om met eenige vergunning, ten aanzien van den Hollandschen haring groot voordeel te doen. „ Deze vergunning, schreef hij op den 29sten van zomermaand, zou een krachtig middel zijn, om den geest der Gemeenebestgezinden weder op te wekken. Indien die vergunning wordt toegestaan, maar men mij de vrijheid laat, om er de kennisgeving van uit te stellen, zal ik eerst zien, wat wij ons kunnen beloven van de aanstaande Vergadering van Holland." Daar het nu ook niet ontbrak aan veelvuldige, en in verscheidene plaatsen gelijktijdige, plakbrieven, die van het heulen met den Franschen Gezant gewaagden, noch ook aan kleine opschuddingen onder het gemeen te 's Gravenhage, die hem zelfs voor dadelijke omwentelingen beducht maakten, vond hij goed, na bekomen verlof, zich van het bedoelde middel te bedienen, alzins geschikt, om door krachtige tegenstelling met de kwellingen der Engelschen

tot

ter zee, zoo wel op den geest der menigte te werken, als op dien der Regenten van de Hollandsche steden.

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

Een onderhoud met Gemagtigden van H. H. M. verzocht hebbende op den 25sten van hooimaand, gaf D'AFFRY, bij schriftelijke memorie te kennen: dat, op herhaalden aandrang van den Ambassadeur LESTEVENON VAN BERKENRODE en van den Heer Raadpensionaris om den vrijen invoer van Hollandschen haring in Frankrijk, de Koning hem had gemagtigd, aan H. H. M. te verklaren, dat Z. M. gezind was, de vergunning van dezen invoer aan hunne onderdanen toe te staan, welke zou worden geregeld, zoodra H. H. M. hunnen last daarover aan hunnen Afgezant zouden hebben gegeven. „ De Koning, mijn meester, — dit was het opmerkelijk slot zijner memorie, — heeft zich tot de vergunning van dit voordeel aan het Gemeenebest bepaald door zijne gevoelens van vriendschap voor hetzelve, en door zijne verzekering, dat hetzelve, niet zal afgaan van het stelsel van billijkheid en onzijdigheid, door H. H. M. in den tegenwoordigen oorlog aangenomen (*)." Wie nu ook, gedachtig aan den hatelijken loop en afloop der onderhandelingen over het herstel des traktaats van koophandel van 1739, die in 1755 waren afge-

Vergunning van het Fransche Hof voor de Haringvisscherij.

(*) Resol. Gen. 1758. 26 Julij.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1758.

gebroken, de Franschen vreezen mogt, schoon zij gunsten boden: niemand aarselde, om zich van deze óf gezindheid óf verlegenheid van het Fransche Hof te bedienen ten voordeele der groote visscherij, met de welvaart van zoo vele ingezetenen verbonden. Op den 9den van oogstmaand werd de last voor VAN BERKENRODE opgemaakt, om daarvan dan ook de meest mogelijke partij te trekken, terwijl hem tevens werd bevolen, om, daar, en zoo als hij zou oordeelen te behooren, na vooraſgaande dankzegging, betuiging te doen van het ernstig oogmerk van H. H. M., om te volharden bij de aangenomene beginselen van onzijdigheid. — Op den 29sten dier zelfde maand gaf D'AFFRY weder bij eene memorie te kennen: dat het 9de artikel van het traktaat van koophandel van 1739 zou worden nakomen naar vorm en inhoud voor het tegenwoordige en tot nader bevel, in afwachting, dat de onderhandeling, die reeds eenigen tijd had geloopen over het zamenstemmen tot een traktaat van koophandel tusschen de beide Mogendheden, ten besluite zou kunnen komen. — „ Uwe H. M. zullen ligtelijk in dit besluit het waar belang inzien, hetgeen Z. M. bij voortduring stelt in den voorspoed en het voordeel der Hollandsche zeevaart, en den prijs dezer gevoelens van den Koning te hooger schatten, als zij niet ophouden

den

den het volstrekt strijdige te ondervinden aan den kant van Zijner Majesteits vijanden." Zoo eindigde deze memorie, welke beantwoord werd met den dank en den wensch van H. H. M., om het geheele traktaat van 1739 hernieuwd en gevolgd te zien ten beste der wederzijdsche onderdanen (*). Een antwoord, hetgeen aan D'AFFRY vrij wel voorkwam, daar hij erkende, niet wel te kunnen vorderen, dat men het slot zijner memorie ten aanzien der Engelschen zou hebben aangeroerd; maar hetgeen hem toch opzettelijk scheen te zwijgen over de onzijdigheid van dezen Staat, die bij de vermeerdering van deszelfs krijgsmagt hem nog altijd bedenkelijk voorkwam.

Het was er intusschen wel verre af, dat de herhaalde aanspraken van de Vrouwe-Gouvernante het besluit daartoe hadden te wege gebragt. Op den 27sten van hooimaand hadden in de Vergadering van Holland de Leden, die zich te voren ongenegen of ongelast hadden getoond tot deze vermeerdering, nu tot het uitbrengen hunner stem opgeroepen, mondeling het gevoelen hunner Zenders uitgebragt. De Afgevaardigden van Amsterdam hadden het hunne in geschrift vervat, ten einde het in de aanteekeningen wierd bewaard, waarvan af-

(*) Resol. Gen. 1758. 9 en 30 Aug.

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

affchrift door allen verzocht zijnde, de verdere raadpleging hierop werd uitgesteld.

Gevoelen van Amsterdam over de vermeerdering der krijgsmagt.

Het breed ontwikkeld gevoelen van Amsterdam kwam zakelijk hierop uit. „ Nu federt drie jaren was de vermeerdering het onderwerp der raadpleging bij H. E. Gr. M. geweest, doch de middelen ter aanbeveling hadden veel verschild. Eerst had men gevreesd, dat de Koning van Frankrijk, tegen Groot-Brittannie noch in Amerika noch ter zee bestand, ter afleiding het tooneel des oorlogs in de Nederlanden zou overbrengen, en zulks op gronden eener geheime mededeeling van het geen de Fransche Ambassadeur te Londen zou hebben afgegeven, dat zijn meester, bij het voortzetten van den oorlog, het traktaat van Aken voor verbroken zou achten, en zijn verhaal op Engelands Bondgenooten zoeken: doch men was bedachtzaam genoeg geweest, om hierop niet terstond af te gaan; maar zich van de oogmerken van Frankrijk jegens dezen Staat te verzekeren, en inmiddels de voorgestelde vermeerdering in beraad te houden. — Nadat het vaststellen der onzijdigheid voor den Staat in de Oostenrijksche Nederlanden het gevolg dezer omzigtigheid was geweest, had men de vermeerdering aangedrongen op grond der nabijheid van magtige legers, der vrees voor schennis van het grondgebied en terugwijking

op

op hetzelve, en tevens der onmagt van het Gemeenebest, om zulks te weren en der onzijdigheid te handhaven. Gelderland had, ondanks het verschillend begrip van deszelfs Staatsleden, daarop bij H. H. M. aangedrongen: doch verscheiden Leden der Staten van Holland hadden geoordeeld, dat het Gemeenebest, geene aanleiding tot eenig misnoegen gegeven hebbende, zich moest verlaten op de trouw der traktaten; dat de bekrompen staat der geldmiddelen geene vermeerdering van uitgaven buiten de uiterste noodzaaklijkheid veroorloofde; dat de wederzijdsche oorlogende Mogendheden niet konden vermoed worden zich meerder vijanden op den hals te willen halen; en dat, in zulk een geval, de voorgeslagen vermeerdering veel te gering zou zijn, terwijl de troepen van den Staat genoegzaam waren, om stroopende partijen af te weren. Ten gevolge van deze bedenkingen was dezelfde vermeerdering gehouden buiten besluit, tot dat de provinciën Overijssel en Gelderland daarop onlangs nieuwen aandrang hadden gemaakt, en wel inzonderheid om de troepen in Duitschland, staande ter halve soldije van den Staat, op nationalen voet en binnen de frontieren te brengen. — Men vond nu geene de minste redenen, om van vorige gedachten af te gaan, noch ook om in het opontbod der

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

gemelde troepen te ſtemmen. Evenwel zou men dit laatſte, als van geen zoo groot bezwaar voor de geldmiddelen, ingeval zich de meerderheid daarvoor genegen toonde, uit zuivere toegevendheid voor de beide provinciën zich willen laten welgevallen, doch onder volſtrekt beding, dat de provincie Zeeland de twee man voor elke kompagnie terſtond herſtelde, en alle de provinciën de meerdere lasten, bij de herwaartskomst der troepen uit Duitschland, door hun aandeel gereedelijk opbragten. — Men had, voorts, in de vorige Vergadering verſcheiden Leden gevonden van die zelfde gedachten, doch men had de meerderheid gezien bij de verſchillend denkende, wier gevoelens door de aanſpraken van H. K. Hoogheid waren verſterkt. Men zou zich dan nu bepalen tot eene beproeving der redenen, door H. K. H. bijgebragt. Omtrent hetgeen men tot eene volkomen zedelijke zekerheid van den Staat zou kunnen vorderen, ſcheen men zich niet te moeten ophouden, daar toch alle ſtaatkunde, door geene geldmiddelen onderſteund, eene ijdele beſpiegeling was. Ook zou vermeerdering van magt den Staat geenszins buiten den oorlog gehouden, maar in denzelven gebragt hebben, als waarin voorzeker Frankrijk het voornemen zou hebben gezien, om bij de overbrenging van den krijg in Europa, zich denzel-

ven,

ven, even als in vorige tijden, aan te trekken, in welk geval eene veel grootere magt, dan de voorgeslagen vermeerdering, den Staat niet zou hebben kunnen behouden, zoodat men, naast den zegen van God almagtig, aan de voorzigtigheid, om daarin niet te treden, het blijven buiten den oorlog te danken had. — Deze redenering moest dubbelde kracht ontvangen uit het verval der geldmiddelen van den Staat. Vefcheiden Gewesten hadden al lang geklaagd, de lasten der Unie op den tegenwoordigen voet niet langer te kunnen dragen. Zeeland had eigendunkelijk en zonder voorkennis twee man van elk kompagnie afgetrokken. Holland bleef nog beftendig alle de buitengewone middelen van den vorigen oorlog heffen, met uitzondering alleen van den tweehonderdften penning op de huizen, en vond zich met een jaarlijksch kort van vijf tonnen gouds bezwaard. De voorgeftelde vermeerdering zou, behalve de aanritsgelden, die niet ver van een milioen guldens zouden beloopen, een nieuw bezwaar van omtrent twee miliocnen veroorzaken, waartoe men de ingezetenen met nieuwe lasten of met vermeerdering der oude zou moeten bezwaren, waaraan buiten de uiterfte noodzakelijkheid niet was te denken. — Wat de blijmoedigheid der onderdanen aanging in het opbrengen voor eenen tijd van lasten ten

behoud van vaderland, vrijheid en godsdienst: dergelijke plechtankers behoorden niet nutteloos verſpild, maar geſpaard te worden, tot zij wezenlijk nut konden doen, hetgeen nu nog niet te pas kwam of ook niet toereikend zijn zou. De magt van den Staat, in omtrent 33000 ſtrijders beſtaande, kon gemakkelijk genoeg, zoo door het formeren van kordons, als het leggen van ſterke bezettingen in de meest blootgelegen plaatſen, ter dekking ſtrekken van het grondgebied tegen ſtrooperij en plundering, vooral daar het grootſte gedeelte der barriereſteden, na den laatſten oorlog nog vernield liggende, met geen vrucht kon bezet worden. — Meer opmerking verdiende wel de vrees voor het inrukken van een geſlagen leger, door den overwinnaar vervolgd: doch vooreerst ſcheen het niet te denken, dat eene, het te kwaad krijgende, partij toevlugt zou nemen, waar dezelve geen bijſtand, maar tegenſtand, zou hebben te wachten; en, ten andere, was eene bloote vrees voor een of ander kwaad geene genoegzame reden, om de geldmiddelen door vermeerdering van kosten uit te putten in een tijd, waarin men tot die laagte gekomen was, dat men, om een fonds tot beſcherming van den handel tegen de Algerijnen te vinden, toevlugt had moeten nemen tot de kasſe van het verhoogde last- en veilgeld; terwijl men

nog

nog dagelijks moest aanzien, dat de vlag van den Staat werd geschonden en de koophandel door eene Mogendheid, van welke men zulks, uit hoofde van derzelver bijzondere betrekkingen met den Staat, had geschenen, niet te kunnen verwachten tegen de letter der traktaten mishandeld en bedorven werd, zonder dat men tot dus verre de noodige geldmiddelen tot deszelfs bescherming had kunnen vinden, dan door het leggen van nieuwe lasten op den handel ter goedmaking der kosten van eenige meerdere bescherming. — Weshalve men oordeelde, dat, hoe wenschelijk een geduchte staat te water en te lande mogt zijn, zulks niet te passe kwam in den tegenwoordigen toestand; maar wel, dat men zich had te verlaten op de verbonden en op eene onzijdigheid, die geene aanleiding tot eenig misnoegen gaf, en zorgvuldig de laatste hulpbronnen te sparen tot dat de nood aan den man kwam; terwijl men anders het Gemeenebest, ook zonder eenen vijand van buiten, zou ten gronde helpen en zich het regtmatig verwijt der ingezetenen op den halse laden. — Het was dan om te toonen, dat men niet werd gedreven door den geest van tegenstreving, dat men deze gronden zoo breed had ontwikkeld, en ter verantwoording bij de nakomelingschap in de

 aan-

I. BOEK I. HOOFDST.

aanteekeningen wenschte bewaard te hebben (*)."

1758.

Tegenaanteekening van de Ridderschap en Edelen.

De Heeren van de Ridderschap en de Edelen legden op den 18den van oogstmaand de redenen bloot, die hen hadden doen toestemmen in de vermeerdering van 's Lands krijgsmagt, ter wederlegginge tevens der gronden, voor het gevoelen der Afgevaardigden van Amsterdam tegen dezelve ingebragt. Ook van dit stuk, nog wel de helft uitgebreider, dan het hier boven uitgetrokken van Amsterdam, laten wij den korten inhoud volgen. „ Daar de allereerste grond tot aandrang van H. K. Hoogheid op vermeerdering der landmagt geweest was eene vertrouwelijke mededeeling van den Engelschen Staatssecretaris wegens hetgeen de Afgezant van Frankrijk te Londen zou hebben van zich gegeven, waarvan de Vrouwe-Gouvernante den Staat niet had mogen onkundig laten, doch onder strenge geheimhouding, — was de openbaarmaking daarvan in het Amsterdamsch advies min voegzaam Die mededeeling, op last van den Koning van Groot-Brittannie geschied, had alleen ten doel gehad, zoo als uitdrukkelijk verklaard was, om het Gemeenebest in tijds op deszelfs hoede te doen zijn voor eigene zekerheid; en de vrees alleen voor inwikkeling in den oorlog had

(*) Resol. Holl. 1758. 29 Julij.

1758.

had het eerfte voorftel, eeniglijk op dien zelfden grond en tot hetzelfde oogmerk gedaan, buiten befluit gehouden. — Na eenige onderhandelingen met de Franfche Ministers alhier, had men in 1756 zich ftellig verklaard voor het ftelfel eener ftrenge onzijdigheid, waarmede men dan nu wilde doen denken, dat men volftrekt uit alle ongelegenheid gered was. Men zou dit ook inderdaad mogen beweren, indien de zaken nu nog ftonden, zoo als bij den aanvang van den oorlog: maar de vijandlijkheden waren op het vaste land overgebragt; genoegzaam geheel Europa was in de wapenen gekomen; magtige legers hadden zich aan onze grenzen vertoond. Elk oogenblik ftond men bloot van in de onlusten te worden ingewikkeld, en de aandrang op de zorg voor eigene veiligheid, bij het heilig bewaren der onzijdigheid, had zich uit Gelderland in den vorigen en uit Overijsfel nevens dat Gewest, in dezen jare, nadrukkelijk laten hooren. — De gronden, tegen de voorgeftelde vermeerdering ingebragt, waren hoofdzakelijk vier in getal. 1.) Het onzijdige Gemeenebest kon zich veilig op de traktaten vertrouwen. 2.) De bekrompen ftaat der geldmiddelen maakte dit noodzaaklijk. 3.) De oorlogende Mogendheden zouden zich geen meer vijanden op den hals halen. 4.) Voor een vijandelijken aanval

1758.

zou de voorgestelde vermeerdering te gering zijn; tegen strooperijen waren de troepen van den Staat genoegzaam. Op het *eerste* moest men zeggen, dat het om veiligheid en niet om vertrouwen voor den Staat te doen was. In een staat van vollen vrede mogt dit vertrouwen genoeg zijn, en zelfs eenig blijk van wantrouwen, bij vermeerdering van magt, aanstootelijk voor Bondgenooten wezen: in vollen staat van oorlog, als dezen, was veiligheid noodzakelijk en kon zelfs geen wantrouwen ergeren. — De *tweede* reden kon nimmer het nalaten van de beveiliging des Staats regtvaardigen. Deze te willen uitstellen tot het uiterst oogenblik, was dezelve met de daad verwaarloozen, daar men geene vervallen vestingen in een oogenblik versterkt, geen leger in een oogenblik bijeen krijgt. — Voorbedachtelijk ging men hier het stuk van belemmerden handel en zeevaart, met tweederlei inzigt door die van Amsterdam bijgebragt, voorbij, als niet tot deze stof behoorende; alsmede de oorzaken, waaraan die belemmering zou kunnen worden toegekend, of uit welke middelen derzelver bescherming zou moeten gevonden worden. Men had zich op de zaak zelve, toen het tijd was, met geene mindere hartelijkheid verklaard, dan eenig ander Lid, en het bleek, dat, als men wilde,

de

de kosten zeer wel te vinden waren; ja, zoo het noodig mogt worden, om daaromtrent met meer kracht te handelen, men zou nooit de laatste zijn, om de hand uit te steken, waar die tot hulp strekken kon. Ten aanzien van den *derden* grond: nooit behoorde de veiligheid van den Staat af te hangen van hetgeen de oorlogende Mogendheden voor zich belangrijk of raadzaam zouden achten; vooral daar eene wijkende en door den overwinnaar vervolgde partij den krijg in het onzijdige land kon overbrengen, welk laatste alleen door eene genoegzame magt zou te keeren zijn. Ten *vierden* werd de ontworpen vermeerdering niet tegen een vijandelijken aanval, maar tot dekking alleen van den Staat, aanbevolen, die bij meerdere veiligheid minder voor overrompeling of vijandelijkheid had te vreezen. Dit, en niet het bloot afweren van strooppende partijen, was het oogmerk der vermeerdering. Eene kleine hand vol volks te plaatse zelve kon ligt de strooperijen weren: maar om die op alle punten, die daarvoor bloot stonden, te voorkomen, daartoe zelfs waren kordons noodig, waarvoor de manschap van den Staat zeer verre van toereikend was. — Om alle deze redenen vond men zich dan in gemoede verpligt te stemmen in de voorgeslagene vermeerdering, zonder welke daarna zelfs

 de

de mogelijkheid zou ophouden, om den Staat van het juk van afhankelijkheid te bevrijden, daar het Gemeenebest, eerst in eenen staat van onmagt gezonken, daarna met de verachting van vrienden overladen, eindelijk ontbloot van alle hulp, onder eene overmagt zou vallen, die hetzelve met de ingezetenen en de kinderen, die nog zouden geboren worden, stond te dompelen in een afgrond van ellende, zoo dat zelfs eerlang de naam van een Nederlandschen Protestantschen Staat uit de geheugenis der menschen zou worden uitgewischt; — hetwelk nogtans God almagtig, die het Gemeenebest door zoo vele wegen van wonderen tot hiertoe had staande gehouden, genadiglijk mogt gelieven af te wenden." — Ook de Heeren van de Ridderschap verzochten de bewaring van dit hun gevoelen in de aanteekeningen der Vergadering tot hunne verantwoording voor den tegenwoordigen en den toekomenden tijd: „ als kunnende daaruit worden geweten, dat geen geest van partijdigheid dezelven gedreven, maar liefde alleen voor de onafhankelijkheid van den Staat, met al wat daaraan kleeft, hen overreed had, om daarvoor als opregte en getrouwe Regenten uit te komen."

Alhoewel afschrift van dit stuk gevraagd werd door Dordrecht en alle de volgende

Le-

Leden, om daarop bij de beraadslaging over deze belangrijke zaak acht te geven, verklaarden echter de Afgevaardigden van Dordrecht, Haarlem en Brielle uitdrukkelijk gelast te zijn te betuigen, dat hunne Zenders in het gevoelen van Amsterdam juist dezelfde gronden hadden gevonden, waarop zij hunne toestemming tot de vermeerdering hadden geweigerd; het alleen raadzaam houdende, dat de troepen, die op andere plaatsen gemist konden worden, naar de meest blootgestelde werden toegezonden (*).

Holland dringt op het doen van vertogen aan Engeland en eene uitrusting ten koste van den koophandel.

Terwijl de zaak van de vermeerdering der landmagt het voorwerp was van zoo wijd uit een loopende staatkundige inzigten, hadden de Staten van Holland op den 17den van hooimaand ter algemeene Staatsvergadering een besluit doen voordragen van den 24sten der vorige maand, rakende het doen van nadere vertogen aan het Hof van Groot-Brittannie over het nemen, opbrengen, berooven en mishandelen van Nederlandsche schepen door de Engelschen, en de bescherming die daartegen aan

(*) Resol. Holl. 1758. 18 Aug. —— Onder de naamelooze geschriften van dien tijd muntede er een uit door juistheid van redenering en bedaardheid van toon, getiteld: *Vergelijking van de aanspraken van H. K. Hoogheid met het advies van Amsterdam*; waarin dat advies van punt tot punt werd wederlegd, en met algemeen bevattelijke voorbeelden, ook voor den eenvoudigsten, opgehelderd.

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

aan den handel verleend zou behooren worden, ten welken einde eenige schepen in het kanaal zouden hebben te kruizen, en een genoegzaam konvooi naar de Westindiën behoorde gezonden te worden. De last der uitrusting van slechts vier oorlogschepen en twee fregatten, hiertoe vereischt, zou ten bezwaar komen van den koophandel, tot welks dienst zij zou plaats hebben, door een verhoogd last- en veilgeld, waarop eene geldleening tegen $2\frac{1}{2}$ of 3 ten honderd kon worden geopend; weshalve de Gewesten geene zwarigheid zouden kunnen vinden, om zulks zonder uitstel ten besluite te brengen." — Gelderland en Zeeland namen aan, zich hierop nader te verklaren. Utrecht, Overijssel en Stad- en- Lande namen het stuk bij afschrifte over. Vriesland vereenigde zich terstond met Holland, zonder nog betrokken te willen zijn in de oude uitrusting van twintig of vier en twintig schepen, wanneer die weder op het tapijt mogt komen (*).

Gevoelens der Gewesten op de voordragt van Holland.

De Afgevaardigden van Zeeland konden zich op den 27sten reeds vereenigen met het besluit van Holland, en, wat de uitrusting betrof, wilden zij die, voor een jaar, tot eene proeve helpen vaststellen, behoudens eenige aanmerkingen, welke zij voordroegen, en waarop zij

(*) Resol. Gen. 1758. 17 Julij.

zij wenschten; dat zoo veel acht zou worden geslagen, als ten meesten nutte en voordeele van den koophandel zou dienstig worden geoordeeld.

Utrecht verklaarde zich op den 8sten van oogstmaand gereed tot het uitbrengen van zijn gevoelen. — Overijssel betuigde, tien dagen later, de veiligheid en bescherming van den Staat zoo ter zee als te lande onafscheidbaar aan elkander verknocht te oordeelen; wenschte, dat de Bondgenooten zich eindelijk zouden laten bewegen tot het daarstellen der voorgeslagen evenredige middelen van bescherming des Staats, zoo te lande als ter zee; en zou, zoo ras deze bereidwilligheid met de daad bij de Bondgenooten gevonden werd, niet alleen toestemming dragen in de voorgeslagene of toereikende uitrusting, maar ook in zoodanige vermeerdering van zee- en landmagt, als de hagchelijke tijdsomstandigheden zouden vereischen. — Kort daarna verklaarde Gelderland, wel bereid te zijn tot alle maatregelen ter beveiliging van handel en zeevaart, maar met verdriet te zien, dat de handeldrijvende Gewesten geen acht schenen te slaan op de vermeerdering der landmagt, daar dit Gewest nog dagelijks bloot lag voor alle noodlottigheden van den oorlog; terwijl het hun toescheen met geen grond tegengesproken te kunnen worden,

dat

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

dat door eene krachtige befcherming van den handel de Staat zeer ligt mede in oorlog kon geraken; weshalve zij de Bondgenooten als nog verzochten, de bezwaren tegen de vermeerdering der landmagt te willen opheffen, in welk geval zij van hunne zijde geene zwarigheid zouden maken om, met inftemming in de refolutie van Holland, te helpen vastftellen al wat, in deze omftandigheden, kon ftrekken tot behoud en welzijn van het land en de ingezetenen van alle de Gewesten (*)."

Aandrang van Gelderland op vermeerdering van land- en zeemagt tevens.

De Gedeputeerden van Gelderland lieten het niet bij hun, in bloeimaand gedaan en nog hangend, voorftel, noch bij hun, thans geuit, gevoelen. Op den 25ften van oogstmaand droegen zij ter algemeene Staatsvergadering voor: „, dat de bedenkelijke toeftand van den Staat, ondanks de ftrengfte onzijdigheid zeer veel lijdende in handel en zeevaart, en blootgefteld aan allerlei gebeurtenisfen, die denzelven willens of onwillens konden overkomen, bij ontoereikende magt zoo wel te zee als te land, fommige Gewesten op eene krachtdadige befcherming ter zee deed dringen, en terwijl anderen daarin wel wilden komen, maar begrepen dat de fcherming te land even min mogt worden verwaarloosd, en dat alzoo niet voor een van beide, maar voor beide, behoorde gezorgd

(*) Refol. Gen. 1758. 27 Julij, 8, 18 en 22 Aug.

zorgd te worden, daar toch het onderling verband tusschen de Gewesten en het belang van het eene in het behoud en welvaren van het andere en van allen zulks vorderden, ja noodzakelijk maakten; — dat H. K. Hoogheid pogingen had aangewend, om beide de einden te bereiken, en voorzeker met geen minder ijver de bescherming ter zee als de veiligheid te land begeerde; — en dat zij Gedeputeerden alzoo meenden, die beide zaken nader onder het oog der Bondgenooten te moeten brengen, en ten ernstigste aan te dringen, dat beiden ten spoedigste ten besluite wierden gebragt, zich onschuldig houdende aan al, wat, bij ontstentenis van dien, aan het Gemeenebest, zoo ter zee als te lande, nadeeligs zou mogen overkomen. Zij vermeenden hierbij te moeten voegen, dat, dewijl hun bekend was, met hoe veel ongenoegen en weerzin de Vrouwe-Gouvernante het toenemende misverstand tusschen het Hof van Groot-Brittannie en dezen Staat over het nemen, opbrengen en verbeurd verklaren van schepen, hier te lande te huis behoorende, aanzag, zij daarom van gedachten waren, dat Hoogstdezelve behoorde te worden verzocht, alle nadrukkelijke pogingen te willen aanwenden, om hetzelve misverstand der voegzame middelen uit den weg te helpen ruimen." — De Afgevaardigden van Over-

ijs-

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

ijsfel vereenigden zich terftond met deze voordragt. Die der andere Gewesten namen dezelve bij affchriften over, om nader in den hunnen te worden overwogen (*).

Inmiddels bragten de Gedeputeerden van Holland een antwoord uit op de aanmerkingen van Zeeland over de voorgeftelde uitrusting, met vernieuwden aandrang op de toeftemming der overige Gewesten, zoo wel daartoe als tot de ernftige vertogen ten Hove van Groot-Brittannie. — Zeeland wilde zich op dit antwoord nader verklaren, zonder het befluit tot het doen van vertogen en het vastftellen der uitrusten daarom te zullen ophouden. — Vriesland bleef bij het reeds uitgebragt toeftemmend gevoelen met aanneming der veranderingen, nu door Holland, ten gevolge der aanmerkingen van Zeeland, voorgeflagen. — Stad- en- Lande nam de voordragt over. — Over ijsfel en Gelderland verklaarden, wel te mogen lijden, en zich te kunnen vereenigen met, het doen van vertogen aan Engeland, maar voor het overige te moeten blijven bij de reeds uitgebragte gevoelens. — Utrecht befloot, in de voorgeflagene uitrusting ter zee en in de andere fchikkingen tot meerdere befcherming van den koophandel en zeevaart te ftemmen dan en op dien tijd, wanneer de vermeerdering der troepen

(*) Refol. Gen. 1758. 25 Aug.

pen tevens en te gelijk werd vastgesteld, maar buiten dien geene toestemming te geven. Voorts verklaarden de Afgevaardigden van dat Gewest gelast te zijn, zich te vereenigen met de voordragt, laatst door Gelderland gedaan, gelijk zulks ook die van Stad- en- Lande deden (*).

De Staten van Holland, zoo veel tegenstand op hunnen voorslag ziende, en nog niet kunnende komen tot toestemming in de vermeerdering der landmagt, vonden goed, eene poging te doen ter winning van Gelderland, Utrecht, Overijssel en Stad-en-Lande. Zij stemden dan toe in de overkomst van twee bataillons uit Duitschland; alsmede om met den Vorst VAN SAXEN-GOTHA te onderhandelen over de voortduring van deszelfs regiment in dienst van den Staat, met vermeerdering van vier kompagniën, om ook daarvan twee bataillons te vormen; en gaven des kennis aan de gemelde provinciën in eenen zeer breden brief, waarin zij derzelver ongelijk, zoo als zij meenden, deden zien, en het nadeel, hetgeen zij aan de handeldrijvende ingezetenen toebragten, en hoe hunne besluiten tegen de bewaring der eensgezindheid, thans zoo bijzonder noodzaaklijk, streden,

met

(*) Resol. Gen. 1758. 28, 29 en 31 Aug., 5 en 6 Sept.

met verderen aandrang, om van de gestelde bedingen af te zien, en in de voorgeslagen uitrusting gaaf toe te stemmen (*): doch deze brief deed de bedoelde uitwerking niet; de vier Gewesten bleven bij hun gevoelen volharden, hetgeen door Gelderland, Overijssel en Stad- en - Lande in de breedvoerige antwoorden, naar derzelver oordeel, werd geregtvaardigd (†).

Het had intusschen geenszins ontbroken aan voldoening van hetgeen het eerste gedeelte des voorstels van Holland had uitgemaakt, het doen namelijk van herhaalde vertogen aan het Hof van Groot-Brittannie over de ondragelijkheid der voortduring van traktaatschendende zeeroverijen. — Gelijk bij de heimelijke pogingen tot vredehandel, die ook in dit jaar waren vervolgd, duidelijk genoeg te kennen was gegeven, dat noch de Koning noch deszelfs ministerie den eersten openlijken stap durfden doen, voor den geest der tegenpartij steeds beducht; zoo scheen ook de vrees voor dien der Engelsche natie alle gehoor te verdooven voor de billijkste klagten over onregtvaardig geweld ter zee bij het Hof van Groot-Brittannie.

Waren het alleen bijzondere kooplieden, verzekeraars en reeders van schepen geweest, die in den vorigen jare de hooge Re-

(*) Resol. Holl. 1758. 20, 23 en 26 Sept.
(†) Resol. Holl. 1758. 3 Nov. en 13 Dec.

Regering hadden aangeloopen met derzelver klagten, thans kwamen de Bewindhebbers der Westindische Kompagnie op met voordragten wegens de geweldenarijen en duldelooze aanmatigingen der Engelsche Kommissievaarders zoo te Curaçao als te St. Eustatius, zijnde de schade ter laatstgenoemde kolonie weldra geloopen boven één millioen guldens. — Op de eerste dezer voordragten, den 16den van lentemaand ingezonden, werd de Heer HOP gelast, de onwettigheid en vijandelijkheid dier handelwijze, als met de traktaten lijnregt strijdig, aan te wijzen, derzelver strenge voorbeeldelijke en openbare straf te vorderen, op krachtdadige maatregelen ter voorziening aan te dringen, en vergoeding van kosten, schaden en renten te eischen voor de ingezetenen van dezen Staat. — Daar het geene Kommissievaarders, maar 's Konings oorlogschepen waren, waarover men, bij eene tweede voordragt, den 5den van bloeimaand, had te klagen, hebbende de Bevelhebber van een smaldeel van zes of zeven oorlogschepen aan den Kommandant van St. Eustatius geschreven, dat hij alle Fransche eilanden zou trachten in te sluiten, ten einde te beletten, dat onzijdige schepen eenige behoeften naar dezelven overbragten, zonder naar eenig beroep op de traktaten te willen hooren, werd op de klagt daarover

BOEK I. HOOFDST. 1758.

weder den Heere HOP bevolen, een vertoog in te brengen, ter aanwijzing van het ongeregelde en onwettige eener zoo willekeurige en ongegronde aankondiging en bedreiging, en ten aandrang op den eisch, dat gemelde Bevelhebber deze zijne orders zou hebben in te trekken, immers tot zoo lang de Fransche eilanden nog door geene geëvenredigde magt dadelijk zouden zijn ingesloten, alsmede op de vergoeding van kosten, schaden en renten van hetgeen reeds, dien ten gevolge, mogt gebeurd zijn aan ingezetenen van dezen Staat. — Eene derde voordragt van den 1sten van oogstmaand werd het sprekend bewijs, dat het bij geene bedreiging van den Engelschen bevelhebber was gebleven. Dezelve strekte dan ook niet slechts, om aan den Heere HOP den bevorens gegeven last te vernieuwen, maar om tevens dit besluit van H. H. M. ter kennis te brengen van den Gezant YORKE, en denzelven te verzoeken, al het voorgemelde door zijne goede diensten te bevorderen.

Betuigingen van den Engelschen Gezant.

De Engelsche Gezant betuigde aan Gelastigden van H. H. M.: „dat hem de gedurige klagten van H. H. M. zeer leed waren; en dat de Koning hem had gelast te zeggen, dat Z. M. met genoegen alle middelen zou zien voorslaan, om voldoening te geven aan H. H. M., met wien hij standvastig had gezocht in

in de allervolmaaktste eenigheid te leven: maar dat de Koning hem tevens had veroorloofd te verklaren, dat Z. M. besloten had, te beletten, dat de handel van het Fransche Amerika niet geschiedde door andere Mogendheden, onder het schijnschoon voorwendsel van onzijdigheid en niet toe te laten, dat eene haarkloverij over woorden uitgelegd wierd als een verlof, om met 's Koning vijanden eenen handel te drijven, die hoezeer dezelve niet opgeteld was in den uitdrukkelijken rang van artikelen van kontrabande, echter in allen opzigte en in allen zin zoodanig werd door bijzondere omstandigheden. — Men zou alzoo zien, dat de orders, welke hij, YORKE sedert weinige dagen, had ontvangen, hem verpligteden te verklaren, dat zoo lang de geoorloofde handel van de onderdanen van H. H. M., dien Z. M. nooit voornemens was geweest af te breken, zich vermengd vond met een anderen, dien de Koning voor ongeoorloofd aanzag, alle deze vertogen vruchteloos moesten wezen, te meer daar de traktaten de manier van regtsvordering in dergelijke gevallen hadden bepaald, en de kroon geene kennis kon nemen van zaken, tot het onderzoek van gewone regtbanken behoorende (*).

Het

(*) Resol. Gen. 1758. 16 Maart, 5 Mei, 1 en 4 Aug.

1758.

Nadere aandrang bij het Engelsche Hof.

Het was er wel verre af, dat de kooplieden, reeders en verzekeraars zich zouden hebben verlaten op hetgeen door Bewindhebbers der Westindische Maatschappij bij herhalinge werd voorgedragen: niet minder dan zes rekwesten van zoodanigen uit Dordrecht, Amsterdam, Rotterdam, Westvriesland en het Noorder-Kwartier, Vriesland, Middelburg, Vlissingen en Veere, gezamenlijk inhoudende de zwaarste klagten, en strekkende om krachtdadige bescherming voor den handel en zeevaart te verzoeken, ten einde de bezittingen der ingezetenen te zerzekeren en veler geheelen ondergang te voorkomen, benevens nog vele afzonderlijke smeekschriften van ingezetenen, alle wegens geweld en mishandeling door de Engelschen ter zee, bragten H. H. M. op den 12den van herfstmaand tot het besluit: om alle deze smeekschriften, met de stukken van bewijs, te zenden aan den Heer HOP, ten einde door de onderteekeningen derzelven te kunnen doen zien, dat niet eenige weinige, maar meest alle, en wel de eerste en voornaamste kooplieden, en dus een groot deel der natie, zich had gewend tot H. H. M., en zulks niet uit eenige kwaadwilligheid, maar uit gevoel van schaden, die den ondergang van den handel en zeevaart dreigden; — en om tevens denzelven Gezant te gelasten, op

op nieuw een vertoog aan Z. M. den Koning van Groot-Brittannie te doen, waarvan de korte inhoud hier volgt. „ Men had niet opgehouden zich over de vele klagten der ingezetenen te wenden tot 's Konings regtvaardigheid en goedwilligheid, om te erlangen, hetgeen men van de traktaten en de betuigingen van Z. M. had mogen verwachten; — men had ook in den voorleden jare eene algemeene memorie van bezwaar, op grond der traktaten tegen de handelwijze van Engeland, doen inleveren; — maar zich in niet een punt van klagt genoegen zien geven of regt doen. — Integendeel was alles zoo verergerd, dat naauwelijks eenig gedeelte der traktaten meer door de Kommissievaarders werd geëerbiedigd, daar alle schepen, waarin slechts Fransche eigendom vermoed werd, of iet, hetgeen men den Franschen niet toegevoerd wenschte, werden opgebragt. Z. M. zou zelve inzien, welke geestdrift hieruit moest ontstaan tusschen natiën, wier belang in vele opzigten zoo naauw was vereenigd. — H. H. M. liepen gevaar van de verdenking, als of zij zich de belangen hunner ingezetenen niet genoeg aantrokken, indien zij nalieten zich hierover op het allersterkste te uiten. — Nooit hadden H. H. M. gemeend, de veiligheid hunner onderdanen met betrekking

1758.

tot derzelver naasten Bondgenoot te moeten zoeken in de wapenen, en waren daarom spaarzaam geweest in de bescherming van eenen handel, dien zij door de traktaten genoegzaam veilig hadden gesteld. — Alsnog bleef dit hunne denkwijze, en daarom verleende men slechts bescherming tegen kwellingen en bekommeringen, door baatzucht van gewapenden aan weerlooze onzijdigen aangedaan. — Weshalve men verzocht, dat Z. M. zich liet voorleggen zoo vele gevallen, als waarover men bevorens in gemelde memorie had geklaagd, en als welke men nu weder had in te brengen, ten einde daarop billijk, kort en onvertogen regt te laten wedervaren overeenkomstig de letter der traktaten. — Vermoeden en wantrouwen mogten geen grond zijn van eigendunkelijke aanhoudingen, daar die traktaten bevindingen van overtreding vorderden. — Gaarne zou men al, wat kontrabande voerde, aan de strengheid der vonnissen overlaten, maar buiten dien moest de duidelijke letter van het traktaat van 1674 worden gevolgd, welks artikelen werden aangehaald, om allen anderen handel met en ten behoeve der Franschen te regtvaardigen, voor zoo ver die nog, zoo als in den aanvang des oorlogs, mogt plaats hebben. — Derhalve behoorde de vaart op de Westindiën en wel op de eilanden aldaar, on-

onbelemmerd te zijn, en had Z. M. af te zien van zijn besluit, door den Heer YORKE medegedeeld. — Men had te lang de genegenheid van Z. M. voor dezen Staat ondervonden om alle bezwaren daartegen aan iet anders te willen toeschrijven dan aan verkeerde voorstellingen der zaken: weshalve men eeniglijk wenschte, dat Hoogstdezelve zich die nu naar waarheid wilde laten voordragen, ten einde zich te overtuigen van den grond der klagten, waarmede H. H. M. den Koning gedurig moesten lastig vallen; als waarvan voorzeker het gevolg zou moeten zijn, dat aan H. H. M. genoegen gegeven, den onderdanen regt gedaan, en de zeevaart volgens de traktaten voor het toekomende gerust gesteld wierd." — Van dit alles werd tevens kennis gegeven aan den Engelschen Gezant alhier, met verzoek om deszelfs goede diensten, ten einde Z. M. acht geliefde te slaan op dit herhaald vertoog; en ook aan de Vrouwe-Gouvernante, om door hare veelvermogende onderssteuning de nieuwe pogingen van H. H. M., waar het van vrucht kon zijn, ten beste te bevorderen (*).

H. H. M. vernamen op den 30sten van wijnmaand van hunnen Gezant, dat op den

4den

(*) Resol. Gen. 1758. 12 Sept.

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

4den dezer maand reeds door den Heer YORKE aan Lord HOLDERNESSE een afschrift was gezonden van bovenstaand besluit, waarvan terstond verslag was gedaan aan den Koning. Z. M. had daarop bevolen, dat hetzelve aan alle de Leden van den Kabinets-raad zou worden medegedeeld, om het eerstdaags in dien raad te overwegen. Intusschen had de Heer HOP H. H. M. moeten verzekeren: „ dat Zijne Majesteit en alle deszelfs Ministers zeer gunstig gezind waren, om aan H. H. M. en derzelver onderdanen genoegen te geven, zoo veel de natuur van de zaak en hun vermogen zulks zouden toelaten, terwijl men van de andere vertogen, door hem gedaan, met den eersten aan den Koning verslag zou doen (*)."

Bezendingen van kooplieden bij de Vrouwe Gouvernante.

Aan de zijde der kooplieden had men het niet gelaten bij de vertogen en smeekschriften aan H. H. M. Die van Amsterdam hadden zich tevens tot de Staten van Holland gewend, om derzelver medewerking te verzoeken tot het nemen van een krachtdadig besluit op hunne klagten; en uit het voorstel van Holland, van den 17den van hooimaand (†), hadden zij het gewenscht gevolg van dien stap mogen hopen, maar tot hun duldeloos verdriet nog geenszins ondervinden.

Eene

(*) Resol. Gen. 1758. 30 Oct.

(†) Zie boven bl. 427.

Eene bezending van Amſterdamſche kooplieden had in den aanvang van zomermaand deze klagten onder het oog gebragt van de Vrouwe-Gouvernante, en Hoogstderzelver medewerking tot herſtel verzocht. H. K. Hoogheid had haren invloed ter hooge Staatsvergadering daartoe niet ſlechts beloofd, maar tevens eene perſonelijke voordragt bij het Hof van Engeland toegezegd, indien men Haar de noodige bewijzen tot ſtaving der klagten bezorgde. — Dit geſchiedde in het laatst van hooimaand, wanneer de Amſterdamſche kooplieden een nieuw ſmeekſchrift aan H. H. M. begeleidden met drie lijsten van genomen ſchepen, eeniglijk tot Amſterdam behoorende, waarvan de twee eerſten dezulke bevattede, die te dien tijde op hunne reizen naar of uit de Westindiën genomen, opgebragt en onregtvaardig verbeurd verklaard waren of nog opgehouden werden; de laatſte bevattede een getal van honderd ſchepen, tot eene proeve ſlechts van een ongelijk grooter aantal, hetwelk door de Engelſche kapers beroofd, geplunderd en mishandeld was. De ſchade van een en twintig opgebragte ſchepen, van Curaçao en St. Euſtatius komende, bedroeg *f* 3,557,500; die van vijf en dertig ſchepen, naar de Westindiën gaande of van daar gezeild en weggenomen, beliep *f* 5,144,000;

de

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

de ſchade der bovenvermelde honderd ſchepen werd begroot op *f* 439,191. — Deze lijsten werden door eene tweede bezending aan de Vrouwe-Gouvernante ter hand geſteld, aan welke H. K. H. verklaarde: „niet gedacht te hebben, dat de ſchaden zoo hoog liepen, maar wel in te zien, dat, indien zulks voortging, het verderf van het vaderland te wachten was," daarbij voegende: „bijzonder belang te hebben bij dat vaderland, ja geen ander vaderland, dan dit, te erkennen, en hetzelve voor eigen te hebben aangenomen; zullende alle mogelijke zorg dragen, om niet ſlechts het gebeurde te doen herſtellen, maar ook daartoe middelen helpen beramen, die met 's Lands eer en het welzijn van den handel zouden overeenkomen, als willende de beſcherming van denzelven niet in woorden alleen, maar ook in daden, doen beſtaan."

Het antwoord, door YORKE in den aanvang van oogstmaand namens den Koning van Engeland gegeven (*), ſtrekte intusſchen niet weinig, om de gemoederen van allen, die bij den handel en zeevaart hun beſtaan pleegden te vinden, te verbitteren en te verhitten. De voornaamſte kooplieden, vooral te Amſterdam en Rotterdam, wendden echter alles aan, om dezelven, zoo veel doenlijk, in kalmte te hou-

(*) Zie boven bl. 436.

houden, op zich nemende en belovende, ten tweeden male en zoo dikwijls het de nood zou vorderen, alles in het werk te ſtellen, wat ter bekoming van herſtel zou noodig zijn. Te Amſterdam inzonderheid hielden zij dagelijkſche zamenkomſten, en beſloten zij, hunne vrees voor den geheelen ondergang des handels aan Burgemeesteren dier ſtad te vertoonen en derzelver medewerking tot krachtdadig herſtel in te roepen. Voorts vereenigden zij zich met die van Dordrecht en Rotterdam, om eene plegtige bezending naar den Haag zamen te ſtellen, die op den 9den van ſlagtmaand, na hunne klagten aan de eerſte Dienaars van Staat te hebben voorgedragen, gehoor verzocht en bekwam bij de Vrouwe-Gouvernante. Zij droeg aan H. K. H. een vertoog voor, waarin zij, na herinnering aan de twee vroegere bezendingen en derzelver bemoedigende beantwoording door Hoogstdezelve, het leedwezen betuigde, van te moeten wederkeeren met eene nieuwe lijst van een en zeventig Hollandſche ſchepen, ter waarde van dertien millioen guldens, door de Engelſchen genomen en opgebragt. „In plaats van de beloofde beſcherming zag men oorlogſchepen, van derzelver reizen terug keerende, onttakelen en afdanken zonder anderen in derzelver plaats te zien uitrusten. Het water kwam da-

ge-

I. BOEK. I. HOOFDST.

1758.

gelijks al nader aan de lippen, daar men nu de geheele schade reeds op vijf en twintig milioenen guldens kon berekenen. Zonder spoedige voorziening zouden niet flechts de beste en voornaamste kooplieden, maar ook duizenden van winkeliers en anderen bedorven zijn, daar zulks toen reeds stilstand van allerlei soorten van handwerken, fabrijken en trafijken veroorzaakte, doch waarvan zich de ellende eerst geheel in den aanstaanden winter zou doen gevoelen. Men moest dan nogmaals aanhouden op de hulp en medewerking van H. K. Hoogheid tot een spoedig en krachtdadig herstel, waarbij men de herinnering voegde aan het voornemen van wijlen haren Gemaal, om alle middelen aan te wenden, ten einde den koophandel, die over zee voorbij deze landen naar Duitschland gedreven werd, den doorvoer door deze landen te doen nemen, en welk middel men H. K. Hoogheid nu tevens eerbiedig aanbeval."

De Vrouwe-Gouvernante beantwoordde het vertoog in dezen zin: „dat zij zeer wel wist haar woord ter bevordering van de belangen der kooplieden gegeven te hebben, maar dat het aan haar niet was te wijten, dat de zaken nog niet waren veranderd; dat zij ook zeer aangedaan was over de verbazende schade door den handel reeds geleden; die niet dan verderf-

derflijk voor den Staat kon zijn; dat zij voor het vaderland, welk zij als haar vaderland hield, fterken aandrang had gedaan en nog was doende bij het Engelfche hof, en redenen had om te gelooven, dat er in Engeland wel wierd gewerkt ten voordeele van het Gemeenebest, maar dat er zekere zaken waren, die door het Parlement aldaar moesten worden gefchikt tot herftel; dat zij alzoo de kooplieden verzocht, voor vier of vijf weken geduld te nemen. Bijaldien er zich dan geene verandering liet zien, zou zij zelve moeten betuigen misleid te zijn van den kant van het Engelfche hof; doch nu had zij nog geene reden om zulks te gelooven. Zoo ras mogelijk zou H. K. H. van alles verflag laten doen, zelve alle deel nemende in het welvaren van den Staat, van welks welwezen zij nogmaals betuigde, dat haar eigen belang, het belang van hare kinderen en tevens hare eer afhingen. Zij had alreeds bevel gegeven, om de fchepen naar Curaçao en St. Eustatius te begeleiden, en herhaalden nu ten derden male de belofte van al het mogelijke te zullen aanwenden, om in deze zaken te voorzien, hopende, wanneer zij de kooplieden ten vierden male zou zien, dat zulks in gelukkiger omftandigheden zijn mogt, kunnende zij dezelven bij herhaling verzekeren, dat zij altijd

zou

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

zou zoeken te toonen, het welvaren van den koophandel en het Gemeenebest beschermd te hebben, als hare eigene belangen (*)."

Algemeene wrevel over de vruchteloosheid der bezendingen.

Binnen zes weken of twee maanden mogt men, naar de kennis van zaken, welke D'AFFRY had, en volgens zijn oordeel, eene omwenteling, dat wilde zeggen, een opstand in Amsterdam, Rotterdam en Dordrecht, en misschien ook elders verwachten, indien de toegezegde bescherming van H. K. Hoogheid geen gevolg had. — Een veel gematigder antwoord van den Heer YORKE, op den 30sten van wijnmaand, dan zijne harde verklaring in den aanvang van oogstmaand aan H. H. M. gegeven, had evenwel als een blijk mogen aangemerkt worden, dat de belofte van de Vrouwe Gouvernante aan de tweede bezending der Amsterdamsche kooplieden, niet in bloote woorden had bestaan, maar dat Haar invloed voorzeker klem had bijgezet aan het besluit van H. H. M. van den 12den van herfstmaand. Ook de verzekeringen van H. K. H. wegens de aanhangige onderhandelingen in Engeland, maar wegens de belemmeringen tevens, die derzelver afdoening vertraagden, werden spoedig bevestigd door eenen brief van den Heer HOP, op den 17den van slagtmaand aan den Grif-

(*) Jaarb. 1758. bladz. 561—586 en 923—978 en 1697—1707.

Griffier FAGEL geschreven, welken zij zelve goedvond aan de kooplieden mede te deelen. Eenige Afgevaardigden uit die van Amsterdam en Rotterdam, namens H. K. H. daartoe uitgenoodigd zijnde, begaven zich vier der eerstgenoemde, twee der laatst vermelde stad ten spoedigste naar den Haag, en werden op den 25sten ten gehoor bij de Vrouwe Gouvernante ontvangen, in tegenwoordigheid van haren Geheimraad den Heer DE LARREY. Hun werd een afschrift ter hand gesteld van gemelden brief. Uit deszelfs inhoud zagen zij: „ dat het besluit van H. H. M. van den 12den van herfstmaand in eene bijeenkomst van de voornaamste Heeren van het ministerie van den Koning van Groot-Brittannie op den 16den van slagtmaand was overwogen; doch dat, wegens de omslagtigheid der zaken, nog al een geruimen tijd zou verloopen, eer daarvan een behoorlijk verslag aan den Koning zou kunnen worden voorgelegd; dat er wel blijk was geweest van genegenheid, om aan H. H. M. genoegen te geven, voor zoover de klagten van derzelver onderdanen wel gegrond waren, en om alle verwijdering te voorkomen; doch dat men niet zou kunnen toegeven in twee zaken, het handelen en varen, namelijk, op de Fransche eilanden, en dat wel, schoon onder valsche namen, voor Fransche rekening;

I. BOEK. I. HOOFDST.

1758.

hetwelk men begreep, dat door de letter zelve der traktaten niet was veroorloofd; en het aanvoeren van scheepsbehoeften naar Frankrijk, die, alhoewel zij in art. 4 van het traktaat van 1674 genoemd stonden, als geen verboden waren, evenwel door de omstandigheden zoodanig werden. Indien H. H. M. zich te dien opzigte naar redelijkheid lieten vinden, zoude men in al het overige trachten het meest mogelijk genoegen te geven, zoo zelfs, dat men bij het aanstaand Parlement zou zien te bewerken, dat de akte ter aanmoediging van zeelieden, door hun den eigendom van genomen prijzen toe te staan, in zoo verre wierd veranderd, dat daardoor alle kwellingen werden voorkomen; doch dat dit alles arbeid en tijd vereischte."

Grooter teleurstelling kon de hoop op een spoedig herstel, wier dadelijke vervulling men van deze ontbieding door H. K. H. had verwacht, niet ondergaan, dan deze afsnijding van alle uitzigt op gunstig gevolg, ten zij men aan Engeland toestond, eigendunkelijke wetten aan den handel en zeevaart voor te schrijven, met openbare erkenning en verguizing tevens der heiligste verbonden. Het blijkt niet, of de Afgevaardigden dezen brief terstond lazen, dan of zij onmiddellijk met deszelfs geheelen inhoud bekend gemaakt

wer-

werden, en alzoo tevens niet, op welk eene wijze zij dien aannamen (*), zoo dat de verbeelding geenen grond heeft, om zich eenige aandoeningen, veel min derzelver uiting in de tegenwoordigheid van H. K. H. voor te ſtellen: doch welke die aandoeningen en derzelver losbarsting onder de Afgevaardigden ten hunnen verblijve zullen geweest zijn, wordt zoo levendig gevoeld, dat men zelfs geene ſchildering der verbeelding hiertoe behoeft. Ook maakt het onmiddelijk gevolg daarvan zelfs alle verbeelding volſtrekt overbodig.

Op

(*) Van der Aa zegt wel in zijne geſchiedenis, D. III. bl. 121—125. „ dat de verontwaardiging welvoegelijkheid, plaats en omſtandigheden vergat, en niet in ſtaat was te luisteren naar eene aanſpraak ter matiging dier gevoelens, door een der aanzienlijkſte Leden van Staat gedaan, en aan hem, uit aanteekeningen van dien tijd medegedeeld:" maar hij zegt ook, dat deze geheele mededeeling des briefs ingevolge een ſtaatsbeſluit geſchiedde, waarvan wij niets hebben gevonden; en de jaarboeken, die alhier zeer uitvoerig zijn, maken daarvan geen gewag. —— Wij ontkennen echter niet, dat, de bloote overgave en aanneming diens briefs zonder iet meer, dan eene gewone pligtpleging, vreemd voorkomt, ten zij oogmerk aan den eenen kant, en onvoorbereiding aan de andere zijde, zulks hebbe te weeg gebragt.

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

Laatste bezending der Kooplieden aan de Vrouwe-Gouvernante.

Op het berigt der Afgevaardigden aan hunne Zenders, dat zij om geene andere reden, dan om deze mededeeling, ontboden waren geworden, werd goedgevonden eene zamenkomst te houden te Alphen, ten einde aldaar met Gemagtigden uit hun midden te overleggen, wat ter gemeene voortzetting hunner belangen, met de welvaart van Stad en Lande zoo naauw verbonden, zou behooren ondernomen te worden. De zamenkomst had den eerst volgenden zondag plaats, waarin men besloot tot eene vierde bezending aan de Vrouwe-Gouvernante, ter voordragt van een zeer klemmend vertoog, hetwelk vervolgens te Amsterdam werd opgesteld en tevens in druk gebragt, bij welke bezending ook Afgevaardigden van Dordrecht en uit Noordholland verzocht werden, en die gezamenlijk veertig in getal op den 7den van wintermaand bij H. K. H. gehoor hadden.

In dat vertoog erkenden zij wel het lastige der telkens herhaalde klagten voor H. K. H. maar hunnen pligt tevens, om dezelven nogmaals te uiten, doch betuigden ongaarne en door den hoogsten nood geperst hiertoe voor de vierde keer te komen; beoogende zij, buiten en behalve hun eigen welzijn, de welvaart van het Land en den voorspoed en eer van het Huis van Oranje, als welke beide in onafscheidbaar verband stonden met het herstel

van

van duizenden hunner medeburgeren. In plaats van vroegere klagten te herhalen, verklaarden zij alleen, dat, sedert zij het laatste voor H. K. H. verschenen, de zaken van dag tot dag op erger en erger voet waren gebragt. Alstoen verwezen tot een uitstel van vier of vijf weken, hadden zij, schoon elke dag, ja elk uur schier, tot verdere schade gelegenheid gaf, berust in de toezeggingen, hun met zoo veel hartelijkheid gedaan, tot dat hun de oproeping van eenige afgevaardigden, wegens H. K. H., was bekend geworden. Onuitsprekelijk groot was het verlangen te Amsterdam en Rotterdam geweest naar de tijding, die zich elk nu niet dan troostrijk en voldoende had voorgesteld: maar even onuitsprekelijk groot was de verbazing geweest bij de verijdeling dier algemeene verwachting, daar men uit den brief van den Gezant HOP niet dan uitstel en onaannemelijke voorstellen van de Engelsche zijde had vernomen. De genegenheid, om genoegen te geven aan de klagten der onderdanen van H. H. M., voor zoo ver zij gegrond waren, beduidde toch weinig, daar men bij ondervinding wist, hoe weinige men als gegrond bij de Engelschen wilde aanmerken, en nog minder, daar zulks afhankelijk werd gesteld van twee, en misschien wel meer, punten, die vooraf door H. H. M.

zouden moeten worden toegestaan. In het eene dier punten, den handel en vaart op de Fransche eilanden, was der kooplieden eer, in het andere het welzijn van den handel betrokken. De beschuldiging, als of de kooplieden op valsche namen, voor Fransche rekening, voeren en handel dreven, terwijl beëedigde verklaringen den Hollandschen eigendom verzekerden, was eene aantijging van meineed, waardoor zij hun gewin boven hun eeuwig geluk zouden stellen, van welke gruwelen zij een afschrik hadden, en waarvan zij zich vleidden, dat H. K. H. hen niet zou kunnen verdenken. Hoe zeer die vaart en handel door den Souverein werd gehouden voor geoorloofd, zouden zij denzelven niet eens met geweld ondersteund wenschen, te wel overtuigd, dat het niet in belang van den Staat zou zijn, om door een tak van handel, waarvan men toch in vredestijd geen voordeel zou trekken, eene naburige Mogendheid misnoegen te geven; maar wanneer men daarop lettede, dat het in Engeland een stelsel van eigene voege was geworden, waaraan men het traktaat van 1674 wilde onderwerpen en dat daarmede de geheele tegenwoordige handel op de Oostzee en geheel Moskovie verbonden was, dan schenen de overige artikelen van dat traktaat niet der pijne waard,

om

om daarvoor den Engelſchen eenige verpligting te hebben. Al het overige, wat men had toegezegd van herſtel van misbruiken en verandering in eene parlements-akte, kon hen niets goeds doen verwachten; daar het altijd aan de Engelſchen ſtaan zou, de misbruiken al of niet te erkennen, en daar die geheele akte van aanmoediging de prijzen betrof op vijanden gemaakt, en geen ſchepen aanging, die volgens het traktaat voeren; of —— de wetten van dat Rijk moesten meer gelden dan traktaten. In allen geval, zou er ook nog een geruime tijd vereischt worden, eer men met het verſlag aan den Koning gereed was, en zou zulk eene verandering arbeid en tijd vorderen. Maar wat zou er intusſchen van den handel en ſcheepvaart worden? Na goede woorden op goede woorden en uitſtel op uitſtel, had men onaannemelijke voorwaarden te verwachten. Al had de Staat blindelings in alle maatregelen van Engeland, noch mogt men niets beter verwachten: zoo hadden het de geſchiedenisſen van vroegere tijden geleerd. — Men moest daarom tot H. K. H. terug keeren met verzoek om hulp uit den dringenden nood, door het aanwenden van de allerkrachtigſte middelen tot herſtel in Engeland, en het verleenen van voldoende beſcherming voor de vaart door de geheele wereld. Wat het eerſte betrof,

trof, daar toe betuigde men het water reeds aan de lippen te zijn, en dat men eerlang buiten ſtaat zou wezen, aan de armen handreiking te doen (*). Niet min dringende was het tweede. Er waren oorlogſchepen noodig ter beveiliging, om, bij te leur ſtelling van alle goede verwachting, op eigen magt te vertrouwen, en, wanneer al, wat in Engeland was, verloren mogt zijn, het geleden ongelijk te wreken. H. K. H., die het voornaamſte beſtuur had in de ſtaatsſchikkingen van het Gemeenebest, mogt hen toch niet weder verwijzen naar anderen, daar men vertrouwde dat het alleen van Hoogstdezelve afhing hen te helpen, ja, dat het ſlechts één woord aan Haar behoefde te kosten, om tot de noodige geduchte uitrusting ter zee te doen beſluiten. Niemand, die dezelve thans aan de vermeerdering der krijgsmagt verbond, zou er zich dan verder tegenſtellen, om dat toch niemand der leden van de hooge regering aan de noodzakelijkheid der beſcherming ter zee twijfelde. Niemand hunner zou zich nogtans verder durven in

(*) Het overdrevene van deze betuigingen, ook bij een dadelijk verlies van de opgegevene ſchade van 25 millioenen guldens, wordt krachtig wederſproken door VAN DER AA. Deel III. blz. 129—132, in eene aanteekening.

inlaten in deze zaak van Staat, of onderſtaan te beſlisſen, of de vermeerdering der landmagt wel even noodzakelijk ware: maar dit toch durfde men verzekeren, dat, ingeval de vermeerdering van krijgsmagt geſchikt mogt zijn om gebruikt te worden aan dien kant, daar de Staat nu ſedert zoo lang was aangetast en beledigd, men dezelve niet morgen, maar heden, wenſchen zou ten beſluite gebragt te zien; en wanneer die dan met een genoegzaam getal oorlogſchepen gepaard ging, dan zou er middel zijn, om den Staat als van ouds geëerd en geëerbiedigd te zien. — Had een wanhopige ſtap de kooplieden te ver gebragt; men vroeg vergifnis, omdat men ſprak voor vrouw, voor kinders, voor 't vaderland en voor het Vorstelijke huis. — Men wilde den Staat niet wikkelen in twijfelachtigen oorlog tegen een magtig Koningrijk, niets meer verlangende dan eene zekere onzijdigheid en gelukkigen vrede; maar men moest niet wachten met zich in ſtaat te ſtellen, tot men geen opkomen uit de onderdrukking hopen kon. — Mogt eene aanzienlijke bezending uit het midden van H. H. M. aan het hof van Groot-Brittannie gedaan worden, om op een ſpoedig en voldoend herſtel aan te dringen! — En vreesde men niet verdacht te worden van te willen vooruitloopen aan

de raadpleging der wettige regering, zou men tevens voorſtellen, om gelijktijdige bezendingen naar Rusland, Spanje, Zweden en Denemarken te bepalen, ten einde zich, bij een weigerend antwoord van het Engelſche Hof, te kunnen verzekeren van de verbindtenisſen, hulp en bijſtand dezer Hoven, om de alleenheerſching der Engelſchen ter zee met dezen Staat te helpen tegengaan. — Eene heilbede over de Vorſtin, den Erfſtadhouder en het Vorſtelijke Huis was het ſlot des vertoogs.

Hetzelve was geenszins in koelen of verzachtenden toon aan H. K. H. voorgelezen, maar met vuur, klem en opzettelijken nadruk: zoo dat de werking van ſommige uitdrukkingen op den geest der Vrouwe-Gouvernante den omſtanders niet onverborgen was gebleven. — Het behaagde evenwel aan H. K. H. op deze aanſpraak terſtond te antwoorden: „ dat zij met leedwezen den tegenwoordigen ſtaat van den koophandel aanzag en over denzelven niet minder aangedaan was dan iemand der kooplieden; doch dat het hare ſchuld niet was, dat dezelve niet meer beſchermd wierd; dat aan de Regeringen der ſteden Dordrecht, Haarlem, Amſterdam, Gouda, Rotterdam en Brielle de reden moest toegeſchreven worden, waarom de land- en zeemagt

magt in geen beteren ſtaat waren, dat zij Gouvernante niet had opgehouden te werken om aan de kooplieden genoegen te geven, waarvan ten getuige ſtrekte zekere brief, door den Koning van Engeland, haren Heer en Vader, aan Haar geſchreveu, dat zij ook onderrigt was, dat de Kolonel YORKE verzocht had, dien zelfden morgen nog een mondgeſprek met H. H. M. te houden, om in onderhandeling te treden over deze zaak; en dat zij hoopte, dat zulks van eene gewenschte uitwerking zou zijn." Hiermede afbrekende, en zich naar een ander vertrek begevende, zeide H. K. H. „ dat, zoo de kooplieden zulks goedvonden, zij verder met den Heer DE LARREY, haren geheimraad, konden ſpreken."

Van des Konings brief, oorſpronkelijk in de Franſche taal geſchreven, werd den kooplieden een afſchrift gegeven, hetwelk vertaald dus luidde: „ men is thans met de daad bezig „ om de zaken der Hollanders te behandelen, „ en YORKE zal eerstdaags de noodige voor„ ſchriften hebben, om eene overeenkomst te „ beramen naar het genoegen van het Gemee„ nebest. Men zal verder middelen trach„ ten vast te ſtellen om de buitenſporighe„ den der kapers te beteugelen. — Ik uw „ goede Vader GEORGE."

Zoo

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

Zoo mogten dan de kooplieden met eigene oogen zien, dat H. K. H. voor hunne belangen persoonlijk bij haren vader werkzaam was geweest, en wel met dat gevolg, dat de Koning zijne dochter met het uitzigt op eene gewenschte voldoening had beantwoord. Maar het uitzigt op eene, nog onzekere, toekomst bij het dadelijk gevoel der winstdervingen, schaden, verliezen, beroovingen, gevaren en den noodzakelijken stilstand van een zoo belangrijk gedeelte van den handel en zeevaart, was weinig ter bevrediging geschikt van den geest, die dat alles aan ongestrafte traktaatschennis weet, en door de aanmerking, dat de weerloosheid bij zulke mishandeling aan de regering van eigen steden was te wijten, op nieuw werd ontsteken. Men hield het van den geest, nader met de Geheimraad van H. K. H. te spreken. Men verzocht terstond en kreeg gehoor. Eenigen, uit het midden der overigen daartoe gemagtigd, onderhielden den Heer DE LARREY zeer uitvoerig over de smartelijke omstandigheden van het Gemeenebest. Zij beweerden, dat de vermeerding van landmagt iet anders was dan de uitrusting van oorlogschepen, ja als licht en duisternis verschilde, wijl geene redenen de eerste noodzakelijk maakten, maar zeer vele de laatste, hetwelk zij omstandig en tot overtuiging meenden te bewijzen

1758.

Onaangename afloop der laatste bezending.

zen doch het antwoord van den Heer DE LARREY kwam alleen daarop neder: „ dat het de schuld van H. K. H. niet was, dat er geene herstelling kwam." De kooplieden nu het hunne daartegen inbrengende, zou de Geheimraad ten slotte gezegd hebben: „ dat het voor de Vrouwe-Gouvernante geworden was een punt van eer, om in geene uitrusting ter zee te bewilligen, zonder eene vermeerdering van troepen te land; en dat hij de kooplieden niet durfde vleijen met de teruggave der schepen en goederen, die door de Engelschen waren genomen." Aldus bragten het de Gemagtigden aan hunne Mede-afgevaardigden over en deden dezen er verslag van in hunne steden, terwijl het, in vooraad gedrukt, vertoog bij duizenden openlijk in de boekwinkels verkocht werd (*).

Hoe

(*) Jaarb. 1758. bl. 1185—1203. VAN DER AA noemt de laatste woorden, die de Heer DE LARREY zou gebruikt hebben, *een verdicht gezegde, aan hem slechts toegeschreven*, en grondt deze beschuldiging van volslagen valschheid op het geen de Hoogleeraar KLUIT, die hetzelve, in zijn *iets over den Engelschen oorlog*, in den rang van een vertelsel had geplaatst, aan hem, daarna vragende, had geantwoord. „ Had de opsteller van de jaarboeken van dien tijd den Baron DE LARREY en diens karakter eenigzins gekend, hij zou zich wel gewacht hebben, om hem zulk een ge-

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

Hoe groot de algemeene verslagenheid in de koopsteden zijn mogt bij het bedroevend ge-

gezegde in den mond te leggen, dat toen alleen verzonnen is geworden, om H. K. H. nog verder in den haat te brengen." (D. III. bl. 137. Aant.) —— Wij voor ons kunnen aan geen leugenberigt der gemagtigden, de aanzienelijkste onder de aanzienlijke afgevaardigden van eerlijke kooplieden, denken; en nog minder aan latere kwaadaardige verzinning, daar zich het gerucht niet slechts aldus liet hooren, maar de jaarboeken daarvan openlijk gewag maakten, zonder regtstreeks wedersproken te worden: maar durven wel beweren, dat letterlijk aldus door den Heer DE LARREY niet kan gesproken zijn; omdat de bewilliging in de uitrusting ter zee, welke de Staten van Holland aan H. H. M. hadden gedaan, niet stond aan H. K. H. die zelve het voorstel en den aandrang tot de vermeerdering der land- en zeemagt tevens bij herhaling gedaan had; en omdat het ontzeggen van alle hoop op teruggave der schepen en goederen, zoo ongegrond in zich zelve, als strijdig met de nog geuitte hoop van Z. K. H. en hoogst onstaatkundig, ja, zeer dom zou geweest zijn bij reeds aanmerkelijk verhitte gemoederen. —— De levendigheid der woordenwisseling kan ligt aanleiding gegeven hebben tot een min juist verstand en min naauwkeurig geheugen van het letterlijk gesprokene. De Gezant D'AFFRY schreef den 12den van wintermaand aan zijnen Minister: „ Ik heb aan U. Exc. in mijn „ brief van den 8sten dezer maand gemeld, dat „ H. K. H. aan de kooplieden had geantwoord, dat „ zij hunne schaden moesten wijten aan de Regenten „ van eenige steden van Holland. —— De koopman, „ die

gerucht, hetgeen zich van de vruchteloosheid der bezending verſpreidde, daar men nu niet meer wist, hoe de zaak verder aan te vatten, beſloot men evenwel te Amſterdam en Rotterdam, niet op te houden met nederige vertogen te doen, doch zich nu met dezelven te wenden tot de Staten van Holland, met voorkennis van een bede om onderſteuning aan de Burgemeesters dier ſteden zelve. Het ſlot der beide ſmeekſchriften aan H. Ed. Gr. M. kwam hierop uit: „ dat zij toch zoodanige krachtige middelen wilden beramen, als zij zouden oordeelen te behooren tot behoud van den zoo zeer verdrukten handel en zeevaart en tot welzijn van het lieve vaderland." (*)

Ten

„ die mij dit gezegd had, heeft zich bedrogen. Het „ is de Heer DE LARREY, die evenwel in naam „ der Prinſesſe ſprak, welke deze taal gevoerd en „ in de hitte van het geſprek er bij gevoegd „ heeft: dat, de vermeerdering der landmagt een punt „ van eer geworden zijnde voor H. K. H. Hoogst- „ dezelve wenschte, dat deze zaak doorging, wan- „ neer zij geen ander gevolg zou hebben, dan be- „ ſloten te zijn." Deze plaats uit den brief van den Franſchen gezant ſtrekt, in ons oog, ten bewijze, dat men het zelfs niet eens moet geweest zijn, omtrent hetgeen men dan waarlijk meende gehoord te hebben. —

(*) Jaarb. 1758. bl. 1209—1219. Reſ. van Holl. 1758. 13 Dec.

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

Voordragt van YORKE aan H. H. M.

Ten zelfden dage, als de kooplieden het laatste gehoor hadden bij H. K. H. was door den Engelschen Gezant een mondgesprek met H. H. M. verzocht, ten einde in onderhandeling te treden tot wegruiming der verschillen. Bij die gelegenheid betuigde YORKE des Konings smart over de oorzaak der klagten tusschen de wederzijdsche onderdanen, en deszelfs wensch tot herstel der zoo noodzakelijke eensgezindheid tusschen de beide volkeren; terwijl het niet formeel beantwoorden der vertogen van H. H. M. veroorzaakt was door vrees, dat wederleggingen de verschillen slechts zouden verwijderd hebben; en Z. M. nu liever voorsloeg, om, tot het vinden van middelen van zekerheid ten wederzijdschen genoegen, door zijnen Minister in onderhandeling te treden met zoodanige personen, als H. H. M. tot dat einde zouden volmagtigen. Voor zich zelven verzekerde de Heer YORKE den meesten ijver en gematigdheid, om de goede verstandhouding tusschen het Gemeenebest en Groot-Brittannie te herstellen, hopende, aan den anderen kant, dezelfde genegenheid daartoe te zullen ontmoeten.

Er had evenwel geene benoeming of volmagt van bijzondere personen bij H. H. M. plaats; en eerst drie weken later zag de Engelsche Ge-

Gezant, op zijn herhaald verzoek tot een mondgesprek, de voorgeslagen onderhandeling openen door de Afgevaardigden van H. H. M. tot de buitenlandsche zaken, aan wien hij eene memorie overgaf, de voorstellen van den Koning van Groot-Brittannie vervattende, betreffende den koophandel. Dezelven kwamen hierop neer. „ Ten aanzien van de vaart en handel op de Fransche volkplantingen in Amerika, voor rekening dier volkplantingen zelve, kon de Koning van zijne verklaring niet afzien, het beroep daartegen op de traktaten ongegrond achtende. Hij wilde echter de beslissing daarover gaarne verschuiven en zich bepalen, om aan de onderdanen van zijne oude Bondgenooten alle diensten te doen en gunsten te bewijzen, die niet klaarblijkelijk het welzijn van zijn volk benadeelden. Hij toch zou niet kunnen hopen tot vrede met den Koning van Frankrijk te komen, indien de onzijdigen, in plaats van eigen handel veilig te voeren, zich het regt aanmatigden, om dien van 's Konings vijanden te drijven. De Koning zag den koophandel zijner naburen bloeijen en zou denzelven met genoegen zien aanwasfen; zoo ver het heil van zijn volk daarmede niet lijnregt streed; maar hij kon niet gelooven, dat zijne oude Bondgenooten de eersten zouden zijn, die, om de voorbijgaande winsten van eenige bijzondere

Voorstel aan de zijde van Engeland.

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

personen, Engeland in een zoo gewigtig gedeelte zouden willen beledigd hebben. —— De Koning wilde dan ook onder het afzien van dezen handel en vaart begrepen hebben het *overschepen* uit Fransche in Hollandsche schepen, wanneer dezelven de reis niet durfden vervolgen uit vrees voor 's Konings schepen; wijl het eerste zonder het laatste de gevaarlijkste deur voor bedrog zou open laten. — Wat de scheepsbehoeften betrof, wenschte de Koning, dat zekere artikelen derzelven onder de kontrabande goederen mogten begrepen worden. H. H. M., zelve eene zeemogendheid zijnde, die de voorregten daarvan wisten te beweren en te verdedigen, zouden toch zelve wel erkennen, dat scheepsbehoeften zoo schadelijk waren als kogels en buskruid. — Wat nu de opgebragte schepen aanging, de Koning, zoo wel door wetten jegens zijne onderdanen, als door traktaten jegens buitenlanders gebonden, kon geene buiten-regterlijke magt oefenen. Waren vonnissen buiten den regel geveld, het Oppergerigtshof ontving en besliste alle beroep: doch zonderling, vreemd en verbazend was het, dat men tot nog toe niet één beroep tegen de gevelde vonnissen had ingeworpen, daar ongetwijfeld het getal der klagten grootelijks zou afgenomen zijn, wanneer de appellanten zich hadden willen

laten hooren. — Om evenwel te zorgen, dat onschuldigen niet met schuldigen werden gelijk gesteld, had de Koning eene naauwkeurige lijst gevorderd van alle de opgehoudene schepen, ten einde het scheepsvolk, dat dezelven onder beuzelachtige voorwendsels had opgeligt, naar reden te doen luisteren, en in het algemeen de vonnissen te verhaasten. — Willden H. H. M. ten aanzien der twee eerst voorgestelde eischen des Konings eenig gemak toonen, derzelver onderdanen zouden alle de voorregten en vrijheden van het traktaat van 1674 ten volle genieten. — De klagten, eindelijk over de buitensporigheden der kapers werden door de geheele Engelsche natie ter harte genomen, en daartegen waren alreeds de strengste maatregelen aangekondigd. — Voor het overige stond de Koning versteld, dat, na alle aankondigingen hier te lande gedaan, om des getuigen te bekomen, nog niemand, ongeacht alle aangeboden belooning, de reize had willen ondernemen. — Eindelijk zouden aan den Koning alle middelen aangenaam zijn, die men zou kunnen voorslaan tot bewijs van de echtheid der scheepspapieren; waaronder niet dan te vele misbruiken hadden plaats gehad (*)."

de

(*) Jaarb. 1758. bl. 1219—1228. Secr. Resol. van Holl. D. XII. bl. 468—475.

I. BOEK. I. HOOFDST. 1758.

Deze memorie werd door H. H. M. aan de Afgevaardigden tot de buitenlandſche zaken weder in handen geſteld, om die te onderzoeken, er de gedachten en raad der Vrouwe-Gouvernante op te vernemen, en van alles ter Vergadering verſlag te doen: gelijk zij tevens bij de Staten van Holl nd ten onderzoek werd geſteld in handen van de Heeren van de Ridderſchap en de Gemagtigden tot de zaken van handel en ſcheepvaart, met eenigen van de Hollandſche Raden en Miniſters van de Kollegiën ter Admiraliteit in dat gewest.

Vroeger gevoelen van de Staten van Holland tot inſchiklijkheid voor de vorderingen van Engeland.

Hetgeen de kooplieden gevoeld hadden bij de mededeeling des briefs van den buitengewonen Gezant HOP aan den Griffier FAGEL, dat zelfde moest hun voorzeker treffen bij het bekend worden van deze memorie, en hen den ſtap dóen toejuichen, dien zij nu het laatst bij de Staten van Holland hadden gedaan. Intusſchen waren dezen er geenszins zoo afkeerig van geweest, om naar onderhandelingen te hooren, die den handel en vaart op de Franſche eilanden gedurende den oorlog wilden afgeſneden hebben. Op den 8ſten van herfstmaand toch hadden H. E. Gr. M. geoordeeld: „dat het tijdelijk voordeel van den handel en vaart op de Franſche eilanden, hoe zeer geregtigd door het traktaat van 1674, niet kon opwegen tegen het nadeel van onmin met En-

Engeland, indien men dezelven wilde handhaven, hetgeen dan zonder geweld niet zou kunnen gefchieden; dat dit zware lasten zou vorderen, die gedurende den oorlog weder ingewonnen zouden moeten zijn of verloren zouden worden; dat men dan ook voor alle vertogen over het reeds gebeurde de deur in Engeland zou gefloten vinden; en het verlies veler ingezetenen zeker zijn zou bij de bloote hoop op eene onzekere winst; en dat het daarom raadzaamst was, eene proef van 's Konings genegenheid tot minnelijke fchikking te nemen. Zij hadden dan ook goedgevonden, van wegens Holland in het geheim befogne ter Generaliteit opening van deze gedachten te doen en het daarheen te fturen, dat op de geheimfte wijze mogt worden befloten, om wegens H. H. M. aan den Heer YORKE voor te houden, dat men van deze zijde niet kon aannemen het befluit van Z. M., om den handel en vaart op de Franfche eilanden als ongeoorloofd te beletten; maar dat men, verkiezende eene vriendelijke fchikking tot afdoening van zaken ten wederzijdfchen genoegen boven breede betogen van regt, den Koning wilde doen zien, dat men niet voor had het regt van het Gemeenebest tot het uiterfte te drijven, maar liever iets wilde toegeven, als men zich daardoor mogt verzekeren van de vriendfchap

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

van Z. M., en, daardoor tevens, van het bekomen der gewenschte voldoening. Wanneer dus Z. M. wilde toestaan het vrijgeven en vrijlaten van alle schepen, die op grond des traktaats gevaren hadden of zich nu nog in zee bevonden; en order stellen tegen het geweld der kapers, en tot spoedige afdoening van de zaken der verder opgebragte schepen, alsdan zou men, van deze zijde, den kooplieden onder de hand kennis geven en waarschuwen, om gedurende dezen oorlog niet meer te varen op de Fransche volkplantingen, wijl daartoe geen konvooi zou worden verleend, noch voor hen, die zulks echter ondernamen, zou worden opgekomen; en terwijl als dan tevens zou worden gezorgd, hetzij bij waarschuwing of anders, dat de schepen met geen dnbbelde papieren voeren; ook zou H. K. H. worden verzocht, om het oogmerk van H. H. M. door Hoogstderzelver veelvermogende diensten te ondersteunen (*)."

Het werd nu blijkbaar uit de memorie van YORKE, dat dit gevoelen van Holland een daarmede overeenkomstig besluit van H. H. M. moest hebben ten gevolge gehad (†); en dat alzoo de onderhan-

(*) Secr. Resol. van Holl. D. XII. bl. 454—457.

(†) Hetzelve was van den 26sten van herfstmaand; doch wordt niet gevonden in de *Resol. Gen.*, maar wordt vermeld in de *Secr. Res. van Holl.* D. XII. bl. 468.

handelingen niet hopeloos te achten noch de geleden verliezen onherstelbaar te rekenen geweest waren. Zoo had voorzeker de Vrouwe-Gouvernante kunnen denken, wanneer zij op den 9den van slagtmaand de bezending van kooplieden had beantwoord. Maar zoo laat zich dan ook de bitterheid der grieve berekenen, welke haar hart moet gevoeld hebben bij het vertoog, haar op den 7den van wintermaand zoo scherp voorgedragen, en welks algemeene verspreiding haar aan de natie voorstelde als de oorzaak der rampen, die den handel troffen.

Voorstel van de Vrouwe-Gouvernante bij H. H. M.

Te grootmoedig, om ter zelfverdediging Staatsgeheimen te openbaren, hoezeer dit ook ter beschaming van alle verdenking en verwijt had kunnen verstrekken, achtede H. K. H. het geraden, zich den 11den daarna te begeven in de vergadering van H. H. M., en aldaar een schriftelijk voorstel te doen van dezen inhoud. Overtuigd van den ijver en waakzaamheid van H. H. M. voor het behoud van den Staat, wilde H. K. H. dezelven bedacht maken op middelen, om het besluit der Gewesten op de voorgeslagene vermeerdering van land- en zeemagt, hoe eer zoo beter, tot stand te doen komen, ten einde te voldoen zoo wel aan den regtmatigen drang van vier Gewesten, als aan het gegrond verlangen der handeldrijvende inge-

zetenen, die, schoon door H. K. H. onderrigt van de onderhandeling tusschen Groot-Brittannie en H. H. M. en van de onophoudelijke, daartoe door H. K. H. in haar partikulier aangewende, pogingen, als mede van derzelver gevolgen, evenwel voor de vierde reize door eene bezending hadden aangedrongen op eene aanzienlijke vermeerdering der zeemagt. — Het groot aantal van veertig kooplieden verdiende hierbij geen mindere opmerking dan derzelver voorgelezen aanspraak, waarvan een ruim aantal exemplaren, bij voorraad gedrukt, onmiddelijk en alomme verspreid was. „ Ik zal voor het tegenwoordige, — dus sloot H. K. H. dit voorstel — daarop geene andere aanmerking maken, dan alleen deze, dat dezelve aanspraak niet schijnt ingerigt te wezen, om de aangevangene onderhandelingen met Engeland gemakkelijk te maken, of de natie te bewegen tot gevoelens, om een verdrag te kiezen boven eene breuk met die kroon. Verder zal ik mij hieromtrent niet uitlaten, en liever alles verblijven aan het hoog wijs en doordringend oordeel van H. H. M., die uit de gemelde aanspraak ook zullen kunnen zien, dat het meer dan tijd is, een einde te maken aan de raadplegingen over de voorgeslagene vermeerdering te lande en uitrusting ter zee, op welke beide ik al-

altijd met den uiterften nadruk heb aangedrongen, en zonder welke beide ik in gemoede overreed ben, dat de Staat aan alle onheil en gevaar, zoo voor het tegenwoordige als voor het toekomende, blootgefteld is en blijven zal."

1758.

Brief van H. H. M. aan de Staten van Holland Zeeland en Vriesland.

De afgevaardigden der Gewesten Holland, Zeeland en Vriesland namen het voorftel over, om in den haren breeder te worden medegedeeld; doch dien onverminderd werd H. K. H. bedankt wegens onophoudelijken ijver, zorg en waakzaamheid voor het algemeene welzijn, en tevens befloten een affchrift des voorftels te zenden aan de bovengemelde Staten, begeleid van eenen brief, waarin H. H. M. betuigden: „ dat, zoo ooit, het thans de tijd was, om een eenparig befluit te nemen op de gedane voorflagen; dat het overtollig zijn zou, op den kommervollen toeftand van het Land te wijzen bij eenen oorlog, tot aan de frontieren van den Staat gevoerd, en bij den toeftel der Mogendheden, om dien in den volgenden veldtogt met nog meer hevigheid voort te zetten; dat niet minder elk, die het welzijn van het Vaderland afhankelijk kende van het behoud des koophandels, overtuigd moest zijn van de volftrekte noodzakelijkheid der uitrusting ter zee, ja dat het onverantwoordelijk zou

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

zijn, 's Lands zeemagt in deze tijden, waarin de zeevaart op eene ongehoorde wijze werd ontrust, te verwaarloozen. H. H. M. wilden ook niet dan ten goede houden, dat de lijdende kooplieden hun beklag daarover inbragten ter behoorlijker plaatſen, wanneer dit op eene gepaste en betamelijke wijze geſchiedde; maar, gelijk het de pligt was van wijze en brave Regenten, voor een gedeelte der Ingezetenen niet alleen, maar voor alle tevens, zorg te dragen, en het voorname oogmerk van een Souverein zijn moest, niet alleen voor het geluk, maar voor de beſcherming tevens, der onderdanen te waken, zoo achteden H. H. M., dat, in den tegenwoordigen ſtaat des Lands, de vermeerdering der magt te lande niet moest worden afgeſcheiden van die ter zee. —— Daar intusſchen geene uitkomst der raadplegingen was te verwachten, zonder onderlingen toegevendheid, verzochten H. H. M. de Staten van Holland, Zeeland en Vriesland, zoo lief als hun het behoud was van het Vaderland, ernſtig acht te ſlaan op de vermaningen van H. K. H. en op den aandrang van de meerderheid der Bondgenooten, om door goede en heilzame beſluiten in de vermeerdering der landmagt te ſtemmen, ten einde die tegelijk met de

uit-

uitrusting ter zee, hoe eerder zoo beter met eenparigheid ten besluite mogt worden gebragt. (*)"

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

Wat eene krachtige bescherming der zeevaart al zou hebben kunnen beveiligen tegen de buitensporige roofzucht en gruwzame geweldenarijen der Engelsche kommisvaarders zoo wel, als tegen de stoutheid van 's Konings oorlogschepen zelve, terwijl toch het beroep op heilige traktaten wel wedersproken, maar nog geenszins wederlegd was, mogt in dit jaar zelfs nog blijken aan twee gevallen, die ook daarom melding verdienen. Op den 27sten van wintermaand wilde de Kapitein JAN BINKES, met een koopvaardijvloot onder zijn geleide, de baai van Kadix inzeilen. Eenige Engelsche kapers sneden twee zijner bodems af, om ze naar Gribraltar op te brengen. BINKES, dit vernemende, wendde oogenblikkelijk, en ontnam der roofzucht haren buit (*). — Kapitein HARINGSMA was op de hoogte van Toulon door twee Engelsche oorlogschepen ontmoet. Na gewone wederzijdsche groete, kwamen er Engelschen aan boord van zijn oorlogschip, zeggende onderrigt te zijn, dat onder de lading

Loffelijk gedrag van de Kapiteins ter zee BINKES en HARINGSMA.

(*) Resol. Gen. 1758. 11 Dec.

(†) Jaarb. 1758. bladz. 183.

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

ding van het konvooi veel kontrabande was, hetwelk zij gelast waren te onderzoeken. HARINGSMA voerde hun toe: „ geen Hollandsch oorlogschip wordt ooit gebruikt, om het vervoeren van verboden goederen te begunstigen; ik zal geen onderzoek dulden van eenig schip onder mijn konvooi." Hem dit betaald te zullen zetten, was de bedreiging. „ Met uwe twee schepen tegen het mijne alleen, kunt gij het in den grond schieten; maar een van beiden zal mij gezelschap houden! zoo sprak de held en gaf in hun bijzijn bevel, om alles gereed te maken tot den slag. De Engelsche bragten aan hunne Bevelhebbers dit bescheid: en dezen lieten HARINGSMA zijne reis ongemoeid vervolgen. (*)

Verongelukking van het oorlogschip het Oranjewoud.

Allertreffendst was bij zoo groote schaarsheid van krachtig geleidde het ongeluk, in hooimaand, binnen gaats, overgekomen aan een nagelnieuw oorlogschip, het Oranjewoud genaamd. Hetzelve moest van onder den Vlieter naar Texel tot voor het Nieuwediep zeilen. Omtrent één uur op den middag bemerkte men dat het voorschip zonk. Vruchteloos liet men een anker en eenig kanon aan de lijzijde in zee druipen. Omtrent een half uur, na dat men zulks had ontdekt

(*) Vaderl. Woordenb. D. III, bladz. 369.

dekt, zonk het geheel weg tusschen de noorderton en de oostwal van Texel, op omtrent $6\frac{1}{2}$ vademen waters. Daarbij verloren honderd en drie menschen het leven, waaronder de vrouw en twee kinderen van den bootsman, aan boord gekomen, om man en vader vaarwel te zeggen, terwijl deze met verlof naar Amsterdam was gegaan, om zijne dierbaarste panden voor het laatst te groeten. Zeer weinig kwam ook van de scheepsbehoeften teregt. Tot den 12den van oogstmaand beproefde men het schip weder boven te werken, doch toen besloot met dien vruchteloozen arbied te staken om vergeefsche kosten te besparen. Over de oorzaak van het ongeluk bleef men onzeker. Eerst werd het daaraan toegeschreven, dat het schip met loggaten en niet met spijgaten zou gebouwd zijn geweest; doch dit werd wedersproken. Ook beweerde men, dat zulks evenmin het zinken zou veroorzaakt hebben, als bij de schepen der Oostindische Maatschappij, die met dezelven altijd gerust voeren. Daarna twijfelde men, of het ongeluk moest worden toegeschreven aan onoplettendheid op het stuurlastig gaan, aan het open en onbezorgd laten der onderdeks-poorten en spijgaten, en aan het niet sjorren van het geschut, waardoor een twaalf ponder van de loefzijde door het luik in de bottelerij was ge-

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

gevallen. — De kapitein had zich niet aan boord bevonden. Eenige voorname Heeren uit het Noorderkwartier, die door de fraaiheid van het schip uitgelokt, een speelreisje op hetzelve van den Vlieter naar Texel hadden willen maken, waren niet zonder het uiterst lijfsgevaar gered (*).

Het springen eener kruidmakerij.

Deze rampvermelding doet ons met een enkeld woord gewagen van nog twee ongelukken, wel min in verband staande met het algemeen welzijn, maar toch opmerkelijk genoeg door grootheid en gevaar. Het eene was het springen der kruidmakerij Sollenburg aan den Overtoomschen weg buiten Amsterdam, op den 14den van oogstmaand, waarbij eenige menschen deerlijk omkwamen en alle gebouwen omtrent twee honderd schreden in den omtrek, en zelfs vele huizen in de stad, zwaar beschadigd werden, terwijl men den schok der losbarstingen zelfs in den Haag, te Leijden, Gouda, Rotterdam en op het Haarlemmer-meer had gevoeld.

Brand op de Haagsche kermis.

Het andere was de brand op de Haagsche kermis, op den 10den van bloeimaand, waardoor alle de kramen, op het buitenhof staande, in de asch waren gelegd. De schade der eigenaars werd door eene kolekte, die

19048

(*) Jaarb. 1758. bladz. 901—904 en 1118—1120.

19043 guldens opbragt, flechts gedeeltelijk vergoed. — De Gezant D'AFFRY, alles met arglistige oogen beschouwende, floeg niet flechts geloof aan het vermoeden van sommigen wegens opzettelijke brandstichting in de hofplaats, maar stelde zulks in verband met het aanplakken van paskwillen en oproerige geschriften ten zelfde tijde te Rotterdam, waaraan zich de Vrouwe-Gouvernante niet genoeg zou hebben laten gelegen zijn.

Ook dezen trek wilden wij niet achterhouden ter opmerklijke proeve, tot welke, zoo gruwelijke als redenlooze, verdenkingen de partijschap den schranderften staatsman zelven in staat kon stellen; en tot welk een helsch genoegen het aan die partijschap strekken moest, toen H. K. H. eindelijk zelve eenige aanleiding scheen te geven tot vervreemding van veler genegenheid.

Nieuwe geschillen over regeringsverandering te Haarlem.

Tegen den gewonen tijd der regeringsverandering te Haarlem herrezen dezelfde geschillen, die in den vorigen jare zoo veel gevolgs hadden gehad. Op den 7den van herfstmaand werd, naar gewoonte, in eene Vroedschapsgadering eene benoeming gedaan van acht personen, waaruit H. K. H. vier mogt kiezen tot Burgemeesters. De Heer S. VAN ECHTEN, die zich tegen de vorige benoeming reeds had verklaard, en nu voor de

derde

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

derde maal zijne beurt zag voorbijgegaan, verzettede zich terstond tegen deze benoeming en werd onmiddelijk gevolgd door acht andere der tegenwoordig zijnde leden, waarbij zich de Burgemeester WITTE, schoon nu zelf op de benoeming gebragt, in eene volgende vergadering voegde (*). Het waren alzoo tien leden, die zich aankanteden tegen eene meerderheid van twee en twintig. Zij beweerden, dat er onregelmatigheden in de benoeming plaats vonden, en dezelve alzoo niet als wettig aan de Vrouwe-Gouvernante kon worden voorgedragen; verzoekende, dat van deze hunne tegenverklaring kennis wierd gegeven aan H. K. H. Twee leden, van één der Sekretarissen vergezeld, bragten den brief aan de Gouvernante, zich in den Haag bevindende, over, waarin de benoeming werd gevonden en het gewoon verzoek om eene spoedige verkiezing, zoo dat dezelve, bij gesloten brieve aan den Heer Hoofdofficier, door dezelfde Afgevaardigden kon worden terug gebragt, zonder dat eenig gewag werd gemaakt van de tegenverklaring der tien Leden. — H. K. H., hiervan echter niet onkundig gelaten, vond goed, drie Leden uit de benoeming te kiezen en VAN ECHTEN daarbij te

(*) Zie boven bl. 394.

te voegen, met last aan den Hoofdofficier, om dezelven als Burgemeesters in den eed te nemen. Mr. D. J. KAMERLING voldeed aan dezen last: maar de Burgemeesters DEUTY en VALKENBURG, den Heer VAN ECHTEN ter eedaflegging opgekomen ziende, verzochten uitstel dezer plegtigheid tot dat de Vroedschap over de aanstelling van dezen Heer zou hebben geoordeeld. De Hoofdofficier, zich als Officier der Graaflijkheid verpligt verklarende voort te gaan, liet den weigerachtigen hunne vrijheid, en nam de twee andere Heeren WITTE en VAN ECHTEN in den eed, ondanks eene aanteekening der beide Burgemeesters daartegen.

Nu werd in eene, met veel moei te belegde, Vroedschapsvergadering, op den 11den, over deze netelige zaak gehandeld. Achttien Leden verklaarden zich tegen de verkiezing van den Heer VAN ECHTEN, en het besluit viel tot eene bezending van elf Leden, vergezeld van den Pensionaris, om het beklag over dit geval aan H. K. H. voor te stellen, en op de intrekking der verkiezing van den Heer VAN ECHTEN, gelijktijdig met eene benoeming in zijne plaats uit de overige voorgestelden, aan te dringen.

Deze breede bezending werd den volgenden dag reeds ten gehoor toegelaten bij de Vrouwe-Gouvernante, doch geenszins in derzelver klagt of dringend verzoek verhoord. H. K. H. vroeg: „of

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

„ of de Heeren waren afgezonden door de volle Vroedfchap:" en, hierop gediend zijnde, antwoordde zij met deze of dergelijke woorden: „ nu, om dan daarop niet te blijven „ ftaan, zal ik maar komen tot de zaak zelve, „ waarover de Heeren mij komen fpreken. „ Hetgeen ik gedaan heb, is gefchied na rijp „ beraad en, zoo ik vermeene, volgens de pri- „ vilegiën. De Heeren kunnen daartegen doen, „ wat zij goedvinden, en hetgeen zij voor God, „ het land, hunne ftad en voor zich zelven, in „ goed geweten, kunnen verantwoorden. Men „ is in een vrij land, alwaar zulks vrij ftaat, „ en waar regt plaats heeft en te vinden is. „ Terwijl ik hope en vertrouwe, dat de Hee- „ ren van mij ook zullen willen denken, dat „ ik uit geene andere oorzake iets gedaan heb." De Afgevaardigden betuigden bij het affcheid: „ dat bij hunne zenders geen eigene belangen, maar de regten en voorregten der ftad alleen, in aanmerking kwamen, en dat dezelven niets zouden doen, dan hetgeen noodig was, om zich bij de burgerij onaanfprakelijk te ftellen; terwijl hen alle overigens de zuiverfte gevoelens van eerbied bezielden voor H. K. H. en derzelver vorftelijke Huis, welks wettig verkregene regten zij genegen en gezind zouden blijven ten alle tijde te helpen handhaven en voorftaan."

Op

Op het verslag der bezending viel geen ander besluit in de Vroedschap, op den 18den bijeengekomen, dan dank voor genomene moeite, met volkomene goedkeuring van al het verrigte. Dan H. K. H. zond den 20sten eene publicatie ter afkondiging aan den Hoofdofficier, waarin dezelve gelast werd de verkiezing van S. VAN ECHTEN tot Burgemeester der stad door den arm der Justitie te handhaven en te doen eerbiedigen, en, in geval van aanhoudende wederstreving, zich daarop te doen onderrigten en zijne bevindinge deswegens aan H. K. H. over te schrijven, zonder daarvan te blijven in gebreke. De afkondiging en aanplakking geschiedde den 21sten niet zonder betoon van vrij veel beslotenheid bij den Hoofdofficier, die den Sekretaris, eenige huivering latende blijken om de aflezing te doen, dit uitdruklijk beval in eigen naam zoowel, als in dien van Mevrouwe de Prinsesse; en eenen der Schepenen, betuigende wel over de publicatie te willen staan, indien hij staat kon maken op het zeggen van den Hoofdofficier, dat daarvan kennis gegeven was aan den voorzittenden Burgemeester, toevoegde: „indien en Heeren „zijn die zich verzetten, zoo ben ik ge„noodzaakt, om tegen die te ageren, en des „noods zou ik die in gijzeling kunnen doen

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

 „bren-

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

„ brengen." De klok klepte langer dan gewoonlijk, de aanplakking was veelvuldiger dan anders, en geschiedde nu zelfs aan het huis van den Hoofdofficier, ten blijke hoezeer hij de publicatie zou doen nakomen (*).

Achttien Leden der Vroedschap van Haarlem vervoegen zich bij rekwest tot de Staten van Holland.

De achttien Leden der Vroedschap begrepen nu, zich tot de Staten van Holland te moeten wenden met een smeekschrift, waarin zij het voorgevallene voordroegen, zich bijzonderlijk over de verkiezing van den Heer VAN ECHTEN beklaagden, en handhaving verzochten bij de stads privilegiën, vooral bij dat van 1651, benevens zoodanige voorziening, als H. E. Gr. M. zouden oordeelen in deze te behooren; betuigende nogtans, uit hoogen eerbied voor het verklaarde oogmerk van H. K. H., niet voor te hebben, om den, alzoo door Haar verkoren, Burgemeester VAN ECHTEN ondertusschen te wederstreven of hinderen in zijne ambtsverrigtingen, maar genegen te zijn, zonder verkorting hunner regten, het inmiddels te laten bij hunne daartegen gedane betuigingen.

Dit smeekschrift den 27sten ter tafel van Holland gekomen zijnde, werd hetzelve bij eenen brief gezonden aan de Vrouwe-Gouver-

(*) Jaarb. 1758. bl. 1000—1013.

vernante, met verzoek, om Hoogstderzelver bedenkingen en berigt aan H. E. Gr. M. te laten toekomen (*).

1758.

Berigt van de Vrouwe Gouvernante op dit rekwest.

H. K. H. voldeed aan dit verzoek op den 14den van wintermaand in eenen brief. „ Zij hield zich verzekerd van de verwondering en verontwaardiging van H. E. Gr. M. over den ſtap der achttien Leden van de Vroedſchap, alsmede van derzelver oordeel, dat het eminent karakter van H. K. H. daarvoor beveiligd behoorde te wezen; weshalve zij zich dan ook, in het opgeven harer bedenkingen, niet kon gelijk ſtellen met deze achttien Leden, veel min zich inlaten om met hen over de regten van haren Zoon te twisten. Alleen wilde zij H. E. Gr. M. in ſtaat ſtellen, om te oordeelen, in hoe verre derzelver gehouden gedrag afweek van de gronden eener welgeſtelde regering. — Nu ruim drie jaren geleden was ter harer kennisſe gebragt, dat twintig van de twee en dertig Vroedſchappen eene verbindtenis hadden aangegaan met en tot uitſluiting van hunne overige medeleden. — Zoo had men voor 1758 eene zoogenaamde korrespondentie te Haarlem gehad, die bij de verandering der regering in dat jaar, uitdrukkelijk was verbo-

(*) Reſ. van Holl. 1758. 27 Sept.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1758.

boden geworden, het geen die zelfde Burgemeester DEUTZ, toen bij de korrespondentie uitgesloten, aan WILLEM IV had te kennen gegeven, die nu zelf aan het hoofd der kabale stond. Van de onbetamelijkheid hiervan overreed, als waardoor aan de voorregten van Haarlem de bodem werd ingeslagen, het stelsel van regering in den grond omgekeerd, en aan twaalf Leden dier regering een gelijk regt benomen; hetgeen zij zonder zich in misdaad te verloopen niet konden verliezen, had H. K. H. eenigen der zaam verbonden Leden hier over afzonderlijk onderhouden, doch dezelven meer geneigd bevonden, om dat werk te kleuren, dan er van af te zien. Evenwel had H. K. H. gemeend eene verandering te mogen verwachten en zich daarop verlaten. Doch de benoeming van 1756, waarbij S. VAN ECHTEN en Mr. D. J. KAMERLING waren voorbij gegaan voor twee jongere, aan hen voorgetrokken, Leden, had doen zien, dat die verbindtenis nog al bleef bestaan. Zij had zulks wel niet ongemerkt laten voorbij gaan, doch, daar deze beide geene klagten daarover hadden doen hooren, was zij, schoon niet zonder zeer ernstige vermaning tegen het vervolg, met de verkiezing voortgegaan, hetgeen men Haar naderhand had durven tegenwerpen. Intusschen

schen had Zij niet nagelaten, om van tijd tot tijd dezen en genen dier kabale te dringen, om van dit hatelijke werk een einde te maken. Hierop was de benoeming voor 1757 genaderd. Het overlijden van een der uitgesloten Heeren had de verbondenen tot eenentwintig doen aangroeijen, die, voortgaande in hunnen handel, de Heeren WITTE, VAN ZANEN en VAN ECHTEN hadden uitgesloten, alhoewel deze beweerd hadden, naar het aloud gebruik, op de privilegiën gegrond, op de benoeming gebragt te moeten worden. Dit nu had ten gevolge gehad al het voorgevallene in den voorleden jare. H. K. H. had niet nagelaten, nog alles daarna te beproeven, wat de verbrokene zamenstemming tusschen de regenten kon herstellen, zoo wel in eigen persoon als door hare kommisarisssen. Het gevolg was dan ook geweest het verbranden der schriftelijke akte dier verbindtenis. Voorts was eene overeenkomst ontworpen, om af te zien van alle verbindtenissen, zoo aan de eene als de andere zijde, en om niemand voortaan om haat, nijd of om eenigerhande andere zaken van de benoeming te versteken. De vroeger verbonden Leden hadden evenwel zwarigheid gemaakt zich hiertoe schriftelijk te verpligten, meenende dat het bij monde kon worden aangenomen. Alles was nog-

I. BOEK 1 HOOFDST. 1758.

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

thans onvereffend] gebleven, tot dat in grasmaand van dit jaar regt had kunnen geschieden aan den Heer WITTE (*). Daarna waren nieuwe geschillen ontstaan over een regeringsreglement, in 1752 ontwerpen; de kabaal was tot tweeëntwintig Leden aangegroeid, en men had den Heer VAN ECHTEN ten derden male voorbij gegaan; die zich nu met zijne uitgeslotene Medeleden tot H. K. H. had gewend, niet slechts met beklag over aanhoudende grieven, maar met overzending tevens eener benoeming, overeenkomstig aan de privilegiën der stad. H. K. H. nu tevens ontvangen hebbende de benoeming der meerderheid, had niet willekeurig, maar uit den hoogsten drang en noodzake — zoo als hare woorden waren —, S. VAN ECHTEN gekozen; en, om voor te komen, dat de vlam van het twistvuur uit het raadhuis niet oversloeg tot de gemeente, had zij de publicatie doen afkondigen, die, indien geene meerdere gematigdheid, ten minste eenige omzigtigheid had voortgebragt. Vier Leden die het verbrande kontrakt mede geteekend hadden, bevonden zich reeds niet bij de achttien overigen, de redenen waarvan te ontdekken werd overgelaten aan den tijd;

van

(*) Zie boven bladz. 394.

van welken en van de waarheid H. K. H. betuigde te verwachten, dat hare redelijke en wettige gedragingen in deze en vele andere gevallen eindelijk zouden gesteld worden boven het bereik van den laster en de wrevelige aanwrijvingen, waarvan zij zich voor God, voor H. Ed. Gr. M. en voor geheel het Vaderland onschuldig kende, als nimmer iet anders bedoelende, dan, bij het handhaven van haar wettig gezag en de regten van Haren Zoon, dit land, de steden, leden en ingezetenen van hetzelve toe te brengen al dat gene, wat derzelver welstand en geluk wezenlijk kon uitmaken. — Door deze redenen meende H. K. H. zich genoeg geregtvaardigd te hebben, om zich met deze achttien Leden der Vroedschap niet te willen inlaten noch immer toe te staan, dat dezen, zich de meerderheid der Vroedschap aanmatigende, als zoodanig over deze zaak zouden raadplegen en besluiten, alzoo niemand partij en regter tevens zijn kon. Dit alles werd evenwel niet aangevoerd door H. K. H. om zich aan het geven van verdere openingen aan H. Ed. Gr. te onttrekken; wier regtvaardigheid toch nooit zou toelaten, dat de wettige regten van den minderjarigen Erf-Stadhouder wierden verkort, en wier wijsheid te wel doorzag, dat al het nadeel, aan het Stad-

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

houderlijk gezag toegebragt, in den grond niets anders was, dan een regtstreeksch nadeel aan de regering zelve en eene verzwakking der Staatsgesteltenis, door alle Regenten bij duren eede bezworen."

Het overige en verre het grootste gedeelte van dezen brief had H. K. H. bestemd, om te betoogen: 1) dat het maken eener kabale, om daardoor zijne medderegenten uit te sluiten, eene ongeoorloofde zaak was, strijdig met alle gronden van regering, en dat al hetgeen uit dien hoofde verhandeld en verrigt werd, even nietig was; 2) dat de kostuum in Haarlem, gegrond op de privilegiën der stad, niet gedoogde, dat iemand, in zijnen rang zijnde, buiten wettige oorzaken van de benoeming werd afgelaten; 3) dat, de pligt van den Stadhouder met zich brengende, Burgemeesters, Schepenen en Wetten te bevorderen volgens de privilegiën, zulks in dezen uit de twee overgeleverde benoemingen was gedaan naar het voorschrift van dezelve privilegiën; en 4) dat het oktrooi van 1651 hier geene zaak van verschil was.

Tot slot van alles wilde H. K. H. nog zeggen: „dat in een land van vrijheid geene andere vrijheid behoorde gekend en gezocht te worden, dan die overstemde met de gronden van het Staatsregt, met de regelen

van

van regtvaardigheid en met de verpligting van eenen iegelijk jegens zijnen evennaasten; dat de vrijheid, die de verbondene Leden op het oog en in het hart hadden, tegen die gronden onmiddellijk ſtreed, vermits zij de privilegiën van de ſtad vernietigde, de regtvaardigheid omkeerde, en de verongelijking van den evennaasten voor geoorloofd ſtelde, en boven dien aan Haar de magt ontnam, om gebruik te maken van haar regt in het verkiezen van zulke regenten, aan wien men eens vooral de uitſluiting had gegeven; weshalve H. K. H. vertrouwde, dat H. Ed. Gr. M. het verzoek der genen, die zich de meerderheid der vroedſchap noemden, doch dezelve niet vertegenwoordigen, zouden wij wijzen van de hand en alle andere raadpleging daarop doen ſtaken (*)."

De zaak bij Holland in overleg gehouden.

De Ridderſchap en Edelen verzochten afſchrift van dezen brief, om denzelven geregeld te onderzoeken; de verdere Leden, om er het gevoelen hunner zenders op te vernemen: en alzoo werd het beſluit op deszelfs inhoud tot nadere raadpleging uitgeſteld; waarbij de Afgevaardigden van Haarlem ten ernſtigſte verzochten, die raadpleging over eene zaak van zulk eene aangelegenheid niet te ver-

(*) Ref. van Holl. 1758. 14 Dec.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1758.

verhaasten, maar daaromtrent te willen afwachten, hetgeen hunne zenders noodig en dienstig zouden oordeelen ter opheldering derzelve nader voor te dragen, hetwelk door de gematigdheid en toegevendheid der Vroedschap of van verre het meerdere gedeelte derzelve, gelijk zij meenden, dat uit het vertoog der achttien Leden duidelijk bleek, buiten alle vrees van gevaar uit dit verwijl, gemakkelijk kon geschieden.

Na de inzending van het gemeld berigt, van H. K. H. aan H. Ed. Gr. M., deed de Hoofdofficier van Haarlem eene aanteekening op het protest der twee Burgemeesteren van den 10den van herfstmaand, waarin hij breedvoerig beweerde, dat hij als Officier der Graaflijkheid verpligt was geweest te gehoorzamen aan den geen, die te dezen in de bediening der Graven was opgevolgd, en dus aan den Stadhouder of aan H. K. H, als die waardigheid thans voor haren minderjarigen Zoon bekleedende; en zulks te meer, wijl H. K. H. had verklaard, uit de overgezonden personen de verkiezing gedaan te hebben, waar door geene inbreuk op de privilegiën was geschied, wier handhaving hem en als Hoofdofficier en als Raad was aanbevolen.

Deze

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

Deze aanteekening, op den 20sten van wintermaand gedaan, werd vijf dagen later gevolgd door eene andere van acht Leden der Vroedschap tegen het beslotene in de Vroedschaps vergaderingen van den 11den en 18den van herfstmaand, als waren die vergaderingen onbehoorlijk beschreven en onwettig gehouden, en eeniglijk dienstbaar gemaakt, gelijk het in deze aanteekening genoemd werd, om voort te gaan in de begonnen aankanting tegen den regtvaardigen en billijken handel der Vrouwe-Gouvernante, en om Hoogstdezelve in haar regt te keer te gaan (*).

Tweede smeekschrift der Vroedschap.

Het duurde tot in sprokkelmaand des volgenden jaars, alvorens de achttien Leden van de Vroedschap zich vervoegden bij de Staten van Holland met een tweede smeekschrift, bij welks onderteekening zes derzelven verklaarden, nooit met iemand, wie het ook mogt wezen, eenige kabale, verbindtenis, komplotterij, korrespondentie, of hoe men het ook anders noemen mogt, te hebben aangegaan. In hetzelve betuigden zij voorts gezamenlijk, dat het, tusschengekomen, overlijden der Vorstinne hen wel had aangedaan met opregte droefheid en leedwezen

(*) Jaarb. 1759. bl. 33—38.

zen over dit zoo groot verlies, maar dat het belang der ſtad en de gevolgen van dergelijk voorbeeld op het algemeen welzijn hen in de verbindtenisſe hielden, om hunne bijzondere gevoelens van rouwe, hoogachting en erkentenis niet zoo geheel in te volgen, dat daardoor de verſchuldigde beſcherming van het belang der ſtad zou worden achtergelaten. Het verzoek zelf was; „ dat H. Ed. Gr. M. hunne regtvaardiging en verantwoording, dit rekwest vergezellende, nevens hun vroeger ſmeekſchrift en het berigt van H. K. H. daarop in aanmerking wilden nemen."

Memorie van verantwoording en regtvaardiging van de Vroedſchap.

Dit breed uitgewerkt ſtuk, hetwelk voorzeker eer deed aan de bekwaamheid van deszelfs ſteller, hield dezen gang. „ Het viel hard, de wettige en afgemetene uitwerkingen van pligt beſchouwd te zien als ondernemingen, waarvoor het Erfſtadhouderſchap behoorde beveiligd te blijven. — Ook had men te wel den afſtand gekend tusſchen deszelfs hooge waardigheden en de bediening van Vroedſchappen, om aan gelijkſtelling gedacht te hebben, doch als Leden van één dier ligchamen, welke de Souvereiniteit in dit gewest hielpen zamenſtellen, had men tevens gevoeld eene gelijkheid van regt ter zake van uitoefening eens opgedragen gebieds. Weshalve men zich tot H. E. Gr. M., van wien zoo wel het oktrooi en

pri-

privilegie van Haarlem, als de regten van het Stadhouderschap waren afvloeijende, wendde met eene regtvaardiging der klagten over eene onderneming ten nadeele van dat privilegie en oktrooi, waartoe men meende, dat de Erfstadhouder niet geregtigd was; doch welke onderneming men niet wilde noch kon wijten dan aan misleiding der genen, die, eigene bevordering boven alles gesteld hebbende, niets onbeproefd hadden gelaten, om het aangeraden en doordrongen werk ten beste te kleuren. — Na dezen aanhef ging men over ter openlegging der wetten, privilegiën, gewoonten en gebruiken bij de benoeming en verkiezing van Burgemeesters van Haarlem: alles ten bewijze, dat de verkiezing uit de benoeming, in de Vroedschap gedaan, moest geschieden. — Op zulk eene benoeming nu was S. VAN ECHTEN niet geweest, wiens verkiezing evenwel was verdedigd op grond van de verderflijkheid eener uitsluitende kabale, van den eisch van der stede privilegiën, van den pligt des Stadhouders, om uit twee overgeleverde benoemingen deze verkiezing te doen, en van het ontoepasselijke des oktrooit van 1651 op dit geval. Het laatstvermelde had men bij bovengedachte openlegging reeds bestreden; op de drie eerstvermelde gronden maakte men nu de volgende aanmerkingen. — Kabalen

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

len ter uitsluiting waren verderflijk: maar men ontkende derzelver bestaan in dit geval. Men wilde niet verbergen, dat kort na het overlijden van WILLEM IV eenige weinige Leden der Vroedschap zich zeker hooger bestuur hadden aangematigd, waartegen twintig Leden met elkanderen hadden versproken, in alle rondborstigheid te zullen voorstaan de wettige regten des Erfstadhouders, mitsgaders de privilegiën der stad, en naar hun vermogen verhoeden, dat door aanmatigingen, welke telkens met H. K. Hoogheids welbehagen werden gekleurd, de goede orde niet geheel wierd omgekeerd. Op deze gronden, en met geen oogmerk om iemand uit te sluiten of in zijn regt te benadeelen, waren die Leden overeengekomen, hetgeen dan nu, als onder eede betuigd werd: doch die overeenkomst was, uit hoofde der ongunstige gedachten, welke daaromtrent aan H. K. H. waren ingeboezemd, vernietigd en in het vuur geworpen. En wat nu de beschuldiging betrof, als of het oogmerk der in het vuur geworpene akte zou vast gehouden en een aanhoudend voornemen van verongelijking aanwezig gebleven zijn, daartegen herhaalde men de plegtigste betuigingen, terwijl men zich tevens beriep op de stemregisters, welke hadden doen zien, dat voor VAN ECHTEN zestien, voor VAN ZANEN twaalf Leden ge-

gestemd hadden, terwijl het getal der uitgeslotcn Leden slechts op tien door H. K. H. bepaald was. — En evenwel was VAN ECHTEN buiten de benoeming der Vroedschap verkozen; waarvan zoo wel, als van deszelfs beëediging en al het verder voorgevallene, alhier eene uitvoerige beschrijving volgde, met opmerking van den last ter handhaving dier verkiezing door den arm der Justitie, door H. K. H. gegeven, terwijl H. Ed. Gr. M. de algemeene magt en het bevel, aan den Erfstadhouder te dezen opgedragen, tweeërlei bepaling hadden gevoegd, namelijk: „ alles, aangaande de zaken van justitie, met advies van den President en Raden over den Lande van Holland en Westvriesland; en aangaande de zaken van oorlog en politie, bij goeddunken van ons en met advies van onze Gekommitteerde Raden." — Wat de stelling betrof, dat de gewoonten, op de privilegiën gegrond, niet toelieten, dat iemand, in zijn rang zijnde, buiten wettige oorzake van de benoeming werd gelaten: men onderzocht de handvesten en privilegiën, ten bewijze daarvan aangehaald; maar beriep zich tevens op andere, die dezelve hadden vervangen, en beweerde de ongelukkige toepassing der aangehaalde zelve; terwijl men de verpligting aandrong, om naar geweten en niet alleen naar rang de be-

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

benoeming op te maken. — Wat nu de verpligting aanging van den Stadhouder, om uit twee overgeleverde benoemingen de verkiezing te doen: men kende flechts ééne benoeming, terwijl men zich, over het geen de protesterende Leden hadden durven vervaardigen, in de bitterfte termen uitliet. Uit deze ééne benoeming beweerde men, dat de verkiezing had moeten gefchieden. Alleen had zich H. K. H. op dezelve mogen doen onderrigten, hetwelk nu geene plaats had gehad. Het geval van WILLEM III in 1684 met die van Dordrecht werd hierbij vergeleken, en het verfchil daarvan aangewezen. En nu ten befluite komende, noemde men het tegenwoordig geval als zonder voorbeeld en van heillooze gevolgen. Men ftelde het gedrag der meerderheid als onberispelijk voor, en drong op herftel des nadeels aan, door de verkiezing van VAN ECHTEN tot Burgemeester, buiten de benoeming der Vroedfchap, aan de privilegiën van Haarlem gedaan, en daardoor tevens op verhoeding van alle nadeelige gevolgen dezes voorbeelds (*)."

H. E. Gr. M. ftelden dit ftuk met het daarbij behoorend rekwest, benevens der vertooneren eerfte rekwest en het daarop ingekó-

(*) Refol. van Holl. 1759. 8 Febr. —— Jaarb. 1759. bl. 453 - 575.

komen berigt van wijlen H. K. H. ten onderzoek in handen van de Heeren van de Ridderschap en verdere Gekommitteerden tot het groot besogne, om daarop te dienen van gedachten en raad.

Eindelijk besluit der Staten in deze zaak.

Op den 19den van hooimaand werd het verslag hierop uitgebragt in de Staatsvergadering, doch het besluit uitgesteld; terwijl de Heeren van de Ridderschap en de Afgevaardigden van alle de steden daarvan afschrift verzochten, zoo om hetzelve nader te onderzoeken, als om er op gelast te worden door hunne Zenders. Op den 6den van herfstmaand had de raadpleging plaats, en werd toen, overeenkomstig den uitgebragten raad, besloten: dat, daar het, aan den eenen kant, wel buiten alle kijf was, dat de verkiezingen moesten worden gedaan uit de benoemingen, door die genen gemaakt, die daartoe regt hadden, en dat de geschillen over de wettigheid van benoemingen tusschen den genen, die het regt van verkiezing heeft, en die genen, aan wien het regt van benoeming toekomt, door niemand anders dan door H. E. Gr. M. konden worden beslist; doch, aan den anderen kant, gelet zijnde op den staat, waarin zich deze zaak bevond, door het smartelijk overlijden van H. K. H. roemvoller gedachtenisse, en dat de Regering van Haarlem

I. BOEK I. HOOFDST.

1758.

verstaan moest worden door haar nader rekwest en bijgevoegde memorie genoegzaam tegen alle gevolgen te zijn gedekt; — uit een waren eerbied voor de nagedachtenis van H. K. H. was goedgevonden en verstaan, dat het geschil over de aanstelling van S. VAN ECHTEN tot Burgemeester van Haarlem zou worden gelaten onbeslist, in de geruste verwachting, dat Z. H. de Heer minderjarige Erfstadhouder door de Heeren, aan wien Hoogstdeszelfs opvoeding was toevertrouwd, doordrongen en onderlegd wordende van de ware belangen van den Staat en deszelfs grondwetten, voorregten en geregtigheden in het algemeen en van die der steden in het bijzonder, tot de oefening der hooge waardigheden aan hem opgedragen gekomen zijnde, zich nooit zou laten brengen, om dit of soortgelijk geval zich tot een voorbeeld van navolging voor te stellen (*)."

Het kon wel niet anders, of de meerderheid der Haarlemsche Vroedschap vond in de wijze, waarop dit geschil onbeslist gelaten werd, allen grond om te berusten, en niemand voegde het, zich over hetzelve eene uitspraak te vermeten. Het algemeen gevoelen hield echter het besluit voor eene genoegzame scheuring van de verkiezing, welke buiten de benoeming was geschied, en van de middelen,

(*) Resol. van Holl. 1759. 19 Julij en 6 September.

len, tot derzelver volhouding gebezigd; maar vergat daarbij te zeer welk een handel, door de meerderheid der Vroedschap wel gekleurd, maar toch erkend en door de verbranding der overeenkomst gevolgd, de aanleiding tot dat alles had gegeven, en aan welke onhandelbaarheid, in den jare 1757, aan de zijde der Regering, de steilheid, der Vorstinne, in den jare 1758, wel mogt worden toegeschreven.

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

Ten zelfden jare had een andere tegenstand tegen eene benoeming, door H. K. H. gedaan, plaats gevonden, waarbij de gematigdheid der Vrouwe-Gouvernante en de onverzettelijkheid der tegenstrevers zoo veel te opmerkelijker in het oog had moeten vallen. Het eerste Lid der Staten van Utrecht bestond uit Geëligeerden; vóór de Hervorming den geestelijken Raad uitmakende van den Bisschop, daarna ten deele uit Edelen, ten deele uit Burgers door den Stadhouder der provincie te verkiezen volgens het reglement van 1674, in 1747 op nieuw ingevoerd. Alvorens in het Lid der Geëligeerden te worden toegelaten, moesten de Edelen hunnen Adel bewijzen of blijk van Riddermatigheid toonen. Dit geschiedde aan de Staten der provincie gezamenlijk, bestaande voor het tweede Lid uit de Ridderschap en Edelen, voor het derde Lid uit de steden Utrecht, Amersfoort, Rhenen,

Geschil over den adeldom van den Heer J. P. VAN BORSELE VAN DEN HOOGE bij de Staten van Utrecht.

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

Wijk-bij-Duurstede en Montfoort. In 1757 werd door H. K. H. bij dezelven ingezonden eene memorie van den Heer J. P. VAN BORSSELE VAN DEN HOOGE ten bewijze, dat de familie van VAN BORSSELE, in den tak van VAN DEN HOOGE, riddermatig was, en gemelde Heer uit dien tak regtstreeks afstamde. Bij de overweging hiervan oordeelde het eerste en derde Lid, dat het onderzoek der memorie moest gesteld worden aan Gemagtigden uit de drie Leden te benoemen: doch het tweede Lid meende, dat elk der Leden afzonderlijk had te overwegen, of deze zaak wel aan Gemagtigden kon gesteld worden. De twee Leden gingen ter benoeming van Gemagtigden over, met verzoek aan de Ridderschap om hen hier in te volgen: doch deze bleef bij het geuit gevoelen. Het eerste Lid verklaarde vervolgens, de ingezonden memorie voldoende te hebben bevonden, en noodigde de andere Leden uit, ook hunnen raadslag uit te brengen. Het tweede Lid oordeelde eenparig de bewijsstukken onvoldoende, doch bragt dit gevoelen niet uit ter Staatsvergadering, om geene aanleiding te geven tot het nemen van een besluit bij meerderheid, hetzelve in deze zaak onbestaanbaar achtende. Dit geschiedde niettemin, zoodra het derde Lid zich in gevoelen met het eerste had vereenigd,

eenigd, en alzoo werd wegens de Staten 's Lands van Utrecht bij brieve kennis gegeven aan H. K. H. van de goedkeuring der blijken van adeldom des Heeren VAN BORSSELE, maar van de zwarigheid tevens, door het tweede Lid derzelven gemaakt, om zich daarop te verklaren. Tegen dit besluit verzettede zich hetzelve Lid, gaf ook daarvan kennis aan H. K. H., en leverde daarna deszelfs bedenkingen op de aangevoerde bewijzen van adeldom ter Staatsvergadering in.

H. K. H. was intusschen al vroeger bekend gemaakt met het verschil van begrip der Ridderschap over deze zaak. Twee Afgevaardigden uit dezelve hadden Haar bevorens onderrigt, welke reden het tweede Lid wederhield, om deszelfs gevoelen ter Staatsvergadering uit te brengen, met verzoek van Hoogstderzelver steun, indien men bij meerderheid ten besluite zou willen komen. Het antwoord der Vrouwe-Gouvernante was geweest: „ altijd genegen te zijn, om de wetten te volgen en te handhaven; en zich omtrent het voorgedragene nader te zullen doen onderrigten." — Op eene aanmaning, door de twee andere Leden aan de Ridderschap gedaan, om deszelfs gevoelen uit te brengen, hadden zich andermaal twee Afgevaardigden ten zelfden einde begeven naar H. K. H, en nu vernomen:

I. BOEK I. HOOFDST. 1758.

men: „ dat Hoogstdezelve, de bedenkingen van de Heeren Staten gevraagd hebbende, de Leden volkomen in hun geheel liet, om de zaak te onderzoeken, en intusschen geene openlijke verzoeken of aanschrijvingen aan de Leden kon doen; dat zij wel van gedachten was, dat de zaak voortgang diende te hebben, en te dien einde de bijzondere besluiten der Leden dienden te worden ingebragt; doch dat het H. K. H. niet aangenaam zou zijn, dat er geschillen ontstonden, of dat er gehandeld werd tot nadeel van eenig Lid." — Eene nieuwe bezending had voorts de tegenverklaring der Ridderschap tegen het genomen besluit aan H. K. H. overhandigd met eene bijgevoegde memorie, welke stukken waren aangenomen met verzekering van ze met alle aandacht te zullen lezen en onderzoeken. — Daarna hadden de Edelen hunne bedenkingen tegen de bewijzen van adeldom des Heeren VAN BORSSELE, alvorens ze nog ter Staatsvergadering in te brengen, ingezonden aan H. K. H. met aanbod van verdere regtvaardiging hunner handelwijze. — Bij de Staten werd dezelfde memorie van bedenkingen slechts voor kennisgeving aangenomen onder voorbehoud van tegenaanteekening. Ook hiervan werd al weder kennis gegeven door de Edelen met nieuwen aandrang op de tusschenkomst van H.

H. K. H.; en kort daarna werden door dezelven nog eenige verdere bedenkingen op de stukken en papieren, door den Heer VAN BORSSELE overgelegd, ter Staatsvergadering ingebragt, welke de Vergadering zelve nu goedvond aan H. K. H. toe te zenden; terwijl evenwel, tegen de eerst ingeleverde tegenverklaring en bedenkingen, nu tegenaanteekening geschiedde door het eerste Lid en de stad Utrecht.

De Vrouwe-Gouvernante schreef, na dat alles, op den 27sten van sprokkelmaand dezes jaars, eenen brief aan de Staten, waarin zij zich op hare omzigtigheid bij de aanstelling van den Heer VAN BORSSELE, als Edelman, in het Lid der geëligeerde Raden, beriep, en ten gevolge waarvan zij, offschoon zich kunnende verlaten op het gedaan onderzoek van H. Ed. M., en zelve zich met derzelver gronden wel kunnende vereenigen, evenwel, om alle beklag voor te komen, als of gunst en genegenheid zou hebben kunnen aanvullen, hetgeen aan de deugdelijkheid der bewijzen mogt ontbreken, en vooral ook om dat de Staten geene gelegenheid hadden gehad, de tegenbedenkingen der Ridderschap in overweging te nemen, alle de voorz. stukken en papieren nevens het vertoog der Ridderschap daar tegen had gesteld in handen van eenige-

1758.

notabale Edelen, uit verscheiden provinciën van deze Landen, en niet zijnde van Duitschen Huize, die, na een naauwkeurig onderzoek van alles, een breed verslag hunner bevinding nopens deze stukken en nog vele andere, door den Heer VAN BORSSELE daartoe gevoegd, aan Haar hadden gedaan. Na mededeeling van den zakelijken inhoud daarvan, verklaarde H. K. H.: „ met volkomen overreding voor zich te bebben besloten tot het voldoende der bewijzen van adeldom, door dien Heer bijgebragt, en daarom niet langer te willen uitstellen, om denzelfden Heer te kommiteren in het Lid der geëligeerde Raden, *gelijk* dit dan ten zelfden dage geschiedde; twijfelende H. K. H. niet, of H. Ed. M. zouden hare omzigtige handelwijze hier in billijken, als die tot geen ander einde had gestrekt, dan om aan niemand ongelijk te doen, en om tevens weg te nemen alle verdenking, van welken aard die ook zou mogen zijn, als of in dezen niet gehandeld ware naar de strikste regelen van eene volmaakte regtvaardigheid."

De Heer VAN BORSSELE werd dan aangenaam verklaard door de Staten, doch onder nieuwe tegenverklaring van derzelve tweede Lid; en, ondanks dezelve, nam de Edelman zitting, na zijn ontslag te hebben bekomen

als

als Kommandant van de ſterkte Lillo op de Schelde en onderhorige forten, en als Kolonel-Kommandant van de ruiterij; waartegen niet ſlechts eene nieuwe verklaring door de Ridderſchap geſchiedde, maar naderhand nog eene zeer breede ontwikkeling ten betooge van de onwettigheid des beſluits, ten opzigte van denzelven genomen, ter Staatsvergadering werd ingebragt.

Tegen het volgende jaar verlengde H. K. H. ook den Heer VAN BORSSELE nevens de overige geëligeerde Raden voor drie jaren in derzelver dienst: doch de Ridderſchap verwijlde niet, met zich, ten zijnen aanzien, op nieuw te verzetten in eene tegenverklaring, alzins gelijk aan de vorige, met betuiging van bij dezelve voor altijd te zullen blijven (*).

1759. Het afſterven van de Vrouwe-Gouvernante.

Geen acht dagen overleefde de Vrouwe-Gouvernante dezen laatſten tegenſtand. — Zij bezweek onder een kwaal, die reeds eenige jaren lang haar ligchaam gedrukt en het, zeer moeijelijk en onaangenaam geworden, bewind tot al te zwaren last voor haren geest had gemaakt. Het waterzuchtige van haar geſtel, hetwelk de inwendige deelen van het ligchaam al voor lang had verzwakt, kenmerkte

(*) Jaarb. 1758. bl. 600—776 en 1759. bl. 345—352.

1759. merkte zich gedurende het ganſche verloopen jaar, door meer dan natuurlijke uitzetting van verſcheiden der uitwendige deelen, en begon in den jongſten wintermaand de borst geweldig te benaauwen. De Geneesheeren, vruchteloos alle hulpmiddelen der kunst beproefd hebbende, oordeelden met het begin dezes jaars, alle hoop op herſtel verloren en het einde des levens van H. K. Hoogheid als zeer nabij. Van dag tot dag nam ook de verzwakking toe, tot dat men op den 12den van louwmaand, van des morgens af, den laatſten ademtogt verwachtede. Een korte ſlaap, in den namiddag, ſcheen de lijderes wel eenigzins te hebben verkwikt: maar die misleidende hoop verdween tegen den avond, wanneer het ligchaam, door gedurige poging, om de levensgeesten in beweging te houden, afgemat, zich allengs ter ruste voegde. Het uiterste oogenblik vertoefde nog tot elf uren, wanneer de ſtervende, na even te voren duidelijke teekens van kennis gegeven te hebben, zachtelijk den laatſten adem uitblies, in den ouderdom van negenenveertig jaren, twee maanden en tien dagen (*). — Het geen men bij de opening van het lijk, ter naarſproring der oorzake van de ziekte en den

(*) Jaarb. 1759. bladz. 61—64.

den dood, van verouderde kwalen en gebreken bevond, deed elk verbaasd ſtaan, hoe de Vorstinne haren ouderdom, hoe middelbaar dan ook, nog had kunnen bereiken (*).

Alzoo overleed Mevrouwe ANNE, geboren Prinſes van Brunswijk-Lunenburg, Kroon-Prinſes van Groot-Brittannie, Weduwe van WILLEM IV, Gouvernante en voogdesſe van haren zoon den Erfſtadhouder. Zij was de eerſte dochter van GEORGE II, Koning van Groot-Brittannie en wijlen WILHELMINA CAROLINA, door wie, wanneer een aantal Vorſten naar hare hand drongen, de voorkeur was gegeven aan WILLEM KAREL HENDRIK FRISO. Met dezen Vorst in 1734 gehuwd, en tot in 1751 in den echt verbonden, had zij hartelijk gedeeld in de vroegere wederwaardigheden en de latere verheffing van den uitmuntendſten Gemaal, dien zij, nu zeven jaren lang, had vervangen in het bewind, op naam en voor hare minderjarige kinderen, Prinſes CAROLINA, nu ſchier zestien, en den Erfſtadhouder WILLEM V, nog geen elf jaren oud.

Zoo

(*) Jaarb. 1759. bladz. 113. alwaar de verklaring, door de Hoogleeraars en Leeraars in de geneeskunde die het onderzoek deden, voorkomt. Dezelve is zeer opmerkelijk voor de kunst.

I. BOEK I. HOOFDST.

1759.

Begaafdheden en karakter van de Vrouwe Gouvernante.

Zoo lang zij eene ongekrenkte gezondheid genoot, was ANNA fchoon van gedaante, minzaam van gelaat, rijzig van geftalte, vorftelijk van houding, terwijl een heldere geest en edele ziel ter kloeke oogen uitblonk. Van der jeugd aan opgevoed onder het beleid eener moeder, die door den hoogen prijs, dien zij op den godvruchtigen, geleerden en fchranderen S. CLARKE had gefteld (*), haren eigen geest voortreffelijk had onderfcheiden, waren haar verftand, fmaak oordeel en godsdienftig gevoel zeer vroeg ontwikkeld voor het ware, fchoone en goede, waarmede zich hare uitftekende vatbaarheden daarna buitengewoon verrijkten. Verfcheidene talen fprak zij vlug en juist. De gefchiedenisfen der volkeren had zij haar geheugen, fchoon zeer vasthoudend en dienstvaardig, niet enkel aanbevolen, maar ze ten fteun van hetzelve beknopt in gefchrift gefteld. Die der Romeinen was door haar in het Italiaansch befchreven; die van het Keizerrijk in het Hoogduitsch, ook ten nutte harer kinderen; uit die der Nederlanden had zij, hetgeen haar eenen Stadhouder te weten het noodigst fcheen, oordeelkundig zamen gebragt, en met ftaatkundige aanmerkingen over den regeringsvorm begeleid, in de

(*) S. CLARKE, Predikat. D. I. Voorrede.

de Fransche tale. — Een bijzonder boek was aan zedekundige grondstellingen en godsdienstige gevoelens door haar toegewijd. — Dit alles had zij begonnen en voltooid in vroegeren tijd, eer haar het gewigt der algemeene zorgen drukte (*). De oefening der teekenkunst verpoosde steeds derzelver last, en scheen haar eene vorstelijke uitspanning, waarbij zij zelfs den Franschen Gezant D'AFFRY eenmaal in gemeenzaam gesprek had ontvangen. — Die zelfde gemeenzaamheid en minzaamheid was haar alzins eigen en deed haar gemakkelijk de algemeene liefde winnen. Een ieder gaarne door heusch gunstbewijs verpligtende, was hare mededeelzaamheid omtrent behoeftigen tevens het echte kenmerk van haar, in den grond liefderijk en weldadig, hart; terwijl grootmoedigheid van ziel in alle wederwaardigheden haar karakter eerbiedwaardig maakte. Gelijk men wil, dat het haar raad was geweest, dien haar Gemaal steeds het liefst had gevolgd, zoo had zij, bij het aanvaarden en voeren des bewinds en der voogdije, na deszelfs, voor haar en voor den Staat, al te vroegen, dood, eene kracht

(*) P. WESSELING, Lijkrede, gehouden te Utrecht 2 Maart 1759. D. VAN DE WIJNPERSSE, Lofrede, gehouden te Groningen, 23 Maart 1759.

kracht van geest ontwikkeld, welke den Grooten FREDERIK op de tijding van haar overlijden, aan der Staten Gezant deed schrijven: „ bezwaarelijk kan ik nog bedaren van de ontroering, waarmede ik werd aangedaan. Ik heb eene vriendin verloren, die door hare grootmoedigheid, wijsheid en eene, hare kunne te boven gaande, kracht van geest al mijne achting verdiende (*)." Op den dag van haar verscheiden maakte zij nog schikkingen omtrent het huwelijk der Prinsesse CAROLINA, op de hofhouding na haren dood, en in andere huisselijke zaken; waarna zij, met bedaarden geest, afscheid nam van hare kinderen, dezelven aanbevelende, steeds de belangen van het Land te betoogen en de vriendschap der Staten te zoeken (†). Men had ook van die helderheid en bedaardheid gebruik gemaakt, zoo lang hare zwakke hand nog eene enkele letter van haren naam had kunnen teekenen. — Partijschap in den Staat had haar van eenzijdigheid voor Engeland verdacht gehouden, en onedelaardigheid van het gemeen haar meer gevoel voor 's vaders eer, dan voor der ingezetenen belangen toegeschreven: doch hare zuiverste onzijdigheid werd zelfs door Frankrijks Af-

(*) Jaarb. 1759. bladz. 173.

(†) Jaarb. 1759. bladz. 63 en 64.

Afgezant erkend, en de tederste gevoelens van kinderliefde wederhielden haar niet van de sterkste stappen tot de gewapende handhaving dier onzijdigheid (*). — Met den ouden wrok tegen het Stadhouderschap bekend, en van den nieuwen zwaai der openbare begrippen wel bewust, was haar ijver voor de regten en waardigheden van haren zoon niet zoo ergdenkend of overdreven, als dezelve scheen. De kennis daar en tegen van hetgeen H. K. H. had geleden, tijdens haar de schampere taal der verdenking door breede bezendingen van kooplieden werd toegevoegd, en de steilste tegenstand van Regenten, Staatsleden en Gewesten in hare beschikkingen of voorstellen, uit de zuiverste beginselen ontstaan, geboden werd, doet ons in deze Vorstin, indien al niet een volmaakt voorbeeld van gelukkig zelfsbeheer bewonderen, voorzeker het onschuldig voorwerp van hatelijke bedilling erkennen.

I. BOEK I. HOOFDST. 1759.

Denzelfden nacht nog werd het overlijden der Vrouwe-Gouvernante niets slechts aan velen in den Haag bekend gemaakt, maar tevens boden afgezonden naar de voornaamste Hollandsche steden en de overige Gewesten.

Vroeg-

(*) Zie boven bladz. 280—282 en 318.

I. BOEK I. HOOFDST.

1759.

Vroegtijdig vergaderden den volgenden dag, zijnde zaturdag, de hooge Kollegiën van regering des Lands, om orde te ſtellen op de zaken, die door den Erfſtadhouder werden verrigt, en op hetgeen thans wegens den dood der Gouvernante ſtond beſchikt te worden.

Beſchikkingen bij de Staten van Holland ter voorziening in de regering des Lands.

De Raadpenſionaris gaf den Staten van Holland en Westvriesland kennis van het ſmartelijk en ontijdig ſterfgeval, en las tevens de beſluiten van H. E. Gr. M. van 1751 en 1752 voor (*), bij het overlijden van WILLEM IV en ter voorziening in het tegenwoordige geval genomen. Alle de Leden betuigden met de krachtigſte woorden derzelver hartgrondig leedwezen wegens het groot verlies, aan den Staat in het gemeen en Holland in het bijzonder hierdoor overgekomen, met bijvoeging: „ dat zij, doordrongen van het gevoel, dat zoo ooit, vooral in het tegenwoordig ſmartelijk geval, eene volmaakte eenheid onder de Leden van regeringe werd vereischt, derhalve ook van harte gezind en bereid waren, om ieder van zijne zijde daartoe alles bij te brengen." Voorts werd tot rouwbeklag aan Zijne Hoogheid den Heer Erfſtadhouder en Mevrouw de Prinſesſe CAROLINA, tot rouwbrieven aan den Koning van Groot-

(*) Zie boven bl. 32—35 en 39—58.

Groot-Brittannie wegens Hoogstdeszelfs dochter en aan Mevrouwe de Prinses Douariere van Oranje-Nassau wegens hare schoondochter besloten. Gekommiteerden Raden werden gelast, orders te stellen op het luiden der klokken en dragen van rouw, als bij het afsterven van WILLEM IV was geschied. Aanschrijving geschiedde aan de steden tot het luiden der klokken, gedurende acht dagen na het overlijden, en nog drie dagen voor de begravenisse en op dien dag tevens, drie maal daags een uur lang.

Ingevolge het gemeld besluit van 1752 werd de Hertog VAN BRUNSWIJK ter Vergadering genoodigd, om den eed af te leggen op den lastbrief, als toen bepaald voor de oefening van zijn gezag over het krijgsvolk, gedurende de minderjarigheid van den Erfstadhouder; welke plegtigheid weldra onder voegzame betuigingen werd volbragt, en waarvan de kennisgeving bij brieven van narigt aan alle Gouverneurs en Kommandanten van steden en vestingen, benevens alle Krijgsofficieren, voor zoo ver het dit Gewest aanging, werd bepaald. — Tevens geschiedde de noodige voorziening omtrent de verkiezingen uit benoemingen van steden en kollegiën; voortaan door H. Ed. G. M. te doen; waaromtrent die van Rotterdam alleen eene vroegere aanteekening herhaalden, en die van

I. BOEK I. HOOFDST. 1759.

Hoorn eenigen twijfel voedden, of op de lijst der steden, plaatsen en kollegiën, welke men zich door den Heer DE LARREY, Sekretaris van wijlen H. K. H., deed overgeven, de zoogenaamde *voorgangers* dier stad wel moesten gevonden worden.

Alhoewel alle de Gewesten, het een vroeger, het ander later, even als Holland, de noodige schikkingen en voorzieningen op het tegenwoordige geval hadden gemaakt (*), was daaromtrent door de algemeene Staten nog geene bepaling vastgesteld. De Staten van Holland vonden daarom al mede goed, ten zelfden dage door hunne Afgevaardigden in de Vergadering van H. H. M. te doen betuigen derzelver smartelijke droefheid over het sterfgeval en opregte genegenheid, om de goede verstandhouding en eensgezindheid tusschen de Bondgenooten te helpen bewaren, en hart en handen in een te slaan om dezelve, zoo hoog noodig voor den Staat, te helpen handhaven, als waardoor alleen de Staat zich aanzienlijk buiten 's lands en gelukkig binnen 's lands onder Gods zegen kon maken; en verders voor te dragen derzelver eigen besluit als alge-mee-

(*) Zie boven, wegens Gelderland bl. 140; Utrecht bl. 144; Vriesland bl. 151; Overijssel bl. 155; Groningen bl. 167 en Zeeland bl. 168.

meenen raadslag omtrent de minderjarigheid van den Erfstadhouder, met ernstigen aandrang, dat door de Afgevaardigden van de verdere Gewesten dit groot en heilzaam werk met gemeene eensgezindheid tot stand mogt worden gebragt (*).

Beschikkingen bij de Algemeene Staten, omtrent de uitvaart der Vrouwe-Gouvernante.

De voorzitter van H. H. M. opende derzelver Vergadering met kennisgeving, dat de Hertog VAN BRUNSWYK hem dien morgen het overlijden van H. K. H. had komen bekend maken, en hij de bijeenroeping der Vergadering van zijnen pligt had geacht, ten einde H. H. M. van deze droevige gebeurtenis kennis te geven, en dezelven nevens het geheel Gemeenebest daarover rouwbetuiging te doen, voorts om de noodige pligtplegingen te regelen, en eindelijk in bedenking te geven, of het niet hoog noodig ware, ten spoedigste de vereischte orders te stellen op de waarneming der hooge posten van Kapitein- en Admiraal-Generaal van de Unie; mitsgaders van Stadhouder van Braband en Vlaanderen enz., gedurende de minderjarigheid van Z. H. den Prins WILLEM, voor zoo verre zulks van H. H. M. Vergadering afhing.

De Afgevaardigden der overige Gewesten stem-

(*) Resol. van Holl. 1759. 13 Januarij.

I. BOEK. I. HOOFDST. 1759.

ſtemden overeen in de betuigingen, welke die van Holland overeenkomſtig hunnen last uiteden. Daarna werd een beſogne bepaald, om ten ſpoedigſte te onderzoeken en overleggen, welke orders ten aanzien der waarneming van het Kapitein- en Admiraal-Generaalſchap en het Stadhouderſchap van Braband, Vlaanderen en het distrikt der Generaliteit gedurende de minderjarigheid zouden moeten geſteld worden, en daarop nog in dezelfde Vergadering verſlag te doen.

Al aanſtonds, en terwijl men in de Vergadering de noodige pligtplegingen, kennisgevingen en aanſchrijvingen, bij de vorſtelijke Weezen, den Koning van Groot-Brittannie en de Prinſesſe-weduwe van Oranje en Nasſau, alsmede aan de Ambasſadeurs en Ministers van uitheemſche Koningen, Prinſen en Potentaten, en voor eigen Ministers buiten 's lands, gelijk ook voor de Heeren Staten der provinciën, Gouverneurs en Kommandeurs van vesting- en frontierplaatſen, de kollegiën der Admiraliteit en de landen en ſteden van de Generaliteit, regelde en bepaalde, werd dit zoo belangrijk beſogne gehouden.

In hetzelve gaven de Afgevaardigden van Holland opening van hunnen last, met dien gewenschten uitſlag, dat de overige Leden uit de andere Gewesten hunnen dank betuigden

1759.

Besluiten der Algemeene Staten op de regering des Lands, gedurende de minderjarigheid van den Erfstadhouder.

den voor deze vaardigheid en zich met dezelven eenparig vereenigden; waarvan terstond verslag gedaan werd ter Vergadering, die daarmede overeenkomstig besloot: „ de minderjarigheid, zoo ten opzigte van Zijne als van Hare Hoogheid, ingeval de Prins gedurende dezelve mogt overlijden, vast te stellen op den vollen ouderdom van achttien jaren, wanneer Zijne of Hare Hoogheid in de oefening van alle waardigheden en posten zou worden gesteld op gelijke kommissiën en met gelijke voorregten, als aan wijlen Zijne Hoogheid waren gegeven en opgedragen; — voorts aan Zijne of Hare Hoogheid op den vervulden ouderdom van vijftien jaren zitting te verleenen in de Vergaderingen van H. H. M., van den Raad van State en bij alle derzelver besognes, na afgelegden eed van geheimhouding; — het geven van patenten, gedurende de minderjarigheid, te stellen, zoo als dit van 1702 tot 1747 plaats had, overeenkomstig het vastgestelde op de groote Vergadering van 1651, echter met gemeenschap en overleg van den Hertog VAN BRUNSWIJK, ten ware bij deszelfs afzijn of dringenden nood hetzelve niet doenlijk werd bevonden; — aan denzelven Hertog, als vertegenwoordigenden Zijne of Hare minderjarige Hoogheid in hoedanigheid van Kapitein-Generaal, op bepaalden lastbrief te geven de magt en

I. BOEK I. HOOFDST.

1759.

het gezag over de militie van den Staat, met uitzondering van het geven der patenten; alsmede de voordragt van H. H. M. van drie personen bij de benoeming van Generaals, Luitenant-Generaals en Generaal-Majoors, en de begeving van Gouvernementen en Kommandementen in het distrikt der Generaliteit of in de Barriere; — den Raad van State te verzoeken niets te beschikken op het werk der vestingen en magazijnen zonder gemeen overleg met den Heer Hertog; — doch de oefening van het Admiraal-Generaalschap, als zijnde het bevel te water, in tijd van vrede, van gering belang, nog voor het tegenwoordige onbeschikt te laten, en de Kollegiën der Admiraliteit tot nadere beschikking te houden op den voet als voor de verheffing van wijlen Z. H. zullende ter vervulling der openvallende Kapiteinsplaatsen ter zee de benoemingen door dezelven worden gezonden aan H. H. M., als oefenende de voogdij ten opzigt van het Admiraal-Generaalschap der Unie; — voorts het beheer van het Erfstadhouderschap over Braband, Vlaanderen enz. gedurende de minderjarigheid van Zijne of Hare Hoogheid te houden aan . H. M. in hoedanigheid van voogden, uitgezonderd het krijgsbevel, aan den Heer Hertog opgedragen; doch het verleenen van pardonnen en gratiën en

de

de vernieuwing der regering van 's Hertogenbosch daaronder begrepen; — eindelijk alle de wedden en traktementen des Erfstadhouders in zijne onderscheidene waardigheden te betalen aan den Domeinraad van Zijne of Hare Hoogheid; — en van dat alles kennis te geven aan den Heer Hertog, met verzoek, om genoemden last op zich te willen nemen, en, daarop den eed af te komen leggen."

Lastbrief voor den Hertog v. BRUNSWIJK WOLFENBUTTEL.

De lastbrief voor den Hertog bestond uit tien artikelen. Bij het eerste werd hem het bevel over het krijgsvolk tot kennelijk wederzeggen en onder de orders van H. H. M. of den Raad van State, met uitsluiting der patenten opgedragen. Het tweede bevatte de handhaving der plakkaten en ordonnantiën op den krijgsdienst, met last, om ingeval hij mogt meenen, dat nadere orders zouden moeten worden vastgesteld, zich daarover bij H. H. M. of den Raad van State te vervoegen. De vier volgende betroffen de voorziening der vestingen en magazijnen, vooral in hagchelijke tijden, het voltallig houden der kompagniën, de voordragt van drie personen aan H. H. M. voor de vervulling van hooge krijgsposten, en het geven van verlof onder kennisgeving aan H. H. M. en den Raad van State. Het zevende bepaalde uitdrukkelijk: „zich geenszins te bemoeijen met eenige zaken, den

godsdienst, politie, financie of justitie rakende, noch ook met eenige andere zaken, bijzonder staande ter beschikking van H. H. M., of van de Bondgenooten, of wel eenige Leden van dezelve, hoedanig en van wat nature die zouden mogen zijn, noch ook met zaken van de Unie en verbindtenissen tusschen de Bondgenooten opgeregt; en veel min zich te mengen, middellijk of onmiddellijk, in geschillen, die tusschen de Bondgenooten of eenige van dezelve, of ook wel tusschen Leden of Kwartieren van het eene of andere Gewest mogten ontstaan, ten ware bij allerzijds partijën zijne tusschenkomst mogt worden verzocht, of de zaak aan zijne uitspraak en beslissing bij allerzijds belanghebbenden mogt worden onderworpen. Het achtste vorderde goede verstandhonding en mededeeling aan H. H. M. wat er belangrijks op de grenzen en in de bijgelegen landen voor mogt vallen. Het negende eene volstrekte opvolging der bevelen van H. H. M. en den Raad van State, het zij overeenkomstig of strijdig met zijn bijzonder gevoelen gegeven. Het laatste eindelijk eene voorbehouding aan H. H. M. van uitlegging aller duisterheden of twijfelingen, alsmede van uitbreiding en verandering in dezen lastbrief, zoo als ten dienste van den Lande bevonden zou worden te behooren.

De

De Heer Hertog VAN BRUNSWIJK, door den Griffier van H. H. M. van deze besluiten verwittigd en tot de aanvaarding en beëediging van dezen last en waardigheid in derzelver naam uitgenoodigd, verscheen kort daarna in de Vergadering, nam plaats aan de tafel van H. H. M., beantwoordde zijne hooge aanstelling met eene voegzame pligtpleging en legde, van zijnen stoel op gestaan zijnde, den eed op zijnen lastbrief plegtig af.

Beëdiging van gen Hertog.

Na deze verrigting hernam de Hertog zijne plaats, en leverde, als door wijlen H. K. H. aangesteld tot executeur en voogd, aan H. H. M. een papier over, met vijf zegels gesloten, zijnde twee van H. K. H., een van den Hove van Holland en een van elk der twee Kommissarissen uit denzelven Hove, inhoudende de oorspronkelijke akte aan benoeming van personen tot de opvoeding der Vorstelijke kinderen, door H. K. H. eigenhandig ingevuld en onderteekend, van welke akte een dubbeld werd bewaard bij gemelden Hove, beide van den 21sten van bloeimaand 1755. — Hierop terstond aanvraag bij den Hove van Holland gedaan en voldoend antwoord bekomen zijnde, bleek het bij de opening der akte, dat wijlen H. K. H. tot de opvoeding harer Kinderen had benoemd: voor Gelderland

Benoeming van personen om over de opvoeding te staan der vorstelijke Weezen.

1759.

land Jonkheer AND. SCHIMMELPENNINCK; voor Holland en Westvriesland Jonkh. F. H. VAN WASSENAAR en Mr. J. ABBEKERK CRAP; voor Zeeland Jonkh. J. VAN BORSSELE; voor Utrecht J. DAN. D'ABLAING; voor Vriesland EPO SJUK VAN BURMANIA; voor Overijsſel Jonk. F. J. SIGESMUND HEIDEN, en voor Stad-en-Lande A. A. VAN IDDEKINGE: om onder het gezag der Heeren Staten der Gewesten en met gemeeenſchap en overleg van den Voogd of de Voogden der kinderen, voornamelijk te behartigen en zorg te dragen, dat dezelven in de gronden van den waren Christelijken Hervormden Eerdienst, zoo als dezelve in de publieke kerken hier te lande werd geleerd, onderwezen, en voorts onderrigt werden van de ware belangen van den Staat, deszelfs Hoogheid, praeëminentiën, voorregten en geregtigheden, geſteldheid van Regering, en wat daar verder toe behoorde, om alzoo gevormd te worden tot het bekleeden van de hooge waardigheden, Haren zoon, en, *caſu quo* ook aan Hare dochter opgedragen, ten beste van den Lande. Het ſlot der akte gaf het vertrouwen te kennen, dat door deze benoeming, onder Gods zegen het welzijn van den Staat en van de Vorstelijke kinderen allezins zou worden bevorderd, gegrond op volkomen kun-

I. BOEK. I. HOOFDST. 1759.

kundigheid van der benoemden perſonelijke hoedanigheden, waaromme de bekrachtiging dezer benoeming door de Heeren Staten der Gewesten beleefdelijk was verzocht. — Aan dit verzoek werd achtervolgens door de onderſcheidene Gewesten voldaan, en alzoo de benoemde perſonen Staatswijze tot de opvoeding der Vorstelijke weezen gelast (*).

Benoeming van Voogd en toeziende Voogden.

Bij uiterſten wille had de Vorstin tot toeziende Voogden over hare kinderen en derzelver goederen aangeſteld haren Vader GEORGE II, Koning van Groot-Brittannie en hare behuwd Moeder, Mevrouw MARIA LOUISA, Prinſesſe van Hesſen-Kasſel, weduwe van WILLEM FRISO, en tot werkelijken of beſturenden Voogd LOUIS ERNST, Hertog van Brunswijk Wolfenbuttel; die dan nu als Voogd den rouw voor het Stadhouderlijke hof en, als vertegenwoordigende den Kapitein-Generaal, dien der Officieren van de landmagt regelde.

Beantwoording van rouwbeklag door den Hertog in naam der Vorſtelijke weeze

De Hertog beantwoordde, in tegenwoordigheid en in naam der weezen, het rouwbeklag, door Statelijke bezendingen van H. H. M. van den Raad van State en van alle de Staten der Provinciën achtervolgens, alsmede

(*) Reſ. Gener. 1759. 13 Jan. Reſ. van Holl. 1759 13 Jan.

I. BOEK I. HOOFDST.

1759.

mede van de Zuid- en Noordhollandsche Synoden gedaan. Het antwoord aan H. H. M. was van dezen inhoud: „ dat hare Hoogheden over dit verpligtend blijk van genegenheid en oplettendheid aangedaan, in de droevige omstandigheden, waarin zij zich bevonden, de voortduring van H. H. M. vriendschap en bijstand verzochten, wenschende en biddende, dat het den Almagtigen God behagen mogt, hen in staat te stellen, om te eeniger tijd de waarheid en uitgestrektheid hunner erkentenis krachtdadiglijk te bewijzen, door onvermoeide vlijt en zorge, om tot het welzijn van land en kerk, onder het bestuur van H. H. M. mede te werken; dat hij Hertog zich tevens verpligt vond ter kennisse van H. H. M. te brengen, dat H. K. H. hem korten tijd voor haar overlijden en genoegzaam met stervende lippen op het nadrukkelijkst verzocht had, hare Vorstelijke kinderen aan de genegenheid en vriendschap van H. H. M. te willen aanbevelen (*)."

Praalbed van het lijk der overledene Vorstin.

Op voorstel der afgevaardigden van Gelderland besloten H. H. M. het lijk der overledene, ten betoon van achting en genegenheid voor Hoogstderzelver nagedachtenis,

(*) Ref. Genet. 1759. 15 Jan. Jaarb. 1759. bladz. 168—172.

nis, ten koste der gezamenlijke Gewesten, ter aarde te bestellen (*). — Hetzelve werd gebalzemd en in een wit satijn nachtgewaad met zwarte strikken en linten gelegd op een praalbed, in hetzelfde vertrek des Stadhouderlijken kwartiers, waar dat van WILLEM IV veertien dagen lang was ten toon gesteld. Slechts zes dagen lang had zulks thans plaats, en wel van den 5den tot den 10den van sprokkelmaand, onder een zoo grooten toevloed van aanschouwers, dat de daarvan gemaakte lijst 37,955 namen behelsde. — De kunst van den hof-tinnegieter aan de lijkbus trok mede vele beschouwers. Zij was van tin, achtkant, naar het voeteneind vernaauwende, met eenigzins verheven schuins opgaande deksel, waarin, boven het aangezigt, een langwerpig rond glas was geplaatst en, ter hoogte van het hart, een zilveren plaats, met de wapens der overledene Vorstinne en toepasselijk bijschrift. Onder deze plaat was de tijd door een gevleugeld kind met een seissen en uitgeloopen zandlooper vertoond. Nog lager verbeeldde een oranje- en disteltak de vereeniging der huizen van Engeland en Oranje, met twee vruchten aan iederen tak en onder die twee tak-

(*) Res. Gener. 1759. 15 en 19 Jan.

I. BOEK. I. HOOFDST.

1759.

takken twee schreijende kinders. Een eiken tak met bladeren en akkervruchten, wederzijds langs het schuinsche van het deksel, zinspeelde op de oudheid van den stam. Alles was met fraai loofwerk omtogen en leverde eene schoone, doch zeer treurige, kunstbeschouwing op. — De tinnen kist werd in eene, daarom voegende, eiken kist, van buiten met zwart fluweel bekleed, gesloten en het lijk daar in, door gestrooide kruiden, zoo veel mogelijk voor het bederf bewaard (*).

Plegtige begravenis der Vrouwe-Gouvernante.

De begravenis had op den 23sten van sprokkelmaand in den Vorstelijken grafkelder te Delft plaats. De vier kwartieren Saxen, Brandenburgh, Brunswijk en Engeland, het wapenschild van Oranje en Engeland, en de Prinselijke kroon werden voor het lijk uitgedragen. De acht paarden der lijkkoets werden geleid door zes Majoors en twee Luitenants-Kolonels, de vier hoeken van het lijkkleed gedragen door de Heeren Burggraaf VAN LIJNDEN, BENTINK VAN RHOON, VAN BORSSELE en BURMANIA RENGERS; het lijk zelfs door twintig Generaal-Majoors en vier Schouts-bij-Nacht; het verhemelte boven hetzelve door vier en twintig Luitenant-Kolonels. — Achter het lijk volgde de Prins Erf-

(*) Jaarb. 1759. bl. 147—181.

Erfstadhouder, met den Hertog VAN BRUNSWIJK aan zijne regter, den Prins VAN NASSAU WEILBURG aan zijne linker hand, wordende de sleep van derzelver mantels door drie Heeren nagedragen; daarna H. H. M. de Heeren Staten-Generaal, en H. Ed. Gr. M. de Heeren Staten van Holland en Westvriesland; voorts de Voorzitter en Raden van den Hoogen Raad over Holland, Zeeland en Vriesland; eindelijk de Regering van Delft en van den Hage; alsmede de Predikanten van de beide plaatsen. — In meer dan honderd koetzen was deze staatsie in den Haag opgenomen en naar Delft gereden; terwijl de geheele trein door krijgsvolk geopend en gesloten was (*).

In de nieuwe kerk te Delft, ter ontvangst der lijkstaatsie geheel ontruimd, was de vloer een halven voet hoog met zand bedekt en met planken belegd; alle de ramen van binnen met zwart karzaai behangen; het koor en vorstelijke praalgraf, naar bouwkundige regels, kunstmatig verlicht. De lijkkoets reed ter kerke in; de lijkbaar werd dezelve doorgedragen en voor het graf nedergezet. Aldaar had zich de Erfstadhouder in eene zitting,

(*) Jaarb. 1759. bl. 181—246.

I. BOEK I. HOOFDST. 1759.

ting, met zwart laken omhangen, geplaatst, wordende door den Hertog en den Prins ter wederzijde bijgeftaan. Om de kist, van de baar afgenomen, werd een zijden lint kruislings geflagen en boven op het dekfel verzegeld met het zegel van het Vorftelijke huis en van H. H. M. (*). Daarna werd de kist in de grafkelder neder gelaten. — Ten teeken, van dit praalgraf ook het lijk van H. K. H. bevattede, werd naderhand eene wapenkas tegen den muur van het koor geplaatst en de vlaggen boven dezelve vastgemaakt, de land- en zeemagt verbeeldende, bij hare begravenis gedragen (*).

De Leden der hooge Staatsvergaderingen en alle andere Heeren werden, van wege het Stadhouderlijke huis, plegtig bedankt voor de laatfte eer, der overledene Prinfesfe aangedaan; waarna de Erfftadhouder, de Hertog en de Prins zich in de kerkeraads-kamer begaven. Hier vond de Hertog goed, zijnen Voedfterling te doen opmerken: „ dat Hij nu aanfchouwd had de bewaarplaats der overblijffelen zijner Doorluchtige Voorvaderen, die door uitmuntende bedrijven de eer van zulke

(*) Jaarb. 1759. bl. 250—261.

(†) Jaarb. 1761. bl. 955—957.

ke praalteekenen na hunnen dood hadden verdiend, en welken Hij had na te volgen, wilde ook Hij dergelijke gedachtenis van zich achterlaten; — maar ook, dat Hij nu de plaats gezien had, waar de ligchamen der afgestorvenen worden verborgen tot den oordeeldag, op welken ook Hij zou komen, en daarom hier alzoo behoorde te leven, dat Hij aldaar met gerustheid Gods oordeel over zijn leven mogt kunnen verwachten (*)."

Na iets tot versterking voor het ligchaam gebruikt te hebben van het, ter dezer plaats gereed gesteld, ontbijt, keerde de Erfstadhouder en het verdere gevolg, om vijf uren in den namiddag, naar 's Gravenhage terug, alwaar men om zes uren wederkwam.

Het regenachtige weder was eenstemmig geweest met den rouw van dien ganschen dag. Dezelve had duizenden van aanschouwers van elders naar den Haag en Delft getrokken; ja men meende, dat derzelver getal wel vijf maal grooter was geweest, dan bij de uitvaart van WILLEM IV. Men had te Delft van twee tot vier dukaten voor één venster, en van honderd tot honderd en vijftig guldens voor éêne kamer betaald, waaruit men

(*) Jaarb. 1759. bl. 262.

I. BOEK I. HOOFDST.

1759.

men den plegtigheid had mogen aanschouwen (*).

De gedachtenis der Vrouwe-Gouvernante door lijkredenen en lijkdichten gevierd.

De oudste Leeraar der Hervormde Gemeente te 's Gravenhage, E. VAN STAVEREN, werd door zijne Kerkeraad verzocht, der Vorstinne in eene Lijkrede te gedenken. Dezelfde hulde werd bewezen in Vere en Vlissingen en in de overige Domeinen van het Vorstelijke huis. Bij de vijf hooge schôlen van Leijden, Utrecht, Groningen, Franeker en Harderwijk werd deze nagedachtenis almede met plegtige Lijkredenen gevierd. In vele steden en plaatsen bragten haar de Leeraars der onderscheidene gezinten dezelfde hulde, ongehouden, toe te midden hunner, met rouw vervulde, gemeenten; terwijl de treurgalm van Neerlands Dichterenschaar zich door het gansche land deed hooren.

Lof der Vrouwe-Gouvernante uit naam van de Staten-Generaal.

H. H. M. gewaagden van dezen slag, als den zwaarsten ramp des lands in den brief van uitschrijving voor den algemeenen Dank-, Vast- en Bededag, op den 7den van lentemaand te houden. Derzelver eigene woorden waren: „ de kroon is afgenomen van onze hoofden door het wegrukken uit dit leven der dierbare persoon van Hare Koninklijke Hoogheid, die wij met genoegen aan het hoofd van dit Gemeenebest be-

(*) Jaarb. 1759. bl. 262—264.

bekleed hebben gezien met het gezag van den beminnelijken Prins, die de hoop der natie is. Een voorval, te ſmartelijker voor ons gevoel, naar mate van de voordeelen, die de Staat getrokken heeft van Hare bekwaamheid, arbeidzaamheid en ijver voor het algemeene welzijn; en bijzonder bedroevende bij de gedachte aan het onuitſprekelijk verlies, hetwelk onze geliefde Erfſtadhouder komt te lijden door het misſen van eene zoo tedere en zorgvuldige Moeder (*)."

(*) Jaarb. 1759. bl. 165.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

Tytelplaat te plaatsen voor den titel.

De Vrouwe-Gouvernante ANNA tegen over bl. 34.

Eerste zitting der Vrouwe-Gouvernante in de Vergadering van Holland tegen over bl. 58.

MARIA DUYST VAN VOORHOUT, Vrouwe van Renswoude, tegen over bl. 148.

Waterschudding op de Haarlemmermeer, tegen over bl. 188.

Aardbeving, inzonderheid gevoeld in de Luthersche oude kerk te Amsterdam, tegen over bl. 292.